

KULTURHISTORISK BYGGNAD SINVENTERING NR 40

LERUMS KOMMUN

ÄLVSBORGS LÄNSMUSEUM

1999

KULTURHISTORISK BYGGNAD SINVENTERING NR 40

LERUMS KOMMUN

Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Östads socknar

ÄLVSBORGS LÄNSMUSEUM

VÄNERSBORG

1999

- Omslagsbild:** Ola Ericsson, Älvsborgs länsmuseum
Frödingsgården, Öjareds säteri,
Näås fabriker, Östads kyrkby.
- Foto:** Fredrik Hjelm, Ann-Charlott Strandberg
- Fotoarbete:** Trestadskopia, Vänersborg
- Fältarbete och
rapportskrivning:** Fredrik Hjelm, Ann-Charlott Strandberg
- Redigering och
layout:** Margareta Hallin, Hanna Krusell, Ann-Charlott Strandberg,
Elisabeth Wilhelmsson
- Kartor:** Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-2609
- Tryck:** Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, 1999 Borås
- ISSN** 0280-5189

Förord

Det är läns museets förhoppning att denna byggnadsinventeringsrapport skall sprida kunskap om det värdefulla kulturarv som vår byggnadskultur utgör och därigenom öka intresset bland såväl kommunala tjänstemän, förtroendevalda och allmänhet, för aktiva insatser till bebyggelsens bevarande. Det är dock viktigt att konstatera att utan intresserade och engagerade fastighetsägare blir inga byggnader bevarade.

Älvsborgs läns museum har under 1996-99, på uppdrag av Lerums kommun, arbetat med en revidering av en äldre byggnadsinventering som var mycket ofullständig inom tätorterna. En översyn av vilka byggnader som tillmäts ett kulturhistoriskt värde måste regelbundet göras, eftersom gränsen för vilka byggnader och bebyggelsemiljöer som kan bedömas utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv ständigt flyttas fram och nya kategorier av byggnader hamnar i blickpunkten. Samtidigt sker förändringar på de s.k. "K-märkta" husen, vilket i vissa fall betyder att deras kulturhistoriska värde minskar i sådan utsträckning att de inte längre anses aktuella i en inventeringsrapport.

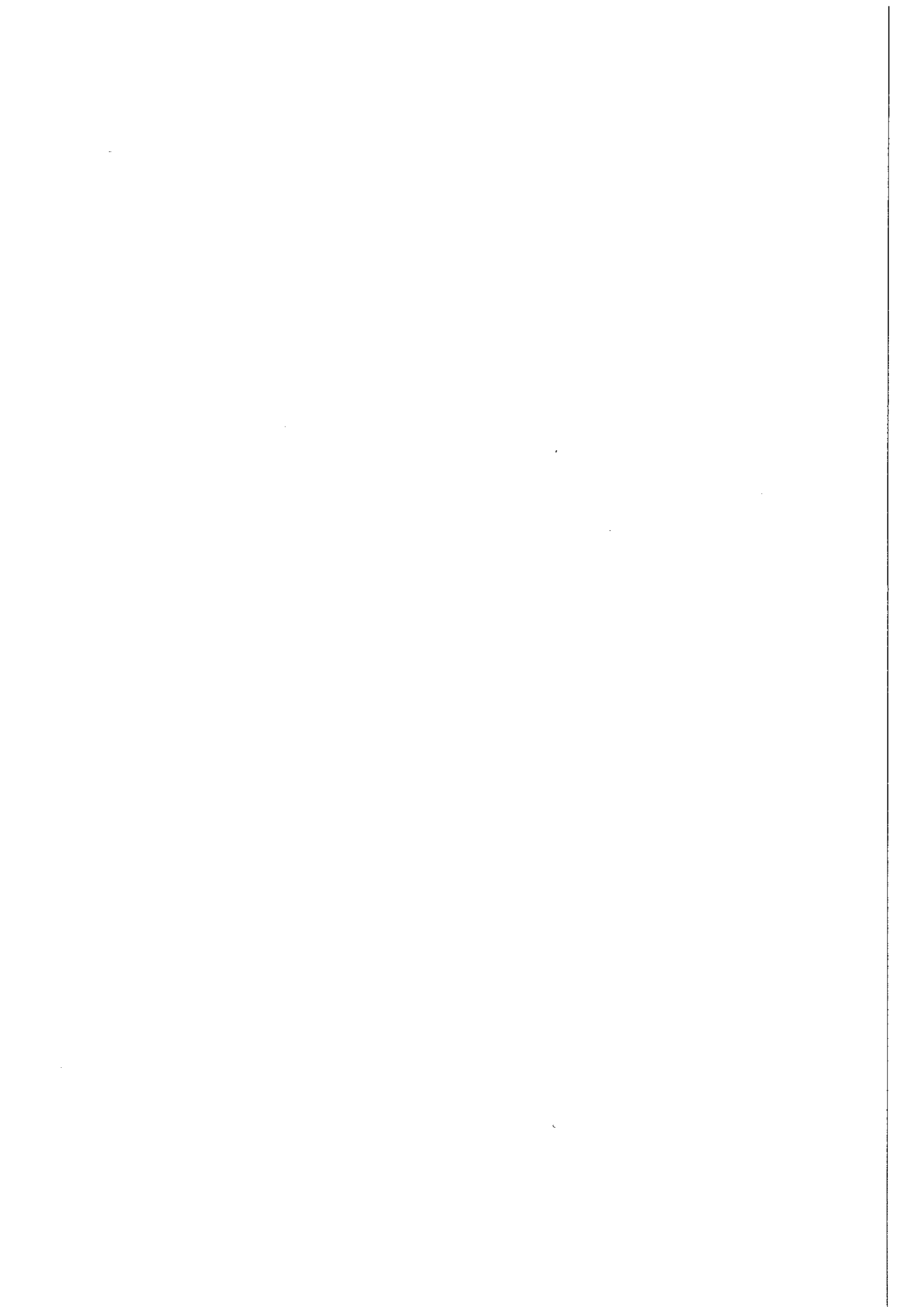
Inventeringen har omfattat hela Lerums kommun med socknarna Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Östad. Målsättningen med arbetet är att myndigheter och invånare skall få en bättre kunskap om vilka kulturhistoriskt intressanta byggnader och bebyggelsemiljöer som finns i kommunen. Rapporten utgör ett viktigt kunskapsunderlag i det dagliga kommunala arbetet med att bl.a. handlägga plan- och bygglovsärenden. Även läns museets arbete underlättas betydligt av en uppdaterad sammanställning av detta slag.

Fältarbete och rapportskrivning har utförts av antikvarierna Ann-Charlott Strandberg och Fredrik Hjelm. A. Strandberg har sedan gjort huvuddelen av sammanställningen och rapportskrivandet.

Läns museet vill framföra ett varmt tack till kommunens intresse- och hembygdsföreningar vilka har bistått med värdefull hjälp med att bl.a. bedöma vilka byggnader som skall tillmätas ett kulturhistoriskt värde ur lokalthistoriskt perspektiv.

Vänersborg i mars 1999

Karl-Arne Karlsson
1:e antikvarie
Chef kulturmiljöavdelningen

Innehåll

Inledning	9
Bebyggelse och landskap	10
Planeringsunderlag för kulturmiljön	10
Bebyggelse	10
Lerums socken	10
Skallsjö socken	12
Stora Lundby socken	13
Östads socken	14
Gårdsformer och byggnadstyper	15
Västsvenska traditionsområdets jordbruksbebyggelse	15
Vad är traditionell bebyggelse?	15
Byggnadstyper vid olika tider	16
Kulturhistoriskt värde	20
Dokumentvärde	20
Upplevelsevärde	20
Förstärkande värden	20
Miljövärde	20
Urvalskriterier	20
Bebyggelse- och kulturmiljöer	21
Bevarande av kulturhistoriskt intressant bebyggelse	22
Skydd för kulturhistoriskt intressant bebyggelse	22
Vilka byggnader och miljöer presenteras i rapporten och hur hittar man den fastighet man söker?	23
Bebyggelsemiljöer som tillmäts ett kulturhistoriskt värde	24
Lerums socken	24
Skallsjö socken	29
Stora Lundby socken	31
Östads socken	32
Byggnader som tillmäts ett kulturhistoriskt värde	33
Lerums socken	33
Skallsjö socken	90
Stora Lundby socken	139
Östads socken	158
Byggnadsvård	165
Speciallagstiftning	170
Lagar till skydd för natur- och kulturmiljön	170
Plan- och bygglagen	170
Kulturminneslagen	174
Byggnadsvårdsbidrag	178
Källor och litteratur	179

Bilagor:

- 1.) Utdrag ur topografiska kartan. Lerums kommun. Fastigheter med kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer.
- 2.) Tätortskartor. Lerums kommun. Fastigheter med kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer.
- 3.) Förteckning över fastigheter vars byggnader Älvsborgs länsmuseum tillmäter ett kulturhistoriskt värde
- 4.) Planlösningar och byggnadstyper.

Inledning

1970 genomfördes en byggnadsinventering i Lerums kommun. De byggnader som ansågs kulturhistoriskt intressanta redovisades i skriften "Kulturhistorisk Utredning 3, Lerums kommun". Inventeringen var inte total, utan omfattade i huvudsak bebyggelsemiljöer utanför kommunens då s.k. *byggnadsplanelagda* områden. Inom de byggnadsplanelagda områdena, vilka generellt motsvarades av Lerums kommuns då tätast bebyggda områden, dokumenterades endast enstaka byggnader. I övrigt gjordes något som kallades för "miljöfotografering", där man med några få bilder försökte fånga vad som var karaktäristiskt för bebyggelsen. 1984 skrevs rapporten "Program för kulturminnesvård, Lerums kommun, 1984," i vilken ytterligare ett antal byggnader värderades som kulturhistoriskt intressanta.

Under hösten 1996 och våren 1997 har de byggnader och bebyggelsemiljöer som 1970

och 1985 utvärderades som kulturhistoriskt intressanta ånyo inventerats och värderats. Av ekonomiska skäl har kommunen inte heller denna gång totalinventerats, men till skillnad från 1970 års inventering ingår även byggnader inom planlagda områden.

I 1999 års rapport utgår några objekt som tidigare har ansetts kulturhistoriskt intressanta. Vissa för att de har rivits, andra för att de har byggts om eller på annat sätt förändrats så mycket från sin ursprungliga form att ett kulturhistoriskt värde inte längre är möjligt att hävda. Utifrån synsätt som har utvecklats inom kulturmiljövården sedan 1970-talet presenterar rapporten också nya byggnader och bebyggelsemiljöer av kulturhistoriskt intresse. Av kommunens ca 10 000 fastigheter har byggnader som hör till 355 fastigheter dokumenterats och utvärderats som kulturhistoriskt intressanta. Inventeringsmaterialet finns förvarat på Älvsborgs länsmuseum i Vänersborg.

Bebyggelse och landskap

Planeringsunderlag för kulturmiljön

I rapporten "Planeringsunderlag. *Kulturmiljön i Lerums kommun*. Älvsborgs länsmuseum 1999", beskrivs hur natur- och kulturmiljöerna i Lerums kommun har utvecklats samt deras nuvarande karaktärer. I samma rapport ges också en bild av bebyggelseutvecklingen fram till våra dagar. Vissa områden i kommunen (44 st) lyfts fram som kulturhistoriskt värdefulla. Beskrivningar av dessa kulturmiljöer och motiveringar till vad som konstituerar deras värden finns i rapporten. Det är viktigt att komma ihåg att all bebyggelse i dessa områden är betydelsefull, även om t.ex. byggnaderna har genomgått så stora förändringar att de inte kan anses kulturhistoriskt intressanta som enskilda byggnader. Varje byggnad som förändras inverkar på omgivningens helhet. Därför bör, generellt sett, byggnader som ingår i intressanta och känsliga områden/miljöer förändras mycket varsamt och ny bebyggelse planeras med omsorg, så att områdets värde bibehålls. För fördjupade kunskaper om natur- och kulturmiljöerna hänvisas till ovan nämnda rapport.

Bebyggelsen

Bebyggelsen i Lerums kommun speglar en mångfald av byggnadstraditioner och arkitekturideal. Varje byggnad präglas av i vilket sammanhang, för vem eller för vilket ändamål den är uppförd. Generellt kan sägas att den äldre bebyggelse, som idag finns bevarad i kommunen, är framvuxen ur de äldsta och större gårdarnas behov och vilja att avsätta mark för bebyggelse. Hur vitt skild byggnadstraditionen har varit förstås bl.a. om man jämför någon av de stora gårdarnas huvudbyggnader med dess underliggande torp t.ex. herrgårdsbyggnaden på Öijareds Säteri

(Öijared 1:6) med det underliggande torpet Brattås. Eller om man jämför de stora mangårdsbyggnaderna som lokala bönder uppförde och hyrde ut till sommargäster vid sekelskiftet 1900, med arkitektritade sommarvillor uppförda åt rika Göteborgare från samma tid, t.ex. Sundet 1:25 med Sundet 2:1. Här följer en mycket kortfattad karakterisering av bebyggelsen i kommunens socknar. Varje socken beskrivs från norr till söder.

Lerums socken

Stenkullen. Stenkullen utvecklades tidigt till en hantverksmässig och industriell del av kommunen. Ännu idag är det här som de flesta av kommunens industrier är samlade. Hillefors grynkvarn är bevarad som arbetslivsmuseum och den s.k. Britanniafabriken, som startades ca 1893-94, är fortfarande i bruk. Det är också fabriken i Hedefors (f.d. Hedefors Väfveri AB, anlagt 1876). Sistnämnda nyttjas dock för helt annan typ av produktion. Av Gamlebo Kullens spinneri, som anses vara Sveriges första textilindustri, anlagd 1795-96, finns idag inte mycket kvar. Några lämningar i åfåran och en byggnad som har använts som färgeri vittnar om dess placering. Flera hantverksgårdar finns ännu kvar i Stenkullens centrala delar. De flesta med olika typer av s.k. västsvenska dubbelhus som bostadshus. Bevarad är också Gropasmen's smedja från 1800-talet.

Sävesbo. I Lerums socken finns ett antal byar med bevarad äldre struktur. I Sävesbo (Sävidsbo används som fastighetsbeteckning) finns exempel på utskiftade gårdar. Intressant här är den bevarade jordbrukstraditionen. Beträffande bebyggelsen är den ett tydligt exempel på den s.k. västsvenska gårdstypen. D.v.s.

dels att vägen passerar rakt genom gårdsmiljön, dels att huskropparna vid varje gård är placerade så att de bildar en öppen fyrkant kring en gårdsplan (se vidare under Gårdsformer och byggnadstyper).

Kullgården. Kullgården med sin täta bebyggelsestruktur har s.k. klungbykaraktär. Byn består av fem huvudbyggnader (varav en från modern tid) samt tillhörande ekonomibyggnader. I sin helhet ger gårdarna en bild av hur kommunens byar kunde se ut före laga skiftet 1827.

Lerum. Lerums centrala bebyggelse präglas idag främst av den byggnadsexpansion som skedde under 1950-70-talet med en för 1950-talet karaktäristiskt centrumbildning, Sveriges första enhetsskola och ett flertal varianter av radhus- och villaområden. Bland de nya byggnaderna finns även äldre bevarade, t.ex. äldre jordbruksbyggnader som på Knappekulla gård, men också tidiga sommarvillor uppförda i samband med järnvägens tillkomst och i synnerhet kring sekelskiftet 1900. Flerparten av villorna är förlagda på höjder och många uppkallas efter den typ av terräng de ursprungligen förlades i, t.ex. Villa Tallbacken, Villa Ljungbacken m.fl. I Lerum är Aspenäs säteri och tillhörande byggnader viktiga miljöinslag. En händelse som i stor utsträckning har påverkat byggandet i Lerum är tillkomsten av Aspenäs villastad, som uppfördes efter en byggnadsutställning 1929 under ledning av arkitekt Arvid Fuhre. Området i och kring Aspenäs består av en rad arkitektritade villor och radhus. Senare tiders ombyggnationer har förändrat de flesta av byggnaderna, men trots individuella utformningar och förändringar, ger områdets byggnader, med sina volymer, tomtstorlekar, främst ljusa färgsättningar och uppvuxna grönska, fortfarande ett ganska enhetligt intryck.

Gullringsbo-Stora Bråta-Kolboryd m.fl. Bebyggelsen i Stora Bråta och Gullringsbo klättrar utmed den bergskam som sträcker sig efter sjön Aspens södra sida. Områdets bebyggelse präglas av tidiga jordbruk med stora mangårdsbyggnader och en mängd ekonomibyggnader. Här fanns också ett pärlband av tidiga sommarvillor, vars ägare lockades hit av den nya järnvägen, lantliv och närheten till sjön Aspen. Bland de idag bevarade sommarvillorna räknas Skogshyddan från 1879 som den äldsta. Idag används majoriteten av sommarvillorna för åretruntboende. De tidiga villorna och herrgårdarna var till viss del beroende av fungerande jordbruk och några har kvar flera av sina ekonomibyggnader. Idag används dock de sistnämnda främst som stall. I området finns vidare en mängd mindre villor, ofta arkitektritade och uppförda runt sekelskiftet. Antalet torp är idag få och de ligger utspridda i områdets skogar. Ett viktigt inslag i kommunen har varit växthus, av vilka många låg i denna del av kommunen. (Se t.ex. växthusruinerna på Ekenäs och Ekebacken). I förhållande till tiden vid sekelskiftet 1900, finns dock idag ytterst få växthus bevarade.

Slätthult - Brunnstorp - Bävseryd - Härskogen m.fl. I området söder om Lerums centrala bebyggelse är terrängen kuperad och skogsrik. Här och där, runt mindre gårdar och i anslutning till byar, öppnar skogen sig mot ängs- och hagmarker. Generellt är ekonomibyggnaderna välbevarade medan mangårdsbyggnaderna som regel har genomgått relativt stora förändringar, beträffande tilläggsisolering, fönsterbyten m.m. Några av de större sjöarna kringgärdas av öppna jordbruksbygder och av sommarstugor från 1930-40-talet och framåt. I Slätthults by ligger yngre villor insprängda bland äldre gårdar. Här finns bl.a. välbevarade Slätthults f.d. skola och lärarbostad samt spår av fågator. Längst ner i socknens södra del ligger Härskogen med stora friluftsområden.

Skallsjö socken

Norsesund. I kommunens nordöstra ända finner vi Norsesund. Till sin karaktär kan Norsesund sägas vara en blandning mellan Björboholm och Sjövik. Järnvägen anlades här omkring 1858 och då i första hand för virkestransporter. Vid sekelskiftet 1900 uppfördes ett antal arkitektritade sommarvillor i dess närhet. I Norsesund fanns då redan ett antal torp och gårdar, vilka låg under Öijared Säteri. Några av jordbrukarna lät uppföra större byggnader med karaktär av västsvenska dubbelhus som de sedan lät hyra ut till sommarvärdar. Båda byggnadstyperna finns idag representerade, men flertalet har förändrats avsevärt från det ursprungliga skicket. Vid sekelskiftet 1900 var badhytter och båthus vanliga inslag vid sjöarna. Dessa är idag nästan helt borta, men här i Norsesund finns de fortfarande företrädda.

Tollered. I Tollered präglas bebyggelsen främst av Nääs fabriker (började byggas 1833) och den bebyggelse i form av tjänstemanna- och arbetarbostäder som uppstod i dess närhet. Här finns vidare två gårdar som uppfördes före industrialiseringen samt yngre bebyggelse som har uppförts efter industrins nedläggning. Industrin i Tollered är nära förknippad med Nääs slott, eftersom P.W. Berg, dåvarande ägare till slottet, fick idén att anlägga textilindustrin. Hans son förverkligade idén. Huvuddelen av industrianläggningen uppfördes i rödbränt tegel. Karaktäristiskt för senare tillkomna arbetarbostäder är deras faluröda fasader samt att flertalet av dem är försedda med s.k. mansardtak. Det sistnämnda sägs bl.a. bero på P.W. Bergs sonsons förkärlek för just denna takkonstruktion. I skogarna omkring Tollered ligger ett flertal arrendegårdar och torp. Då de flesta torpen och gårdarna på olika sätt varit delaktiga och av betydelse för den textila produktionen t.ex. som körkarlar, mjölkleverantörer etc kände de boende i Tollered ofta till även dem som bodde längst bort från samhället. Viktiga miljöskapande

anläggningar i utkanten av Tollered är vidare Höja och Ekudden. Två tidstypiska herrgårdsanläggningar med bl.a. växthus och trädgårds-
mästarbostäder. Sistnämnda har också ett bevarat badhus.

Nääs. I området söder om Nääs Slott utgörs markerna av åker-, ängs-, hag- och skogsmarker där en rad torp och mindre jordbruk ligger utspridda. Flertalet av dem är faluröda liksom de ekonomibyggnader t.ex. ladugårdar, brygghus/tvättstugor, källare med ränne/vind, hönsbarn m.m. som finns i deras omedelbara närhet. För helheten är inte bara huvudbyggnaderna intressanta. För gårdarna och torpens autenticitet/äkthet är alla tillhörande byggnader av vikt, liksom eventuella stengärdesgårdar, frukt- och vårdträd m.m. Flera av torpen och gårdarna är uppkallade efter vilken typ av terräng eller plats de är belägna i t. ex. torpet Stenhagen som ligger i stenig terräng ca 7 km söder om slottet, torpet Hallabron beläget vid en bro ca 5 km söder om slottet och Kolabotten beläget i ett område där det har förekommit flera kolmilor ca 6 km söder om slottet m.fl. Sistnämnda torp låg under Floda, Högsboholm, och kolade för Floda järnbruk från 1738.

I Nääs slotts direkta närhet finns, förutom byggnader som hör till slottsmiljön (flyglar, stall m.m.), även det s.k. seminarieområdet med sin unika samling byggnader, vilka uppfördes under 1800-talets senare hälft och kring sekelskiftet 1900. Flertalet av dem flyttades hit för att med olika funktioner användas vid de kurser i slöjd, trädgårdsskötsel, sång- och danslekar m.m. som utvecklades och hölls på Nääs.

Floda. I Floda är bebyggelsen främst uppförd efter 1920, med ljusmålade egnahem i stora och fruktrådsrika trädgårdar. Floda säteri ägde fram till 1920-talet all mark utom järnvägsområdet. Med järnvägens tillkomst i dec. 1857 växte under 1860-talet landets första grupp av sommarvillor vid järnväg fram. De

förlades främst till Sävelångens norra sida och marken arrenderades ut av säteriet. I anslutning till järnvägsstationen lät säteriets ägare också avstycka mark åt de första handelsbodarna. Kring sekelskiftet byggdes fler villor bl.a. till släkterna Hamberg och Wennerberg. Först efter Anna Proschwitz död började tomter att avstyckas för åretrunt boende i form av egnahem. Mellan de från 20-talet och senare uppförda byggnaderna finns idag endast ett fåtal äldre bevarade torp och gårdar kvar. Av de tidigare nämnda sommarvillorna är idag flera rivna och de bevarade är nästan samtliga ombyggda för åretrunt boende. I skogarna söder om Floda ligger bl.a. Högsboholms herrgård med ekonomibyggnader. Också i dessa trakter finns en hel del torp och mindre f.d. jordbruk utspridda. Här ligger vidare sågverket Floda Trä. En tidig industri i centrala Floda var Garveriet, vilket flyttades till Floda från Göteborg vid mitten av 1800-talet och i vars lokaler idag flera mindre företag är etablerade. I Floda ligger även herrgårdsanläggningen Oskarshöjd med tillhörande växthus. Huvudbyggnaden låg tidigare på Floda säteri men flyttades 1863 till sin nuvarande plats.

Ryggebol. Ryggebols by, vid gränsen till Lerums socken, har bevarat något av en äldre radbys karaktär, även om det i sen tid har tillkommit många nya byggnader som påverkar helhetsintrycket. Viktigt i Ryggebol är möjligheten att följa hur gårdarna har uppstyckats i allt mindre enheter, en tradition som blev orsak till att laga skifte genomfördes runt om i hela landet i början av 1800-talet. Genom att jämföra mangårdsbyggnaderna på de olika avstyckningarna kan man, trots vissa genomgripande ombyggnationer, vidare följa hur utformningen arkitektoniskt har förändrats.

Stora Lundby socken

Hjällsnäs - Hunsared - Öjared. I socknens östra del ligger Hjällsnäs, Hunsared och Öjared. Förstnämnda var ursprungligen mycket

tätt bebyggd med omkring 300 gårdar. Ett mycket iögonfallande område utgör den stora grus- och sandtåkten i Hjällsnäs by, nordost om Gråbo centrum. Öjared har en mycket välbevarad säterimiljö, där bl.a. herrgård, kapell, arbetarbostäder och ekonomibyggnader ingår. Anläggningen används idag bl. a. som hästgård, en förändring i funktion som har skett på de flesta av kommunens större gårdar under de senaste decennierna. Här finns såväl åker- som ängs-, hag- och skogsmarker, i vilka torp och små jordbruk ligger utspridda. Under senare tid har en golfbana anlagts, som med sina kortklippta, gröna dalar och kullar, sträcker ut sig mellan trädgångar. Hela området utgörs av traditionsrika jordbruksbygder med täta gårdsgrupperingar med många och relativt stora ekonomibyggnader och med mangårdsbyggnader i ljusa oljefärger. Området är relativt flackt.

Gråbo. Dagens Gråbo präglas främst av sentida bebyggelse (från 1940-talet och framåt) i olika typer av husgrupperingar. Här finns styckebyggda villor, ofta avsedda för ett par familjer och småhusområden med enhetligt utformade villor i rader. I centrum ligger Lektorpsskolan vars äldsta skolbyggnad uppfördes redan 1849.

Stannum. I socknens västra del ligger bl.a. Stannum med tätbebyggda Stannums by, vars äldsta del är av klungbykaraktär med stora ljusa mangårdsbyggnader och i huvudsak rödfärgade ekonomibyggnader grupperade kring byvägen. Området kringgärdas av jordbruksbygder. Även i Stannum är vissa byggnader påverkade av järnvägens tillkomst och det arkitekturideal som stationshusarkitekturen medförde.

Stora Lundby. Stora Lundby kyrka med tillhörande prästgård, magasin m.m., ligger som en solitär sydväst om Gråbo centrum och nordost om Olstorp.

Östads socken

Östad. I trakterna kring Östad präglas landskapet och byggnaderna av den jordbruksverksamhet som sedan generationer har bedrivits i området. Här utgörs många mangårdsbyggnader av varianter av s.k. västsvenska dubbelhus i ljusa oljefärger (se bilaga 4) och ekonomibygnaderna i deras närhet är ofta stora och rödfärgade. I socknens nord- och nordvästra delar kring Risveden är bebyggelsen ringa, främst beroende på terräng- och naturförhållandena, vilka i långa tider har gjort markerna mycket svårtillgängliga.

Sjövik. Söder om Östad ligger Sjövik, ett stationssamhälle främst uppvuxet vid sekelskiftet 1900, efter det att Västgötabanan anlagts utmed denna sträcka omkring 1890-talet. Bebyggelsen präglas av den tidstypiska arkitektur som idag återfinns i flera mindre stations samhällen. Här finns också några få villor med samma karaktär som i Björboholm (se nedan). I Sjövik finns vidare en större mängd småhus uppförda omkring 1930-50-talet såväl i form av åretruntbostäder och som sportstugor. I samhällets utkant ligger ett antal äldre jordbruksgårdar, vilka håller markerna öppna.

Björboholm. Även Björboholms bebyggelse är till största delen tillkommen vid sekelskiftet 1900 efter järnvägens tillkomst. De som lät uppföra sommarvillor här var i första hand stadsbor, främst från Göteborg, vilka i enlighet med tidens ideal, sökte sig till naturen. Karaktäristiskt är villornas stora volymer, ofta med asymmetrisk planlösning, uppstickande torn o.dyl. De s.k. nationalromantiska villaidealet är mycket vanligt bland sekelskiftesvillorna. Industrialiseringen medförde bl.a. att de som ägde dessa sommarvillor inte var beroende av att själva driva jordbruk, därför finns inga ekonomibygnader för större djurhållning m.m. Förutom villor utgörs byggnaderna i dessa områden främst av mindre ekonomibygnader som uthus, vedbodas, källare, badhus m.m. I utkanten av Björboholm finns även gårdsbebyggelse.

Gårdsformer och byggnadstyper

Västsvenska traditionsområdets jordbruksbebyggelse

Den äldre jordbruksbebyggelsen i Lerums kommun tillhör det västsvenska traditionsområdet, vilket sträcker sig från småländska höglandet ända upp mot de värmländska bygderna. Ett av huvuddragen inom detta område är den så kallade västsvenska gårdstypen, vilken kännetecknas av att man- och fägård är mer eller mindre klart åtskilda. Grupperingen av gårdens olika byggnader har inte haft någon bestämd eller sluten placering, vilket gör att inget entydigt mönster kan urskiljas förutom en benägenhet att anordna bostadshus och ladugård parallellt eller i vinkel.

I kommunens skogsområden är mindre brukningsenheter vanliga. Gårdsbebyggelsen är här mer terrängbunden och grupperar sig ofta efter den nämnda västsvenska gårdstypen. Det är mycket vanligt att mangård och fägård skiljs åt av en väg och de båda enheterna blir därmed klart åtskilda. I det öppna odlingslandskapet består gårdarna ofta av en mer sammanhållen bebyggelse, eftersom man i många fall inte har behövt ta någon större hänsyn till terrängen. Huskropparna är inte sällan placerade i öppen fyrkant, kring en rektangulär gårdsplan eller i rät vinkel mot varandra.

Vad är traditionell bebyggelse?

Utmärkande för äldre tiders bebyggelse är bl.a. dess starka geografiska särprägel. Vilka byggnadstyper som har använts har varierat mellan olika regioner och kulturområden. En stark traditionsbundenhet har medfört att teknik och utförande har förändrats långsamt. Tillgången på lämpligt byggnadsmaterial har varit avgörande för valet av byggnadsteknik.

Lerums kommun tillhör de delar av sydsverige där tillgången på gran och fur har varit god, därav var knuttimringen länge dominerande. Även kulturell samhörighet och möjlighet till kommunikation har påverkat förekomst och spridning av byggnadstyper och tekniker. Nya idéer har ständigt spridits, men historiskt tidiga förändringar skedde, efter våra mått, ytterst långsamt, åtminstone fram till tiden runt sekelskiftet 1800. Med industrialismens födelse och järnvägens framväxt kom stora förändringar att ske beträffande byggnadsteknik och arkitektoniska ideal. Eftersom kommunen tidigt påverkades av båda dessa faktorer, är bebyggelsen från denna tid särskilt intressant, sett ur ett nationellt perspektiv.

Det finns inte många byggnader kvar som kan ge en uppfattning om byggnadskulturen i kommunen före de stora omvälvningarna under tidigt 1800-tal. Byggnadsbeståndet på landsbygden härrör mestadels från tiden vid lagaskiftesreformens början år 1827, fram till tidigt 1900-tal. Även av denna periods bebyggelse har mycket försvunnit eller avsevärt förändrats. Bebyggelsen i kommunens tätorter är i huvudsak uppförd från omkring 1920-talet och framåt. Trots att den inte har hunnit uppnå någon anmärkningsvärd ålder, har också den hunnit genomgå stora förändringar under de senaste decennierna. Främst är det 1960- och 70-talens villaideal som har slagit igenom på bred front. Även hus från andra perioder har man försökt att anpassa till dessa ideal. En stor mängd nya och sk. "underhållsfria" material i kombination med energisparåtgärder och statligt understödda s.k. ROT-åtgärder har också i stor utsträckning påverkat det äldre byggnadsbeståndets utformning.

Byggnadstyper vid olika tider

Medeltid. De enda säkra lämningarna av medeltida byggande i kommunen är Skallsjö kyrkoruin från 1200-talet samt spår av tomtplatsen efter Öijareds sätesgård från 1400-talet (ca 700 m öster om nuvarande säteri).

Enkelstugor, framkammarstugor, parstugor. Den vanligaste bostadsformen var fram till början av 1800-talet låga stugor med åstaks-konstruktion. De uppfördes alla efter samma konstruktionsprincip, men planlösningarna har varierat. Vanligast var de s.k. enkelstugorna, framkammarstugorna och parstugorna. I Oryddal finns exempel på en bevarad byggnad med boningshus och fåhus i samma länga. Redan på 1600-talet började stugor förses med tredelade innertak av panelbräder s.k. tredingstak. Även välvda innertak har förekommit. Tidiga eldstäder var som regel placerade vid stugrummets bakre yttervägg. En stor del av eldstadskomplexet sträckte sig in i stugan där en hörnhärd var anordnad. Först vid 1700-talets senare del började eldstäder att anläggas centralt i husen.

Fram till början av 1800-talet stod timmerväggarna ofta omålade och utan brädfodring. När välståndet ökade började man att klä fasaderna med panel. Även de s.k. knutskallarna kläddes in för att skyddas mot röta. Inklädnaden brukar benämnas knutlåda (se t.ex. framkammarstugorna på Stora Håvared). Senare avlägsnades ibland knutskallarna i samband med att fasaderna kläddes med panel. Yttertalet var förr vanligtvis täckt med enbart brädor eller brädor i kombination med näver och grästörv. Dessa byggnadstyper har senare oftast fått spåntäckning och även tegeltak.

Hus av de ålderdomliga typer som ovan beskrivits kan fortfarande påträffas i kommunen. Det antal byggnader som har bibehållit sin ursprungliga karaktär och utseende är dock få. Husen står idag ofta nära senare tillkomna bostadshus och fungerar som förråd eller är i

vissa fall helt utan användning. De har blivit vad som ibland brukar kallas överloppsbyggnader och tyvärr är de ofta i dåligt skick. De få äldre byggnader som finns kvar bör lyftas fram och vårdas med stor omsorg (så att förfall förhindras).

1800-talets omvälvningar. 1800-talet var en period då landsbygdens byggnadssätt genomgick stora förändringar. Vid större och välmående gårdar hade bönderna redan i slutet av 1700-talet börjat att uppföra stora tvåvåningshus. Ofta var övervåningen endast en kuliss som skulle ge uttryck för välstånd. Många gånger förblev den ett oinrett förvaringsutrymme. Ett fåtal sådana byggnader finns ännu bevarade i Lerums kommun. I fattigare delar av kommunen kom förändringarna av byggnadsskicket först kring 1800-talets mitt. Laga skiftesförordningen från 1827 medförde flyttning av många gårdsenheter och bidrog starkt till en förnyelse av byggnadsbeståndet.

Vid den här tiden uppfördes mangårdsbyggnaderna ofta i 1 ½ våning eller mer sällsynt i två våningar. Husen blev betydligt rymligare än sina föregångare och de kläddes med panel, vilken täckte de numera släta timmerknutarna. Tekniken med takstolsburna yttertak med högre resning och större taksprång ersatte de låga ryggåskonstruktionerna. Taken täcktes med spån och/eller lertegel. Rödfärgningen slog igenom på bred front, men ännu fanns många omålade hus. Idag finns det mycket få bevarade framkammar- och enkelstugor, trots att de ursprungligen var vanligt förekommande i kommunen.

Västsvenska dubbelhus. 1800-talets andra hälft kännetecknas av en övergång till ett modernare byggnadsskick och i kommunen blev en variant av dubbelradhuset, kallat västsvenskt dubbelhus, vanligt förekommande. Byggnadstypen i olika varianter fick stor spridning och uppfördes på kommunens går-

dar i mer eller mindre modifierade former ända in på 1950-talet. Framväxten av denna byggnadstyp var delvis ett resultat av kritik mot de långsmala byggnadskroppar (t.ex. framkammarstugor) som uppfördes vid tiden. Idealet ur uppvärmnings- och virkesekonomisk synpunkt var det mer kvadratiska huset. På de medelstora och mindre gårdarna fick mangårdsbyggnaden ofta en enklare utformning med endast fyra rum samt en centralt placerad murstock, kring vilken rummen grupperade sig. Byggnadstypen uppfördes vanligtvis i 1½ våning och den kännetecknas av parvis grupperade fönster på långsidorna, glasverandor och formsågade snickerier (sk snickarglädje). Med tiden formgavs såväl boningshus som ekonomibygnader allt oftare efter mönsterblad ritade av arkitekter. Till de mer kända mönsterritningarna hör C.E. Löfvenskiölds verk, vilka bl.a. spreds via Lantbruksakademiens skrifter. Boningshusens planlösningarna blev mer differentierade, med bland annat separata sovkammare och ett finrum eller en sal. Under 1800-talets senare hälft började ljusa oljefärger bli vanliga parallellt med röd slamfärg.

Salsbyggnader. De s.k. salsbyggnaderna har funnits i Sverige under en lång period. Byggnadstypen har sitt ursprung i herrgårds- och högreståndskulturen med förebilder från utländsk slottsarkitektur. Det stora uppsvinget kom under 1600-talet, då fem- och sexdelade planlösningar började uppträda och byggnader av den här typen uppfördes sedan ända in på 1920-30-talet. Förutom herrgårdar förekom byggnadstypen även som präst- och kaptensboställen samt som s.k. förläggargårdar. Under 1800-talets senare hälft anammade även allmogen denna byggnadstyp och s.k. salsbyggnader uppfördes som mangårdsbyggnader på större gårdar.

1800-talets sommarvillor. Med järnvägens tillkomst uppfördes en rad nya byggnader i Lerum. Kring järnvägsstationerna växte nya

samhällen fram, och t.o.m. Lerums bycentrum flyttades längre väster ut från området kring kyrkan till sin nuvarande plats, efter ett beslut fattat att stationen skulle förläggas utanför byn. Förutom stationshus växte nya värdshus, affärer m.m. upp. För många sågs tågresa som ett stort äventyr och ett sätt att fly den industrialiserade storstaden Göteborg för ett liv på landet. Rika Göteborgare lät anlägga stora arkitektritade sommarvillor som t.ex. Skogshyddan, Säter, Aludden m.fl. i direkt anslutning till järnvägslinjen. De flesta med utsikt över sjön Aspen. Storbönder lät hyra ut sina bostadsvåningar till sommargäster för att själva flytta ner i källaren eller upp på vinden. I vissa fall uppförde de helt nya hus för samma ändamål (se t.ex. Hallsås 1:52). De arkitektritade villorna präglas ofta av ett fornnordiskt ideal, med bl.a. branta takfall, långa taksprång, gärna liggande paneler och/ eller fjäll- och spån. Många hus, byggda i anslutning till stationssamhällen från 1800-talets senare hälft, har också hämtat sina arkitektoniska element från stationshusarkitekturen. Ett arkitekturideal som bl.a. Löfvenskiöld och Edelswärd förespråkade. (Edelswärd har bl.a. ritat flera av Sveriges stationsbyggnader).

Runt sekelskiftet 1900 uppförs nya grupper av sommarvillor, i slutningen söder om nuvarande Lerums centrum, även i bl.a. Bråta, Björboholm, Floda och Norsesund. Huvuddelen av dessa präglas av nationalromantiska ideal med omväxlande liggande och stående panel målade med ljusröd falurödfärg eller tjära. Taken är ofta tegelbelagda och grunden är av oputsad natursten. Fönstren är rikt spröjsade och målade med vit eller grön linolfärg. Planlösningen är upplöst och ansluter inte till de strikta, fyrdelade och sexdelade planerna.

Villor och egna hem. Under 1900-talets första decennier började det i Lerums kommun, liksom i övriga Sverige, dyka upp nya byggnadstyper för boende. Byggnaderna, vilka inte sällan uppfördes med hjälp av olika

former av statliga stöd t.ex. egnahems lån, fick ofta tre- och fyrrums planlösningar. De fick rektangulär- eller kvadratisk form och uppfördes ofta i 1½ våning med sadel- eller brutet tak. De tidiga byggnaderna anknyter i detaljutformning gärna till äldre svensk tradition med rödfärgade träfasader. Genom att de ofta har hög källare samt branta och /eller brutna takfall får de dock ett resligare uttryck. Under 1930-talet slår ljusa oljefärger och flackare takformer igenom. Flertalet av dessa byggnadstyper, uppförda från ca 1920-talet och framåt, utgörs av prefabricerade trähus, vilka kunde beställas genom kataloger.

De lådformade byggnadstyper som ibland går under benämningen "folkfunkis", uppfördes främst under 1930-1940-talet. De har framför allt varit vanligt förekommande i kommunens tätorter, men undantag finns. Byggnadstypen med sina mer fritt placerade fönster och flacka eller valmade sadel- eller tälttak uppfördes med såväl panelade som reveterade och putsade fasader i ljusa färger. De fick en- eller två våningar och ofta utgjordes de senare av två separata lägenheter.

Typhus. Kungliga bostadsstyrelsen (idag Boverket) startade en typritningsverksamhet under 1940-talets slut. Den som önskade bygga sig ett eget hus, kunde köpa en typritnings-sats, i vilken ingick ritningar, kapningslistor m.m. I Lerums kommun finns flera byggnader som är uppförda med bostadsstyrelsens modeller som förebild.

Ekonomibyggnader. De ekonomibyggnader som har varit centrala för gårdens drift har idag sällan någon hög ålder. Framför allt ladugård och loge har byggts om och moderniserats i takt med förändrade jordbruksmetoder. Det stora flertalet av dessa byggnader är därför uppförda under 1900-talets första årtionden, då en våg av moderniseringar sköljde över gårdsbebyggelsen och vi fick den bebyggelsestruktur som i de flesta fall är gällande

idag. Orsakerna till förändringarna förklaras av att allt större djurbesättningar och förbättrad mejerinäring krävde rymligare byggnader, liksom även de nya jordbruksmaskinerna. Vid de gårdar som ännu är i drift pågår denna utveckling än idag. Dagens byggnader skiljer sig dock väsentligt från de äldre framförallt vad gäller materialval, men även när det gäller byggnadernas utformning.

Typiskt för den svenska lantgården i äldre tid var mångfalden av byggnader. En väl byggd gård kunde omfatta mellan 10 och 15 byggnader med skilda funktioner. Förutom boningshus fanns en mängd ekonomibyggnader så som fähus, stall, loge, vagnslider, redskapsbodan, visthus, sädesmagasin, hemlighus och källare. I Lerums kommun är källare med ränne/vind mycket vanliga. Till gården kunde även hörna linbasta och en smedja. På grund av eldfaran uppfördes dock sistnämnda byggnader avses från övrig bebyggelse. Under 1800-talet övergavs dock månghussystemet alltmer och man försökte samla exempelvis fähus, stall och loge i en stor gemensam ladugårdsbyggnad eller en länga som det också kallas. Bakom detta låg bland annat centrala myndigheter som ända sedan mitten av 1700-talet hade drivit på och propagerat för den virkesbesparing som dessa nya typer av ladugårdsbyggnader medförde. Av samma anledning ivrades också för användning av sten i ladugårdsbyggandet. Det var dock främst stora rika bondgårdar och herrgårdar, som hade resurser att uppföra längor helt eller delvis av sten. På de mindre jordbruken har månghussystemet ofta levt vidare.

Ladugård och loge var liksom övriga gårdshus uppförda i timmer. I fähuset var det mörkt och djuren stod tätt intill varandra, vanligen utmed ytterväggarna. Under 1800-talet förespråkades, som redan har nämnts, allt större och högre uthuslängor och tvåvåningslogar försedda med utvändigt uppkörsbro och tröskgolv i övervåningen. Den nedre våningen utgjorde oftast fähusdel och kunde vara byggd i sten.

Denna lösning blev senare under 1800-talet och framförallt under 1900-talets moderniseringsvåg mycket vanlig.

Boden eller magasinet har traditionellt sett varit ett mycket viktigt hus på gården, eftersom det var här som man förvarade förnödenheter, spannmål och andra livsmedel samt ibland även kläder. Boden kunde också inrymma sovplatser för gårdens ungdomar och tjänstefolk under sommarmånaderna. Byggnaden låg i regel vid mangården, ofta som flygel till huvudbyggnaden (se t.ex. Öjared säteri). Den uppfördes med särskild omsorg när det gäller timmermansarbetet och är idag inte sällan den äldsta byggnad i en gårdsanläggning. Det är dock inte vanligt att bodar har flyttats i samband med förändringar i byggnadsbeståndet.

Smedjor har i jämförelse med andra ekonomibyggnader varit utsatta för större risker att förstöras på grund av den verksamhet de har uppförts för. Eldsvådor i kombination med att dessa, i regel ensamliggande, byggnader relativt tidigt har mist sin funktion, gör att endast ett fåtal finns bevarade idag.

Brygghus/tvättstugor tillhör idag gruppen överloppsbyggnader, i de fall de inte har fått nya funktioner som gäststugor, vävstugor o.dyl. De är mycket viktiga inslag i miljön och för förståelsen för livet som har levts på torp och gårdar. Oavsett om ovan nämnda byggnader ingår i helhetsmiljöer eller inte är de kulturhistoriskt viktiga byggnader. Generellt skall stor varsamhet vidtas vid vården av dem, så att deras kännetecknande drag inte går förlorade.

Industrialanläggningar. Huvuddelen av kommunens bäckar och åar har utnyttjats för att driva kvarnar och sågverk av olika typer och storlekar, vilka kan sägas vara tidiga anläggningar av industriell karaktär, trots att de oftast ingick som en del i jordbruket. De kvarnar och sågar som finns bevarade, bl.a. Hille-

fors grynkvorn och sågen i Bävsjöryd, för att nämna två av de största anläggningarna, är dock vanligtvis uppförda under senare delen av 1800-talet eller under 1900-talets första årtionden. Det finns också tidiga lämningar från en, i synnerhet i Skallsjö socken, vitt utbredd kolningsverksamhet. I Sjövik finns gropar som påvisar linberedning. Stenkullen är uppkallad efter två torp med namnet Stenkullen. Men här har också funnits stenhuggerier.

Den egentliga industrialiseringen började med Floda järnbruk 1738-1858, som hade privilegier på 270 ton årlig produktion. Därefter följde textilindustrin vid Gamlebo Kullens spinneri, vilken startade ca 1795-96 och brann ner 1845. Gamlebo Kullen var det första mekaniska bomullsspinneriet i Sverige. Kunskap, teknik och maskiner smugglades ut från England. Nääs fabriker i Tollerred, vilka började att anläggas 1833, vittnar ännu idag om de arkitekturideal i tegel som senare blev rådande för Sveriges tidiga industrier, när industrialismen slog igenom på bred front.

Området utefter Sävveån, vid Stenkullen och Hedefors, har under lång tid fungerat som centrum för småindustri och hantverk. Utvecklingen till industriellt centrum har fortsatt in i vår tid. Där har äldre byggnader byggts om och anpassats för nya verksamheter, dessutom har nya industribyggnader uppförts. I båda fallen har byggnaderna ofta försetts med plåtfasader. I centrala Stenkullen finns ett antal äldre hantverksgårdar bevarade. I Gropasmen's smedja och det f.d. skomakeriet på Ölslanda 1:29 i Stenkullen, får man en tydlig bild av hur små och oansenliga tidiga hantverkslokaler kunde vara. Därav får man också förståelse för varför det finns så få byggnader av detta slag bevarade och vidare varför det är så angeläget att vi vårdar dem och liknande byggnadstyper för framtiden.

Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriskt värde inbegriper flera olika och ofta samverkande delvärden som kan tillmätas en byggnad eller en miljö. De kulturhistoriska värdena är i hög grad kvalitativa och därmed också ibland mer svårdefinierade än t.ex. ekonomiska värden. Som två grundläggande kulturhistoriska värden ser man dokument (kunskaps-)värden och upplevelsevärden.

Dokumentvärden

Dokumentvärden är bebyggelsens och bebyggelsemiljöns kunskapsrelaterade värden som gör att den berättar något om sin tid. Dokumentvärden förmedlar, med andra ord, vilken historia bebyggelsen berättar genom sin existens. Den kan t.ex. berätta om näringsliv, samhällsmiljö, byggnads- och bostadsskick, arbetsförhållanden, sociala villkor eller estetiska ideal. Genom att bebyggelsen bevaras ger den oss en möjlighet att ur dessa perspektiv förstå något om vår historia.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärden är de värden som skapar upplevelser hos betraktaren eller brukaren. Det kan t.ex. vara det arkitektoniska eller konstnärliga uttrycket, enhetlighet, eller en vacker och harmonisk miljö. Upplevelsevärden kan även vara kopplat till patina som förmedlar åldrande och ett tidsdjup eller till olika typer av identitets- och symbolvärden som kan finnas hos bebyggelsen.

Förstärkande värden

Till de förstärkande värdena hör t.ex. pedagogiska värden och autenticitet. Det sistnämnda

kan även beskrivas med ord som "äkthet" och "ursprunglighet". I rapporten har ordet ofta använts synonymt med ordet "välbevarat". Även byggnader och miljöer som beskrivs med ord som "sällsynt" och "representativ", ur såväl nationellt-, regionalt- som ur lokalt perspektiv, anses ha stor betydelse.

Miljövärde

Kulturhistoriskt värde utgörs inte enbart av enstaka byggnader utan också av sammanhängande miljöer, där byggnaderna tillsammans med annat i omgivningen bildar en helhet. En gårdsanläggning på landsbygden utgörs t.ex. inte bara av mangårds- och ekonomibyggnaderna. I den kulturhistoriska bedömningen tas även hänsyn till bebyggelsens placering, vägsträckningar, hängnader och andra historiska spår i kulturlandskapet. En miljö med många bevarade historiska spår besitter ett större kulturhistoriskt värde än en enstaka byggnad ryckt ur sitt sammanhang. Likaså kan enskilda, inte särskilt anmärkningsvärda, byggnader ha stor betydelse i landskapsbilden och tillsammans utgöra miljöer med högt kulturhistoriskt värde.

Urvalskriterier

Älvsborgs länsmuseum tillmäter i denna rapport ett begränsat antal byggnader och bebyggelsemiljöer ett kulturhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet använder museet som argument och motiv för ett bevarande. Det är önskvärt att såväl privatpersoner som Lerums kommun beaktar dessa värden. Byggnader och miljöer som redovisas i denna rapport är betydelsefulla och utgör väsentliga historiska spår av vårt gemensamma kulturarv. Detta hindrar inte att det kan finnas fler byggnader

som besitter ett visst kulturhistoriskt värde. Det är också viktigt att vara medveten om att denna värdering är tidsbunden. Om 10-20 år betraktar man med största sannolikhet bebyggelsen med andra ögon.

Av stor betydelse för det kulturhistoriska värdet och som urvalskriterium för bebyggelsen i Lerums kommun, har varit byggnadernas "ursprunglighet". I första hand med avseende på exteriören, men också en välbevarad interiör är betydelsefull. Dock har inte samtliga interiörer varit möjliga att dokumentera och värdera vid denna inventering. Vid inventeringen har främst utvändiga byggnadsdelar bedömts t.ex. fasad, fönster, dörrar, tak, skorsten, sockel samt övriga detaljer som arkitektonisk utsmyckning m.m. Ett annat viktigt urvalskriterium har varit "representativitet". Det kan t.ex. avse en byggnadskategori eller byggnadstyp som har varit karaktäristisk för en viss företeelse vid en bestämd tid. Hembygdsföreningarna har bidragit med historiska uppgifter om bebyggelsen samt upplysningar om t.ex. vad som tillmäts en kulturhistorisk betydelse av vikt för den lokala identiteten eller för att det finns starka symbolvärden knutna till byggnaderna eller miljöerna.

Grundmotiv

Dokumentvärde (historiska egenskaper)

- Byggnadshistoriskt värde
- Byggnadsteknikhistoriskt värde
- Arkitekturhistoriskt värde
- Samhällshistoriskt värde
- Socialhistoriskt värde
- Personhistoriskt värde
- Teknikhistoriskt värde

Upplevelsevärde

- Arkitektoniskt värde
- Konstnärligt värde
- Patina
- Miljöskapande värde
- Identitetsvärde
- Kontinuitetsvärde
- Traditionsvärde
- Symbolvärde

Bebyggelse- och kulturmiljöer

Förutom enskilda byggnader finns kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer redovisade i denna rapport. Dessa är utvalda p.g.a. att miljöområdets samlade bebyggelse är betydelsefull ur olika aspekter. Inom ett avgränsat område har en bedömning gjorts av byggnaderna i samspel med helhetsmiljön, vilket i dessa fall konstituerar det samlade kulturhistoriska värdet.

I några av kommunens riksintressen är all bebyggelse mycket betydelsefull, men vi har valt att inte beskriva dessa miljöer i denna rapport, utan hänvisar i respektive fall till rapporten "Planeringsunderlag, Kulturmiljön i Lerums kommun, Älvsborgs länsmuseum 1999", där dessa och andra kulturmiljöer finns redovisade. (Notering finns under respektive fastighet).

För råd och hjälp om hur bebyggelsen bör tas omhand och underhållas av respektive enskild fastighetsägare finns alltid möjlighet att kontakta Älvsborgs länsmuseum, länsstyrelsen i Västra Götaland, men framförallt Byggnadsvård Nääs.

Förstärkande, övergripande motiv

- Autenticitet
- Kvalitet
- Pedagogiskt värde, tydlighet
- Sällsynthet - representativitet (nationellt, regionalt, lokalt)

¹ Sammanställningen är framtagen av Axel Unnerbäck och motiven används allmänt inom kulturmiljövården för att bedöma byggnader och bebyggelsemiljöers kulturhistoriska värde.

Bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Skydd för kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Byggnadsminnen. Vissa byggnader, parker, trädgårdar eller andra anläggningar anses besitta ett så stort kulturhistoriskt värde att de brukar benämnas "synnerligen märkliga". Dessa byggnader/anläggningar kan få ett bevarande skydd genom att byggnadsminnesförklaras med hjälp av Lagen om kulturminnen (1988:950). Det är länsstyrelsen som fattar beslut om vilka byggnader som skall förklaras som byggnadsminnen, ofta efter det att läns museet har gjort en utredning i form av bl.a. en byggnadshistorisk dokumentation. I Lerums kommun finns det idag 4 stycken byggnadsminnen: (1.) Nääs slott och seminarieområde och (2.) Tollereds övre kraftstation och tub i Skallsjö socken samt (3.) Hillefors grynkvarn och (4.) Villa Kastenhof i Lerums socken.

Skyddsbestämmelser. Kommunen kan fatta beslut om att byggnader skall bevaras och att de inte får rivas. Denna reglering mellan fastighetsägare och kommun sker i samband med att kommunen upprättar en plan t.ex. *detaljplan* eller *områdesbestämmelser*. Efter vidtagen inventering anser Läns museet att några områden/byggnader i Lerums kommun besitter ett sådant betydande kulturhistoriskt värde att kommunen bör överväga att skydda dem med hjälp av lagstiftning.

"K-märkt". Lite vanvördigt kan det sägas att de byggnader och bebyggelsemiljöer som redovisas i denna rapport har blivit "K-märkta", de har pekats ut som kulturhistoriskt intressanta. Anledningen att läns museet inte direkt

använder begreppet "K-märkt", beror på att det inte finns några "K-märkta" byggnader annat än i folkmun. Begreppet är inte kopplat till någon lagstiftning eller några bidragsregler. De som äger byggnaderna som räknas upp i rapporten har, så tillvida byggnaden inte utgör ett statligt eller kommunalt byggnadsminne eller ingår i ett område av riksintresse, inte några juridiska krav på sig att bevara byggnaden. Kommunen har en skyldighet att vid bygglovprövning ta hänsyn till det kulturhistoriska värdet, men kan inte mer än i undantagsfall hindra en eventuell rivning så tillvida inte kommunen och fastighetsägaren i samband med upprättande av detaljplan eller områdesbestämmelser reglerar att byggnaden inte får rivas. För övriga byggnader konstateras i portalparagrafen till Lagen om Kulturminnen att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö och att ansvaret för denna del av vårt kulturarv delas av alla. Detta innebär att såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn till och aktsamhet för kulturmiljön, men paragrafen har inte någon juridisk verkan. Det kan dock sägas att berörda fastighetsägare har ett stort moraliskt ansvar att vårda och bevara sina byggnader. De bästa förutsättningarna för ett varsamt bevarande av det byggda kulturarvet finns därför när fastighetsägaren själv är intresserad, kunnig och allmänheten engagerad och uppskattande.

För vidare information om vilken lagstiftning som i olika fall kan gälla för kulturhistoriskt intressant bebyggelse, se kapitlet om Speciallagstiftning i denna rapport.

Vilka byggnader och miljöer presenteras i rapporten och hur hittar man den fastighet man söker?

Från nästa uppslag och framåt följer beskrivningar av de bebyggelsemiljöer och enskilda byggnader som länsmuseet tillmäter ett betydande kulturhistoriskt värde.

Först beskrivs **bebyggelsemiljöerna**.

- De är ordnade sockenvis och har försetts med en bokstav, för att vara lätta att återfinna på kartorna i bilaga 1 och 2

Därefter följer beskrivningar och värderingar av **enskilda objekt**.

- De är ordnade sockenvis i bokstavsordning efter fastighetsbeteckning och med löpande numrering.

För byggnader som är byggnadsminnen, ligger inom riksintressen, kultur- eller bebyggelsemiljöer m.m., finns särskilda anvisningar i texten för respektive fastighet.

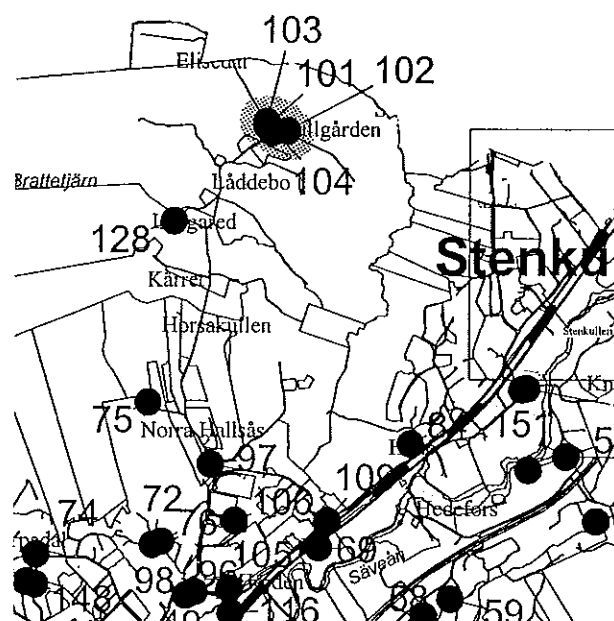
En förteckning över samtliga fastigheter vars byggnader tillmätts ett kulturhistoriskt värde finns i alfabetisk ordning i bilaga 3.

Bebyggelsemiljöer som tillmätts ett kulturhistoriskt värde

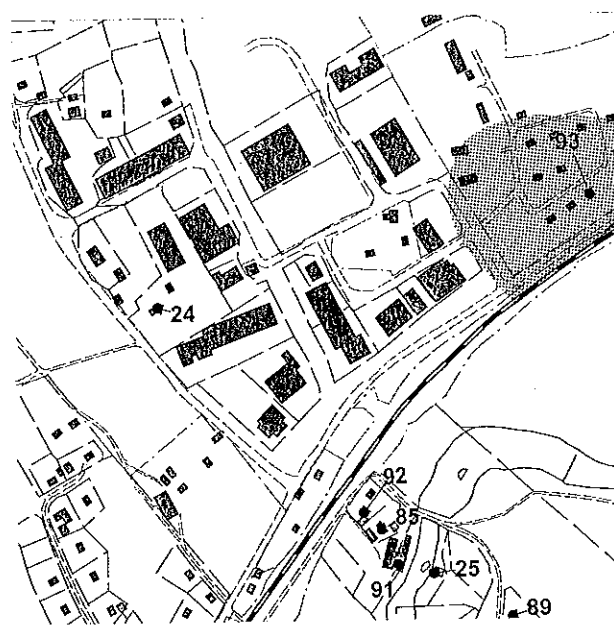
De bebyggelsemiljöer som beskrivs nedan finns kortfattat beskrivna i rapporten "Planeringsunderlag. Kulturmiljön i Lerums kommun. Älvsborgs länsmuseum 1999". Här följer något mer omfattande beskrivningar och värderingar. För tydligt avläsbara bebyggelsemiljöer som redan utgör t.ex. riksintressen och byggnadsminnen, har inga nya bebyggelsemiljöer skapats. För dessa miljöer hänvisas till tidigare utredningar och värderingar.

Lerums socken

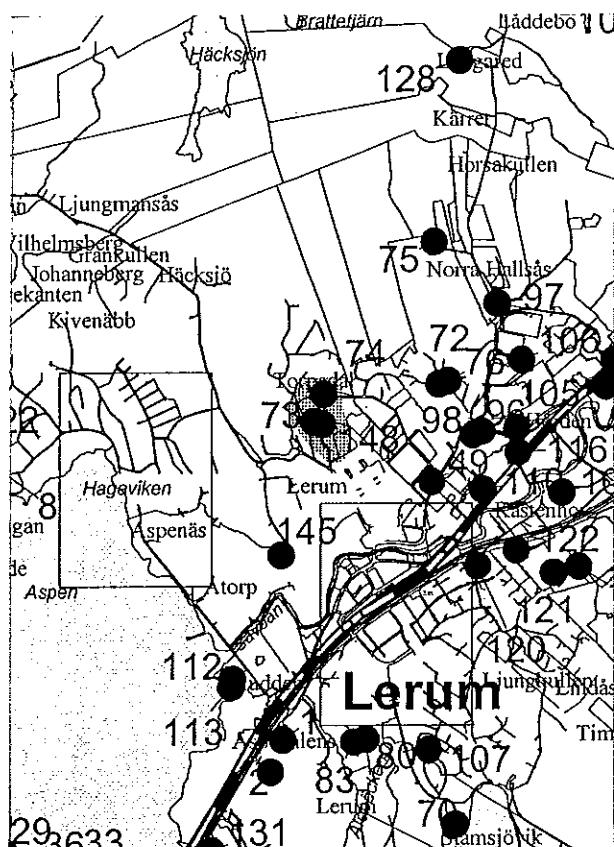
Bebyggelsemiljö A; Kullgården. Kullgårdens by, bygata, Leråns dalgång med odlingsspår och betade sluttningar ner mot ån. Fornlämningar av järnålderskaraktär knutna till impediment i dalgången. Gårdarna i Kullgårdens by åskådliggör allmogens äldre byggnadstradition i regionen. Med sin täta husgruppgering ger byn en föreställning om jordbruksbyarnas form före skiftesreformernas utglesning av bybebyggelsen på 1800-talet. Mangårdsbyggnadernas rika panelarkitektur hör till kommunens bäst bevarade från 1800-talets andra hälft. Byn ses som en helhet. Byggnadernas material, färgsättningar, volymer samt förhållande till landskapet, stenmurar, träd m.m. är mycket viktiga delkomponenter. *Ingår i: Kulturmiljö 10.*

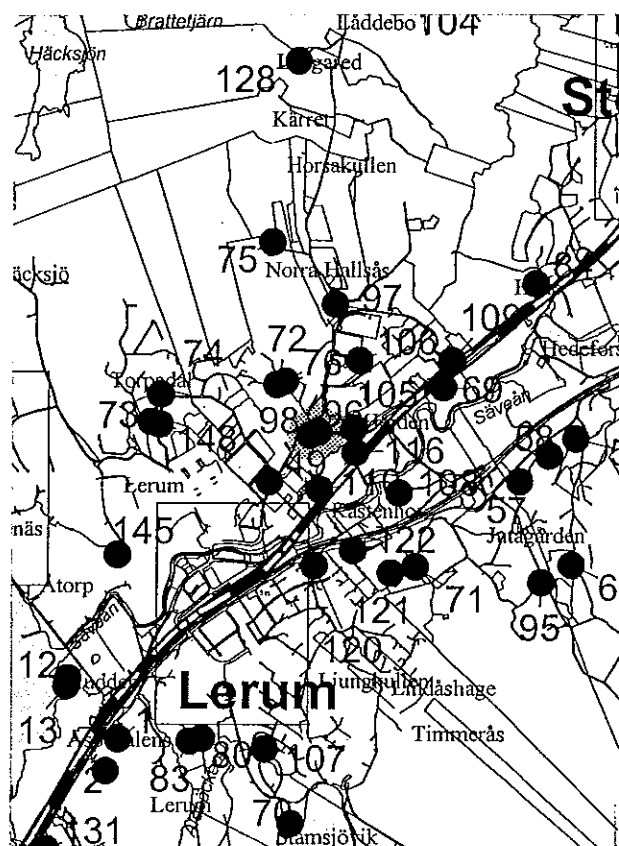
Bebyggelsemiljö B; Vattenfalls maskinistby/vattenfalls byn. Miljön omfattar samtliga maskinistbostäder samt driftsverkmästarbostaden. Byggnaderna flyttades hit av Vattenfall 1954 och 1964 för att användas av driftspersonalen vid den intilliggande transformatorstationen. Ansvarig arkitekt för husmodellen var arkitekt Sven Malm. Systemet med prefabricerade och mobila hus åt anställda utvecklades av vattenkraftsbolaget och användes och transporterades över hela Sverige. Byggnaderna i denna by kom aldrig att flyttas vidare och är idag goda exempel på tidens experimentlusta och byggande. Med sina placeringar och den numer uppväxta grönskan är husgruppen ett viktigt miljöskapande inslag. *Ingår i: Kulturmiljö 18.*

Bebyggelsemiljö F; Hallsås gruppbebyggelse. Gruppbebyggelse med radhus och villor från 1959-1965. Arkitekter var Jan Wallinder och Lennart Kvarnström. Sammanhållet bostadsområde med ett för 1960-talet karaktäristiskt formspråk; närmast platta tak, stora fönsterpartier, atriumgårdar/innergårdar och vitslammade tegelfasader. Områdets radhus och villor utgör med sin arkitektoniska slutenhet och därtill knutna insynsskyddade atriumgårdar, tydliga representanter för en av de två arkitektoniska och planmässiga inriktningar som grupphusbebyggelsen vid den tiden följde. Den andra riktningen strävade generellt sett mot större öppenhet och husplaceringar runt grönområden. Bebyggelsen är vidare intressant då den ger prov på en samlad bebyggelsemiljö, tillkommen på en större banks initiativ för sina sparare, något som vid tiden kom att bli allt vanligare runt om i landet. Att jämföra med tidigare egnahemsbyggen med hjälp av statliga s.k. egnahems lån. Bebyggelsen representerar en period av stark expansion i Lerums tätortsbyggande. De fastigheter som ingår i bebyggelsemiljön är Hallsås 1:55, 1:61-1:77, Torp 1:533, 1:535, 1:536, 1:537, 1:538. I bebyggelsemiljöns närhet finns prov på andra typer av grupphusbebyggelser, tillkomna vid samma utbyggnadstillfälle. *Ingår i: Kulturmiljö 6.*

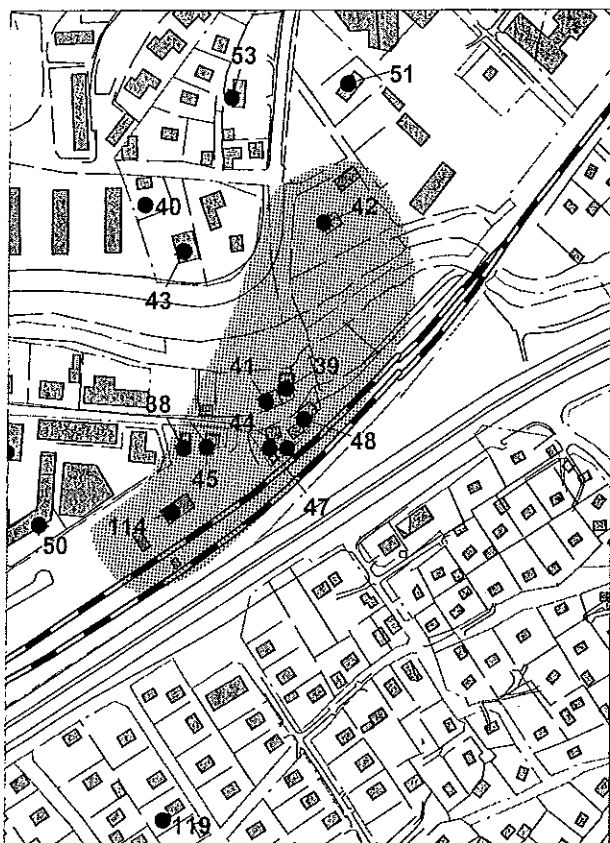

Bebyggelsemiljö G; Knappekulla. Knappekulla utgjorde ursprungligen en gård inom Lerums by. Bebyggelsemiljöns centralt placerade och bevarade gårdsanläggning, är ett pedagogiskt exempel på Lerums bys utseende under 1800-talet. Knappekulla är en av kommunens bäst bevarade exempel på empirinfluerad bondgårdsbebyggelse med en mycket rik panelarkitektur som var vanlig under 1800-talets andra hälft. Gården utgör en viktig länk för förståelsen för Lerums utveckling från jordbruksby till villa- och radhussamhälle. *Ingår i: Kulturmiljö 14.*

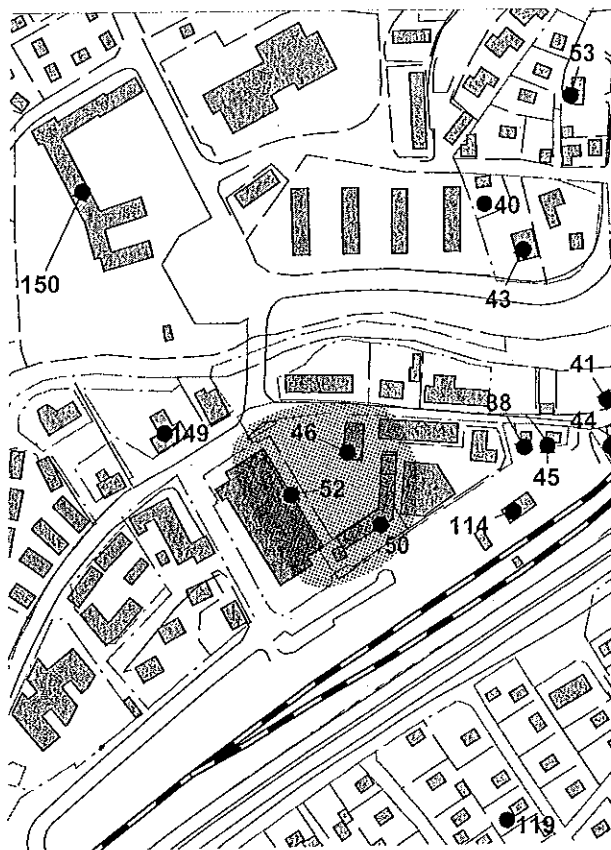

Bebyggelsemiljö H; Villavägen i Aspenäs villastad. 6 stycken villor från A-B Aspenäs Villastads organiserade byggnadsutställning 1929. Villorna och utställningen stod i arkitekthänseende under ledning av Arvid Fuhre, vilken uppförde "Villa nr 1" Aspenäs 2:58/Torp 1:168. Övriga arkitekter och deras verk var Björner Hedlund; Aspenäs 2:59, Sten Branzell; Aspenäs 2:60, Gerdt Stendahl; Aspenäs 2:61, Olof Sellman; Aspenäs 2:62 samt Harald Ericsson; Aspenäs 2:63. Samtliga byggnader har på olika sätt förändrats från sina ursprungliga utformningar genom t.ex. fönsterbyten, tillbyggnader, nya fasadmaterier m.m. Deras grundkaraktärer är dock tydligt avläsbara. Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bebyggelsen, med upprinnelse i Aspenäs avstyckningsplan 1927 och utställningen 1929, har haft stor betydelse för bebyggelseutvecklingen, inte enbart i denna kommun utan i hela Sverige. Syftet med tävlingen var att stimulera allmänhetens byggande till "att på bästa sätt få sina byggnader lösta i plan, praktiskt och ekonomiskt, även som för att giva den yttre gestaltningen en trivsamt och god karaktär, förebildlig för samhällets vidare utbyggande" (Tidskriften Hem i Sverige 1929). Genom sitt syfte och den uppmärksamhet som utställningen rönt, har villorna ett mycket stort samhälls- och arkitekturhistoriskt värde. I villornas bäst bevarade detaljer ligger även ett arkitektoniskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

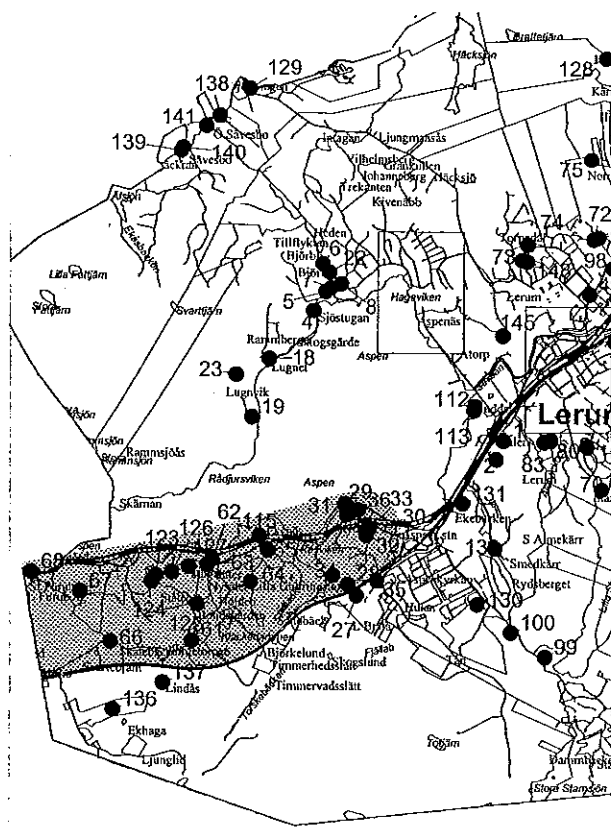

Bebyggelsemiljö I; Lerums centrums äldre bebyggelse. Trots att bebyggelsen vid Brobacken är starkt förändrad från sin ursprungliga utformning är byggnadernas ursprungliga karaktärer fortfarande avläsbara i arkitekturen. I sin helhet har miljön bibehållit sin utformning från 1800-talets senare hälft. Byggnaderna är viktiga för förståelsen för Lerums utveckling. De originaldelar m.m. som fortfarande finns kvar och påvisar bebyggelsens historiska kontinuitet bör vårdas med stor omsorg. *Ingår i: Kulturmiljö 13.*

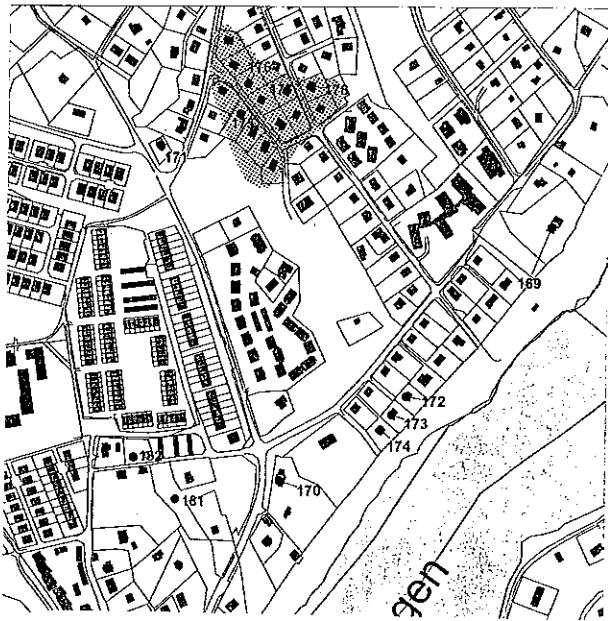
Bebyggelsemiljö J; Lerums centrums yngre bebyggelse. 1959 uppfördes förvaltningsbyggnaden efter ritningar av Nils Andréasson, vilken hade vunnit den anordnade arkitekt-tävlingen för Lerums centrum. Förvaltningsbyggnaden bildar tillsammans med kringliggande affärs- och bostadshus ett mycket tids-typiskt centrum. Det sena 50-talets arkitekto-niskt sparsmakade och enkla formspråk syn-liggörs t.ex. i de franska balkongernas smi-desdetaljer, i de ljusa träslagen i butikernas entrédörrar m.m. Miljön har bl.a. ett värde som symbol för en period av snabb befolk-ningstillväxt och bebyggelseutveckling i Le-rum. *Ingår i: Kulturmiljö 12.*

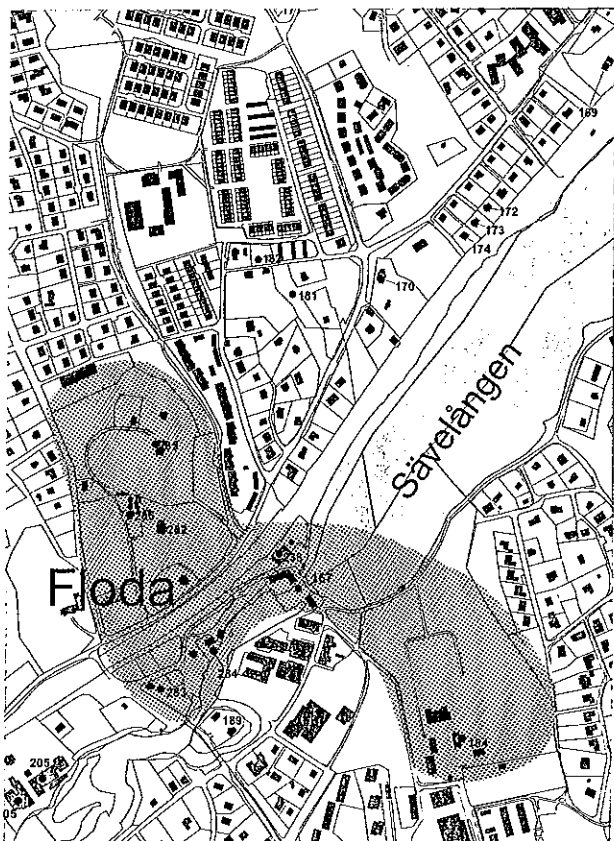
Bebyggelsemiljö K; Bebyggelsemiljö i Bråta-Gullringsbo-Lerums-Stålebo. Den samlade bebyggelsen speglar hur villaanläggningarnas utformningar förändrades med järnvägens och industrialismens intåg. Utvecklingen gick från tydligt agrart betonade anläggningar till allt mer agrart oberoende villor. Villabebyggelsen är av stort arkitekturhistoriskt värde med bl.a. influenser från engelsk-tysk och amerikansk villaarkitektur. Tillsammans med betesmarker och lövskogar med stora biologiska värden är bebyggelsemiljön av mycket stort kulturhisto-riskt intresse. Här ligger även flera stora herr-gårds- och villaanläggningar, som Villa Eke-näs med jugendinspirerande drag och intres-santa växthusruiner. Ett annat exempel är Villa Säter, ritad av Viktor von Gegerfeldt. Tidigare låg här även herrgårdsanläggningen Hulan, vars lantbruk, trädgårdsmästeri och såg idag är avvecklat och huvudbyggnad riven. *Ingår i: Kulturmiljö 5.*

Skallsjö socken

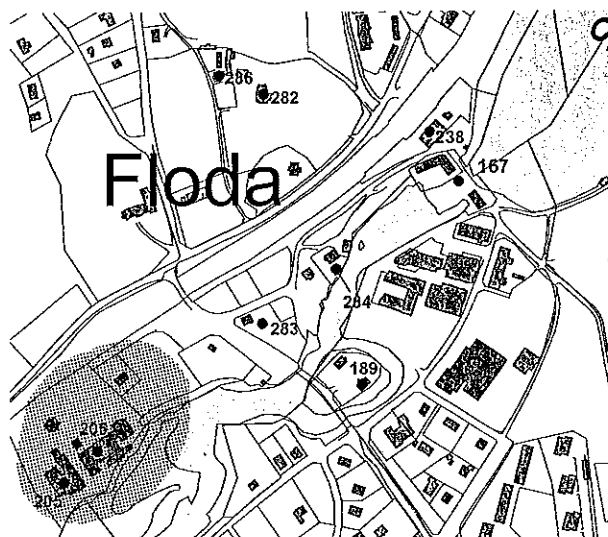

Bebyggelsemiljö L; Del av småhusområde Trastvägen - Lärkvägen i Floda. Bebyggelsen växte upp i slutet av 1950-talet och visar prov på en tidstypisk planering av småhusområden. Det är samma fabrikant som ligger bakom samtliga hus. Trots detta har byggnaderna fått små, men individuella skillnader beträffande fönster, dörrar, etc. Bebyggelsen ger ett enhetligt men livfullt intryck. Livfullt bl.a. genom byggnadernas placeringar - svagt vinklade i förhållande till vägen. Enhetligt bl.a. genom materialvalet - genomgående rött fasadtegel. De byggnader som utpekats i rapporten är något mer välbevarade än övriga småhus, men bebyggelsemiljöns värde ligger i helheten och omfattar därav samtliga byggnader i området. *Ingår i: Kulturmiljö 27.*

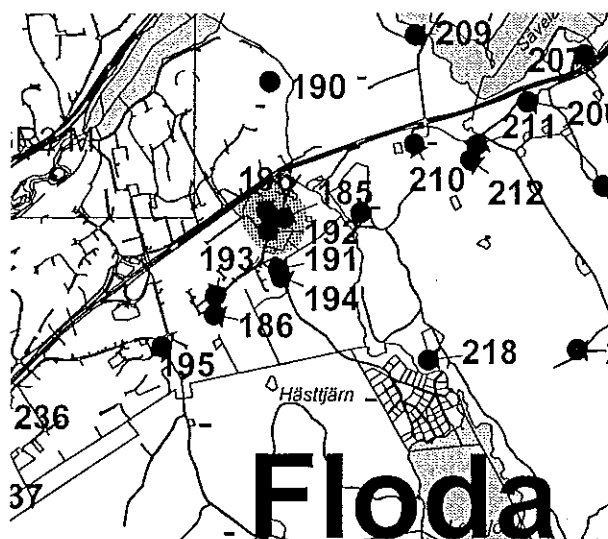
Bebyggelsemiljö M; Oskarshöjd, Floda stationsområde och säteri. Området omfattar centrala Flodas äldsta byggnader. Samtliga byggnader som ingår i bebyggelsemiljön är viktiga, då de på olika sätt ligger till grund för Flodas bebyggelseutveckling. Floda säteri, genom att bl.a. ha varit den största markägaren. Järnvägsstationen, med kringliggande byggnader utefter Floda stationsväg för att de medförde bildandet av ett affärscentrum och därmed möjlighet för Floda att utvecklas till det samhälle det är idag. Oskarshöjd med växthus och Hambergska villan/Karlsborg 2 för deras kopplingar till Floda Säteri och för den betydelse de har ur miljöskapande synpunkt. *Ingår i: Kulturmiljö 21.*

Bebyggelsemiljö N; Garveriet, Floda. Bebyggelsen inom garveriets ursprungliga utbredningsområde är ett viktigt inslag i centrala Floda. Det välbevarade kontors- och bostadshuset från omkring 1900 är väl synligt från järnvägen och därför bl.a. ett viktigt landmärke för resande till Floda från väster. Trots att det äldre garveriet är mycket ombyggt ger dess bevarade delar tillsammans med den yngre industribyggnaden från 1930-talets mitt, en bild av verksamhetens kontinuitet på orten. Det gör även det yngre kontors- och bostadshuset, trots stor exteriör förändring. *Ingår i: Kulturmiljö 19.*

Bebyggelsemiljö O; Jordbruksbebyggelse vid Skallsjö kyrka

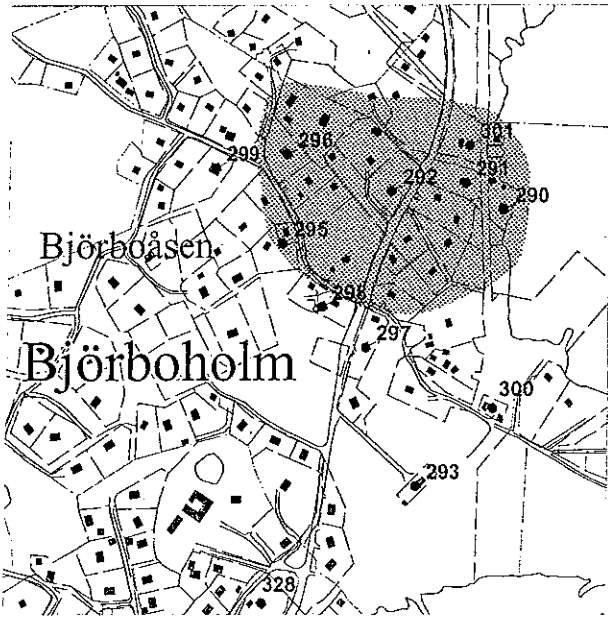
Bebyggelsen i anslutning till Skallsjö nya kyrka (från 1863) har ett stort miljöskapande värde. Det är idag ovanligt med en bevarad jordbruksbebyggelse nära större kyrkor. Byggnaderna är viktiga för förståelsen av kyrkans placering. Se respektive fastighet. *Ingår i: Kulturmiljö 23.*

Stora Lundby Socken

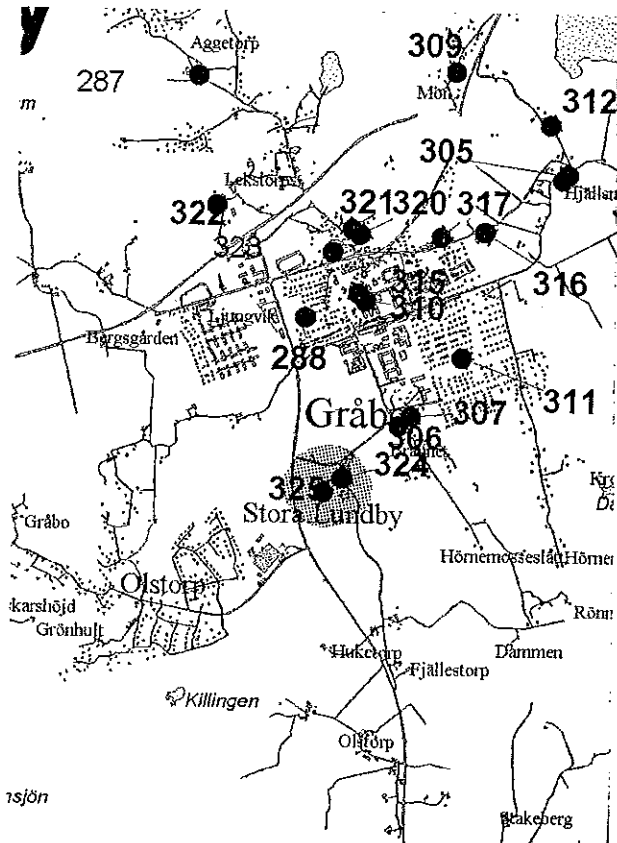
Bebyggelsemiljö P; Björboholm

Vid sjön Mjörn ligger Björboholm. Bebyggelsen är till största delen tillkommen vid sekelskiftet, efter det att Västgötabanan anlagts utmed denna sträckning. Här finns en stor mängd arkitektritade sommarvillor, som tillsammans skapar en enhetlig bebyggelsemiljö, trots att endast ett fåtal är välbevarade. Karakteristiskt för området är att det nationalromantiska villaidealet dominerar med röda eller mörka fasader, branta och långa takfall samt småspröjsade fönster m.m. Vägarna i området är relativt trånga och följer bebyggelsen och dess tomter, vilket även det bidrar till områdets karaktär. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

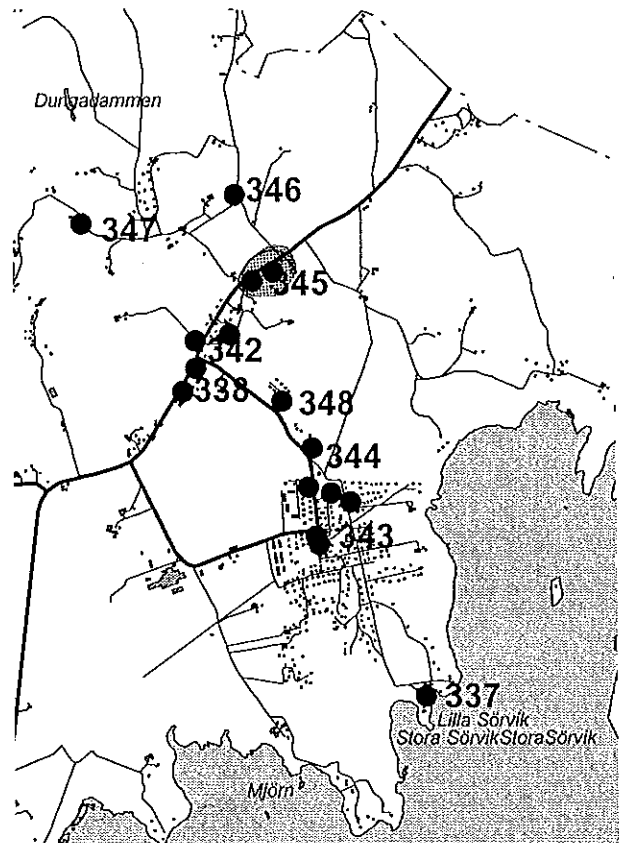
Bebyggelsemiljö Q; Stora Lundby kyrka och prästgård.

Monumentalt och vackert belägen sockenkyrka från 1728, byggd på den medeltida kyrkans grund. Klockstapel, prästgård från 1789, magasin, kyrkogård med stigluckor samt betade hagar med vidkroniga ekar. Fornlämningar av järnålderskaraktär. Stigluckorna markerar var kyrkstigarna kom från de olika byarna i socknen. *Ingår i: Kulturmiljö 38.*

Östads socken

Bebyggelsemiljö R; Östad kyrkby. Vid Östad by har bevarats ett ålderdomligt kulturlandskap med fornlämningar, odlingsytor, öppna hagmarker samt kyrkbybebyggelse. Kring Östad kyrka har den gamla bykärnan vuxit fram och finns idag fortfarande läsbar. I anslutning till kyrkan finns ett sockenmagasin och mot söder finns prästgården. I samspel med närliggande kyrka och skolmiljö besitter anläggningen ett miljöskapande värde samt ett pedagogiskt värde som ett bra exempel på den traditionella socknens medelpunkt. Norr om kyrkan ligger en skolmiljö med äldre skolbyggnader samt en större lärarbostad. Den har från 1950-talet kompletterats med en tidstypiskt skolbyggnad samt senare med idrottshall och fritidshem. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

Byggnader som tillmätts ett kulturhistoriskt värde

Lerums socken

1. *Almekärr 2:2, Almekärrens gård*

F.d. herrgårdsanläggning i centrala Lerum. Gården låg ursprungligen under Aspenäs, men friköptes 1815. Mangårdsbyggnadens stomme är från år 1772 och blev tillbyggd mot NO år 1896 samt mot SV år 1898. Flygelbyggnaden har fungerat som förvaltarbostad och uppfördes år 1893. Mangelboden är från sekelskiftet.

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen inklusive parkområdet, och baserar sig på dokument- och upplevelsevärden. Anläggningen tillmätts byggnads- och samhällshistoriska värden genom sitt centrala läge, byggnadernas ålder och gårdens ursprungliga samhörighet med Aspenäs. Värdet minskas något p.g.a. att anläggningens ekonomibyggnader brann ner 1908. 1921 inköptes egendomen av skofabriker Sam Bjerkander och en av de efter branden nyuppförda ladugårdarna byggdes under 1930-talet om till skofabrik (Nordlöfs). Den lades ned 1985. Byggnaden finns kvar på intilliggande fastighet men i starkt förändrat skick.

2. *Almekärr 9:18, Möllergården, Edenhjelm's väg 13*

Villa i 20-tals klassicistisk stil med samtida garage, ritade av arkitekt Ivar Burman Göteborg och uppförda åt fam. Möller 1928.

Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv, där byggnadernas välbevarade exteriörer även tillskrivs arkitektonisk kvalitet. Med husens placeringar synliga från E20 tillmätts de miljöskapande värden. Välbevarade garage från tiden är sällsynta, vilket stärker garagets egenvärde. Byggnaderna tillmätts slutligen ett personhistoriskt värde kopplat till den ursprungligen ägaren.

3. *Aspenäs 2:8, Strandvägen 47*

Villa från år 1928 i exponerat läge med bevarade och tidstypiska detaljer.

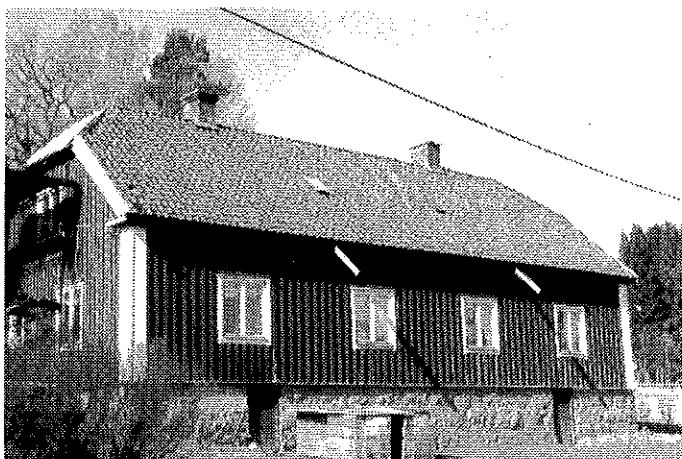
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Med sitt läge i Aspenäs villastad tillmätts byggnaden även ett samhällshistoriskt och miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

4. Aspenäs 2:16, Sjöstugan, Goråsvägen

F.d. arbetarbostad under Aspenäs uppförd under ca 1920-t, ursprungligen symmetriskt indelad med två lika stora lägenheter om två rum och kök i bottenvåningen. Till fastigheten hör vidare en f.d. tvättstuga från 1929, vilken idag används som sommarstuga kallad "Lilla Sjöstugan", ett f.d. småfåhus med avträde från ca 1920, en virkes/vedbod från 1920-talet, en f.d. smedja från ca 1850-talet med tillbyggd bostadsdel från ca 1900 som idag används som sommarbostad samt en ladugård från 1938.

Byggnadernas kulturhistoriska värde grundar sig på dokument- och upplevelsevärden, där i synnerhet arbetarbostaden och smedjan tillmäts samhälls-, social- och teknikhistoriska värden. Hela anläggningens värde stärks av ett pedagogiskt värde baserat på det ursprungliga samröret med Aspenäs säteri. Byggnaderna tillmäts vidare miljöskapande värden med sina väl synliga och täta placeringar intill den grusade vägen mot Lugnvik. *Ingår i: Kulturmiljö 1.*

5. Aspenäs 2:17, f.d. förvaltarbostaden

Huvudbyggnad från 1858-60, vilken ursprungligen utgjorde förvaltarbostad till Aspenäs herrgård. Vattendriven kvarn från omkr. 1900. F.d. vedkap och verkstad, vilka idag används som stall. Anläggningen används idag som stuteri.

Aspenäs f.d. förvaltarbostad är tillsammans med kvarnen, vagnslidret och den ombyggda f.d. statarbostaden och trädgårdsmästarebostaden (för de tre sistnämnda se Aspenäs 2:25 nedan), de enda bevarade byggnaderna som minner om Aspenäs herrgårds storhetstid. Anläggningens tidigare nationellt sett stora kulturhistoriska värde har minskat radikalt med förlusten av ekonomibyggnader, vilka har brunnit ned men som ursprungligen fanns i anläggningens omedelbara närhet. Tillsammans med Aspenäs 2:25 tillskrivs dock anläggningen ett stort lokalthistoriskt värde baserat på dokument- och upplevelsevärden av samhälls-, byggnads- och personhistoriskt slag. Huvudbyggnaden tillmäts ett arkitekturhistoriskt egenvärde och kvarnen påvisar som enda rest ett ursprungligen intensivt utnyttjandet av vattenkraften vid Aspenäs, där tidigare även bl.a. såg- och spånhyvel har ingått. De senare är rivna. Kvarnen tillmäts stora kulturhistoriska värden ur byggnads-, teknik- och samhällshistorisk synpunkt. Byggnaden tillmäts också ett stort miljöskapande värde som stärks av att den är en god representant för gårdskvarnar från sekelskiftet. *Ingår i: Kulturmiljö 1.*

6. Aspenäs 2:22, se Aspenäs 2:25

Ingår i: Kulturmiljö 1.

7. Aspenäs 2:23, se Aspenäs 2:25

ingår i: Kulturmiljö 1.

**8. Aspenäs 2:25, 2:22, 2:23 och 2:367,
Aspenäs herrgård, Seatons allé 33**

Herrgårdsbyggnaden (2:25) uppfördes 1823-24 på grundmurar av äldre byggnader från 1500- och 1700-talet. 1823 års ritningar framtog av Justus Fredrik Weinberg. Sin nuvarande utformning fick herrgården i huvudsak 1858-60 och vidare från ombyggnationer 1905, 1978, 1983 samt slutligen under 1990-talet. Till fastigheten hör ett båthus från 1930-50-tal och en parkanläggning. Eftersom anläggningen används som kurs- och konferensgård finns här också samlingssalar. Sistnämnda byggnader omfattas inte av det kulturhistoriska värdet. Ursprungligen hörde den intilliggande statarbostaden från 1895-1900 (Aspenäs 2:23, Kålkullavägen 4) till herrgården. Byggnaden kallas parkstugan och används idag som bostadshus. Intill parkstugan finns ett f.d. vagnslider (2:22) från sekelskiftet. Norr om herrgården ligger en f.d. trädgårdsmästarbostad (Aspenäs 2:367 Kålkullav. 5).

Trots att stora byggnadshistoriska värden har gått förlorade främst under 1980- och 90-talens stora förändringsprocesser tillmäts anläggningen ett kulturhistoriskt värde. Sett i sin helhet med ovan nämnda fastigheter och med Aspenäs 2:21, tillmäts anläggningen ett dokumentvärde, till vilket den ovanligt rika mängden bevarat källmaterial bidrar. I sistnämnda material framträder ett personhistoriskt värde, genom en intressant och namnkänd ägarlängd. Upplevelsevärdet har minskat av tidigare nämnda om- och tillbyggnationer samt avstyckningar, men ett symbol- och miljöskapande värde kvarstår. Det förra hör samman med Aspenäs herrgårds betydelse för Lerums framväxt, vilket gör att anläggningen tillskrivs ett samhällshistoriskt värde. Det miljöskapande värdet utgörs av möjligheten att se anläggningen som en självständig helhetsmiljö med såväl, kvarn, säteri, statarbostad, trädgårdsmästarbostad, båthus, parkanläggning och allé som viktiga delkomponenter. Anläggningen tillmäts ett stort lokalhistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 1.*

9. Aspenäs 2:58/Torp 1:168, Villavägen 1.

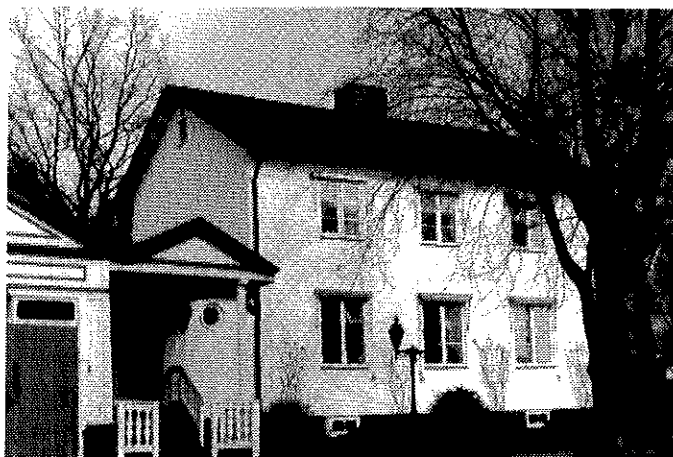
Villa med tillhörande garage från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av Byggnadsutställningens arkitektoniske ledare Arvid Fuhre från Göteborg.

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriskt värde motiverat av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetsskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

10. Aspenäs 2:59, Villavägen 3

Villa med tillhörande garage från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av arkitekt Björner Hedlund från Göteborg.

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriska värde som motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetskapande värde. Ingår i: *Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

11. Aspenäs 2:60, Villavägen 5

Villa med tillhörande garage från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av arkitekt Sten Branzell från Göteborg.

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriska värde som motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetskapande värde. Ingår i: *Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

12. Aspenäs 2:61, Villavägen 7

Villa med tillhörande garage från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av arkitekt Gerdt Stendahl från Göteborg.

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriska värde som motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetskapande värde. Ingår i: *Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

13. Aspenäs 2:62, Villavägen 9

Villa med tillhörande garage från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av arkitekt Olof Snellman. Invändiga ändringar 1949, ritade av Georg Kündinger.

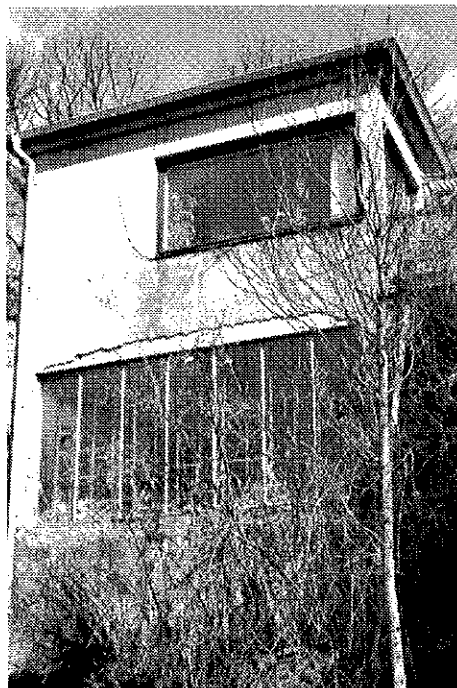
Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriska värde som motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

14. Aspenäs 2:63, Villavägen 11

Villa med tillhörande garage, från A-B Aspenäs Villastads Byggnadsutställning 1929. Ritad av Harald Ericson.

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriska värde som motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Värdet grundar sig i utställningsvillornas betydelse för den svenska villaarkitekturens utveckling generellt och för Aspenäs villastad specifikt. I sitt sammanhang med övriga utställningsvillor i Aspenäs tillmäts byggnaderna också ett miljö- och identitetskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.*

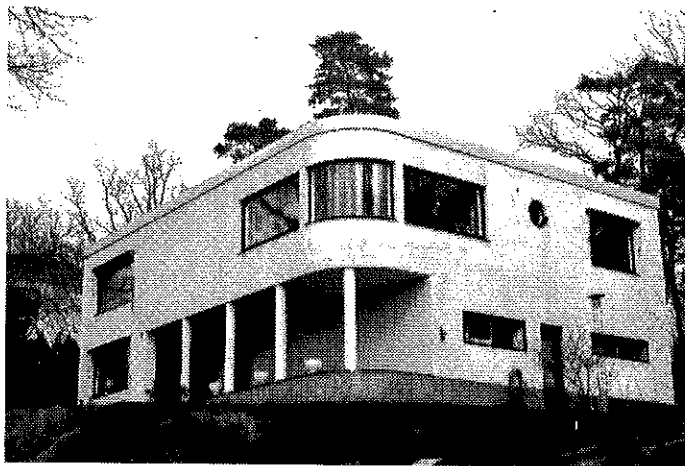
15. Aspenäs 2:83, Katarina Ribbings väg 14

Funktionalistisk villa ritad av Georg Kündinger och uppförd 1939. Byggnaden är mycket välbevarad. Interiört finns t.ex. ett stort antal bevarade platsbyggda detaljer och ytskick från uppförandet, vilket är ytterst sällsynt beträffande byggnader från tiden. Även exteriört är arkitekturen och ytskikten oförändrade. Den höga autenticiteten och kvalitén i utförandet gör villan intressant också ur ett nationellt perspektiv. Nuvarande ägare har ett stort trädgårdsintresse, varför trädgården är fylld av ovanliga och intressanta växter, vilka vidare gör att fastigheten tillmäts ett mycket stort miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

16. Aspenäs 2:119, Samuel Bagges väg 19

Villa i funktionalistisk stil byggd 1939-40 efter ritningar från 1938 av ark. George Kündinger. Garaget uppfördes 1953, när också huset tillbyggdes med en terrass.

Huvudbyggnaden tillskrivs ett högt kulturhistoriskt värde och är trots vissa mindre förändringar välbevarad exteriört. I det rundade hörnfönstret har byggnaden ett av Lerums kommuns mest särpräglade och extrema "funkis-detaljer". Det kulturhistoriska värdet bygger på dokument- och upplevelsevärden. Byggnaden tillmäts genom sin tidstypiska och välbearbetade arkitektoniska framtoning byggnads-, byggnadsteknik-, arkitektur- och arkitektoniska värden. Värdena förstärks av ett personhistoriskt värde grundat i arkitekten bakom byggnadsverket. Han var för övrigt bosatt en tid i grannfastigheten. Villan finns, tillsammans med tre andra Lerumsvillor ritade av George Kündinger, beskriven i tidskriften Hem i Sverige nr 3, årgång 1941, vilket ökar dokumentvärdet. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

17. Aspenäs 2:138, Lugnet, Goråsvägen 18

Bostadshuset uppfördes ung. vid 1800-talets mitt och används idag som fritidshus. Till fastigheten hör vidare en ladugård, ett garage/förråd, en stenbro samt en typ av parkanläggning med damm.

Fastighetens kulturhistoriska värde baseras på dokument- och upplevelsevärden av byggnadshistoriskt och miljöskapande slag. Värdet tillskrivs i första hand ladugården vars byggnadskropp genomgått minst förändringar och därav skapar förståelse för gårdens ursprungliga funktion. Bostadshuset har förändrats genom t.ex. fönsterbyten m.m. Med sin i huvudsak bevarade volym, färgsättning och placering m.m., utgör den dock ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Parkmiljön med tillhörande bäck och damm tillskrivs ett miljöskapande värde och är viktig för områdets djurliv.

18. Aspenäs 2:169, Lugnvik. Lilla Goråsvägen 36

Sommarbostad från 1960 ritad av arkitekt Gunnar Pehrsson, Kungsbacka.

Huvudbyggnaden tillmäts ett kulturhistoriskt värde som god och välbevarad representant för 1960-talets sommarstugebyggande. Tidstypiska detaljer från tiden är t.ex. uteplatsen med öppen eldstad och skifferplattor som mark-/golvbeläggning, den bruna stockpanelen, de smala, höga, den låga fönsterbröstningen syftar till att minska avgränsningen mellan ute och inne m.m. Även stugans placering på gjuten platta, omgiven av tallar, sammanfaller med tidens arkitektoniska ideal.

19. Aspenäs 2:216, Katarina Ribbings väg 18

Tjänstemannavilla från 1955 ritad av ark. Richard Johansson, Kristinehamn. Byggnadens arkitektur är tidstypisk och välbevarad i detalj.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras av dokumentvärden ur arkitektur-, och samhällshistoriskt perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

20. Aspenäs 2:234, Fasanstigen 4

Bostadshus från 1954-55 ritad av Bruno Mattson. Villan är ett utsökt exempel på 50-talets Amerika-inspirerade experimentlusta. Byggnaden är en av 27-28 stycken modulhus som ritades av B. Mattson i Värnamo, för att uppföras på olika ställen i landet. Idén till typhuset skall B Mattson ha fått efter ett besök i Amerika. Byggnaden är välbevarad såväl exteriört som interiört. Huset är uppfört av en-meters moduler och har ett ventilationssystem och en fönstertyp med ljud- och värmeisoleringsglas som B. Mattson själv uppfunnit. Den senare kallades Brunopane. Huset har kvar sin ursprungliga vattenburna golvvärme samt klinkers på alla golv. Husets fasader är strukna med Cuprinol.

Det kulturhistoriska värdet baseras på dokument- och upplevelsevärden av byggnadsteknik-, person- och teknikhistoriskt slag och förstärks av att byggnaden är välbevarad i detalj. Byggnaden tillskrivs även arkitektoniska och miljöskapande värden. Detaljlösningarna tillmätts även ett konstnärligt värde. På granntomten finns ytterligare en villa ritad av Mattson, sistnämnda dock i förändrat skick.

21. Aspenäs 2:349, Katarina Ribbings väg 29

Typ av tjänstemannavilla från 1961 ritad av civilingenjör S. Hasseläng.

Byggnaden har en rad arkitektoniska element vanliga för byggandet under 1950- och tidigt 60-tal. Till dessa hör materialval, burspråk, entrédörr, entrétrappans smidesräcken, garagets placering i källaren m.m. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden av samhälls-, byggnadsteknik-, arkitektur- och socialhistoriskt slag. Värdet förstärks av det autentiska uttryck som skapas av byggnadens exteriört välbevarade detaljer. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

**22. Aspenäs 2:367 (se även Aspenäs 2:25),
Kålkullavägen 5**

F.d. trädgårdsmästarebostad ung. från 1920-t, idag fristående bostad. Om- och tillbyggd 1979. Byggnaden uppfördes på en äldre frukt- och potatiskällare.

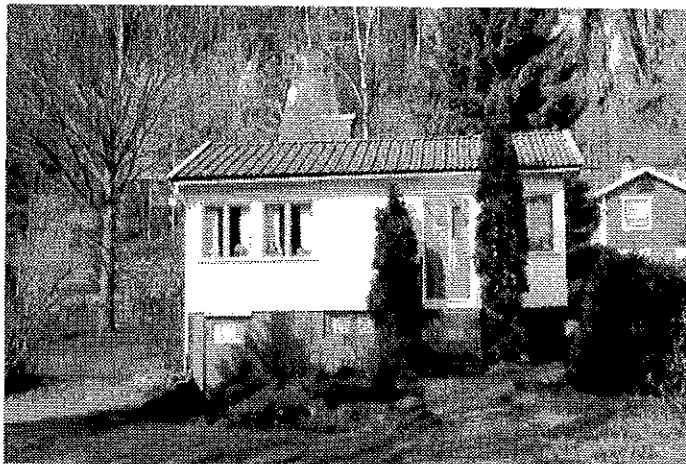
Byggnadens kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med Aspenäs herrgård och säteri och baseras i första hand på ett samhällshistoriskt värde. Byggnaden tillmäts också ett byggnads- och arkitekturhistoriskt egenvärde. *Ingår i: Kulturmiljö 1.*

23. Aspenäs 2:457, "Lillebo", Goråsvägen 52

Fritidshus från 1951, ritad av Ludvig Karlsson vid Götene Träindustri. Byggnaden som är av småstugetyyp, har en storlek och utformning som vid tiden var vanlig även för mindre åretrunt bostäder. På tomten finns en lillstuga från ca 1960-t samt en gårdspump.

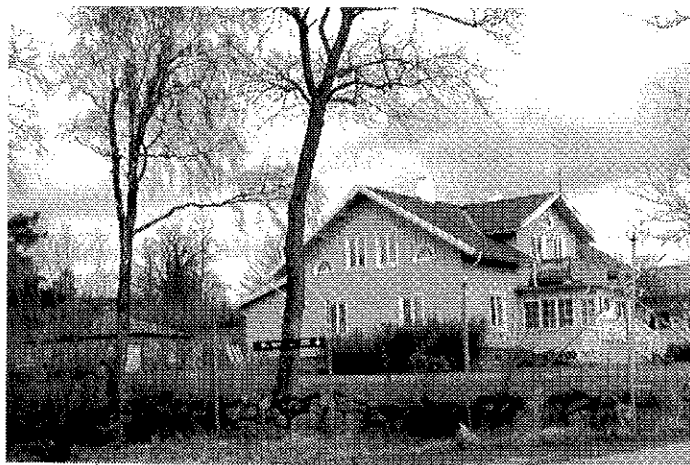
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdet motiveras av att huvudbyggnaden, trots förändringar från originalritningen bl.a. med avseende på entrépartiet, är ett typexempel på 1930-50-talets enkla, källarförsedda, funktionalistiska småstugebyggnader. Trädgårdens uppbyggnad och artsammansättning förstärks av det autentiska intrycket och gör att tomten tillskrivs ett högt miljöskapande värde.

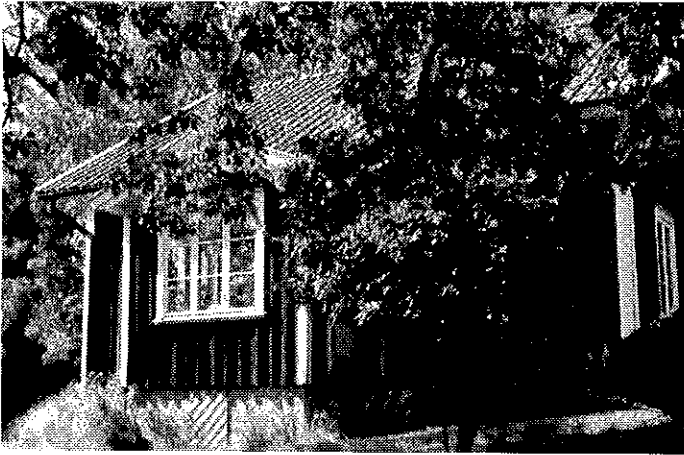
24. Berg 1:38, Hunstugans väg 7-9

Det f.d. bostadshuset av dubbelhuskaraktär från 1875-77, var ursprungligen en bondgård och den mellersta av tre Hunstugegårdar. Idag används byggnaden som huvudkontor åt industriföretaget BIM-KEMI. Till fastigheten hör vidare en välbevarad stenkällare från slutet av 1800-t.

Byggnaderna tillmäts i första hand ett samhällshistoriskt värde, som symboler för områdets karaktär, före den moderna industriebyggelsens tillkomst. Dokumenterad information om ursprungliga ägare ger också ett visst personhistoriskt värde.

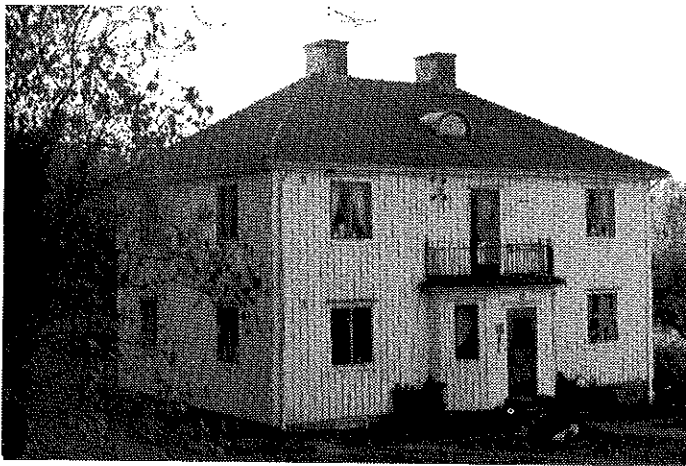
**25. Berg 1:48 ((del av) se Hunstugan 1:109)
*Ingår i: Kulturmiljö 17.***

26. Brunstorp 3:46, Brunstorpsvägen 70

F.d. jordbruksanläggning (f.d. kronogården) vars välbevarade bostadshus härrör från 1800-talets senare hälft. Till fastigheten hör även en ekonomibyggnad som är uppförd i samma läge som en ursprunglig uthuslänga. Ladugården är rivnen. På gården finns en välbevarad stengärdesgård. Intill gården låg under andra världskriget ett flygspaningstorn.

Det kulturhistoriska värdet omfattar bostadshuset och motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Värdet motiveras även av stora upplevelsevärden ur miljöskapande- och traditionsbärande synpunkt, vilket är kopplat till byggnadernas placering och den kringgårdande stenvallen. *Ingår i: Kulturmiljö 3.*

27. Bråta 1:3, Dalen, Bråta Broväg 15

Bostadshuset utgjorde en av Lilla Bråta gårdarna och uppfördes 1936 av bröderna Arnstein. Byggnaden var ursprungligen mangårdsbyggnad vid ett jordbruk som var beläget på platsen. Idag finns endast bostadshuset (samt ett yngre bostadshus från 1950-talet) kvar.

Byggnaden är en välbevarad representant från tiden och har ett byggnads- och arkitektur- och samhällshistoriskt värde.

28. Bråta 1:55, Bråta Broväg 18

Framkammarsstuga från 1800-t. Exakt byggnadsår okänt. F.d. arrendetorp under Hulans herrgård (sistnämnda eldades upp av kommunen 1967, i samband med vägbyggnationer (E20)).

Byggnaden tillmäts ett kulturhistoriskt värde baserat på dokument- och upplevelsevärden. Byggnaden är, trots avsaknad av vissa detaljer, en mycket god representant för ett ursprungligen väl utbrett byggnadsskick som präglade stora delar av Lerums kommun före laga skifte och järnvägens tillkomst. Byggnaden, som också är väl synlig från E20, tillmäts ett byggnads-, samhälls- och byggnadsteknikhistoriskt värde. Den tillskrivs vidare ett miljö- och identitetsskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

29. Bråta 2:2, Skogshyddan, Jonseredsvägen 160

Bostadshus och annex från år 1879. Sistnämnda total renoverades 1996-97. Uthus med vedbod, snickarbod och tc från år 1879. F.d. trädgårdsmästarbostad i kombination med växthus från 1879. Byggnaden om- och tillbyggdes under 1930-t samt år 1965, när växthusen revs. Byggnaden används idag som bostadshus. På tomten finns vidare ett f.d. hönsbostad från 1878 vilket idag fungerar som garage. Vid stranden ligger ett badhus från 1800-talets slut, ett pumphus från 1912-13 samt ett pumphus vid Almelund från 1879. Här finns också en krukbod.

Det stora kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden, vilka i första hand tillmäts den exteriört och interiört mycket välbevarade sommarvillan från 1879, ritad av Adrian Crispin Peterson. Villan uppfördes av den judiska köpmansfamiljen Elliot. Davidsstjärnan som återfinns i gavelspetsarna mot sjön är ett exempel på deras inflytande över den arkitektoniska utformningen. Vid tiden lät en mängd Göteborgare uppföra sommarvillor i anslutning till sjön Aspen och stambanan. Skogshyddan hör till en av de första. Byggnadsmaterialet till villan levererades av Bark & Warburgs mekaniska snickerifabrik i Göteborg. Anläggningens autenticitet sänks något av huvudbyggnadens nuvarande takmaterial och de arkitektoniska förändringar som genomförts på kringliggande ekonomibyggnader. Huvudbyggnaden tillmäts dock ett mycket högt byggnads-, arkitektur-, samhälls-, social- och personhistoriskt värde. Genom formspråket och att byggnaden tillhör de första villorna uppförda efter järnvägens tillkomst har anläggningen ett identitetsskapande och symbolbärande värde. I detaljutförandet ligger vidare ett konstnärligt värde. Det totala värdet förstärks av huvudbyggnadens höga kvalitet och goda representativitet för tidiga sommarvillor i trä uppförda i anslutning till stambanan. Badhusbyggnaden och den stora bevarade parkanläggningen är viktiga miljöskapande element. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

30. Bråta 2:9, Aspeboda, Stora Brätavägen 1

Villa i monumentalt läge med okänt byggår. Sin nuvarande utformning fick byggnaden 1933. Samtida är lusthus/redskapsbod samt smidesgrind med villans namn. På fastigheten finns även ett sentida garage/carport, vilket inte omfattas av värdet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av ett miljöskapande värde, där byggnaden ses i ett sammanhang med övrig villabebyggelse i området. Byggnaderna har en arkitektonisk enhetlighet beträffande 1920-30-talets detaljutförande, t.ex. vad beträffar panelens färgsättning, fönstrens utformning m.m. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

31. Bråta 2:13, f.d. Banvaktstuga, Skogshyddevägen

Banvaktstuga med ekonomibygnad samt jordkällare. Den f.d. banvaktstugan vid Aspen, belägen nedanför Skogshyddan, uppfördes 1860. Banvaktstugan är tillbyggd mot väster, men är i övrigt i mycket gott och bevarat skick. Byggnaderna står tillsammans med rester av den g:a banvallen och g:a landsvägen närmast sjön (den s.k. Alströmerska vägen) som symboler för det tidiga järnvägsbyggandet i Sverige.

Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och bygger på dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, teknik-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

32. Bråta 2:18/2:30, Aspehöjd, Stora Bråtavägen 3

Bostadshus uppfört 1924 ritat av arkitekt Ernest Torulf. Till fastigheten hör även en vedbod med tc, vilken numera är ombyggd och används som gästhus, samt ett garage från 1980. Bostadshuset innehåller väggmålningar av Blücher (lärare vid Slöjdföreningen i Göteborg)

Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och motiveras ur arkitektur- och personhistorisk synpunkt, genom byggnadernas bevarade utformning och den namnkände arkitekten och konstnären. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

33. Bråta 2:20, Jonseredsvägen 156

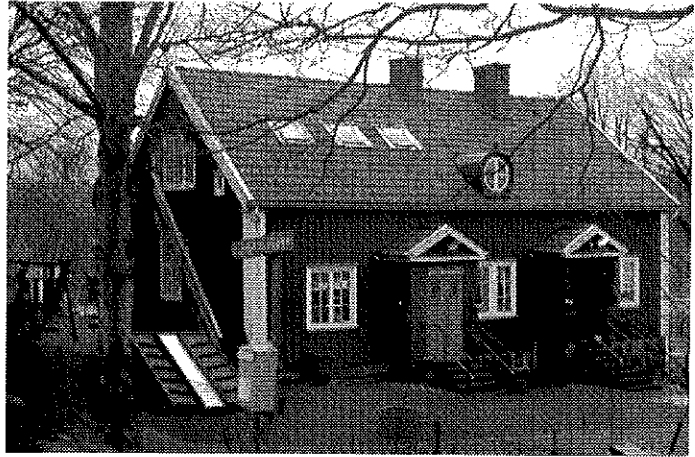
Villabyggnad från ca 1920-t, vilken har om- och tillbyggt 1966 och 1986.

Byggnaden är starkt förändrad från ursprungsskicket och tillskrivs inget större byggnads- eller arkitekturhistoriskt värde. Värdet ligger i byggnadens interiörmålningar av Blücher, vilka har ett visst konstnärligt värde (se Bråta 2:18). *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

34. Bråta 2:83, Bråta skola, Svartålidén 31

Skolbyggnad från 1931 ritad av Otto Wikander, tillbyggd 1939 och 1951 samt ombyggd till förskola 1985. Skolbyggnad från 1940 och ombyggd 1946.

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs båda byggnaderna och motiveras av dokument- och upplevelsevärden baserade på byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriska- samt miljö- och identitetskapande värden. Det finns även ett kontinuitets- och traditionsvärde som förstärks av pedagogiska värden grundade på att anläggningen fortfarande används för sin ursprungliga funktion. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

35. Bråta 2:91, Lilla Bråtavägen

Transformatorstation från omkring 1800-talets slut, uppförd i delvis sintrat tegel. Byggnaden är en av kommunens få bevarade äldre stationer och har som sådan ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Värdet bygger i första hand på dokumentvärden av byggnads-, teknik- och samhällshistoriskt slag.

36. Bråta 2:93, Skogshyddevägen

Villabyggnad från 1920-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och arkitekturhistoriskt synpunkt och bygger på att byggnaderna är välbevarade och goda representanter för sin tid och byggnadstyp. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K*

37. Bävseryd 1:7, Bävseryd, Bävserydsvägen

Jordbruksanläggning med såg. Mangårdsbyggnad från 1832, tillbyggd på 1880-talet samt om- och tillbyggd på ca 1940- och 80-talen samt 1997. På gården finns ett f.d. bränneri från 1830-t (idag förråd), en ladugård från 1830-t, ett vagnslider från 1830-t, ett sädesmagasin från 1830-t, en såg från 1920-talet samt en källare med ränne från 1800-talets början.

Mangårdsbyggnaden har efter genomgångna ombyggnationer och tillkomsten av ett större markgarage m.m., förlorat delar av sitt dokument- och upplevelsevärde, men tillmäts, genom gårdens betydelse för kringliggande bebyggelseutveckling och sitt monumentala läge, ändå ett samhällshistoriskt- och miljöskapande värde. I första hand tillskrivs emellertid det kulturhistoriska värdet ekonomibygnaderna och Bävseryd såg. Den sistnämnda är i sitt restaurerade skick en god representant för gårdssågverk från 1922. Anläggningen tillmäts med sin remdrivna såg ett byggnadsteknik-, teknik-, samhälls-, socialhistoriskt- och symboliskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 4.*

38. Dergården 1:10, Brobacken 11

Byggnaden uppfördes vid sekelskiftet som bostad till smeden Jan Karlsson. Sitt nuvarande utseende fick byggnaden huvudsakligen 1910. Under 1930-talet började byggnaden att användas för affärsrörelser och används ännu idag som butikslokal.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads- och samhällshistoriskt slag samt ur miljöskapande- och identitetsbärande synpunkt. Byggnadens ursprungliga utformning har, beträffande interiören och vissa exteriör detaljer, genomgått stora förändringar. Några viktiga karaktäristiska drag som placering, volym, material m.m. är dock bevarat. Värdet grundar sig i att byggnaden tillhör en av de bäst bevarade från Lerums äldre delar och som sådan ökar förståelsen för Lerums centrums framväxt. Det nämnda gör att byggnaden tillmäts ett pedagogiskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö 1.*

39. Dergården 1:11, Brobacken 18

F.d. magasin från 1888-89 som år 1949 byggdes om till industrilokal/verkstad med bostad på 2:a våningen. Byggnaden har bl.a. utgjort magasin till en lanthandel som låg i huset intill (nuvarande Dergården 1:16).

Magasinets kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads- och samhällshistoriskt samt identitetsbärande slag. Trots att byggnaden exteriört och interiört har genomgått stora förändringar, förstärks det kulturhistoriska värdet av att byggnaden tillhör centrala Lerums äldst bevarade byggnader. Det senare ökar förståelsen för Lerums framväxt och är därav av pedagogiskt värde. Byggnaden tillmäts med sitt läge nära Wamme bro även ett viktigt miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö 1.*

40. Dergården 1:12, Säveborg, Kantor Edgrens väg
Bostadshus från 1885 med dubbelhusets planlösning.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på att bostadshuset tillhör centrala Lerums äldsta byggnader och att den trots vissa förändringar i detalj har bevarat sin tidstypiska karaktär.

41. Dergården 1:16, Brobacken 16

I denna byggnad öppnades lanthandel 1888. Därefter har varor av skiftande slag sålts från byggnaden. Lagret fanns i det intilliggande magasinet på nuvarande Dergården 1:11.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, samhällshistoriskt-, miljöskapande- och identitetsbärande slag. Trots att byggnadens ursprungliga utformning har genomgått stora förändringar, förstärks det kulturhistoriska värdet av att byggnaden tillhör centrala Lerums bäst bevarade äldre byggnader. Det senare ökar förståelsen för Lerums framväxt och är därför av pedagogiskt värde. Det finns vidare personhistoriska värden kopplade till de affärsidkare som har använt byggnaden som butik. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

42. Dergården 1:35, Ågården, Alingsåsvägen 1

F.d. sommarvilla kallad Ågården, uppförd ca 1908-10 åt Särnmark, en Småländsk sågverksägare. Byggnaden används sedan 1976 som föreningslokal och hyrs idag av PRO (ägare är Lerums kommun). Fastigheten av styckades från en av Dergårdarna 1908-09.

Anläggningens kulturhistoriska värde motiveras av stora dokument- och upplevelsevärden. Den reveterade villan är uppförd i en jugendinfluerad nationalromantisk villastil med många tidstypiska och välbevarade detaljer bl.a. fönster, dörrar, burspråk, skorstenar, takmaterial m.m. I synnerhet huvudbyggnaden, men även den mer traditionellt utformade ekonomibyggnaden har byggnads- och arkitekturhistoriska värden. Det centrala och väl exponerade läget vid Alingsåsvägen, Dergårdsgymnasiet och Wamme bro bidrar också till anläggningens betydande miljöskapande- och samhällshistoriska värden. Huvudbyggnaden är en god representant för den sommarvillletradition som skapades i Lerum med järnvägens tillkomst. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

**43. Dergården 1:41, Församlingshem, Kantor
Edgrens väg 4**

Byggnaden har bl.a. använts som ålderdomshem och som samlingslokal åt Odd Fellow. Huvudbyggnaden uppfördes i början av 1900-t och tillbyggdes 1945-55 samt under 1980-talet. Idag används byggnaden som församlingshem.

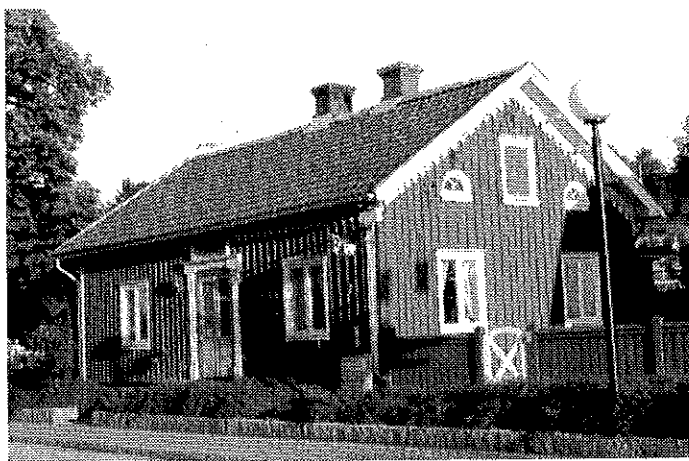
Det kulturhistoriska värdet tillskrivs i första hand huvudbyggnaden från 1900-t, vars tidstypiska nationalromantiska arkitektoniska utformning är välbevarad, trots senare års tillbyggnader. Byggnadens dokument- och upplevelsevärden omfattar byggnads-, arkitektur-, samhällshistoriska- och miljöskapande värden. I snickarglädjen ligger även ett visst konstnärligt värde.

44. Dergården 1:50, Lilla brobacken, Brobacken 17

Byggnadens exakta byggår är inte känt, men byggnaden tillhör Lerums centrums äldst bevarade och användes vid slutet av 1800-talet som pensionat. Under senare år har här varit matservering, urmakeri m.m.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt- samt miljö- och identitetskapade perspektiv. Värdena bygger bl.a. på byggnadens f.d. funktion som pensionat, men även på att byggnadens exteriör, med avseende på volym och bevarade detaljer, trots vissa förändringar, tillhör Lerums äldsta och bäst bevarade byggnader och därav är viktig för förståelsen för Lerums bebyggelseutveckling. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

45. Dergården 1:57, Torpet brobacken, Brobacken 13

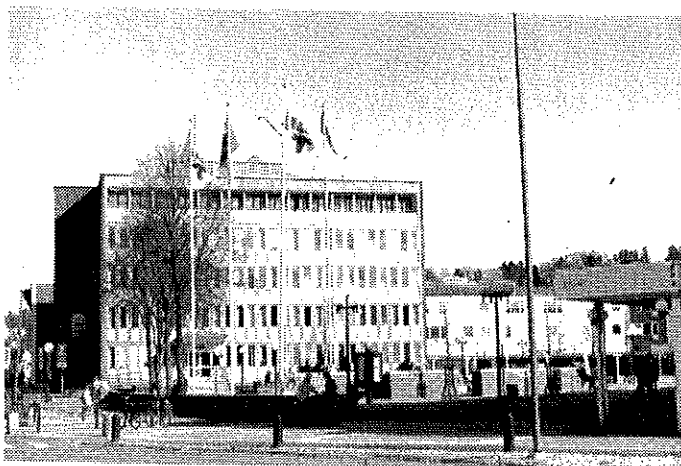
Byggnaden, som är ett f.d. torp, antas vara uppförd under 1800-talets förra hälft. Den köptes bl.a. 1859 av smeden Jan Karlsson, som etablerade en smedja tvärs över landsvägen. Det f.d. torpet kallas för "Röda stugan" och har använts som länsmanskontor, modebutik, samt som fotoateljé åt fotograf Andersson m.m. Idag nyttjas byggnaden som butiks- och hantverkslokal m.m. Byggnaden har, med sin vid tak dekorerade panelavslutning, ett formspråk som återfinns hos en rad andra äldre byggnader, t.ex. Knappekulla.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt samt av miljöskapande och identitetsbärande slag. Trots att byggnadens ursprungliga utformning har genomgått stora förändringar, förstärks det kulturhistoriska värdet av att byggnaden tillhör centrala Lerums bäst bevarade äldre byggnader, vilket ökar förståelsen för Lerums framväxt. Det senare gör att byggnaden tillmäts ett pedagogiskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

46. Dergården 1:58, Lerums torgcentrum "Bagges torg"

Efter en anordnad arkitektävling uppfördes förvaltningsbyggnaden m.m. år 1959 vid Bagges torg. Arkitekt var Nils Andréasson. Sedan dess har förvaltningsbyggnaden genomgått flera mindre ombyggnationer, främst interiört, bl.a. 1974, -78, -80, -93 och -97.

I huvudsak har byggnaden bevarat sin karaktär och har därav ett byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt värde. Byggnaden har också ett värde som symbol för en period av snabb befolkningstillväxt och bebyggelseutveckling i Lerum. Torgbebyggelsen med affärer i markplan och bostäder där över, är uppförd med det sena 50-talets arkitektoniskt enkla formspråk. Det återspeglas t.ex. i de franska balkongernas dekorativa smidesdetaljer och i butikernas ljusa entrédörrar av trä. I dessa detaljer ligger ett visst arkitektoniskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 12. Bebyggelsemiljö J.*

47. Dergården 1:59, Villa Åbo, Haegerströms villa, Brobacken 15

Villa Åbo uppfördes 1903 som handelsbod och bostadshus åt handlande Jacob Haegerström. Själv kallade han byggnaden "Purpurslottet". Byggnaden har bl.a. inrymt Lerums första bank. Byggnaden har efter flera ombyggnationer och i synnerhet av senast vidtagna tilläggsisolering m.m., förlorat sitt arkitekturhistoriska värde och autenticitet.

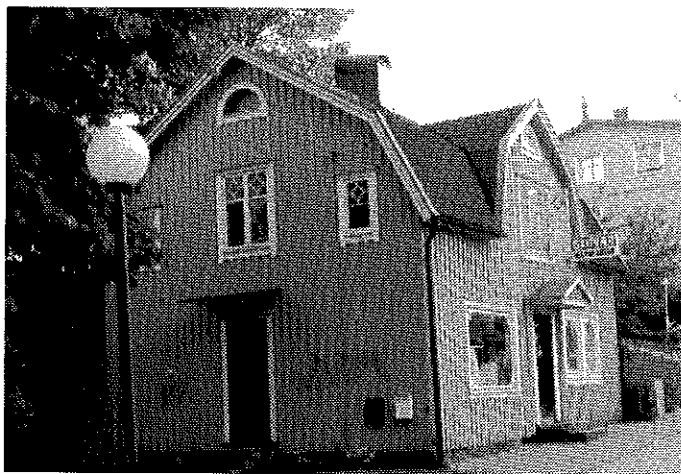
Byggnaden har dock ett samhällshistoriskt värde genom sin ursprungliga funktion. Byggnaden ingår vidare i en bebyggelsemiljö med Lerums centrums äldsta bevarade byggnader. Byggnadens bevarade torn och takbeläggning är ytterst viktiga och de enda bevarade detaljerna som vittnar om byggnadens ålder och ursprung. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

48. Dergården 1:71, Lilla brobacken, Brobacken 19

Ursprungligt byggår är ej fastställt, men torpet fanns vid slutet av 1860-talet och kallades då Lilla brobacken. I början av 1870-talet öppnades här en lanthandel och vid sekelskiftet en färghandel. Omkring 1927-28 uppfördes byggnadens andra våning.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt samt av miljöskapande och identitetsbärande slag. Trots att byggnadens utformning (från 1927-28) har genomgått stora förändringar, förstärks det kulturhistoriska värdet av att byggnaden tillhör centrala Lerums bäst bevarade äldre byggnader. Det senare har ett pedagogiskt värde för förståelsen av Lerums framväxt. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

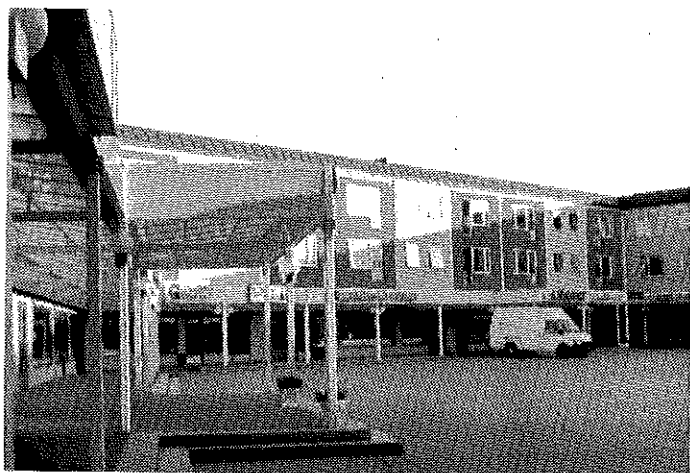

49. Dergården 1:135, "Dergården", Alingsåsvägen 12

Hembygdsgård vars samlingslokal utgörs av en framkammerstuga från omkring 1800-t, vilken har tillbyggt på 1830-talet och renoverats på 1980-talet. Till fastigheten hör också en undantagsstuga från omkring 1880-talet, en lada invigd 1996 och en verkstadsbyggnad uppförd 1997. De två sistnämnda är hitflyttade från Gräfsnäs.

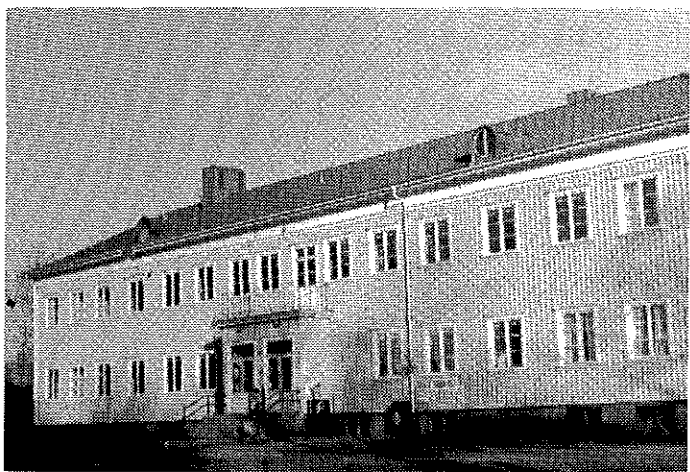
Framkammerstugan har bevarats som en representant för ett äldre byggnadsskick. Senare års restaureringar har dock förändrat byggnadens detaljutformning beträffande fönster, paneler, färgtyp m.m., varför det byggnadshistoriska värdet har minskat. Även de yngre byggnaderna, utan historisk anknytning till gården, minskar gårdens autenticitet och pedagogiska värde. Gårdens kulturhistoriska värde grundar sig i första hand på ett samhällshistoriskt- och symboliskt värde som är avhängigt gårdens ursprungliga funktion, centrala placering och föreningslivet i anslutning till byggnaderna.

50. Dergården 1:136, Lerums torgcentum, "Bagges torg"

Butiks- och bostadslänga i Bagges torgs sydvästra del. Uppförd år 1964 efter ritningar av arkitekt Nils Andreasson.

Byggnadernas kulturhistoriska värde är kopplat till övriga byggnader kring Bagges torg och motiveras ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. I sitt sammanhang med övrig bebyggelse kring torget har byggnaden också ett värde som symbol för en period av snabb befolkningstillväxt och bebyggelseutveckling i Lerum. *Ingår i: Kulturmiljö 12. Bebyggelsemiljö J.*

51. Dergården 1:249, Skola, Alingsåsvägen 9

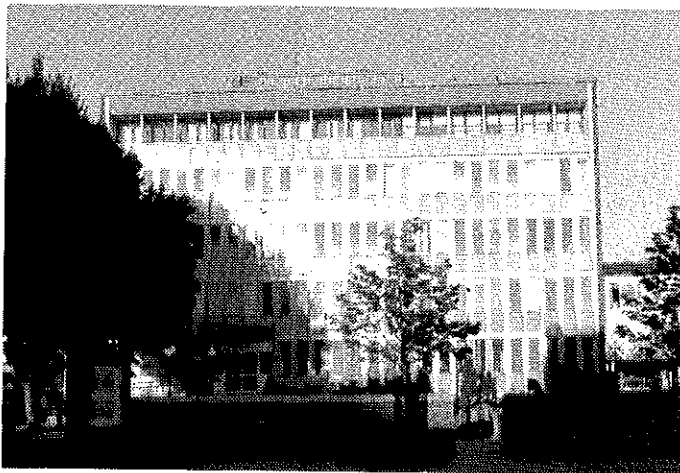
Skolbyggnad uppförd under 1920-talet och tillbyggt under 1930-talet

Genom sin funktion, utformning och placering, motiveras byggnadens värde av upplevelse- och dokumentvärden ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistorisk synpunkt.

52. Dergården 6:1, Lerums torgcentrum "Bagges torg"

Del av Lerums centrums torgmiljö uppförd 1958. Arkitekt Nils Andreasson.

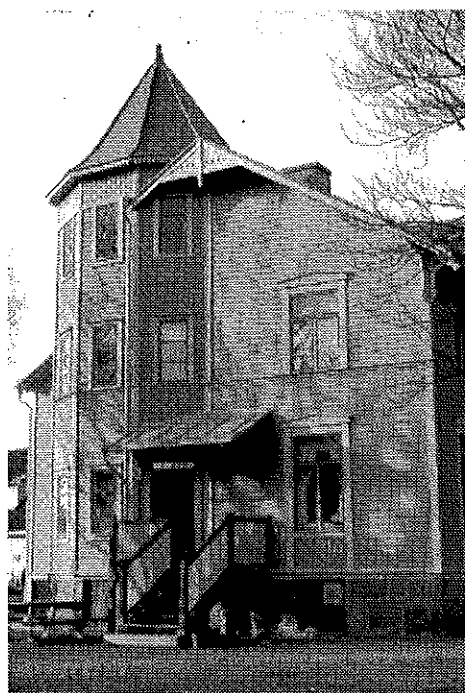
Det kulturhistoriska värde är kopplat till byggnadens sammanhang med övrig bebyggelse kring Bagges torg och motiveras ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Byggnaderna tillmäts ett värde som symbol för en period av snabb befolkningstillväxt och bebyggelseutveckling i Lerum. *Ingår i: Kulturmiljö 12. Bebyggelsemiljö J.*

53. Dergården 15:2, Taxnäs/Holland House, Alingsåsvägen 4

Byggnadens byggår är okänt, men den uppfördes ursprungligen på Kasten Hof och flyttades till sin nuvarande plats (då kallad Lille Tå eller Tosse Tå) av kantor Edgren år 1890. När byggnaden flyttades höjdes den något och tornet byggdes om. Kantor Edgren kallade byggnaden Taxnäs. 1919-49 bodde den holländska familjen Ginhoven i huset, därav namnet Holland House. 1950 inreddes byggnaden till skola och -95 till förskola. Till fastigheten hör även ett garage.

Ett kulturhistoriskt värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt samt miljöskapande perspektiv. Huvudbyggnaden är en god representant för sekelskiftets träbyggnadsstil, av vilken endast ett fåtal byggnader finns bevarade i centrala Lerum.

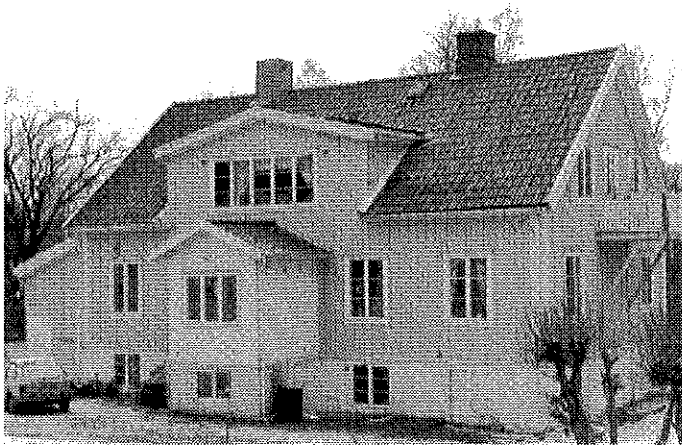

54. Gamlebo 1:3, Gamlebo Kullens bomullsspinneri och Kullens barnhem, Knavravägen. 5

F.d. färgeribyggnad som har tillhört Sveriges första mekaniska textilindustri, "Gamlebo Kullens bomullsspinneri", från ca 1795. Anläggningen brann 1846 och idag återstår endast rester i Säveån. I Färgeribyggnaden bodde senare Kullens barnhems gårdskarlar med familj. Kullens barnhem startade på platsen 1864, se nedan. Industrin anlades av Fredric Hummel, på dennes hemman; Gamlebo Kullen/"Kullen" (Gamlebo 1:50). På sistnämnda gård finns mangårdsbyggnad, magasin, ladugård och damm kvar. De två förstnämnda dock i starkt förändrat skick.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av stora dokumentvärden ur byggnads-, samhälls- och teknikhistoriskt perspektiv knutet till byggnadens ursprungliga funktioner. Det motiveras vidare av upplevelsevärden, där byggnaden som sista lämning förankrar området i den tidiga industrialismen, vilket bidrar till ett symbolvärde av lokalt- och nationellt intresse. Byggnaden kan även ses som symbol för den tidiga barnhemsverksamheten i Lerum. Vidare tillmäts den med sitt läge vid vattnet ett miljöskapande värde.

Kullens barnhem 1864-1967

Bostadshuset har använts som barnhem och kallas därav "Kullens barnhem". Funktion som barnhem hade byggnaden ända till år 1967. Eventuellt närmare än och dåvarande kullens spinneri, låg ursprungligen en äldre byggnad som från 1864 användes som barnhem åt föräldralösa flickor.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras ur samhälls- och socialhistorisk synpunkt och omfattar den f.d. barnhemsbyggnaden. Genom sin f.d. funktion tillmäts byggnaden även ett identitetsvärde, för f.d. barnhemsbarn. Byggnaden tillmäts dock inget arkitektur- och ett ringa byggnadshistoriskt värde, då det under senare år genomgått kraftiga ut- och invändiga förändringar. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

55. Gamlebo 1:4/Ölstanda 19:1, Fridhem Knavrav. 7

Huvudbyggnadens mittdel byggdes på 1700-talet, (utgör ev torpet Friheten), och har tillbyggs på 1840- och 1920-talet. På 1920-talet uppfördes verandan mot parken och ersatte då en veranda i 1840-tals stil. På fastigheterna finns även en f.d. tjänstemanna-/ trädgårdsmästarebostad från början av 1800-talet och en tvättstuga. Den förra är under 1900-talet till- och ombyggd i flera omgångar.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärdet ur byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv, där två arkitektoniska stilströmningar är tydligt avläsbara i huvudbyggnaden. Värdet och byggnadens autenticitet minskas något av ett antal utbytta fönster. I första hand motiveras värdet ur miljöskapande synpunkt, där byggnadens monumentala läge och samspel med parken, är av avgörande betydelse. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

56. Gamlebo 2:93, Gamlebo Kullen, "Kullen", Slätt-hultsvägen 7a

Gården ägdes från 1786 av Fredric Hummel, som anlade Kullens Bomulls spinneri. Med motorvägens (E 20) tillkomst och ökade bredd har kopplingen till den tidiga industrin vid vattnet brutits.

Byggnaderna har genomgått stora förändringar och tillmäts inget arkitektur- och mycket ringa byggnadshistoriskt värde. Genom den ursprungliga kopplingen till Kullens bomulls industri (Se Gamlebo 1:3) tillskrivs dock gården ett samhällshistoriskt värde.

57. Gamlebo 3:13, Hedeforsvägen 56, Gamlebo Svenningsgården/ Gamla ålderdomshemmet, "Odd Fellowgården"

Huvudbyggnad, pumphus, trädgård och allé uppfördes och anlades år 1932 efter ritningar av ark. Georg Ålander. Anläggningen användes som ålderdomshem 1932-1967. Ca 1975 byggdes den om till ordenshus för Odd Fellow. På fastigheten står vidare en "arbetsbod".

Värdet omfattar hela anläggningen förutom arbetsboden och motiveras av att huvudbyggnaden, trots om- och tillbyggnationer, har bibehållit sin arkitektoniska utformning med 1930-talets tidstypiska klassicistiska inslag. Som kommunens första ålderdomshem tillmäts anläggningen ett samhälls- och socialhistoriskt värde. Den tillskrivs vidare ett byggnadshistoriskt värde. Det exponerade läget vid E20, tillhörande allé samt f.d. funktioner bidrar till dokument- och upplevelsevärden av arkitekturhistoriskt-, miljöskapande- och identitetsskapande slag.

58. Gamlebo 3:30, Hedeforsvägen 46

Småhus uppfört efter ritningar av byggmästare Valfrid Flodén från 1947 samt uthus.

Byggnaden är mycket välbevarad och tillhör en för tiden vanlig kategori byggnader. Den har ett arkitektoniskt formspråk som under tiden 1948-77 bl.a. kom att spridas i landet med hjälp av Kungliga Bostadsstyrelsens typritningar. Det tidstypiska utgörs av garagets belägenhet i källaren, fönstersättningen, entrédörren och dess skärmtak, takets utformning och material m.m. Det finns idag få, i detalj, så välbevarade byggnader som denna, varför ett bevarande är angeläget. Byggnaden tillmäts ett stort kulturhistoriskt värde som motiveras ur byggnads-, byggnadsteknik-, samhälls- och teknikhistorisk synpunkt- samt av identitetsskapande värden.

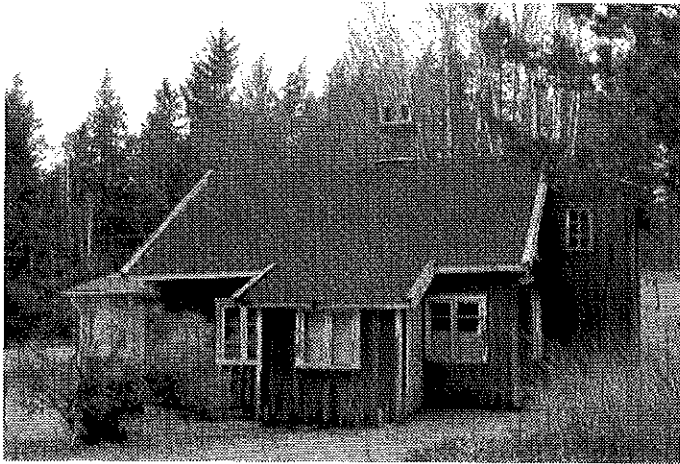

59. Gamlebo 3:43, Gamlebo gård, Hedeforsvägen 44

F.d. jordbruksanläggning, socknens fattigvård 1900-1932, nu bostadsfastighet. Huvudbyggnad från 1860-talet, tillbyggd på 1920-talet, med nuvarande utformning i huvudsak från 1970-talet. F.d. fattighus från 1860-talet, vilket har ombyggt på 1970-talet. F.d. hönsbarn och vagnsbod från 1930-talet, en f.d. källarvind som har inretts till sommarbostad samt ett garage från 1990-talet. Det sistnämnda ersatte en äldre garagebyggnad som brann. Ursprungligen hörde även den intilliggande f.d. ladugårdsbyggnaden (Gamlebo 3:12) till fastigheten

Byggnaderna har förlorat sin autenticitet genom senare tillägg till den arkitektoniska utformningen. Anläggningen tillmäts därav ett lågt byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet motiveras i huvudsak av att byggnaden från 1860-talet har använts som fattighus, vilket ger hela anläggningen ett social- och samhällshistoriskt värde.

60. Granbacken 1:1, Gamlebobacken 55

F.d. torp med bostadshus och ladugård från 1800-talet, exakt byggår okänt, lillstuga från 1930-talet, rester av äldre härd (smedja eller äldre bostad?) bakom ladugården samt tc.

Anläggning med stora dokument- och upplevelsevärden. Byggnaderna är delvis förfallna men mycket välbevarade i sin detaljutformning. Förfallet har snarare gett byggnaderna en patina som stärker deras autenticitet. Bostadshuset har mycket höga byggnads- och byggnadsteknikhistoriska värden, där det utanpå liggande trapphuset till vindsutrymmet är av stor betydelse. Fastigheten tillhör kommunens bäst bevarade anläggningar från tiden, varför den tillmäts ett högt traditions- och kontinuitetsvärde. I sin helhet tillmäts anläggningen även ett miljöskapande värde.

61. Gullringsbo 1:8, Trevnaden, Gullringbovägen

F.d. sommarvilla från 1908-09, som senare har använts som folkets hus och idag används som bostad. På gården finns vidare en ateljébyggnad från 1988 samt ett garage.

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs bostadshuset, vilket tillmäts dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, arkitektoniskt- och samhällshistoriskt slag. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

62. Gullringsbo 1:30, Jonseredsvägen 100

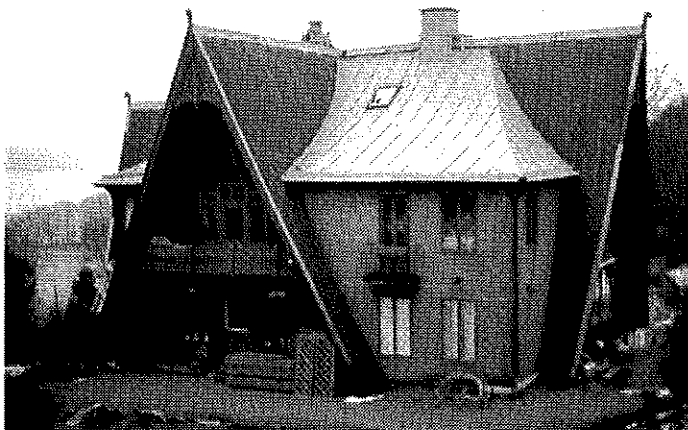
F.d. trädgårdsmästarebostad till villa Säter från 1870-t. Idag fristående bostadsfastighet. Byggnaden tillbyggdes 1967 och försågs då bl.a. med sidiplattor, numera faluröd panel. Lektugan byggdes år 1968. På tomten finns vidare en ruin av ett växthus.

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs bostadshuset och ses i ett sammanhang med villa Säter (se Gullringsbo 1:31), där byggnaden utgör en viktig delkomponent för skapandet av en helhetsmiljö. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

63. Gullringsbo 1:31, Villa Säter, f d Porsnäs Jonse-redsvägen 101

Huvudbyggnad från 1871 med tillbyggnader i tegel från 1965. F d kontor, före det tjänstebostad och stall, från slutet av 1800-talet, redskapsbod/stall från 1946 samt två "grindstugor" med garage från 1996-97.

Villan, med engelsk planlösning, uppfördes åt Johan Niklas Nordenfelt. Arkitekt är Victor Von Gegerfelt. Ritningen ställdes ut på en lantbruksutställning i Göteborg omkring 1870. Det kulturhistoriska värdet tillskrivs i första hand huvudbyggnaden, vilken är en god representant för dåtidens villaideal och uppförd med ett s.k. stavtriangelsystem, vilket gör att byggnaden tillmäts ett byggnadsteknikhistoriskt värde. Även den intilliggande byggnaden från 1800-talet tillmäts, trots stora exteriöra förändringar med avseende på material m.m., ett högt värde. Den är en viktig delkomponent i anläggningens helhet. Tidigare förstärktes anläggningens kulturhistoriska värde av den autenticitet, patina och kontinuitet som ett bevarat ursprungsskick ger. Med 1996-97 års vidtagna stilrestaureringsinsatser, i synnerhet förändringar i trädgården och tillkomsten av två grindstugor, har detta värde sänkts. Trots detta har anläggningen ett stort kulturhistoriska värde som motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, byggnads-teknik-, samhälls-, arkitektur- och personhistorisk synvinkel. Huvudbyggnaden tillmäts också ett visst arkitektoniskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

64. Gullringsbo 1:34, Lilla Gullringsbo, Göteborgsvägen

Boningshus från omkring 1700-talet med nuvarande utformning från omkring 1820-40-talet. Bostadshuset är en typ av tidigt dubbelhus, där två av bottenvåningens fyra rum är något mindre. Byggnaderna ligger i den äldsta Gullringsbo gårdens (från omkring 1600-talet) läge. F.d. kombinerad undantagsstuga och bryggghus, idag "hem kontor". Byggår okänt.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk samt miljöskapande synpunkt. Värdet bygger på gårdens ålder, samt att byggnadens planlösning visar på de tidiga dubbelhusens utformning. Trots vissa förändringar från ursprungsskicket ligger det också ett värde i bostadshusets panelutformning, med stildrag som återfinns även på byggnader i Knappekulla och Kullgårdarna m.fl. Det miljöskapande värdet bygger på gårdens placering i landskapet, omkringliggnade stenmurar och allé m.m. Värdet motiveras vidare utifrån gårdens ursprungliga samröre med Gullringsbo gård (se vidare Gullringsbo 2:8).

Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.

65. Gullringsbo 2:8, Gullringsbo gård, Jonseredsvägen 135

Gullringsbo gård bildades under 1600-talet. Ursprungliga läget var dock något längre väster ut vid Lilla Gullringsbo. Befintligt bostadshus uppfördes 1886 och fick sin nuvarande utformning vid en kraftig ombyggnad 1916, när dåvarande ägare ville omforma byggnaden till en "tysk villa". Ridhuset är från ca 1930, inspektorsbostaden från 1890. Ett mindre bostadshus, ursprungligen uppfört som sommarbostad, byggdes 1910-20. Här finns också ett tc från ca 1900 samt plats för oljetank, snickarbod från ca 1900, vagnslider, en mjölkbod samt en tjänstebostad från ca 1890. F.d. stall och ladugård, vilka nu enbart används som stall är från 1800-talets slut. Vidare finns ett f.d. magasin, en mangelbod, ett höns- och svinhus. Sistnämnda används numera som stall m.m. Parkanläggning med damm. Färgården är stenlagd. Äldre ridstig leder från gården till Nysäter.

Välhållen gård med förtätad gårdsmiljö. Det kulturhistoriska värdet motiveras av stora dokument- och upplevelsevärden. Samtliga byggnader, tillmäts självständiga byggnadshistoriska värden som förstärks av anläggningens bevarade komplexitet. Huvudbyggnaden, ekonomibyggnaderna och tjänstebostaden tillskrivs det största värdet, eftersom de sätter in gården i sitt sammanhang, en tid där storgårdar och villor i städernas utkant fortfarande var beroende av en viss agrar produktion för sin existens. Detta till skillnad från flertalet senare tillkomna villor i trakten, vilka till följd av industrialismen, har kunnat minska den agrara produktionen och därav också mängden ekonomibyggnader. Det nämnda ger anläggningen ett stort traditions- och kontinuitetsvärde. Gården tillmäts ett stort samhälls- och socialhistoriskt- samt miljöskapande värde.

Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.

66. Götebo 1:7, Skatebacken, Gullringsbovägen 68

F.d. torp från början av 1900-talet, idag enbart med bostadsfunktion. Till fastigheten hör även ett garage och redskapsbod från 1960, en tvättstuga samt en vedbod och tc.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att torpet är välbevarat och viktigt för förståelsen av den ursprungliga markanvändningen i anslutning till de större gårdarna och villorna i området. Det nämnda ger byggnaden ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. I sitt sammanhang samt med sin placeringar i landskapet tillmäts anläggningen också ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

67. Götebo 1:8, Götebo, Götebo Skogsväg 21

Bostadshus med korsformad plan från ca 1900. Vedskjul och f.d. ladugård från ca 1900.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadshuset med tillhörande ekonomibyggnader är välbevarade och viktiga för förståelsen för den ursprungliga markanvändningen i anslutning till de större gårdarna och villorna i området. Det nämnda motiverar dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. I sitt sammanhang med övriga kringliggande torp samt med sin placeringen i landskapet tillmäts fastigheten med dess byggnader också ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

68. Götebo 1:9, St Furuborg, Jonseredsvägen

F.d. sommarvilla uppförd åt familjen Gibson år 1872, tillbyggd i olika etapper, varav senast 1910 då den fick huvuddelen av sin nuvarande utformning. Byggnaden som även har använts som tjänstemannabostad under Jonsered's fabriker, används idag som åretruntbostad. Stallet, från 1990-talet, är en kopia av en äldre stallbyggnad.

Det kulturhistoriska värdet omfattar i första hand bostadshuset och kringliggande park och baserar sig på dokument- och upplevelsevärden. Sett i sitt sammanhang med övriga villor i området tillmäts villan ett byggnadshistoriskt värde. Den ursprungliga funktionen och kopplingen till Jonsered ger även anläggningen ett samhälls- och personhistoriskt värde. Byggnadernas placering och parkens spår av ett engelskt parkideal gör vidare att anläggningen tillmäts ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

69. Hallegården 1:42, Hede-Hallegårdsvägen 20

Bostadshus från 1800-talets mitt, ekonomibyggnad, f.d. tjänstebostad från 1830-talet, härbre från 1990-t, lillstuga från 1988, samt f.d. fähus m.m. ombyggt till bostadshus 1996-97.

Det kulturhistoriska värdet omfattar i första hand huvudbyggnaden, vars välbevarade detaljrikedom, med avseende på paneler, dekorationer m.m., ger byggnaden ett stort arkitekturhistoriskt värde. Hallegården låg ursprungligen i Lerums by men flyttades i samband med laga skiftet 1827-30. Fastigheten med tillhörande byggnader hör till Lerums äldre, större, f.d. jordbruksgårdar och tillmäts därav ett stort byggnads- och samhällshistoriskt värde. Anläggningens autenticitet minskar av senare tillkommet härbre och lillstuga.

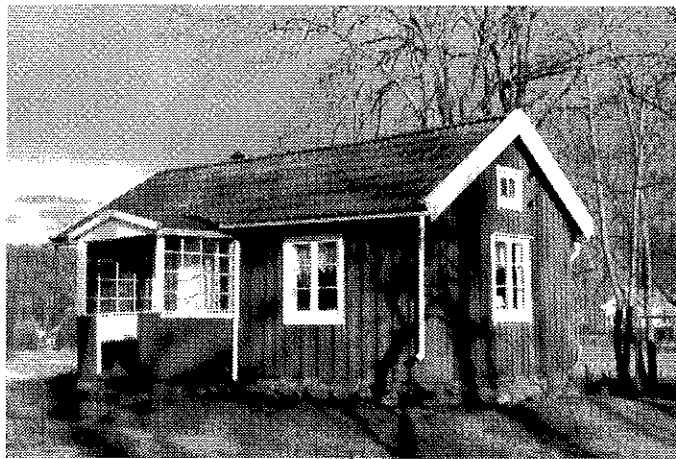

70. Hallegården 1:65, Stamsjövik, Stamsjövägen

Sommarvilla i strandläge från 1800-talets mitt, ombyggd vid sekelskiftet efter ritning av Sigfrid Ericsson, tillbyggd 1928 efter ritning av W. Lagerstiern. F.d. stall/garage samt bostadshus m.m. från 1800-talet, ombyggd under 1900-talet. Vidare finns här en ved-/redskapsbod, ett tc, brygghus från 1800-talet, en lek-/lillstuga och badhus från sekelskiftet. Sist nämnda byggnad är delvis ombyggd under 1980-90-talet.

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs hela anläggningen som besitter dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, samhälls-, arkitekturhistoriskt-, miljöskapande- och kontinuitetskapande perspektiv. Värdet förstärks av den autenticitet som anläggningen trots vissa senare tillbyggnader och funktionsändringar uppvisar.

71. Hallegården 1:123, Hallegårds hage

Bostadshus från 1908 senare ombyggt. Undantagsstuga vars byggår är okänt men som antas härröra från början av 1800-talet. Ladugård från 1907.

Bostadshuset var ursprungligen en byggnad med bostad och ladugård i samma byggnad, men byggdes om till bostadshus 1908. Sin nuvarande form har byggnaden fått efter om- och tillbyggnader under 1940-50-talet. Undantagsstugan är uppbyggd som en variant av enkelstuga och har ett antal utformningar som inte är obekanta för byggnadstypen men som idag är svåra att härleda ur ett byggnadshistoriskt perspektiv, bl.a. avsaknaden av riktig murstock och byggnadens enkelt utformade köksfarstu med ingång från kök och baksida, samt den höga källaren med utvändig ingång. Exakt byggnadsår är okänt, men stugan har snarare antagits härröra från 1800-talet än 1700-talet. Byggnaden har bl.a. använts som sommarbostad. Sett i ett sammanhang med närliggande s.k. "Kerstimor stuga" (Se Lerum 43:15) tillskrivs undantagsstugan ett kulturhistoriskt värde ur byggnads- och samhällshistoriskt synpunkt.

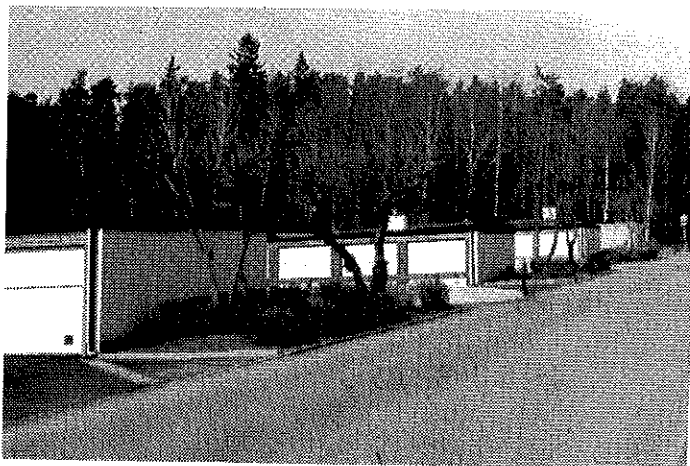

72. Hallsås 1:52, Baron Oxenstiernas väg 20

F.d. sommarbostad som ursprungligen hörde under nuvarande Hallsås 1:96. Byggnaden med dubbelhusets planlösning, uppfördes 1909 för att hyras ut till sommargäster från Göteborg.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av byggnadens, trots mindre förändringar, välbevarade skick. Värdet förstärks av att byggnaden representerar en mycket vanlig företeelse i kommunen och tillhör de mest centrala sommarvillorna, vilket gör att anläggningen tillmäts ett symboliskt och pedagogiskt värde. Värdet förstärks vidare av att byggnaden är uppförd i en lokalt förankrad byggnadstradition, vilket särskiljer byggnaden från kommunens arkitektridade sommarvillor från samma tid. Det nämnda påvisar två olika kategorier av byggherrar och sommargäster, vilket vidare motiverar byggnadens stora samhällshistoriska- och pedagogiska värde.

73. *Hallsås 1:55 (del av radhus länga), Kring-Alles väg. (se vidare Hallsås 1:61-1:77)*
Ingår i: Kulturmiljö 6. Bebyggelsemiljö F.

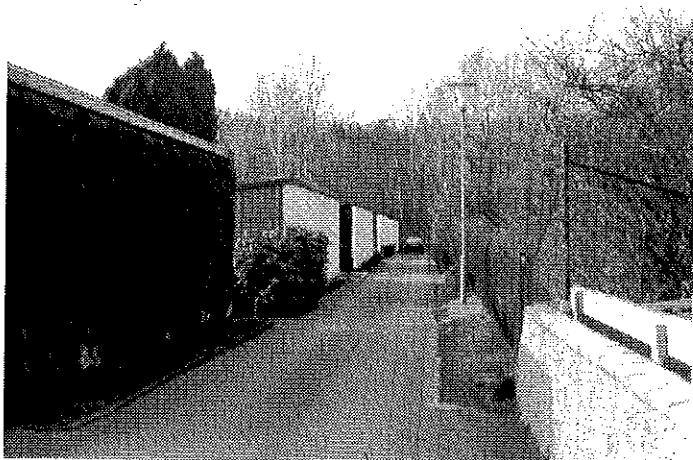

74. *Hallsås 1:61-1:77 Kring-Alles väg*

(Se vidare Torp 1:533, 1:535, 1:536, 1:537, 1:538)

Radhus och villor från tidigt 1960-tal ritade av Jan Wallinder och Lennart Kvarnström. Hallsås 1:66-77 är uppförda 1959.

Radhusen utgör med sin arkitektoniska slutenhet och insynsskyddade atriungårdar, tydliga representanter för en av två arkitektoniska- och planmässiga riktningar som grupphusbebyggelsen vid tiden följde. Den andra riktningen strävade mot större öppenhet och husplaceringar runt grönområden. Wallinders radhus- och villaområdes betydelse för grupphusbebyggelsens utveckling finns dokumenterad i bl.a. Villabyggarboken från 1960. Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt slag. *Ingår i: Kulturmiljö 6. Bebyggelsemiljö F.*

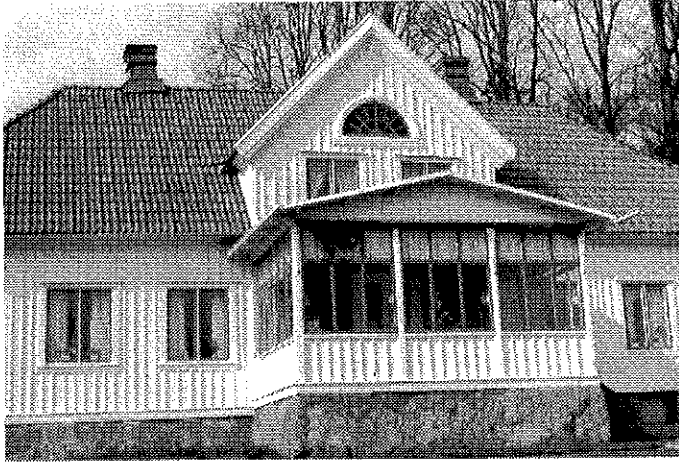

75. *Hallsås 1:89, Norra Hallsås, Kullgårdsvägen 60*

Bostadshuset, ladugården och ett f.d. grishus uppfördes ca 1879. Den intilliggande undantagsstugan är en typ av enkelstuga från mitten av 1700-talet som har flyttats hit för att användas vid uppförandet av det stora bostadshuset och sedan som sommarhus. Till fastigheten hör vidare ett garage från 1950-talet.

Det kulturhistoriska värdet omfattar samtliga byggnader förutom garaget. Värdet motiveras av stora dokument- och upplevelsevärden. Det förra främst ur byggnads- och arkitekturhistorisk synpunkt. Det senare ur arkitektonisk-, och traditionsbärande synpunkt. Värdet förstärks av byggnadernas goda representativitet, kvalitet och autenticitet, såväl exteriört som interiört. Enkelstugan har ett gammalt handslaget, enkupigt tegel med mycket patina. Den har vidare en hållskorsten av ålderdomlig karaktär. Stugan påvisar en äldre tradition att föra med sig ett hus att bo i under uppförandet av det egentliga bostadshuset, samt traditionen att hyra ut huvudbyggnaden och själv bo i undantagsstugan under sommaren. I huvudbyggnadens stora glasveranda, samt i invändiga målningar ligger ett konstnärligt värde. Gården tillmäts också stora miljöskapande värden.

76. Hallsås 1:96, Baron Oxenstiernas väg 15
Ursprungligen Westra Hallsås

Bostadshus från 1797 som fått sin nuvarande utformning vid ombyggnationer år 1819, i slutet av 1800-talet samt under ca 1950-talet. Till fastigheten hör också en äldre förrådsbyggnad.

Huvudbyggnaden har vid ombyggnationerna genomgått utvändiga- och invändiga förändringar, men har bl.a. i sin takkonstruktion ändå bevarat sin grundstruktur från 1700-talet, och tillmäts därav ett mycket högt dokument- och upplevelsevärde ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. I byggnadens glasveranda framgår även 1800-talets arkitektoniska stilideal. Med sitt centrala läge tillmäts fastighetens byggnader vidare ett pedagogiskt värde. Byggnaden symboliserar med sin form kommunens större mangårdsbyggnader från 1700-talet, av vilka idag endast ett fåtal återstår. Byggnadens dokumentvärde förstärks av bevarade brandförsäkringshandlingar, vilka påvisar de till fastigheten ursprungligen hörande ekonomibyggnadernas mångfald och placeringar (ladugård, smedja m.fl.). Enl. lagskiftesprotokoll från 1830 utgjordes gården då av 3/8 Mantal Krono Skattehemman och ägdes av Kronolänsman E. Hallberg.

77. Hallsås 2:120, Stamsjövägen 5

Villa i funktionalistisk stil uppförd 1939 och ritad av M. Haglund, Standardhus Hultfreds.

Välbevarad och tidstypiskt reveterad villa och bra representant för typhusfabrikanternas "funkisinspire-rade" modeller. På tomten finns också ett välproportionerat och tidstypiskt garage. Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, samhälls-, och arkitekturhistoriskt perspektiv. Tillsammans med de intilliggande "funkisvillorna" tillmäts byggnaderna ett miljöskapande-, men också pedagogiskt värde, efter som det här är möjligt att jämföra ett kataloghus med ett arkitektritad. (Se Hallsås 2:125 och 2:121)

78. Hallsås 2:121, Stamsjövägen 7

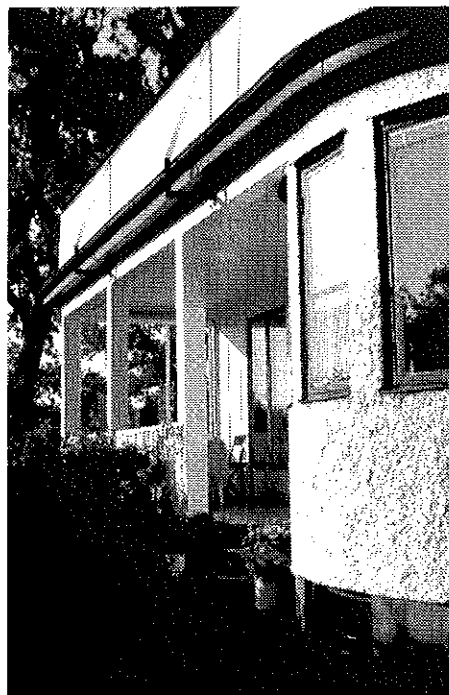
Villa i funktionalistisk stil från 1938. Ritad av ark. Sten Arnolds.

Välbevarad och tidstypisk villa och bra representant för styckebyggda s.k. funkishus. Byggnaden har en stående slät panel, som ger byggnaden en mycket speciell karaktär, i synnerhet i detaljlösningar som t.ex. den rundade balkongen. Byggnaden tillmäts ett mycket stort kulturhistoriskt värde som motiveras ur byggnadsbyggnadsteknik-, arkitektur- och samhällshistoriskt-, samt arkitektoniskt- och miljöskapande perspektiv. Byggnaden har hög autenticitet och kvalitet i utförandet vilket förstärker värdet. Tillsammans med intilliggande "funkishus" tillmäts byggnaden även ett pedagogiskt värde. (Se Hallsås 2:120 och 2:125)

79. Hallsås 2:125, Stamsjövägen 13

Villa i funktionalistisk stil ritad av Hultfreds standardhus uppförd 1939.

Välbevarad och tidstypiskt reveterad villa och bra representant för typhusfabrikanternas "funkisinspirerade" modeller. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur bygnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Tillsammans med de intilliggande "funkisvillorna" tillmäts byggnaden ett miljöskapande-, men också pedagogiskt värde, eftersom det här är möjligt att jämföra ett kataloghus med ett arkitekturritat. (Se Hallsås 2:125 och 2:121)

80. Hallsås 2:211, Vesterliden, Stamsjövägen 20

Villa Vesterliden, tidigare kallad Skogshem, var ursprungligen timrad i en våning och låg mellan Villa Åbo och Lerums första järnvägsstation, där den från 1875 till sekelskiftet användes som restaurang. Handlare Jacob Haegerström lät flytta byggnaden till sin nuvarande plats. Byggnaden är tillbyggd i två våningar och har fått sin huvudsakliga utformning på 1920-talet. Sigfrid Ericson antas ligga bakom ombyggnationens utformning. Tillhörande uthus flyttades närmare huset 1993.

Det kulturhistoriska värdet omfattar främst huvudbyggnaden och motiveras ur bygnads- och samhällshistoriskt perspektiv, där byggnadens ursprungliga funktion och placering är av visst intresse, men främst har den med sitt nuvarande läge ett miljöskapande värde. Det finns också ett arkitekturhistoriskt värde i byggnadens nuvarande utformning.

81. Hallsås 2:254, Villa Furbacka, Helgdagsbacken 3

Villan, vilken fått sin namn efter den rika mängden furor som fanns på tomten, uppfördes 1906 efter ritningar av Arvid Bierkie. Byggnaden har därefter om- och tillbyggt, fönster bytts och fasaderna har målats i en från originalet avvikande kulör. Det nämnda påverka byggnadens autenticitet och sänker det kulturhistoriska värdet något. Värdet motiveras dock av ett högt bygnads-, person- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdet bygger bl.a. på att arkitekten är namnkänd, att det arkitektoniska formspråket håller höga kvalité (också i tillbyggnader) samt att villan möjliggör studier av hur villaidealet i Lerum förändras. I villans blyinfattade glasfönster ligger ett visst konstnärligt värde. I trädgården finns spår av en avancerad engelsk park som ursprungligen kringgärdade villan. På tomten finns också en mycket välbevarad trädgårdsmästarebostad, ett garage och ett förråd. De sistnämnda omfattas också av värdet. Det ligger ett personhistoriskt värde kopplat till att detta var det första verket av A. Bierkie.

82. Hallsås 2:286, Villa Solgård, Källåkersvägen 9

Villa Solgård är ritad 1902 av ark. Sigfrid Ericsson, som bostad åt Amerikalinjedirektören Lagergren. På tomten står även ett garage från början av 1970-talet.

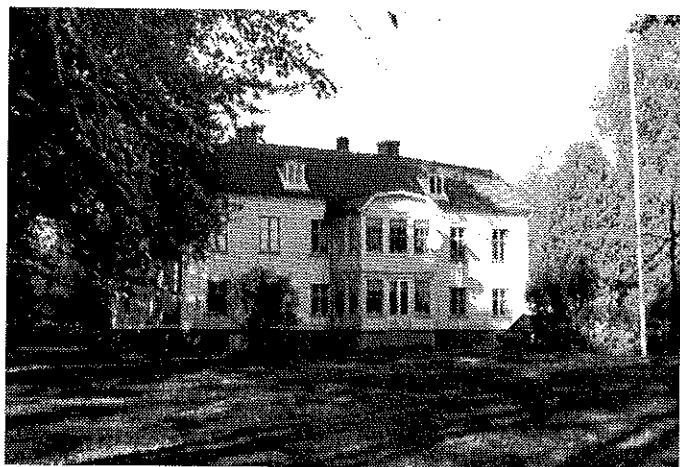
Huvudbyggnaden, i Amerikainspirerad stil, brann delvis ner 1945. Den nuvarande byggnaden är ett resultat av återuppbyggnaden. På Hallsås 2:287, Stamsjövägen 4, står en stenport, som ursprungligen hörde till villan. Lerums första wc installerades i villan. Ett äldre garage och en mangelbod revs i slutet av 1960-talet. Villan tillmäts ett stort kulturhistoriskt värde motiverat ur byggnads-, arkitektur- och personhistoriskt perspektiv. Det arkitektoniska värdet påverkas något av att den ursprungliga frontfasaden har kommit att bli baksida när området har bebyggt med yngre villor. Det sänks även av senare års renoveringar med bl.a. fönsterbyten till följd. I sitt sammanhang med övriga villor och sommarvillor tillmäts byggnaden dock ett stort samhällshistoriskt- och pedagogiskt värde och möjliggör bl.a. studier av hur villaidealet har förändrats över tid i Lerum.

83. Hallsås 2:300, Villa Gerdhem, Stamsjövägen 21

Villa uppförd vid sekelskiftet efter ritningar av Sigfrid Ericsson. Byggnaden är tillbyggd mot sydväst. Tillbyggnaden sänker byggnadens arkitektoniska värde.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, person- och samhällshistoriskt perspektiv, som bl.a. bygger på att arkitekten är namnkänd och möjligheten att studera hur villaidealet i Lerum förändras arkitektoniskt.

84. Hede 1:37, Hede säteri, Alingsåsvägen 66

Huvudbyggnaden har en stomme från 1786. År 1815-16 byggdes ett nytt corps-de-logi på den gamla grunden. Byggnaden renoverades bl.a. 1974, då t.ex. fönstren byttes ut. Till fastigheten hör ett förfallet sädsmagasin från 1800-talets början och ett vagnslider från 1800-talets förra hälft som restaurerades 1996. Till anläggningen har hört en rad ekonomibyggnader och tjänstebostäder, vilka nu är rivna. Det finns vidare spår efter en mer avancerad parkanläggning med berså samt rester av en vallgrav.

Hede säteri har anor från 1400-talet och omtalas i tiondelängder 1540. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen men främst bostadshuset och motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, samhälls- och miljöskapande perspektiv. Genom en namnkänd ägarlängd tillmäts anläggningen också ett personhistoriskt värde.

85. Hunstugan 1:5 (se Hunstugan 1:109)

Ingår i: Kulturmiljö 17.

86. Hunstugan 1:25, Britanniafabriken, Hilleforsv.6

Britanniafabriken uppfördes 1893 och är fortfarande i drift. Huvuddelen av nuvarande byggnader är dock uppförda under början av 1940-talet, eftersom delar av anläggningen brann ner 1939. Innergården är stenlagd. Fabriken namn härrör från Britannia metallen, en metall av tenn med tillsats av antimon och koppar. Fabriken startades och drevs av Johan Friedrich Colsmann.

Trots att byggnadernas industriarkitekturhistoriska värde och autenticitet minskas av att fasaderna mot vägen har inklänts med plåt tillmäts anläggningen ett kulturhistoriskt värde motiverat av verksamhetens kontinuitet på platsen. Anläggningen och verksamheten tillskrivs ett stort byggnads- och samhällshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

**87. Hunstugan 1:33, Gropasmens smedja, Stille-
torpsvägen 2**

Till fastigheten hör ett bostadshus från 1800-talet, vilket har ombyggt i flera etapper. Smedjan, som ursprungligen låg placerad i en grop, har gett gården sitt namn. Den byggdes 1878 och var i drift till 1963. Här smiddes hästskor, byggnadsbeslag, grovspik, rälsplank m.m. Smedjan arrenderas idag av Lerums Byggegille.

Det kulturhistoriska värdet omfattar smedjan och motiveras främst av dokumentvärden ur byggnads-, samhälls-, person- och teknikhistoriskt perspektiv. Med sin placering nära vägen, vilken ursprungligen omgavs av en rad olika hantverksgårdar belägna från centrala Stenkullen och hit, tillmäts smedjan även ett symboliskt- och kontinuitetsbärande värde.

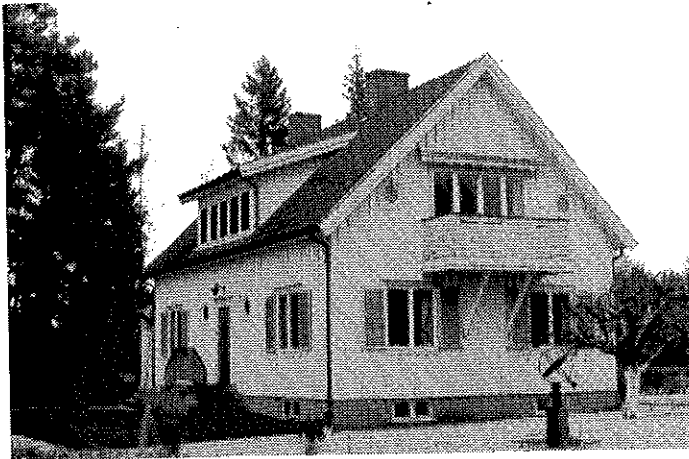

88. Hunstugan 1:65, Stenkullenvägen 50

Bostadshuset, som ligger i centrala Stenkullen, uppfördes 1932. Till fastigheten hör även en f.d. målarstuga från 1933. Uthuset är från samma år.

Det kulturhistoriska värdet omfattar i första hand det tidstypiska bostadshuset och grundar sig på dokumentvärden ur byggnadshistoriskt perspektiv. Bostadshuset är mycket välbevarat med tidstypiska detaljer av hög kvalitet och tillmäts därför ett arkitekturhistoriskt värde. Gårdsmiljön i sin helhet tillskrivs vidare ett miljöskapande värde.

89. Hunstugan 1:81, Hilleforsvägen 12

Bostadshuset uppfördes 1937 åt Olof Hillefors efter ritningar av ark. Per Mårtensson i en stilblandning mellan funktionalism och klassicism.

Bostadshuset är mycket välbevarat, såväl exteriört som interiört, och tillmäts därav ett byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet motiveras dock främst av ett person- och samhällshistoriskt värde, som bygger på O.Hillefors betydelse för utvecklingen av Hillefors grynkvärn. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

90. Hunstugan 1:100, Hilleforsvägen 25

Bostadshuset uppfördes åt Holger Hillefors år 1948-49. Till fogarna användes ett dåtida amerikanskt fogbruk, som med tiden vittrade svårt i västra gaveln. Därav tillkom den befintliga tillbyggnaden i form av en inbyggd uteplats som skydd. Även om tillbyggnaden sänker byggnadens arkitektoniska autenticitet tillmäts den ett visst byggnadsteknikhistoriskt värde.

Det kulturhistoriska värdet motiveras dock främst av ett stort person- och samhällshistoriskt värde som bygger på H. Hillefors betydelse för utvecklingen av Hillefors grynkvärn. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

91. Hunstugan 1:109/del av Berg 1:48/Hunstugan 1:5/Hunstugan 1:112, Hillefors grynkvärn n.m. Hilleforsvägen 5, 9, 13

Hillefors grynkvärn, såg och benstamp anlades 1899 av Fridolf Johansson. Industri anläggningsen har senare till- och ombyggs, bl.a. efter bränder 1905 och 1909. Den nuvarande byggnaden, som uppfördes 1909 byggdes av tegel och har om- och tillbyggs 1929, -40. 1947 byggdes kraftstationen. Idag finns här vidare bl.a. ett magasin från 1913-14, garage från 1923, bostadshus från 1879-99 (1:112), hönsbarn, stall, vedbod och dammbyggnad från 1923 (1:5). Verksamhet på platsen föregicks av en snickerifabrik som anlades här 1888. Själva kvarnverksamheten startade dock redan 1899. 1947 var den fullt utbyggd och drevs fram till år 1986. 1985 bildades Hillefors grynkvärns Museiförening som sköter anläggningen, vilken ägs av Lerums kommun.

Byggnaderna illustrerar industrialismens genombrott i Sverige. Kvarnen är ett exempel på en kvarntyp som under lång tid hade mycket stor betydelse, men som i stort sett försvann med senare rationaliseringar. Det är den enda vattendrivna havregrynskvarnen i Sverige. Kvarnen är kommunens största och mest betydelsefulla. Det byggnadstekniska värdet utgörs av kvarnens funktionalitet i uppbyggnad, dess anpassning till vattnet och den yttre arkitekturens harmoniska helhetsverkan. *Byggnadsminne. Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 17.*

92. Hunstugan 1:112 (se Hunstugan 1:109)
Ingår i: Kulturmiljö 17.

93. Hunstugan 1:119, Vattenfalls maskinistbostäder, Hunstugans Hagväg

F.d. övernattingsstugor åt maskinistpersonal vid Trollhätte kraftverk från 1955. Ansvarig arkitekt för modellen var Sven Malm. Systemet med prefabricerade och mobila hus åt anställda utvecklades av Vattenkraftsbolaget och användes och transporterades över hela Sverige. Utvecklandet och experimenterandet av elementhusbyggandet tog fart under 1920-talet och följde i huvudsak två linjer. Dessa byggnader är goda representanter för den ena nämligen att prefabricera så stora element för byggandet som möjligt. Den andra utvecklingen strävade efter små- och lätthanterliga byggnadselement.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst ur byggnadsteknik- och samhällshistoriskt perspektiv. Med sin husgruppering tillmäts "byn" även ett miljöskapande värde. **Byggnadsminne.** *Ingår i: Kulturmiljö 18. Bebyggelsemiljö B.*

94. Härskogen 1:3, Tåskogen, Härskogsvägen

F.d. jordbruk som idag används för fritidsboende. Förutom bostadshus, byggt 1912, hör bryggshus och ladugård från 1918 samt f.d. hönshus och källare till fastigheten.

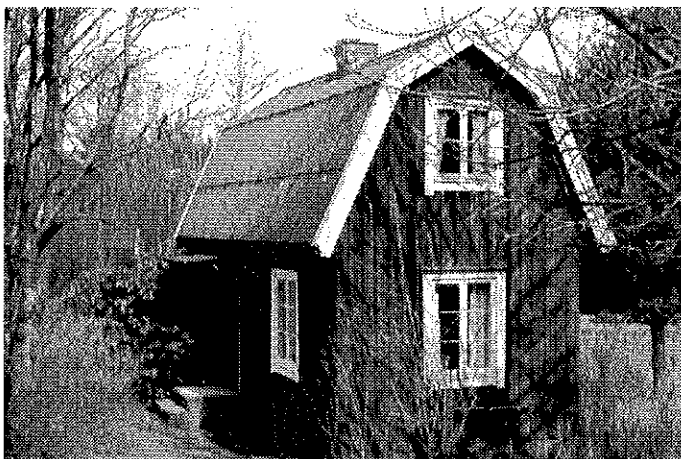
Gårdens kulturhistoriska värde motiveras främst ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt. Värdet är också förenat med byggnadernas placering i miljö, vilket tillmäts ett miljöskapande- och traditionsbärande värde.

95. Jutugården 1:23, Hilleberg, Härskogsvägen 33

Bostadshus från 1910 ombyggt under 1990-talet och sommarbostad från 1935 samt uthus.

Det kulturhistoriska värdet omfattar enbart sommarbostaden från 1935, vars smala, höga, avlånga huskropp med mansardtak har en sällsynt utformning och tillmäts ett byggnads- och samhällshistoriskt samt miljöskapande värde.

96. Knappekulla 1:21, Lindekulla, Alingsåsvägen 13

Boningshuset är uppfört vid 1800-talets slut och har om- och tillbyggt under 1960-talet. Till fastigheten hör även en redskapsbod samt en källare med ränne från 1800-talets slut. 1995 fick huvudbyggnaden sin nuvarande färgsättning.

Bostadshuset tillmäts inget byggnads- eller arkitekturhistoriskt egenvärde p.g.a. att byggnaden har genomgått stora förändringar från ursprungsskicket. Gården ses i ett sammanhang med Knappekulla 4:1 och tillmäts där igenom ett stort miljöskapande värde. Källaren och uthuset är relativt välbevarade och tillmäts byggnadshistoriska egenvärden. De båda Knappekulla gårdarna (1:21 och 4:1) kan också ses som symboler för delar av Lerums första by vid kyrkan. *Ingår i: Kulturmiljö 14. Bebyggelsemiljö G.*

97. Knappekulla 1:48, f.d. slakteri, Kullgårdsvägen 46

Byggnaden uppfördes 1930 som slakterilokal och garage efter ritningar av A. Adolfsson. Den används idag som verkstad.

Byggnader av detta slag är idag ytterst sällsynta, varför de tillmäts ett stort kulturhistoriskt värde ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt. Byggnaden tillmäts även ett traditionsbärande värde.

98. Knappekulla 4:1, Alingsåsvägen 11

Boningshuset uppfördes 1814 men fick huvuddelen av sin nuvarande utformning vid en påbyggnad 1865. Tillhörande stall uppfördes troligen före 1830. Ladugården liksom ett vagnslider är från 1890. Till fastigheten hör vidare en redskapsbod och ett f.d. stall som nu bl.a. används som bostadshus.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att gården är den mest centrala av alla bondgårdar och tillmäts som sådan ett mycket stort pedagogiskt värde. Bostadshuset är relativt väbevarat i sin detaljutformning och tillmäts ett arkitekturhistoriskt värde bl.a. genom det dekorativa panelavslutet vid taket och andra detaljlösningar som återfinns och har funnits hos en rad andra byggnader från omkring samma tid i kommunen. Gården tillmäts vidare med sina ekonomibygnader ett stort miljö- och identitetskapande värde. De båda Knappekulla gårdarna (1:21 och 4:1) kan vidare ses som symboler för delar av Lerums första by vid kyrkan. *Ingår i: Kulturmiljö 14. Bebyggelsemiljö G.*

99. Kolboryd 1:1, Kolboryd, Kolborydsvägen 28

Edward Dickson köpte hemmanet och lät uppföra en villa i tyskengelsk stil år 1863. Villan brann dock och nuvarande byggnad är ett nybygge från 1973 ritat av Hans Lindqvist och I.W Ahlman.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnadsteknik- (gäller båthus), byggnads-, arkitektur-, person- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. Värdet omfattar kvarnbostaden från ca 1910, ruinen efter en f.d. kvarn och källare. Det omfattar vidare båthuset, ritad av Lars Israël Wahlman och en källare från 1903, en lekstuga från sekelskiftet och parkmiljön. Resterande byggnader på fastigheten omfattas inte av värdet men är dock av betydelse för helhetsmiljön. *Ingår i: Kulturmiljö 9.*

100. Kolboryd 1:3, f.d. Handelsträdgård, Kolborydsv.25

Bostadshuset uppfördes vid 1870-talet och tillbyggdes 1977. Huvudbyggnaden har använts som trädgårdsmästarebostad åt Kolboryd, men under senare tid också som handelsträdgård. Idag odlas inget för försäljning. På gården finns ett växthus, ursprungligen med materialbod, men ombyggt till nuvarande utseende under 1997. Vidare finns här ett vagnslider och en källare med ränne.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Bostadshuset har förändrats bl.a. genom en underordnad tillbyggnad samt fönsterbyten. Byggnaden har dock i stort bibehållit sin karaktär beträffande volym m.m. Bostadshuset och vagnsboden tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 9.*

101. Kullgården 1:5, Kullgårdsvägen 167

Boningshuset uppfördes 1856. Till fastigheten hör även en ladugård från 1880-talet, en källare från 1816, ett garage och en trädgård.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur samhälls- och byggnadshistorisk synpunkt, där gården tillsammans med övriga fastigheter i Kullgården, ger en bild av oskiftade byars karaktär, med flera boningshus och deras respektive ekonomibyggnader tätt samlade. Gården tillmäts även ett kulturhistoriskt egenvärde som beträffande boningshuset med dess kvalitet i utförandet och bevarad detaljutformning motiveras av ett arkitekturhistoriskt värde. Värdet minskar något p.g.a. att ett antal av byggnadens fönster har ändrats och utbytt mot nya av annan utformning än de ursprungliga. Ekonomibyggnaderna har genomgått stora förändringar, bl.a. har ladugården om- och tillbyggts samt försetts med plåttak m.m. vilket minskar dess kulturhistoriska egenvärde med avseende på arkitektur- och byggnadshistoria. Värdet är istället kopplat till ekonomibyggnadernas betydelse för skapandet av en helhetsmiljö. Värdet omfattar även gårdens stenmurar. *Ingår i: Kulturmiljö 10. Bebyggelsemiljö A*

102. Kullgården 1:7, Kullgårdsvägen 159

Boningshuset är från 1800-talet och fick sitt huvudsakliga utseende vid en om- och tillbyggnad ca 1897. Till fastigheten hör även en f.d. ladugård från sekelskiftet 1900.

Fastighetens kulturhistoriska värde motiveras ur samhälls- och byggnadshistorisk synpunkt, där gården tillsammans med övriga fastigheter i Kullgården, ger en bild av oskiftade byars karaktär, med flera boningshus och deras respektive ekonomibyggnader tätt samlade. Gården tillmäts även ett kulturhistoriskt egenvärde som motiveras av boningshusets arkitekturhistoriska värde. Värdet grundar sig i byggnadens välbevarad detaljutformning m.m. Värdet motiveras vidare ur miljöskapande synpunkt, där båda byggnaderna, deras volymer, placering och skillnader i färgsättning är ytterst viktiga för helhetsmiljön. *Ingår i: Kulturmiljö 10. Bebyggelsemiljö A*

103. Kullgården 1:8, Kullgårdsvägen 165

Boningshuset uppfördes ca 1854. Ladugården, höns- huset och källaren är samtliga äldre och byggdes ursprungligen 1816. Till fastigheten hör vidare tre garage, varav ett från 1950-t och ett annat från ca 1930-t.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur samhälls- och byggnadshistorisk synpunkt, där gården tillsammans med övriga fastigheter i Kullgården, ger en bild av oskiftade byars karaktär, med flera boningshus och deras respektive ekonomibyggnader tätt samlade. Bostadshuset har bevarat sin volym och huvudsakliga detaljutformning, men präglas av ombyggnationer vidtagna under ca 1950-talet, med bl.a. fönsterbyten som följd. Eftersom fastighetens bostadshus är den första byggnaden man möter i Kullgården, har byggnaden trots förändringar, ett mycket stort miljöskapande värde. Gården hör till Kullgårdens bäst bevarade, med avseende på mängden ekonomibyggnader. *Ingår i: Kulturmiljö 10. Bebyggelsemiljö A*

104. Kullgården 1:9, Kullgårdsvägen 155

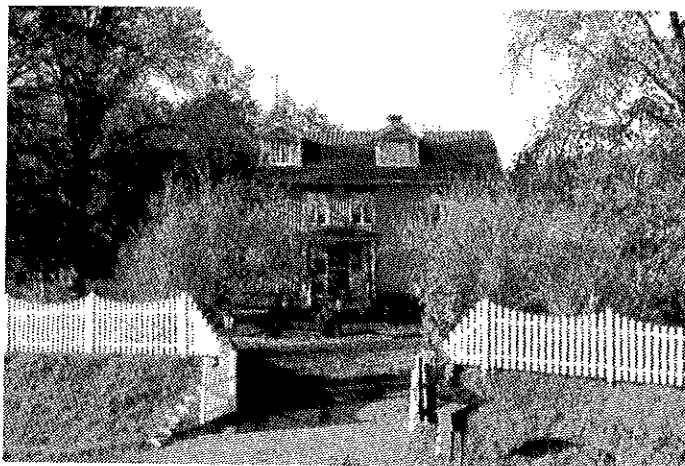
Boningshuset i två våningar har en framkammarstugas planlösning och uppfördes i sitt nuvarande läge vid 1800-talets mitt och lär då ha flyttats hit från en närliggande plats. Ladugården är samtida.

Gårdens kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med övriga gårdar i Kullgården och motiveras av byggnadernas placering och detaljutformning. Bostadshuset har förändrats från sitt ursprungsskick med avseende på fönster, brokvist m.m., men har med sin volym och färgsättning i stort bevarat sin karaktär. Ekonomibyggnadens autenticitet är större än bostadshusets, bl.a. genom sitt bevarade taktegel, och genom byggnadens volym, slamfärgsmålade röda fasader m.m. Ekonomibyggnaden är mycket viktig för Kullgårdens helhetsmiljö. *Ingår i: Kulturmiljö 10. Bebyggelsemiljö A*

105. Lerum 1:12, Esstorp, Alingsåsvägen 20

Huvudbyggnaden uppfördes i början av 1800-talet och användes som gästgiveri fram till 1850-talet. På platsen har Ale-Vättle tingsstuga legat från 1643 till 1892. Nuvarande utseende fick byggnaden huvudsakligen efter en kraftig ombyggnation 1965. Till fastigheten hör även en ekonomibyggnad, vilken är ett f.d. stall/vagnslider (nu garage) från sekelskiftet.

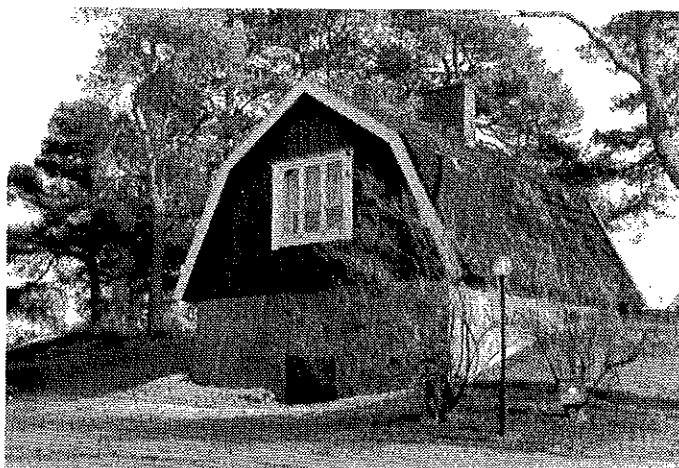
Det kulturhistoriska värdet omfattar i första hand ekonomibyggnaden och motiveras av upplevelsevärden av miljöskapande slag. Huvudbyggnaden tillmäts ett samhällshistoriskt- och ett visst miljöskapande värde, men ringa byggnadshistoriskt- och arkitektoniskt värde p.g.a. nämnd ombyggnation, vilken minskar huvudbyggnadens autenticitet.

106. Lerum 1:66, Höjden, Höjdenliden 5

Källare, med ränne från sekelskiftet, idag omgärdat av småhusbebyggelse.

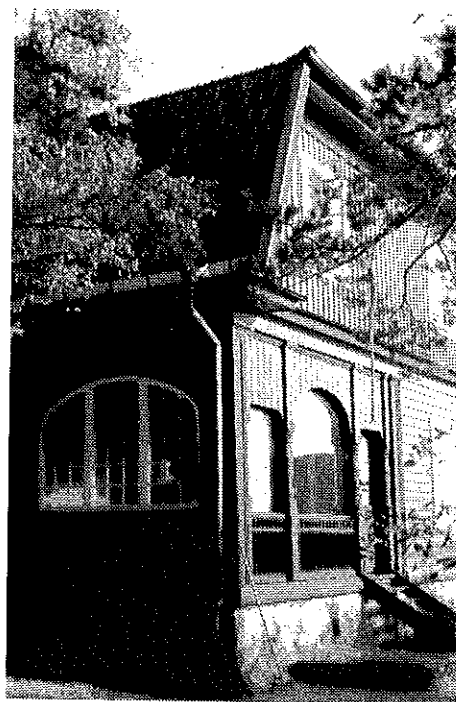
Byggnaden hörde ursprungligen under Lerum Stommen. Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av byggnadens miljöskapande värde. Värdet förstärks av rännets ovanliga utformning med mansardtak, trots att byggnaden med omgivande småhus inte längre ingår i en helhetsmiljö.

107. Lerum 2:143, Ljungbacken, Ljungbackenvägen 40E

Villan är uppfördes i nationalromantisk stil år 1902 åt Axel Carlander. Byggnaden är en av de första sommarvillorna som uppfördes i backarna söder om Lerums järnvägsstation. Den är mycket välbevarad med tidstypiska stildrag så som småspröjsade fönster, faluröda fasader och höga tegelskorstenar m.m. Tomten avstyckades 1976 när sex st. bostadshus uppfördes runt byggnaden. Till villan hörde ursprungligen ytterligare ett antal byggnader, av vilka idag några ligger utspridda i kringliggande villaområde. P.g.a. mängden villor, är byggnadernas ursprungliga koppling till villan idag svår att förstå. Vera Agård bodde en lång period i huset och hade då anställda i huset som vävde hennes tyger.

Det kulturhistoriska värdet omfattar villan och motiveras ur byggnads-, arkitektur- och personhistoriskt perspektiv. Villan tillmäts vidare ett samhällshistoriskt värde sett i ett sammanhang med övriga större sekelskiftesvillor i Lerum. I det sistnämnda ligger även ett pedagogiskt värde, genom att villan möjliggör studier av hur villaidealet i Lerum förändras arkitektoniskt. Villans autenticitet minskas av de byggnader som har uppförts på de avstyckade tomterna.

108. Lerum 2:236, Villa Kasten Hof, Kasten Hofsv. 11

Kasten Hof köptes 1875 av ägaren till Gamlestadens fabriker Christoffer Carlander, vilken lät I.G Clason rita det nuvarande boningshuset från 1891-92 i Artsand craft inspirerad stil. Till gården hör även två växthus med arbetslokal från 1890-tal, ytterligare växthus och bevarade växthusgrunder, en redskapsbod, en lekstuga i nationalromantisk stil från sekelskiftet, ett pumphus och parkanläggning med dammar.

Villan är byggnadsminnesförklarad sedan 1976. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen, vilken tillmäts stora dokument- och upplevelse värden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt- samt arkitektoniskt-, konstnärligt- och miljöskapande perspektiv. *Byggnadsminne. Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 8.*

109. Lerum 3:9, Sanna småskola, Alingsåsvägen 30

Byggnaden som uppfördes som skola 1895 har en tidstypisk och välbevarad arkitektonisk utformning och används idag som samlingslokal av länkarna.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Det motiveras vidare av upplevelsevärden av miljö- och identitetsskapande slag.

110. Lerum 4:15, Villa Pomona, Pomonavägen 10

Dir. Gösta Fraenckel lät uppföra det f.d. bostadshuset 1912-13, vilket fick sin nuvarande utformning när huset något år senare byggdes till genom att förlängas åt båda håll. Tillbyggnaden ritades av Sigfrid Ericson. Idag används byggnaden som kontor. Till gården hörde ett antal ekonomibyggnader förlagda väster om boningshuset. Kvar idag finns bara ett uthus/te från 1944. Namnet Pomona fick byggnaden av första ägarens intresse och rika plantering av äppelträd.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt. Byggnaden tillmäts ett arkitektoniskt värde i sitt formspråk, vilket påvisar övergångsformer mellan nationalromantik och 20-tals klassicism. Den tillmäts vidare ett personhistoriskt värde, dels genom den ursprunglige ägaren, dels genom byggnadens arkitekt.

111. Lerum 4:55, Villa Tomteberget, Tomtebergsvägen 45

Huvudbyggnaden uppfördes år 1909 av Axel Lagerman, ägaren till Tomtens skurpulverfabrik. Den är välbevarad exteriört och har också en bevarad jugendinredning. Till fastigheten hör ett f.d. stall, vilket har ombyggt till garage/verkstad. På intilliggande fastighet finns den f.d. grindstuga. De två sistnämnda byggnaderna är ritade av Hans Hedlund. Grindstugan är kraftigt förändrad från sin ursprungliga utformning, varför den inte kan anses ha något större arkitekturhistoriskt värde. På tomten står en målarbarack.

Villan och det f.d. stallet tillmäts ett kulturhistoriskt värde motiverat av dokumentvärden ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistoriskt- samt arkitektoniskt perspektiv, där byggnaderna betraktas i ett sammanhang med övriga villor i Lerum. Byggnaderna tillmäts också ett personhistoriskt värde förknippat med den ursprungliga ägaren. Värde motiveras vidare av upplevelsevärden ur arkitektonisk- och miljöskapande synpunkt. Värde förstärks av att byggnaderna, i synnerhet det putsade bostadshuset, har utformningar som skiljer dem från andra villor uppförda vid ung. samma tid.

112. Lerum 5:3, Aludden, Aspenäsvägen

F.d. sommarbostad från 1869, använd som skollokal 1921-54, därav kallad "Aluddens skola". Anläggningen donerades av barnen till F.E. Olsson (bryggeridisponent vid Pripps) till kommunen, därefter till- och ombyggdes huvudbyggnaden 1963, och 1975. Till fastigheten hör även en f.d. ekonomibyggnad med tjänstemannabostad och vagnslider m.m. från ca 1870-t. Byggnaden har ombyggt och innehåller förenings- och museilokaler. Parken anlades 1883, men är starkt förändrad sedan sin blomstrings tid.

Anläggningen uppfördes som sommarbostad av E.F. Kullman, från Göteborg och skall ses i ett sammanhang med övriga sommarvillor uppförda efter stambanans tillkomst, varav denna anläggning tillhör Lerums äldsta och centralast placerade. Byggnaderna har, trots om- och tillbyggnader, kvar större delen av sina rika arkitektoniska utsmyckningar - på huvudbyggnaden t.ex. med tyngdpunkt på verandan mot sjön, vilken var den mest exponerade fasaden före tillkomsten av Aspenäsvägen. Den rika och individuella utsmyckningen var kännetecknande för tidiga sommarvillor nära järnvägen.

113. Lerum 5:6, Aspenäsvägen 6

F.d. trädgårdsmästarebostad m.m. som hört till Lerum 5:3, Aludden.

Byggnaden uppfördes som bostadshus åt trädgårdsmästaren för sitt trogna arbete. Dessförinnan bodde han med övrigt tjänstefolk i den avlånga ekonomibyggnaden intill huvudbyggnaden. Trädgårdsmästarebostaden har ett samhällshistoriskt- och personhistoriskt värde och är en viktig delkomponent i anläggningen på Aludden.

114. Lerum 20:1 m.fl., Lerums station, Stationsvägen

Lerums stationsbyggnad uppfördes 1892 och har ombyggt 1936 och 1948. Byggnaden ersatte ett äldre stationshus, vilket låg placerat något längre öster ut.

Stationshuset har från 40-talet och framåt genomgått förändringar som byte från skivfalsad till bandfalsad plåt, byte av fönster och dörrar m.m., vilket minskar byggnadens autenticitet. Genom järnvägens stora betydelse för Lerums bebyggelseutveckling tillmäts ändå byggnaden ett kulturhistoriskt värde motiverat av ett dokumentvärde ur samhällshistoriskt perspektiv. Den äldre perrongen av trä från 1930-talet tillmäts ett byggnadshistoriskt egenvärde. *Ingår i: Kulturmiljö 13. Bebyggelsemiljö I.*

Lerum 20:1 (forts)

Stenkullens station, Stenkullenvägen 17

F.d. stationsbyggnad och magasin från år 1919, nu bostadshus och radio-/tv-affär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdena motiveras vidare av järnvägens och stationshusets betydelse för Stenkullens samhällsutveckling, vilket vidare ger byggnaderna ett symboliskt värde.

115. Lerum 20:3, Ekenäs, Jonseredsvägen 138

Bostadshus från 1908. Växthusruin, f.d. trädgårdsmästar- och kuskbostad, stall, vagnslider, redskapsbod samt tc, samtliga från 1910. Stenmurar, grindar och parkanläggning. Banvaktstuga från början av 1900-talet (se nästa sida).

Ekenäs huvudbyggnad med sina jugendinfluerade stildrag uppfördes åt Carl Krüger efter ritningar av Ernst Krüger. Byggnaden är mycket välbevarad såväl ut- som invändigt. Platsen kallas Täckva Udden. På tomten finns kommunens, trots förfall, intressantaste växthus skelett. Med sin konstruktion har den arkitektoniska likheter med palmhuset i Göteborg. Ekonomibyggnaderna och kuskbostaden har nationalromantiska stildrag. Det kulturhistoriska värdet motiveras av mycket stora dokument- och upplevelsevärden. Bostadshuset tillmäts i sin helhet ett stort dokumentvärde ur byggnads-, arkitektur-, person- och samhällshistorisk synpunkt. Vidare tillmäts hela anläggningen med sin placering intill Aspen stora upplevelsevärden ur miljöskapande- och arkitektonisk synpunkt.

Banvaktstuga

Banvaktstuga från ca 1919, tillkom efter dubbelspåret, redskapsbod, källare.

Den arkitektoniska utformningen av banvaktstugan var typisk för tiden. Det kulturhistoriska värdet motiveras av att stugan tillhör de bäst bevarade banvaktstugorna efter stambanan från tiden. Stugan är viktig för förståelsen av järnvägens dragning genom landskapet. Den placerar också in den kringliggande bebyggelsen i sitt sammanhang. Byggnaden tillmäts ett stort byggnads-, arkitektur- och teknikhistoriskt- samt miljöskapande- och symboliskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

116. Lerum 22:1, 23:1, Lerums k:a, Kastenhofsvägen 2

Lerums kyrka (22:1) omnämns 1679. 1823 kalkslogs och vitmålades den och 1899-1900 byggdes tvärskeppet till byggnadens nuvarande korsform. Tillbyggnaden från 1900 ritades av Eugen Thorburn. Taket är klätt med skiffer. Intill kyrkan står klockstapeln från 1744 (23:1) Vid kyrkan finns en kyrkstuga uppförd 1994 efter ritningar av Jörgen Berg.

Samtliga kyrkobyggnader uppförda före 1940 skyddas enligt kulturminneslagens 4 kap. rörande kyrkliga kulturminnen. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela kyrkogårdsanläggningen med därtill hörande kyrka, klockstapel, stenkanter, murar, grindar och träd (kyrkstugan undantaget). Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt- samt arkitektoniskt-, symboliskt- och miljöskapande perspektiv. I invändiga målningar och utvändiga utsmyckningar ligger även ett konstnärligt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 14.*

117. Lerum 24:26, Villa Tallbacken, Tallbacken 10

Villa Tallbacken ritades av Hans Hedlund och uppfördes 1901-04 åt dennes bror, dåvarande Handelstidningens redaktör Henrik Hedlund. På tomten finns vidare två uthus. Ett nytt bostadshus, ritat av Håkan Lindqvist, är under uppbyggnad.

Det kulturhistoriska värdet omfattar enbart villan, vilken är uppförd i vad som allmänt kan kallas nationalromantisk stil. I detta fall inspirerad av såväl dåtidens fornnordiska som amerikanska och Arts- and crafts rörelsens arkitekturideal. Viktiga arkitektoniska detaljer är de tjärfärgade fasaderna, det kraftigt slutande och långa takfallen, väggsånen, den asymmetriska planlösningen m.m. Byggnaden som, i synnerhet exteriört, är mycket välbevarad tillmäts ett stort kulturhistoriskt värde ur byggnads-, arkitektur- och personhistoriskt perspektiv. Villan tillmäts vidare ett samhällshistoriskt- och pedagogiskt värde, sett i ett sammanhang med övriga större sekelskiftesvillor i Lerum.

118. Lerum 28:3, Södergården/Björkenäs, Holmenbacken 3

Byggnaden som är uppförd i s.k. 20-tals klassicistisk stil, byggdes ca 1933 som bostad för ensamstående kvinnor. Byggnaden ombyggdes 1936 och har även används som pensionärshem. Den har även använts för kontorslokaler och används idag i huvudsak för hyreslägenheter.

Byggnaden är med sitt dominanta läge, belägen i en kurva i Lagermansbacken, ett viktig miljöskapande inslag. Vidare tillmäts byggnaden med sina bevarade byggnadsdetaljer och genom sin ursprungliga funktion, såväl byggnads- som arkitektur- och samhällshistoriska värden.

119. Lerum 29:4, Edward Olsons backe 7

Till fastigheten hör en villa från 1916 ritad av Hans Hedlund (ev Hedlunds son), och vidare ett samtida uthus, vilket används som garage.

Byggnaderna är exteriört mycket välbevarade och bostadshuset är med små förändringar, beträffande planlösning och vissa detaljer, välbevarat interiört. Byggnaderna tillmäts ett mycket stort kulturhistoriskt värde motiverat av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, arkitektur- och personhistoriskt perspektiv. Villan tillmäts vidare ett samhällshistoriskt och pedagogiskt värde sett i ett sammanhang med övriga större sekelskiftesvillor i Lerum.

120. Lerum 38:8, Tryggestad, Hammars backe 2

Tryggestad med arkitektonisk utformning från 1931.

Tryggestad uppfördes i ett plan med park och dammar i slutet av 1800-talet. Parken försvann när motorvägen byggdes. Namnet Tryggestad fick villan 1916, efter dåvarande ägaren Hugo Hammars barndomshem på Öland. 1929 donerades villan till Götaverkens Verkstadsklubb, som 1931 lät bygga på en våning som användes till vilohem för sina anställda. Från 1979 har byggnaden används som restaurang och hotell och den blev delvis om- och tillbyggd 1987.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, samhällshistorisk- och personhistorisk synpunkt.

**121. Lerum 43:15, "Sme'karls"/"Kersti mors stuga",
Laggarns väg 30**

Bostadshuset "Sme'karls" uppfördes 1895, med stommen från ett äldre sockenmagasin från 1854, vilket ursprungligen stod nere i centrala Lerum.

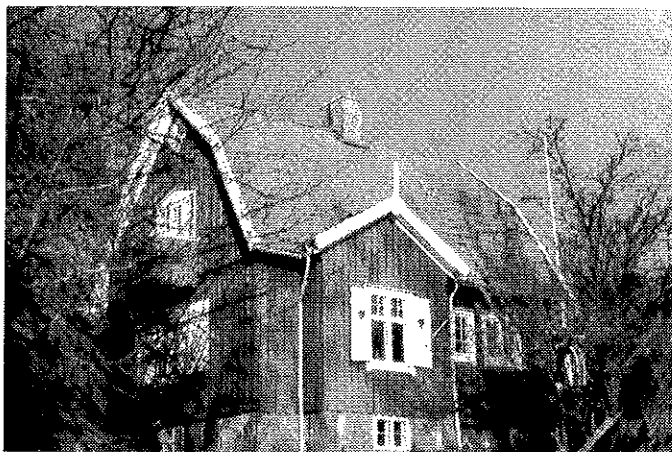
Bostadshuset tillmäts ett visst byggnadshistoriskt värde, men i första hand omfattar värdet den intilliggande 1700-tals stugan; "Kersti mors stuga". Värdet motiveras av att byggnadstypen vid tiden fanns väl representerad i kommunen, men att det idag endast återstår ett fåtal. Av dessa tillhör denna byggnad de bäst bevarade. Byggnaden tillmäts höga dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, byggnadsteknik-, social- och samhällshistoriskt- samt traditionsbärande perspektiv. Anläggningen i sin helhet, sett i ett sammanhang med områdets dokumenterade bebyggelsekontinuitet, tillmäts också mycket höga traditionsbärande-, miljöskapande- och symboliska värden. Det kulturhistoriska värdet förstärks av byggnadens sällsynthet och pedagogiska värde för förståelsen av Lerums äldsta bebyggelse.

122. Lerum 43:22, Skattegårdsbacke 2

Liten villabyggnad från ca 1915 i nationalromantisk stil med inslag av 20-tals klassicism. Till fastigheten hör vidare ett uthus.

Villans kulturhistoriska värde motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt. Med sitt läge och omgivande träd tillmäts byggnaden även ett miljöskapande värde.

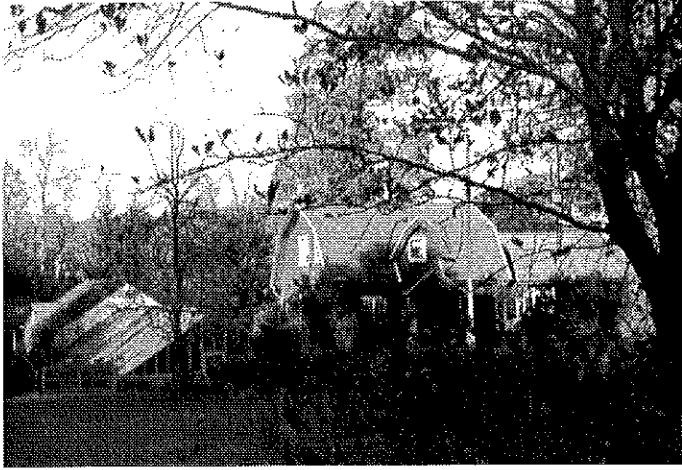

123. Lerums-Stålebo 1:5, Skogshem, Stålebovägen 8

Bostadshus från 1908.

Kröger lät uppföra den arkitektritade villa för bankdirektör Herman Manheimer. Trots flertalet ombyggnationer är byggnaden välbevarad exteriört. Det kulturhistoriska värdet motiveras ur arkitektur-, person-, byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

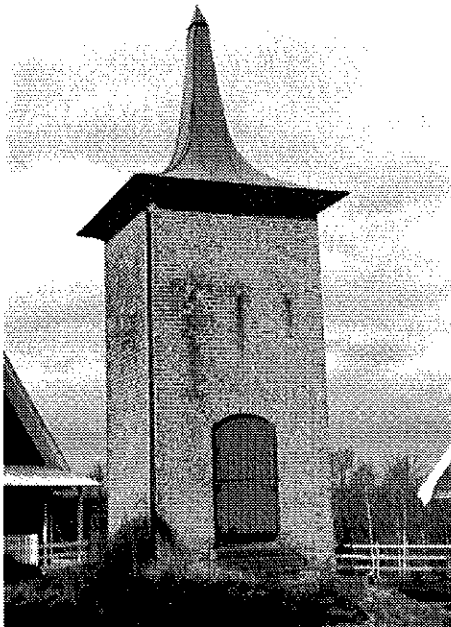

124. Lerums-Stålebo 1:11, Stålebovägen 4

F.d. trädgårdsmästarebostad till Skogshem, nu bostadshus. Bostadshuset är från 1905-1910 och är om- och tillbyggt bl. a. 1969. Växthuset är från ca 1910. Till fastigheten hör vidare garage samt redskapsbod.

Bostadshuset och växthuset tillmäts ett byggnads-historiskt värde. Det är idag få växthus kvar i drift i anslutning till de stora gårdarna i Lerum. Det är därför viktigt att de få som finns kvar bevaras. Den lilla gårdsanläggningen är vidare, trots vidtagna förändringar, ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Värdet ligger i de originaldelar som fortfarande finns kvar och är avläsbara i byggnaderna. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

125. Lerums-Stålebo 1:13, Tornbacken, Stålebovägen

Bostadshus och stall från 1980-talet samt torn från omkring sekelskiftet. Fastigheten är avstyckad från Lerums-Stålebo 1:27, Bondegården.

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs tegeltornet, ett f.d. transformator-torn, vars säregna utformning och monumentala placering tillmäts stora dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande- och symboliskt slag. Den intilliggande Bondegården, är viktig för förståelsen för tornets funktion. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

126. Lerums-Stålebo 1:16, Jonseredsvägen 97

Bostadshus från 1800-talets senare hälft och förråd från 1920-talet

Trots att byggnaden har genomgått vissa förändringar t.ex. byten av fönster m.m., tillmäts byggnaden ett kulturhistoriska värde. Värdet motiveras främst ur miljöskapande synpunkt, där byggnaden är viktig för att påvisa bebyggelsens tillväxt och arkitektoniska mångfald beträffande stilideal. Den är också viktig för att visa de mindre byggnadernas utbredning bland de större villaanläggningarna och storgårdarna. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

**127. Lerums-Stålebo 1:17, Gransäter, Jonsereds-
vägen 99**

Bostadshus från 1918, f.d. stall kombinerat med bryggghus och tc, en f.d. trädgårdsmästarbostad som har tillhört Jonsereds fabriker, källare, parkanläggning, lusthus, magasin och ladugård (se nedan). Huvudbyggnaden med tjugotalssklassicistiska drag är den sista stora villabyggnaden som har uppförts i området.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt. Anläggningen tillmäts också ett miljöskapande värde. Även byggnadens ekonomibyggnader omfattas av det byggnadshistoriska värdet och är viktiga inslag för områdets helhetsmiljö.

Magasin och ladugård

Magasin och ladugård. Tillhörde Stålebogård, men köptes 1980 upp av ägaren till Gransäter.

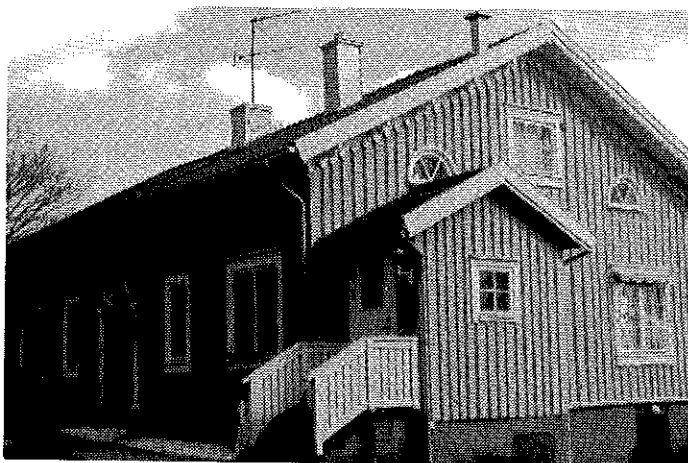
Med det nära läget intill vägen är de båda ekonomibyggnaderna mycket viktiga inslag för att bevara bebyggelsemiljöns autenticitet. Värdet ligger i deras placering, volym, detaljutformning och färgsättning med slamfärgsmålade röda fasader. Magasinsbyggnaden tillhör kommunens bäst bevarade av sitt slag och tillmät därav ett stort byggnadshistoriskt egenvärde. Ekonomibyggnaderna tillmäts även ett samhällshistoriskt och pedagogiskt värde och placerar in övrig bebyggelse i sitt sammanhang. *Ingår i: Kulturmiljö 5. Bebyggelsemiljö K.*

128. Långared 1:2, Kullgårdsvägen 120

F.d. jordbruksfastighet idag bostadsfastighet med stall. Salsbyggnaden uppfördes under 1700-talet och ombyggdes under 1800-talets andra hälft. Fönstren är utbytta och byggnaden har en ny sidoentré. Till fastigheten hör även en större ekonomibyggnad (f.d. ladugård, nu stall)

Bostadshusets arkitektoniska detaljer är vanlig för Lerum och återfinns bl.a. på huvudbyggnaden på Knappekulla. Ekonomibyggnaden är mycket väl hållen och tillhör kommunens större. Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och motiveras ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistorisk synvinkel. Av vikt är byggnadernas bevarade volymer och formspråk, samt detaljutformningar. Gårdsanläggningen tillmäts vidare ett värde ur miljöskapande perspektiv.

129. Marken 1:2

Bondgård med bostadshus från 1904 (renoverat och tillbyggt i början av 1990-talet). På gården finns en f.d. smedja och en ladugård. Den sistnämnda har ombyggt i etapper. Nuvarande skick härrör från 1923-25. Snickarboden är från 1908, garaget från 1960 och bryggghuset, vilket är ett f.d. hönshus, uppfördes 1910.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst ur byggnads- och samhällshistorisk- samt miljöskapande synvinkel. Där gårdens (trots ombyggnationer) bevarade helhet är av stor betydelse. *Ingår i: Kulturmiljö 11. Bebyggelsemiljö E.*

130. Nygård 2:1, Västergård/"Lillgården", Nygårdsvägen

Bostadshus från 1914-16, stall med redskapsbod och vagnslider m.m. från 1920, trädgårdsmästarebostad/portvaktstuga från 1920, lekstuga, vedbod, tc samt jordkällare från 1920, parkanläggning med vårdträd och växthus m.m. Anläggningen ritades av Eugen Torburn.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt- samt arkitektoniskt- och miljöskapande perspektiv, där anläggningens helhet, autenticitet och kvalitet beträffande detaljutformning utgör förstärkande motiv.

131. Rydsberg 7:2, Ekebacken, Prippska villan, Aspenvägen

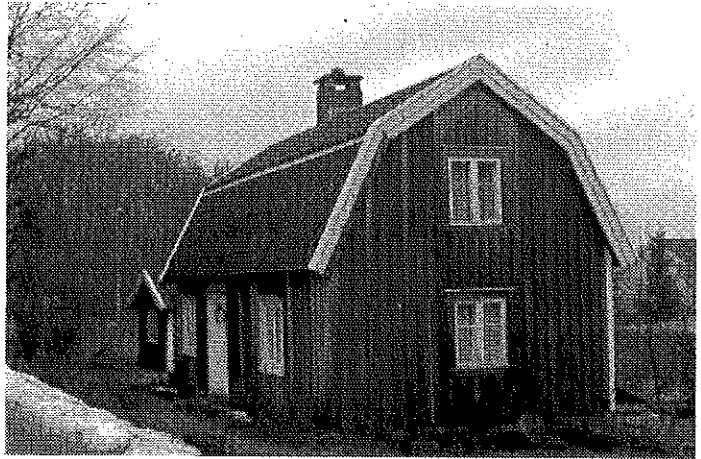
Bostadshuset uppfördes ca 1912 och ersatte en äldre byggnad av trä, kallad Ekebacken, som brann 1911. Arkitekt till villan var Christian Lindholm, men Ingeborg Pripp lär ha haft stort inflytande och själv ritat vissa detaljer, bl.a. entrédörren. Till fastigheten hör en lekstuga, f.d. trädgårdsmästarebostad med växthusruin från 1877, ytterligare en växthusruin, en f.d. jakthundsgård (nu hönsgård), ett f.d. kombinerat stall, verkstad och stalldrängsbostad samt en f.d. rättarbostad från 1912 som idag används som vaktmästarebostad och slutligen en parkanläggning med damm. Den sistnämnda omfattade ursprungligen hela området ned mot sjön Aspen, men reducerades med motorvägens utbyggnad.

Bostadshuset uppfört i tysk-engelsk och Arts-and-craft inspirerad villastil, är mycket välbevarat och tillmätts ett stort arkitekturhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet motiveras vidare av byggnads-, samhälls- och personhistoriska värden. I invändiga målningar-, utvändiga utsmyckningar m.m. ligger vidare ett arkitektoniskt och konstnärligt värde. Även de tillhörande äldre byggnaderna tillmätts ett kulturhistoriskt värde av byggnadshistoriskt slag. *Ingår i: Kulturmiljö 5*

132. Rydsberg 7:6, Smedkärr, Lunnagatan 26

Till fastigheten hör ett bostadshus samt en uthuslänga.

Det kulturhistoriska värdet omfattar huvudbyggnaden, vilket förutom som bostad bl.a. har fungerat som föreningslokal. Sedan 1989 används den åter som bostadshus. Med sina väl synliga lägen är byggnaderna mycket viktiga och miljöskapande inslag, där huvudbyggnadens ringa volym, mansardtak, färgsättning och placering är av avgörande betydelse.

133. Slätthult 1:10, Brändeskogsvägen 2

Välbevarat torp med bostadshus från 1800-talets senare del, källare och ekonomibyggnader.

Gårdens kulturhistoriska värde motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Gården tillmäts vidare ett stort miljöskapande värde. För bostadshusets del baserar sig värdet på byggnadens volym, utformning och placering. *Ingår i: Kulturmiljö 3.*

134. Slätthult 1:29, Slätthults skola, Slätthultsvägen

Slätthults skola med lärarbostad och uthuslänga är uppförda 1922 i nationalromantisk stil, med mörka fasader och småspröjsade fönster.

Byggnaderna tillmäts, genom sitt välbevarade yttre, stora byggnads- och arkitekturhistoriska värden. Genom sina tidigare funktioner tillmäts byggnaderna vidare samhällshistoriska värden och deras placering vid vägen och vid infarten till Slätthults by gör byggnaderna till viktiga landmärken med stort miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 3.*

135. Slätthult 2:3, Västa Slätthult, Slätthultsvägen 158

Välbevarad äldre f.d. bondgård med bostadshus från 1874, med stildrag av empir.

Bostadshusets kulturhistoriska värde motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synvinkel. Ytterpanlens avslutning mot takfoten återfinns på en rad byggnader från samma tid i Lerum. I byggnadens detaljutformning kring entrédörren ligger även ett konstnärligt värde. Med sitt läge tätt intill vägen tillmätts byggnaden även ett viktigt miljöskapande värde.
Ingår i: Kulturmiljö 3.

136. Svenkebo 2:1, Svenkebovägen 14

Fastighetens bostadshus är starkt förändrat och omfattas inte av värdet. Det kulturhistoriska värdet omfattar endast brygghuset med källare från omkring 1800-talets mitt.

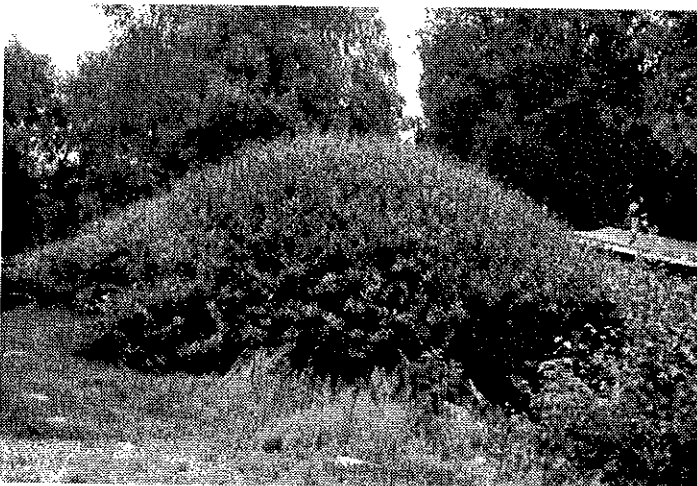
Byggnaden tillmätts främst byggnadshistoriska- och miljöskapande värden. Brygghuset är ett av kommunens bäst bevarade av sitt slag.

137. Svenkebo 2:3, Lindås, Ormgransvägen 10

F.d. torp från omkring 1800-talets mitt med bostadshus och stenkällare. På tomten står även ett uthus/barack.

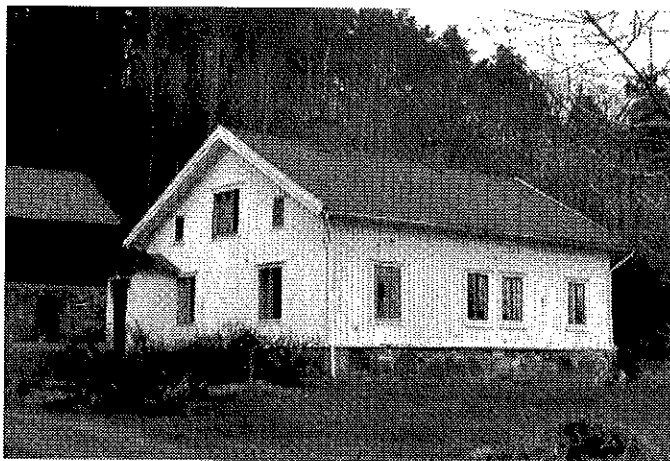
Det kulturhistoriska värdet omfattar hela torpet, men framför allt källaren. Värdet motiveras ur byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdet förstärks av att källaren tillhör kommunens största fristående källare.

138. Sävidsbo 1:4, Östra Sävesbo, Sävidsbovägen

F.d. bondgård med bostadshus från 1868. Bostadshuset har bl.a. förlängts i två omgångar. Tillhörande ladugård är från 1860-t med senare tillbyggnader. Magasinet från 1913. Förråd m.m. är ombyggda 1949 och brygghuset uppfördes 1951. På tomten finns många fruktträd.

Värdet omfattar hela anläggningen och motiveras ur byggnadshistoriskt perspektiv, men också ur samhällshistorisk synvinkel. Gårdsmiljöerna är tillsammans viktiga för Sävesbo helhetsmiljö, men varje enskild gård tillmäts också, genom byggnadernas mångfald och täta placering runt byvägen, ett eget miljöskapande värde. Viktiga inslag är särskilnaden mellan bostadshus och ekonomibygnader, där den förra är målad med oljefärg och de övriga med röd slamfärg. Det börjar bli sällsynt med taktegel på ekonomibygnader, varför detta höjer gårdens autenticitet. *Ingår i: Kulturmiljö 11. Bebyggelsemiljö E.*

139. Sävidsbo 2:8, Västra Sävesbo, Sävidsbovägen 27

Bondgård med bostadshus från ca 1910. Ladugården är från 1872 och har tillbyggs 1917 och 1932. Sistnämnda hade hästvandring fram till 1925. Källare med ränne från ca 1895. Ett välbevarat brygghus från ca 1895. Ett garage från 1923 samt en sentida såg med spånsug och spånbod.

Värdet omfattar hela anläggningen, förutom sågen. Värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synvinkel. Gården är, tillsammans med de övriga gårdarna i Sävidsbo by, viktig för helhetsmiljön, men tillmäts också, genom mångfalden av byggnader och deras täta placering runt den gamla byvägen, ett eget miljöskapande värde. Viktigt inslag är skillnaden mellan bostadshuset och ekonomibygnaderna, där den förra är målad med oljefärg och de övriga med röd slamfärg. Det börjar bli sällsynt med taktegel på ekonomibygnader. Där det förekommer höjs gårdens autenticitet. *Ingår i: Kulturmiljö 11. Bebyggelsemiljö E.*

140. Sävidsbo 2:11, Sävesbo, Sävidsbovägen

Bostadshuset uppfördes 1855 och byggdes om på 1940- och 1950-talen samt 1997. Till fastigheten hör en ladugård med fähus m.m. från 1800-talet, vilken tillbyggdes 1933. Ett f.d. kombinerat virkesförråd och småfähus m.m. från 1800-talet, smedja, garage, källare samt en f.d. undantagsstuga från ca 1920.

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen, förutom bostadshuset, vilket med den sista tillbyggnaden har genomgått allt för stora förändringar från ursprungsskicket för att kunna tillmätas ett enskilt värde. Övriga byggnaders värden motiveras ur byggnadshistoriskt perspektiv, men också ur arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt. Gården är tillsammans med de övriga viktiga för Sävidsbo bys helhetsmiljö. Ur miljöskapande synpunkt är undantagsstugan, med sin volym, utformning och placering vid vägen särskilt värdefull. *Ingår i: Kulturmiljö 11. Bebyggelsemiljö E.*

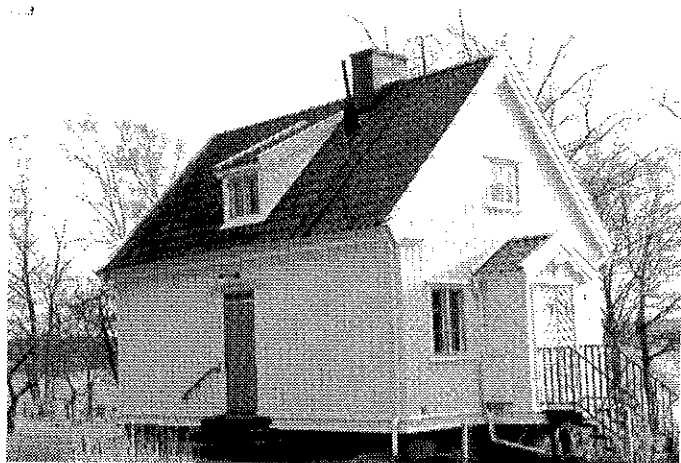

141. Sävidsbo 3:1, Arons, Sävidsbovägen

Bostadhus från 1885, ladugård från 1887, tillbygd 1951, magasin från 1896. Höns hus/garage från 1940 samt ett förråd från 1890.

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen. Värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synvinkel. Gården är, tillsammans med de övriga gårdarna i Sävidsbo by, viktig för helhetsmiljön, men tillmäts också, genom mångfalden av byggnader och deras täta placering runt den gamla byvägen, ett eget miljöskapande värde. Viktigt inslag är skillnaden mellan bostadshuset och ekonomibyggnaderna, där den förra är målad med oljefärg och de övriga med röd slamfärg. Det börjar bli sällsynt med taktegel på ekonomibyggnader. Där det förekommer höjs gårdens autenticitet. *Ingår i: Kulturmiljö 11. Bebyggelsemiljö E.*

142. Torp 1:12, Uddebo, Strandvägen 4

Sommarvilla i strandläge från år 1927, lekstuga från 1930-talet och redskapsbod för Aspenäs villa ägare från 1927, tc från 1930-talet. Huvudbyggnaden är uppförd i tjugotalsklassistisk stil med tidstypiska detaljer.

Anläggningens kulturhistoriska värde baseras på dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. *Ingår i Kulturmiljö 2.*

143. Torp 1:125, Strandvägen 17

Villa från 1935 i exponerat läge. Garage från 1953. Värdet omfattar i första hand villan som uppfördes av Aktiebolag Aspenäs Villastad och ritades av Ivar Svahn, vid J. Lindbergs ingenjörbyrå i Göteborg. Byggnadens kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med de kringliggande villorna från samma tid, med lika utformning. Byggnaden tillmäts ett byggnadsarkitektur- och samhällshistoriskt värde. Det senare genom att den påvisar aktiebolagets aktiva arbete med att uppföra bostäder i Aspenäs villastad under 1930-talet. Det förra genom att den bl.a. ger exempel på ingenjörernas framträdande roll i byggandet under samma tid. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

144. Torp 1:168, se Aspenäs 2:58, Villavägen 1.

Ingår i: Kulturmiljö 2. Bebyggelsemiljö H.

145. Torp 1:315, Frödingsgården, Frödings Allé 28

Frödingsgården kallades ursprungligen Åtorp, men fick sitt nuvarande namn efter förste ägaren August Fröding. Bostadshuset uppfördes som sommarvilla år 1876 och entreprenör var Bark & Warburg i Göteborg. Byggnaden användes en längre tid som skola, föreningslokal, pensionat och andelstvättstuga. Idag har den funktion som bostad och antikaffär. Till Åtorp har det även hört en handelsträdgård.

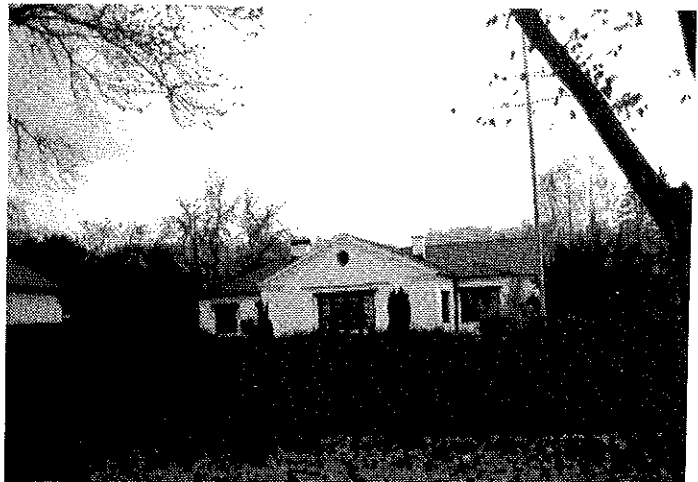
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, arkitektur-, person- och samhällshistoriskt perspektiv. Det senare ur arkitektonisk- och miljöskapande synpunkt. Byggnadens autenticitet, representativitet och höga kvalitet i utförandet stärker värdet. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

146. Torp 1:409, Strandvägen 21

Villa byggd 1935 efter ritning av Georg Kündinger och Ivar Svahn, J. Lindbergs ing.byrå, för Aktiebolag Aspenäs Villastad.

Villa från 1935 i exponerat läge. Garage från 1953. Värdet omfattar i första hand villan vars kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med de kringliggande villorna från samma tid. Byggnaden tillmäts ett byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt värde. De senare genom att den påvisar aktiebolagets aktiva arbete att uppföra bostäder i Aspenäs villastad under 1930-talet. Det förra genom att den ger exempel på ingenjörernas framträdande roll i byggandet under samma tid. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

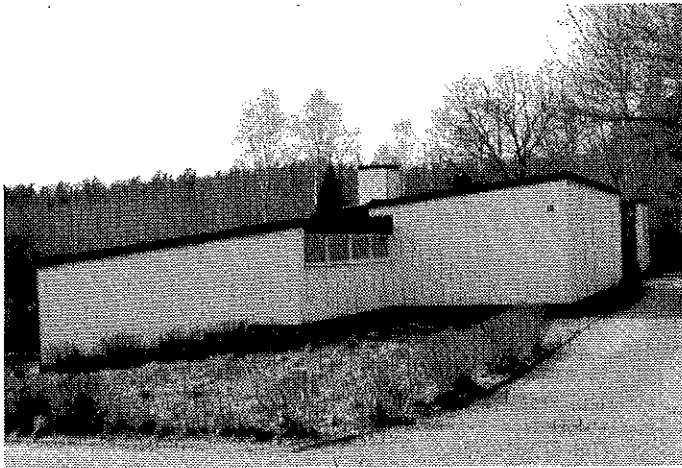

147. Torp 1:410, Strandvägen 19

Villa från 1935 i exponerat läge. Värdet omfattar i första hand villan som uppfördes av Aktiebolag Aspenäs Villastad och ritades av Ivar Svahn vid J. Lindbergs Ingenjörbyrå i Göteborg.

Byggnadens kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med de kringliggande villorna från samma tid och med lika utformning. Byggnaden tillmäts ett byggnadsarkitektur- och samhällshistoriskt värde. Det senare genom att den påvisar aktiebolagets aktiva arbete att uppföra bostäder i Aspenäs villastad under 1930-talet. Det förra genom att den ger exempel på ingenjörernas framträdande roll i byggandet under samma tid. *Ingår i: Kulturmiljö 2.*

148. Torp 1:533, 1:535, 1:536, 1:537, 1:538
(se även Hallsås 1:61-1:77). *Kring-Alles väg*

Radhus och villor från tidigt 1960-tal ritade av ark. Jan Wallinder och Lennart Kvarnström, med Göteborgs Sparbank som initiativtagare och byggherre åt sina egna hemssparare.

Radhusen utgör med sin arkitektoniska slutenhet och sina insynskyddade atriumgårdar, tydliga representanter för en av två arkitektoniska- och planmässiga inriktningar som grupphusbebyggelsen vid tiden följde. Den andra riktningen strävade mot grupphusbebyggelse med större öppenhet och husplaceringar runt grönområden. Wallinders radhus- och villaområdets betydelse för grupphusbebyggelsens utveckling finns dokumenterad i bl.a. Villabyggarboken från 1960.

Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, arkitektur-, samhäll- och personhistoriskt slag. *Ingår i: Kulturmiljö 6. Bebyggelsemiljö F.*

149. Torp 2:2, G:a Tingshuset, Göteborgsvägen 24

Tingshusbyggnaden uppfördes 1892 efter ritningar av ark. Victor Adler och har använts som kommunalhus mellan åren 1928-1960. Sedan 1928 har byggnaden även använts som föreningslokal, läkarmottagning, arbetsförmedling m.m. Idag hyr Röda Korset byggnaden av Lerums kommun.

Byggnaden har efter uppförandet förändrats något med avseende på bl.a. entrépartiet, men byggnaden har i huvudsak bibehållit sin karaktär. Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Det sistnämnda är knutet till den namnkända arkitekten. Byggnaden är en av centrala Lerums äldsta bevarade byggnader och är med sin placering även ett viktigt och miljöskapande landmärke.

150. Torp 2:80, Torpskolan, Häradsvägen 2

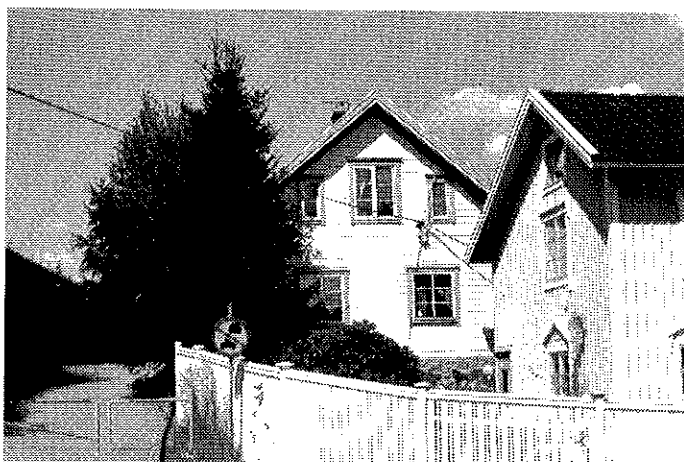
Bland 13 kommuner blev Lerum uttagen som den som skulle börja försöksverksamheten med den sk enhetsskolan 1949. För enhetsskolans högstadium 7-9, tillkom Torpskolan, ritad av Nils Andreasson och färdig att tas i bruk höstterminen 1953. Beteckningen enhetsskola, byttes senare mot grundskola. Byggnaden har till- och ombyggt i omgångar.

Det kulturhistoriska värdet omfattar den äldre byggnadskroppen och motiveras av dokumentvärden av främst samhälls- och byggnadshistoriskt slag. Trots ombyggnationer är den ursprungliga byggnadskroppen och dess arkitektoniska byggnadselement och detaljutföring tydligt utläsbar i byggnaden.

151. Ölslanda 1:6, Sofiehem, Svarvarevägen 10

Bostadshuset uppfördes vid sekelskiftet 1900 och har genomgått vissa ombyggnader bl. a 1948. Byggnaden användes en tid som lager till Ölslanda affär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av ett upplevelsevärde som baseras på att byggnaden är en viktig komponent i skapandet av en rumsbildande bebyggelsemiljö, där byggnaden tillsammans med Ölslanda 1:21 vid Hantverkarsvägen på ett förtjänstfullt sätt bildar en harmonisk övergång mellan industriområdet och Sävås dalgång. *Ingår i: Kulturmiljö 17. Bebyggelsemiljö C.*

152. Ölslanda 1:10, Hedebo, Stenkullenvägen 1

Bostadshuset är ett f.d. soldattorp. Till fastigheten hör även ett äldre, tidigt ditflyttat, kombinerat uthus, skrädderi och lillstuga. Bostadshuset fick sin nuvarande utformning vid en ombyggnad 1948.

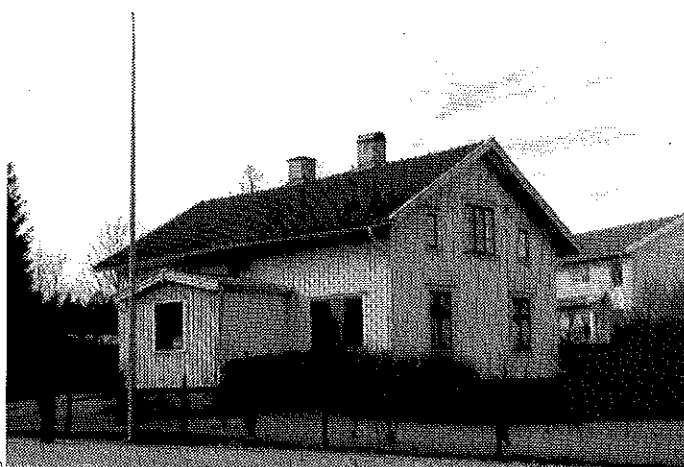
Det kulturhistoriska värdet omfattar samtliga byggnader och motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synvinkel, där byggnadernas ursprungliga funktion är av betydelse. I sitt samspel med kringliggande hantverksgårdar tillmäts bostads- och uthuset även ett mycket stort miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

153. Ölslanda 1:11, Stenkullenvägen 5

Gården är en f.d. hantverksgård. Bostadshuset, av typ dubbelhus, tillbyggdes 1974. Till fastigheten hör även ett uthus.

Ombyggnaden förändrade bostadshuset avsevärt. Gården tillmäts ändå ett byggnads- och samhällshistoriskt värde genom sin ursprungliga funktion sett i ett sammanhang med de kringliggande gårdarna, vilka också har varit hantverksgårdar. Ur sistnämnda perspektiv tillmäts byggnaden även ett miljöskapande värde. Gården ger en bild av hur delar av Stenkullen såg ut vid slutet av 1800-talet. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

154. Ölslanda 1:14, Stenkullens g:a skola, Alingsåsvägen 51

F.d. småskolebyggnad från 1800-talets senare hälft, vilken har till- och ombyggt i omgångar. Senast 1987 då huset inreddes till kommunala hyresbostäder. Ombyggnaderna minskar byggnadens autenticitet. Byggnadens karaktär är dock i huvudsak bevarad och den tillmäts genom sin ursprungliga funktion ett byggnads- och samhällshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

155. Ölslanda 1:21, f.d. Ölslanda affär, Hantverkervägen 14

Bostadshuset byggdes under slutet av 1800-talet. Därefter har det byggts om i flera omgångar. En tid användes byggnaden som affär. Uthuset har också byggts om sedan uppförandet, sitt huvudsakliga utseende fick byggnaden under 1940-talet, samt 1997, när byggnaden inreddes till ateljé. Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av ett upplevelsevärde som baseras på att byggnaderna är viktiga komponenter i skapandet av en rumsbildande bebyggelsemiljö, där byggnaderna tillsammans med Ölslanda 1:6 vid Svarvarevägen på ett förtjänstfullt sätt bildar en harmonisk övergång mellan industriområdet och Sävåns dalgång. *Ingår i: Kulturmiljö 17. Bebyggelsemiljö C.*

156. Ölslanda 1:22, Stenkullenvägen 4

Bostadshuset uppfördes under slutet av 1800-talet och är ett s.k. västsvenskt dubbelhus. Ursprungligen var detta en hantverksgård. Byggnaden har restaurerats under 1990-talet.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Sistnämnda värde bygger på gårdens ursprungliga funktion, där gården också kan ses i sitt sammanhang med övriga kringliggande hantverksgårdar, vilket tillmäts ett pedagogiskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

157. Ölslanda 1:29, Stenkullenvägen 2

F.d. hantverksgård från 1800-talets senare hälft, med ett bostadshus med s.k. dubbelhusets planlösning. I fastighetens lilla bruna ekonomibygnad har ett skomakeri inrymts. Den större byggnaden rymmer redskapsbod och tc.

Under 1960-talet byttes bostadens fönster ut mot de befintliga, vilket minskar byggnadens autenticitet. Byggnaden har dock bibehållit sin karaktär och är med sin glasveranda och sina bevarade ekonomibygnader mycket miljöskapande. Skomakeriet tillmäts ett särskilt värde, då det idag finns få enklare hantverksbyggnader av detta slag bevarade. Byggnaden tillskrivs mycket stora byggnads- och samhällshistoriska värden. Den tillmäts vidare ett pedagogiskt värde, eftersom den åskådliggör vad som avses med en hantverksgård. *Ingår i: Kulturmiljö 17.*

158. Ölslanda 1:82, Ingelund/Lindenska villan, Gråbovägen 11

Lindenska villan och uppfördes 1918-20 av Inge Lindén, f.d. rektor vid Slöjdföreningens skola i Göteborg. På fastigheten finns även en redskapsbod från 1920. Huvudbyggnaden brann delvis och återuppbyggdes 1992. Byggnaden användes ett tag som festlokal och används idag som skola.

Det kulturhistoriska värdet omfattar båda byggnaderna och motiveras ur byggnads-, arkitektur-, och personhistoriskt samt miljöskapande perspektiv. I huvudbyggnadens svagt utsvängda tak m.fl. detaljer finns ett visst arkitektoniskt- och konstnärligt värde. Genom byggnadens centrala läge tillmäts byggnaden även ett identitets- och traditionsbärande värde.

159. Ölslanda 1:136, Erik Soops väg 6

Småhus ritat av Skandiahus, Olsson & Rosenlund, Stockholm 1958.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitekturritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i stort har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som originalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots stora likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

160. Ölslanda 1:137, Erik Soops väg 4

Småhus från 1959 ritat av B. Carlert, Partille.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitektritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i stort har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som originalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots stora likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

161. Ölslanda 1:138, Erik Soops väg 2

Småhus från 1959 ritat av B. Carlert, Partille.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitektritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i huvudsak har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som originalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots stora likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

162. Ölslanda 1:139, Harald Stakes väg 3

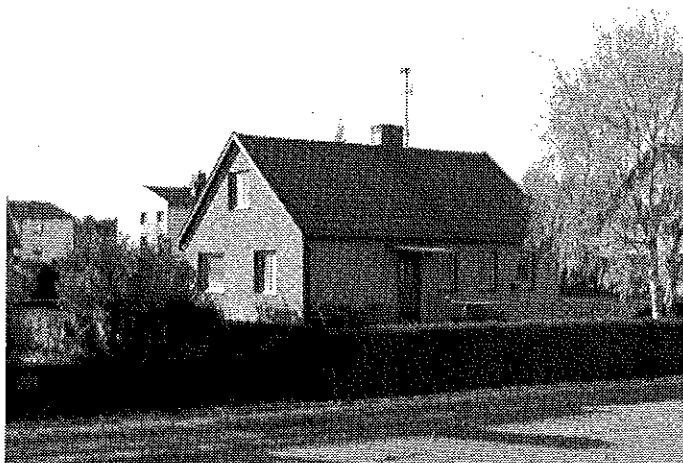
Småhus från 1960 ritat av AB Svenska Stenhus.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitektritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i huvudsak har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som originalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

163. Ölslanda 1:140, Erik Soops väg 3

Småhus från 1961 ritat av Borohus i Landskrona.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitektritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i huvudsak har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som orginalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk- samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots stora likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

164. Ölslanda 1:141, Hans Våghals väg 4

Småhus från 1956 ritat av B. Carlert, Partille.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med övriga typhus och arkitektritade småhus i bebyggelsegruppen, där samtliga i huvudsak har bevarat sin ursprungliga utformning och har flera välbevarade detaljer som orginalfönster, räcken m.m. Bebyggelsegruppen har även en tidstypisk planmässig placering. Värdet motiveras ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk- samt miljöskapande perspektiv. Det ligger vidare ett pedagogiskt värde i att byggnadsgruppen så tydligt visar hur byggnader från tiden, trots stora likheter, kan vara ritade av helt olika personer och företag. *Ingår i: Kulturmiljö 16. Bebyggelsemiljö D.*

165. Ölslanda 1:153, Stenkullenvägen 18

Byggnad från omkr. 1900-talets början.

Villan tillmäts ett byggnadshistoriskt värde, trots förändringar i form av fönsterbyten tillbyggnad (bl.a. 1953), samt avstyckning m.m. Med sitt dominanta läge i Stenkullen och sin karaktärskapande tornhuv tillmäts byggnaden även ett samhällshistoriskt- och miljöskapande värde.

166. Öxeryd 1:49, Svedernavägen

Sommarbostad från omkring 1930 med tillhörande uthus.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och arkitekturhistorisk samt miljöskapande synpunkt. Värdet bygger på att byggnaden är välbevarad i detalj och är en god representant för sin tid och byggnadskategori.

Skallsjö Socken

167. Berg 1:48, Floda kraftstation, Rurik Holms väg

Floda kraftstation från ca 1930 med tillhörande bro, dammluckor och lämningar i Säveåns vattenfåra.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden och tillskrivs kraftverksbyggnaden, vilken kan ses som en symbol för en lång tradition av vattenkraftens nyttjande på platsen. I det sammanhanget tillmäts byggnaden ett teknik- och samhällshistoriskt värde. Värdet omfattar även de äldre lämningarna samt bron (ursprungligen uppförd av von Proschwitz 1884). Kraftbyggnadens strama exteriör tillmäts ett visst arkitektoniskt värde, liksom den monumentala resningen och byggnadsvolymen är miljöskapande. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

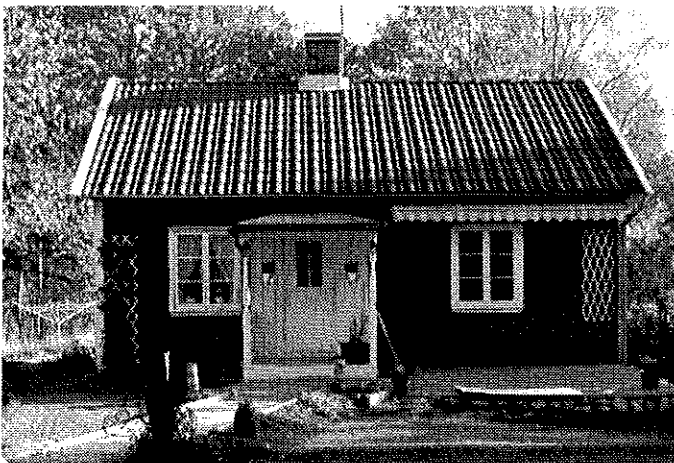

168. Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3)

Bröllopstorp

Bostadshuset är ett f.d. bröllopstorp under Öijared och byggdes under 1800-talet (nämns i kyrkoböcker 1863). Till fastigheten hör även en vedbod kombinerad med ett förråd från ca 1950-t. Bostadshuset är relativt bevarat och uppfört med dubbelhusets planlösning.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdet är kopplat till byggnadens volym, formspråk och färgsättning. Dess ursprungliga koppling till Öijared och placering är också stor betydelse. Närheten till vägen gör vidare att torpet tillmäts värde ur miljöskapande perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts "Larses i Pålstorp", Pålstorps Byväg

Framkamarstuga. Troligen uppförd 1852 enl. uppgift. Den restaurerades i början av 1990-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Byggnaden tillhör ett av tre gårdsbruk som har funnits på Pålstorps frälsegård under Öijared. Enl. bl.a. kyrkböcker kallades Pålstorps bönderna åbor/brukare och brukade hela gårdens marker. Sett i sitt sammanhang med övriga gårdar och torp under Öijared, Nääs och Floda har byggnaden ett samhälls- och socialhistoriskt-, traditions- och kontinuitetsvärde. Byggnaden vilar till hälften på en hög stenkällare på ett sätt som idag saknar motsvarighet i kommunen och därav motiverar ett byggnadsteknikhistoriskt värde. Även efter genomgripande restaureringsåtgärder har byggnaden exteriört bevarat sin autenticitet, vilket stärker det byggnadshistoriska värdet. I samspelet med omgivande natur och gårdar tillmäts byggnaden också ett miljöskapande värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

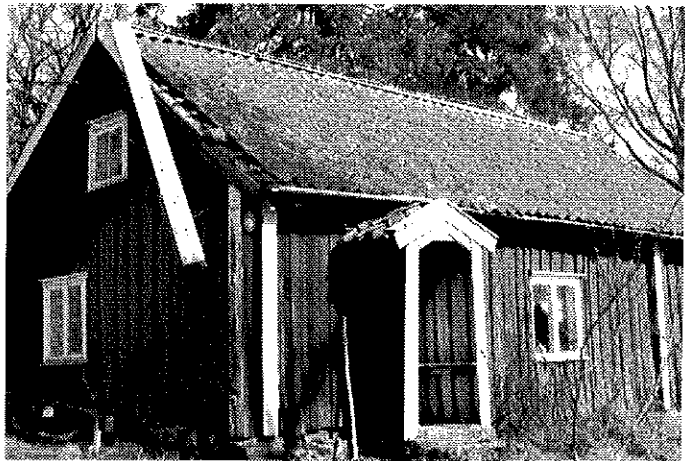

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Lilla Håvared, f.d. Håvared**

Bostadshuset uppfördes 1886 och verandan mot nordväst uppfördes 1910 samt blev delvis ombyggd 1948. Huset om- och tillbyggdes med bl.a. ny entré under 1990-talets mitt. Ladugården uppfördes 1943 och källaren 1913. Redskapsbod med tc är från tid 1900-t.

Bostadshuset hade före 1990-talets ombyggnad kvar en mycket intressant och ovanlig planlösning, vilken betraktas som en övergångsform från enkelstuga till dubbelhus. Med renoveringen byggdes detta bort, varmed stora kulturhistoriska värden gick förlorade. Ett visst kulturhistoriskt värde motiveras dock av dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv, grundat på att ekonomibygnaderna är välbevarade samt på uppgifter om att Håvared (då säteri) under 1600-t låg på platsen för Lilla Håvared. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Lilla Ubbared, "Hökes"**

Byggnaden härrör från ett f.d. ½ mantals frälsehemman under Öijared. Kring 1730-talet stod gården obe-sutten i 20 år och beboddes då av båtsman Anders Hök. Därefter har bönderna som bott här kallats för "Hökes". Idag används byggnaden som sommarstuga. Bostadshuset är en mycket välbevarad typ av framkammarstuga med s.k. köksfarstu. Byggnaden antas uppförd under tidigt 1800-tal, men byggåret är ej fastställt. På tomten finns även ett tc.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelse värden. Det förra ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv, det senare ur miljöskapande och traditionsbärande. Byggnaden tillmäts även ett personhistoriskt värde knutet till Hök. Värdet förstärks av att byggnaden är en god representant för traditionellt utformade framkammarstugor och att den framstår som mycket autentisk. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Nolhagen (f.d. Svensered)**

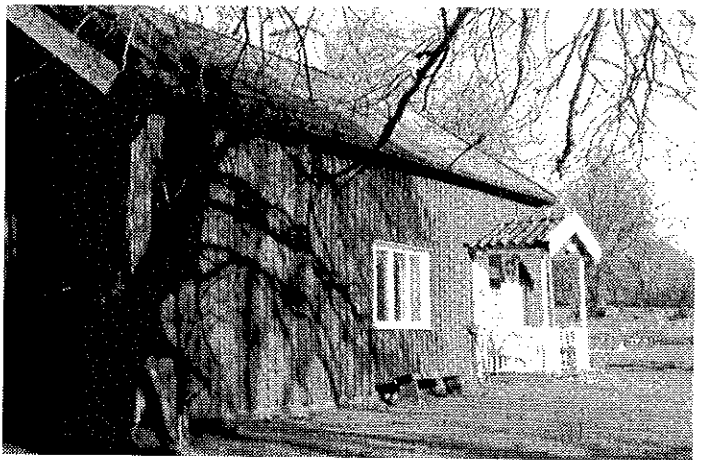
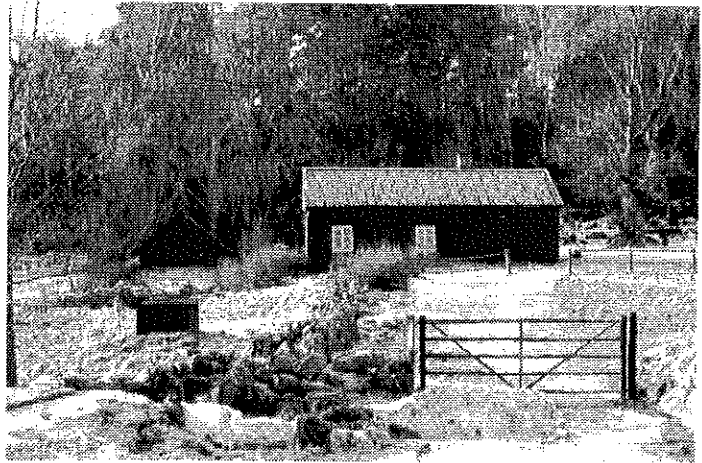
F.d. arrendetorp under Öijared, nu sommarbostad. Bostadshuset uppfördes 1863 med en parstugas planlösning. Källare samt en ladugårdsgrund från 1800-t. Två tc varav ett från tidigt 1900-t och den andra från 1990-t.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av ett byggnads- och samhällshistoriskt värde, där de äldre byggnaderna ses i ett sammanhang med övrig torpbebyggelse under Öijared säteri och där byggnadens volym, färgsättning och formspråk är avgörande för byggnadens dokumentvärde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Stora Håvared

Arrendegård under Öjjared sedan 1711. Gården har anor från medeltiden. Den äldre framkammarsstugan är av 1700-tals karaktär, men antas vara byggd först under tid. 1800-t. Byggnaden flyttades, enligt de senaste arrendebönderna, ett tiotal meter söderut till sin nuvarande plats 1838-39. Intill byggnaden finns en källare med en överbyggnad i trä, vilken antas uppförd under 1800-talet, ursprungligen dock utan överbyggnad. På samma gård finns ytterligare en framkammarsstuga, vilken också antas vara byggd under tidigt 1800-tal. Den renoverades under 1940-talet och har interiört bibehållit sin karaktär från den tiden. Idag är sistnämnda byggnad en året runt bostad med hyresrätt. På gården finns vidare en ladugård från 1905 som utarrenderas, ett hönsbhus från 1948, en vedbod från 1900-t samt ett f.d. båthus/garage från 1940-t. På gården, som omges av öppna marker, stenhägnader, odlingsrösen och vissa fornlämningar, finns även två stycken vårdträd.

Gården tillmäts ett mycket högt kulturhistoriskt värde som motiveras av stora dokument- och upplevelsevärden. Den äldre framkammarsstugans välbevarade utformning uppvisar hög grad av autenticitet och tillhör landets bäst bevarade av sitt slag. Tillsammans med den ombyggda stugan tillmäts båda ett pedagogiskt kontinuitets- och traditionsvärde och uppvisar bl.a. förändringar i framkammarsstugornas utformning. Byggnadernas byggnads- och samhällshistoriska värden motiveras av att de är goda representanter för tidiga arrendegårdar i Lerums kommun. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Ubbared Östergården (f.d. Ubbared 4:3)

Bostadshuset uppfördes 1941. Ladugården är från 1800-talet men fåhuset byggdes om 1927 och logen 1942. Ett kombinerat hönsbhus och tc byggdes 1942, vedboden 1938-39 och källaren under 1800-talet. Vidare finns ett cykelskjul.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv, där bostadshusets välbevarade utformning också påvisar en kontinuitet i bondesamhällets byggande och färgsättning. Det stora upplevelsevärdet motiveras av det miljöskapande värdet som ligger i den sammanhållna autentiska gårdsbebyggelsens samspel med den omgivande naturen. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Vik (f.d. Vik)**

Bostadshuset, som är en typ av dubbelhus, byggdes 1891. Idag används det som fritidshus och är omgivet av öppna marker. Tillhörande källare tillkom omkring sekelskiftet 1900. Vidare finns här te och en kombinerad vedbod/ förråd.

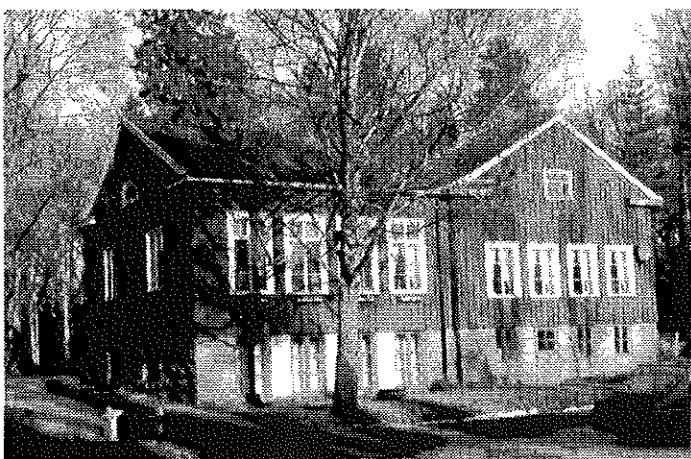
Bostadshusets kulturhistoriska värde motiveras ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Torpet har också stora upplevelsevärden av miljöskapande slag, där byggnadens formspråk, volym och färgsättning är av avgörande betydelse. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Västeråsen**

F.d. torp under Öijared som idag används som sommarbostad. Bostadshuset, vars byggnadsår är okänt, byggdes om 1941 och byggdes till under 1960-talet. Källaren med ränne är från tidigt 1900-t.

Bostadshuset har genomgått något för stora förändringar för att ha ett byggnadshistoriskt egenvärde, värdet ses i första hand i ett sammanhang med övriga torp under Öijared. Värdet motiveras även av ett upplevelsevärde av miljöskapande slag. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Österåsen**

Den mindre byggnaden är en f.d. småskolan som uppfördes 1916 och renoverades 1957 samt under tidigt 1990-t. Byggnaden används idag som bostadshus. Den större byggnaden är en f.d. folkskola som uppfördes 1918.

Byggnaderna, med sina nationalromantiska arkitektoniska utformningar och sina exponerade lägen nära vägen till Öijareds Säteri och golfbana, tillmäts samhälls- och byggnadshistoriska- samt miljöskapande värden. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

**Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3) forts
Österåsen**

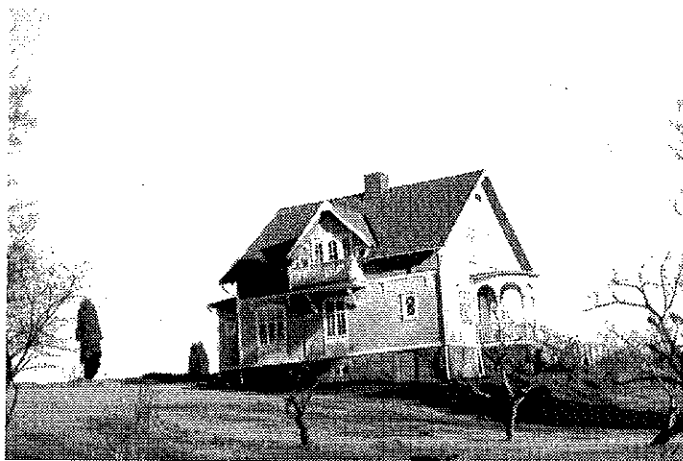
Torpet, som har dubbelhusets planlösning, uppfördes ungefär vid sekelskiftet 1900 och genomgick en ombyggnation 1938.

Byggnaden har ett byggnads- och samhällshistoriskt värde sett i ett sammanhang med övriga torp under Öijared. Främst bygger det kulturhistoriska värdet på det miljöskapande värdet som byggnaden tillmäts med sin närhet till Österåsens skolbyggnader, vägen och Öijareds säteri. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

169. Drängsered 1:2, Påltorpsvägen 20

Sommarvilla i högt läge från 1912, ritad av Ole Kruse. Villan, som uppfördes åt rådman Gustav Hamberg, är välbevarad med många arkitektoniska detaljer av hög kvalitet. På fastigheten finns vidare en samtida uthusbyggnad. Fastigheten friköptes från Öijared 1927.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att huvudbyggnaden är mycket välbevarad vilket ger den ett byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. Byggnaden tillhör en av villorna som uppfördes åt familjen Proschwitz släkt och vänner vilket tillmäter den ett person- och samhällshistoriskt värde.

170. Drängsered 1:3, Trollgården, Drängseredsvägen 40-42

Sommarvilla från år 1907, uppförd åt Grosshandlare Ragnar Wennerberg i tidstypisk stil. Byggmästare var David Johnsson från Alingsås. Trots förändringar ut- och invändigt, har byggnaden bevarat sitt arkitektoniska uttryck med många fina detaljer. Till fastigheten hör även en källare, ett lusthus samt en lillstuga. Den sistnämnda kallas Trollstugan och är från 1929. Byggnaden utgjorde ursprungligen stall till grannfastigheten. Fastigheten friköptes 1927 från Öijared.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av ett person- och samhällshistoriskt värde kopplat till ursprungliga ägare och Flodas bebyggelseutveckling. Anläggningen tillmätts även ett byggnadshistoriskt värde. (Jämför Drängsered 1:2)

171. Drängsered 1:5, Aletundsvägen 2

Bostadshus från 1700-t av framkammartyp.

Byggnadens ursprungligen stora byggnadshistoriska värde har minskat efter senare års förändringar genom tilläggsisolering, byte av fönster och även vissa förändringar interiört, vilka påverkar byggnadens autenticitet. Hembygdsföreningen tillmäter byggnaden ett värde motiverat ur samhällshistoriskt perspektiv, bl.a. genom att byggnaden är den sista kvarvarande från Drängsereds by, som på 1800-talet hade fyra gårdsbruk. Byggnaden utgör även en av kommunens äldsta bevarade byggnader.

172. Drängsered 1:15, Sävegårdsvägen 20

Borohus uppfört ca 1938 på mark som statens järnvägar köpte av Adelsköld och upplät åt sina tjänstemän att bygga på. Virket fraktades hit från Norrland. Den arkitektoniska utformningen var vanlig för flera prefabricerade hus under 1930-talet. Karaktäristiskt är t.ex. entrépartiet med sina kolonner, takformen och de två skorstenarna. Av de sistnämnda är den ena endast en ventilationshuv.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och arkitekturhistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. Tillsammans med de två intilliggande Borohusen tillmäts byggnaden även ett samhällshistoriskt värde.

173. Drängsered 1:16, Sävegårdsvägen 18

Borohus uppfört år 1938 på mark som statens järnvägar köpte av Adelsköld och upplät åt sina tjänstemän att bygga på. Virket fraktades hit från Norrland. Den arkitektoniska utformningen var vanlig för flera prefabricerade hus under 1930-talet. Karaktäristiskt är t.ex. entrépartiet med sina kolonner, takformen och de två skorstenarna. Av de sistnämnda är den ena endast en ventilationshuv.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och arkitekturhistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. Tillsammans med de två intilliggande Borohusen tillmäts byggnaden även ett samhällshistoriskt värde.

174. Drängsered 1:78, Sävegårdsvägen 14

Borohus uppfört omkring år 1938 på mark som statens järnvägar köpte av Adelsköld och upplät åt sina tjänstemän att bygga på. Virket fraktades hit från Norrland. Byggnaden är en typ av Borohus, vilka lanserades via kataloger.

Byggnaden såg ursprungligen ut som byggnaderna på Drängsered 1:15 och 1:16 och har p.g.a. vidtagna ombyggnationer inte ett lika stort arkitekturhistoriskt värde. Värdet motiveras främst av samhälls- och socialhistoriska- samt miljöskapande värden.

175. Drängsered 1:87, Lärkvägen 13

Småhus från 1958-59.

Byggnaden tillhör bebyggelsemiljöns minst förändrade och därav bäst bevarade byggnader. Med sin tidstypiska utformning och placering är den ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Tillsammans med övriga tegelbyggnader i området tillskrivs byggnaden även upplevelsevärden ur miljöskapande perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 27. Bebyggelsemiljö L*

176. Drängsered 1:95, Lärkvägen 8

Småhus från 1958-59.

Byggnaden tillhör bebyggelsemiljöns bäst bevarade byggnader. Med sin tidstypiska utformning och placering är den ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Tillsammans med övriga tegelbyggnader i området tillskrivs byggnaden även upplevelsevärden ur miljöskapande perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 27. Bebyggelsemiljö L*

177. Drängsered 1:103, Trastvägen 25

Småhus från 1958-59.

Byggnaden tillhör bebyggelsemiljöns bäst bevarade byggnader. Med sin tidstypiska utformning och placering är den ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Tillsammans med övriga tegelbyggnader i området tillskrivs byggnaden även upplevelsevärden ur miljöskapande perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 27. Bebyggelsemiljö L*

178. Drängsered 1:106, Trastvägen 24

Småhus från 1958-59.

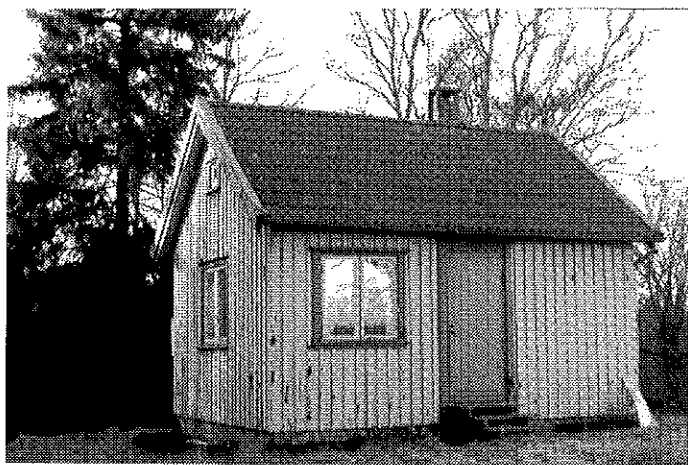
Byggnaden tillhör bebyggelsemiljöns bäst bevarade byggnader. Med sin tidstypiska utformning och placering är den ett viktigt inslag i helhetsmiljön. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Tillsammans med övriga tegelbyggnader i området tillskrivs byggnaden även upplevelsevärden ur miljöskapande perspektiv. *Ingår i: Kulturmiljö 27. Bebyggelsemiljö L.*

179. Drängsered 1:227, Pålstorps kulle 2, Karlhöjdsvägen

Fritidshus från 1940-talet. Byggnaden är med sin enkla och tidstypiska utformning, tillsammans med Pålstorps kulle 1, ett bra exempel på ett tidigt fritidshus med minimal boende yta.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, arkitektur-, samhällshistoriskt- och socialhistoriskt perspektiv. Det senare av arkitektoniskt- och miljöskapande slag. **Riksintresse.** *Ingår i: Kulturmiljö 20.*

180. Drängsered 1:228, Pålstorps kulle 1, Karlhöjdsvägen

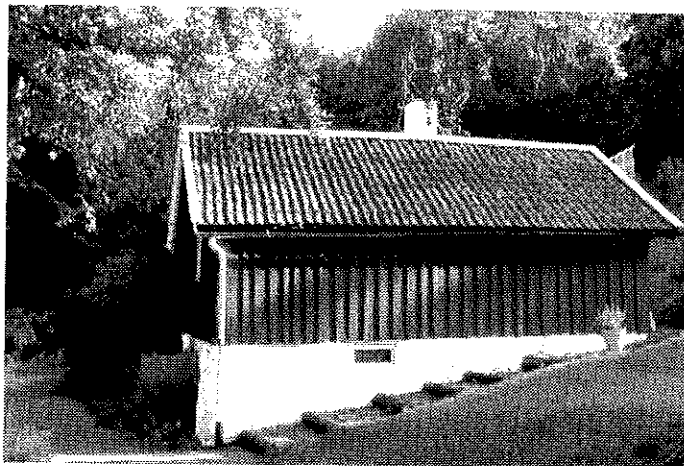
Fritidshus från 1940-talet. Byggnaden är med sin enkla och tidstypiska utformning, tillsammans med Pålstorps kulle 1, ett bra exempel på ett tidigt fritidshus med minimal boende yta.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Det senare av arkitektoniskt- och miljöskapande slag. **Riksintresse.** *Ingår i: Kulturmiljö 20.*

181. Drängsered 2:7, Kristineberg, Vänderotsvägen

Bostadshus från 1800-talets senare hälft, vilket har om- och tillbyggt under 1980-talet. Garage från 1980-talet. F.d. så kallad enkelstuga med källare från ca. 1850-talet som är tillbyggd 1940 och 1967-68. F.d. uthus som ca 1900 byggdes om och hyrdes ut till sommargäster. En friggebod från 1970-talet. Gården användes för trädgårdsodling vid sekelskiftet och en bit in på 1900-talet.

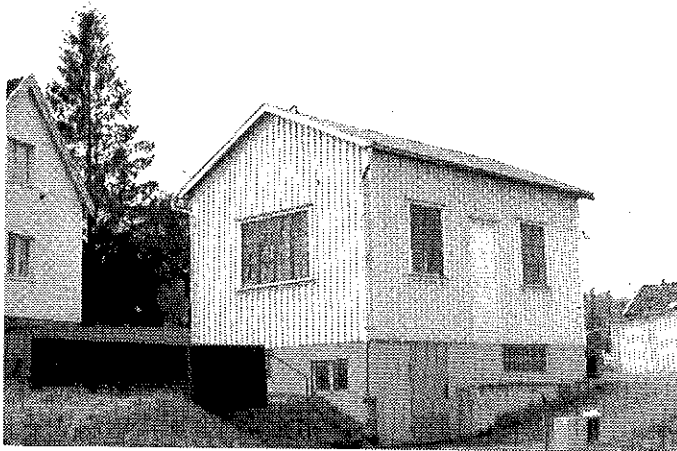
Det kulturhistoriska värdet omfattar enkelstugan och det f.d. uthuset. Enkelstugan med källare antas i sin grundform vara från ca 1850 då von Proschwitz lade gårdsbruket direkt under Floda och Flata-Karl och Stina flyttar in som torpare. Byggnaden används idag som sommarstuga. Det byggnadshistoriska värdet är något sänkt på grund av genomförda tillbyggnader, men byggnaden tillmäts ändå ett stort samhällshistoriskt värde. Exakt när uthuset uppfördes är okänt, men det är bevarat i sin grundform. Båda byggnaderna är intressanta ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Byggnader av den här karaktären har det funnits mängder av i Skallsjö och Lerum. Idag är ytterst få bevarade och flertalet är kraftigt ombyggda, det är därav av stor vikt att i detalj bevara de få som finns kvar.

182. Drängsered 2:14, Havrevägen 23

Bostadshus och verkstadsbyggnad från 1940-talet.

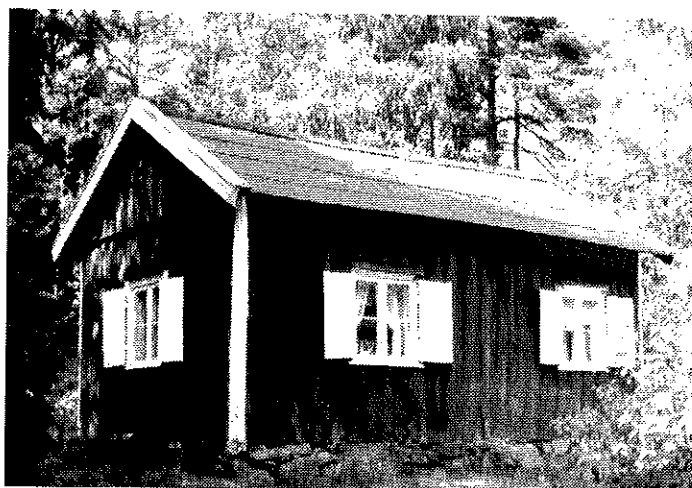
Det kulturhistoriska värdet omfattar endast verkstadsbyggnaden, vilken uppfördes av Åke Gustafsson och hans far för att användas som motorecykelverkstad. Det kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, teknik-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Det sistnämnda är knutet till Åke Gustafsson, som är känd i Floda för sin uppfinningsrikedom och hjälpsamhet i verkstaden. Byggnaden tillmäts vidare med sin placering miljöskapande värden.

183. Drängsered 2:25, Hagen, Drängsereds Hage

Enkelstuga från ca 1850-t. Byggnaden tillhör kommunens bäst bevarade enkelstugor och har därav ett mycket stort kulturhistoriskt värde. I stugan har flera generationer av skomakare bott.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads- och samhällshistoriskt samt miljöskapande slag. Byggnadens originaldelar bör bevaras med mycket stor försiktighet.

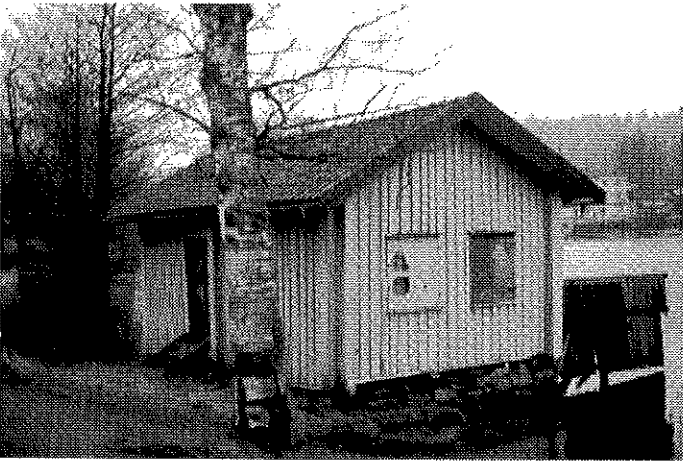

184. Floda 3:16, Floda säteri, Floda allé

Den nuvarande huvudbyggnaden på Floda f.d. säteri byggdes 1863 och används idag som Montessoriskola. Taket är klätt med skiffer. Till fastigheten hör två flygelbyggnader, varav den västra är från 1700-t och den östra är en rekonstruktion av en äldre flygelbyggnad som brann 1953. Vidare finns en stallbyggnad samt parkanläggning. Den sistnämnda, med tillhörande terrasseringsar, damm, rester av trädgårdsodling och alléer, började anläggas under 1700-talet av dåvarande ägare Arfwidsson, vilken bl.a. tog hjälp av Utfall på Nääs. Vid Sävelången står ett badhus (se nedan)

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen och motiveras av att den utgör en väl sammanhållen och till sitt yttre välbevarad helhet. Byggnadernas ursprungliga ägare (Karl och Anna von Proschwitz) har bl.a. haft ett stort inflytande på samhället Flodas bebyggelseutveckling. Anläggningen tillmäts höga dokument- och upplevelsevärden bl.a. arkitekturhistoriska- och miljöskapande, genom sin placering och tidstypiska utformning t. ex. huvudbyggnad i nyrenässans samt flyglar och stall med arkitektoniska utsmyckningar vanliga för lantmannabyggnader under 1800-talets senare hälft. Anläggningen är en god representant för kommunens högreståndsbebyggelse i monumentalt läge. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M.*

Floda 3:16 (forts)

Badhus, Strandvägen

Byggnadens kulturhistoriska värde ses i ett sammanhang med säteriet, men byggnaden tillmäts även ett egenvärde. Det samhällshistoriska värdet motiveras av att mängden badhytter vid sekelskiftet var mycket stort i kommunen, men idag har de reducerats till ett mycket ringa antal, varför varje befintlig badbyggnad är angelägen att bevara. Byggnadens autenticitet är stor vilket höjer det byggnadshistoriska värdet, men även det miljöskapande- och pedagogiska värdet förankrat i det exponerade läget nära samhället och tätt intill promenad- och cykelväg. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M.*

191. Floda 3:446, "Bomans", Lensjövägen 5

Den f.d. torpbostaden härrör från ca 1800-talets mitt. Friköptes från Floda säteri 1926. Byggnaden har många fina och välbevarade, tidstypiska detaljer och ger, trots vissa senare tillägg, bl.a. ett mindre takfönster, ett autentiskt intryck.

Tillsammans med Floda 5:1 och gårdarna i anslutning till Skallsjö nya kyrka, är fastigheten ett pedagogiskt och centralt placerat exempel på hur 1800-talets torpbebyggelse kunde var lokaliserad i terrängen samt i förhållande till varandra och till stamfastigheten. Byggnadens dokument- och upplevelsevärden baseras på byggnadshistoriska-, samhällshistoriska-, miljöskapande- och traditionsbärande värden.

**192. Floda 3:861, Floda Södergården/"Vasses"/
Floda Mosse./ Kyrkmossen, Gamla vägen 25**

På platsen har legat ett torp under Floda Säteri sedan början av 1700-talet. Fastigheten friköptes 1926.

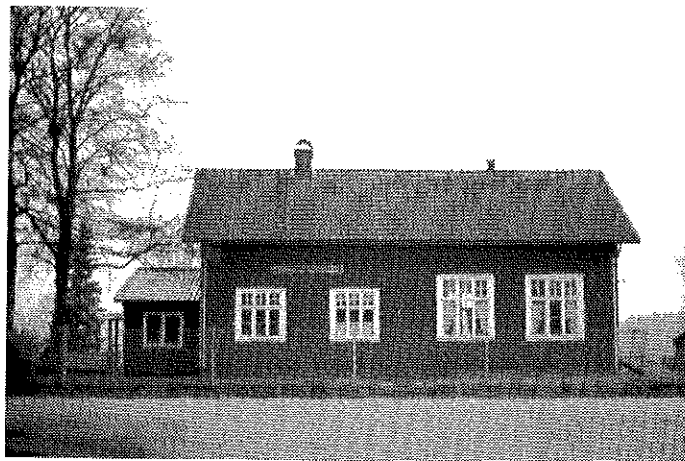
Det kulturhistoriska värdet grundar sig på att bostadshuset och därtill hörande och välbevarade ekonomibyggnader, så som ladugård, källare med ränne, typ av magasinsbyggnad m.m. är mycket viktiga delkomponenter i miljön kring kyrkan. Samtidigt tillmäts varje enskild byggnad ett byggnadshistoriskt egenvärde. Bebyggelsen som helhet visar på ett pedagogiskt sätt hur kyrkan uppfördes på den, i enlighet med skriftliga dokument, "odugliga backe" som Proschwitz ägde mellan Floda Säteris torp "Vasses", "Flobergs" och "Buskes". Förutom miljöskapande värden har härigenom torpet också en betydande samhällshistorisk funktion. Centralt placerade och bevarade helhetsmiljöer av detta slag är idag sällsynta, vilket stärker det kulturhistoriska värdet. *Ingår i: Kulturmiljö 23. Bebyggelsemiljö O.*

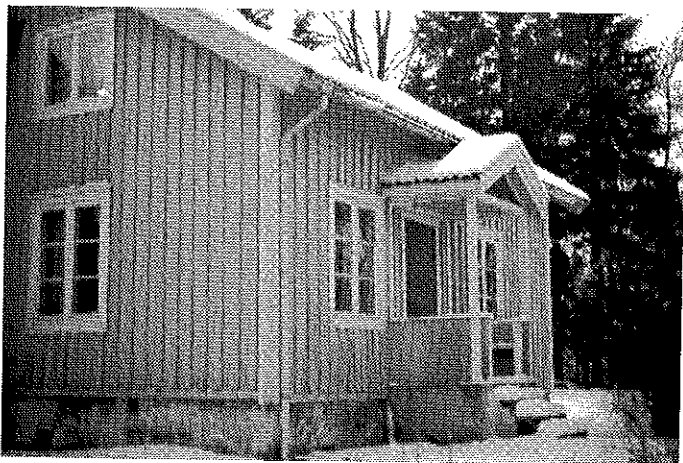

**193. Floda 3:926, Ryttaarbacken/"Brattalia",
Ryttaarbacksvägen**

F.d. småskola belägen vid Gamla vägen. Byggnaden uppfördes 1915 på platsen för Floda led, som under 1800-t var ryttaortorp. För närvarande används byggnaden som samlingslokal för hemslöjdsföreningen.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra med anledning av att byggnaden är en god representant för tidens skolbyggnader och därav har ett byggnadshistoriskt värde. Upplevelsevärde baseras sig på traditions- och identitetskapande värden som byggnaden tillmäts genom sina olika funktioner. Byggnaden anses även besitta ett samhällshistoriskt värde.

194. Floda 5:1, Lensjövägen 8

Det f.d. torpet friköptes från Floda säteri 1926 och används idag som sommarbostad.

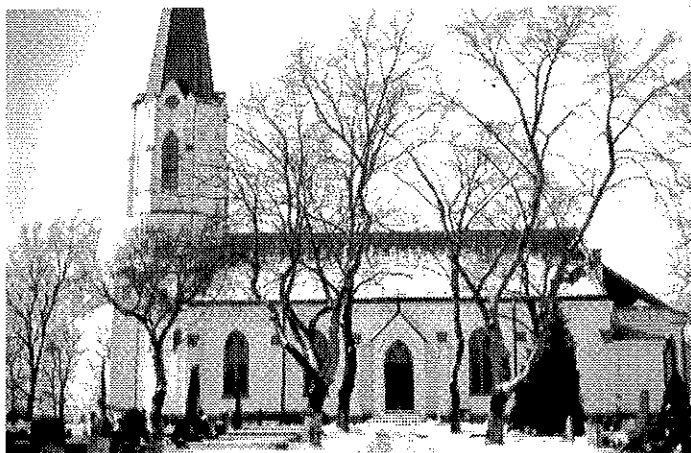
Bostadshuset har genomgått en del förändringar men har i stort bevarat sin ursprungliga utformning. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnadshistoriskt perspektiv, där byggnadens ursprungliga funktion, liksom volym och detaljutformning är av betydelse. Det motiveras också av upplevelsevärden av miljömässigt slag, där tomtens storlek och växtlighet påvisar en äldre tradition av komplementodling. Tillsammans med Floda 3:446, tillmäts byggnaden ett pedagogiskt värde genom att den visar områdets karaktär före de moderna småhusens tillkomst.

195. Floda 9:1, F.d. Floda folkskola, nu förskola, Högsboholmsvägen 2

Skolbyggnaden uppfördes 1898 i ett förhållandevis monumentalt läge i södra änden av Floda allé, vid Floda portar. Redskapsboden byggdes under 1990-talet.

Skolhuset har med sina fönster, veranda och övriga snickeridetaljer en tidstypisk och relativt välbevarad arkitektonisk framtoning, vilket motiverar ett byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. Anläggningen är genom sin funktion även bärare av identitetsvärden. Det kulturhistoriska värdet förstärks av ett pedagogiskt värde, bundet till byggnadens bevarade funktion som skola. Detaljutformningen tillmäts även ett konstnärligt värde.

196. Floda 10:1/Skallsjö 1:2, Skallsjö K:a, Gamla vägen

Kyrkan uppfördes 1863 i nygotisk stil i monumentalt läge, ritad av Albin Törnqvist. Mot att få välja gravplats upplät Proschwitz marken mellan sina tre torp "Vasses", Flobergs" och "Buskes" för kyrkobygget.

Samtliga kyrkobyggnader uppförda före 1940 skyddas enligt kulturminneslagens 4 kap. rörande kyrkliga kulturminnen. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela kyrkogårdsanläggning, med därtill hörande kyrka, kapell, stenkanter, murar, grindar och träd. Kyrkan ersatte Skallsjö g:a kyrka och har ett byggnadshistoriskt värde. Den renodlade nygotiken tillmäts även ett arkitekturhistoriskt- och arkitektoniskt värde. Kyrkans detaljutformning, invändiga målningar av Joel Mila, från 1963, samt kyrkogårdsanläggningens stenstolpar och smidesdetaljer tillmäts konstnärliga värden. *Ingår i: Kulturmiljö 23. Bebyggelsemiljö O.*

(Forts nästa sida)

**Floda 10:1/Skallsjö 1:2, Skallsjö K:a, Gamla vägen
(forts)**

Gamla församlingshemmet, Gamla vägen

Det f.d. skolhuset har formen av ett västsvenskt dubbelhus.

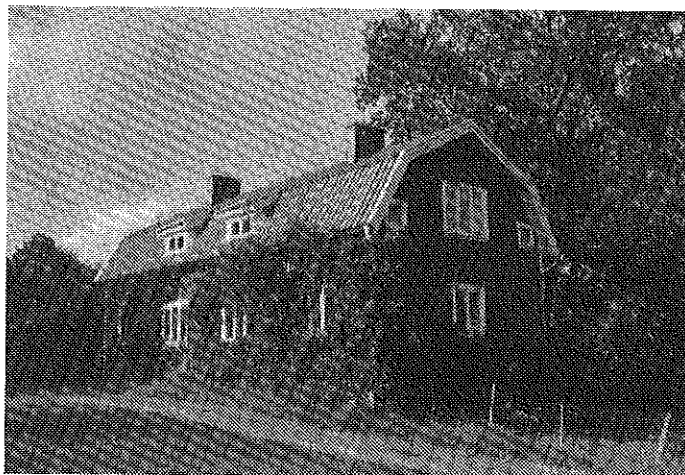
Huset uppfördes i samband med kyrkobygget som skola, sockenstuga och bårhus (i källaren). Det kulturhistoriska värdet motiveras av byggnadens bevarade detaljutformning samt nuvarande och f.d. funktioner på vilka ett byggnads- och samhällshistoriskt värde grundar sig. Byggnaden är en viktig delkomponent i miljön kring kyrkan. *Ingår i: Kulturmiljö 23. Bebyggelsemiljö O.*

197. Floda 19:6, Åsteboberg, Åstebovägen 19

F.d. arbetarbostad och ekonomibyggnad för två familjer under Nääs fabriker från omkring 1930-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på att byggnaderna är välbevarade representanter för arbetarbebyggelsen under Nääs fabriker. Värdet förstärks av att byggnaderna i sin utformning är välbevarade i detalj. Med sitt läge nära vägen och placering i terrängen har anläggningen även ett miljöskapande värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

198. Floda 20:141, Frikyrka, Högsboholmsvägen 116

Skallsjöskogars missionshus från 1918 samt tc och vedbod från samma år.

Missionshuset är uppfört med en mycket tidstypisk och välbevarad arkitektonisk utformning och tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Tillkomsten av ett missionshus i denna del av kommunen är även av samhällshistoriskt intresse. Frikyrkan tillmäts ett symbol- och indentitetsvärde, för dem som tillhör eller har tillhört församlingen och/eller bor i kyrkans närhet.

199. Floda 20:154, Bockaberg lägerskola, Tvärsvänsvägen 9

Det kulturhistoriska värdet omfattar fastighetens tre huvudbyggnader från 1940-talet, vilka under andra världskriget användes som flyktingförläggningar, därefter som barnkoloni och idag som lägerskola tillsammans med Abborhallen 3:62. På fastigheten finns även ett nybyggt soprum samt lek- och fotbollsplan.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Byggnaderna tillmäts byggnads- och samhällshistoriska värden genom t.ex. fasadernas stående slätpanel, enkla utformning och detaljer, vilka följer dåtidens funktionalistiska ideal. Deras ursprungliga funktion som flyktingförläggning bidrar vidare till ett stort samhällshistoriskt värde av internationellt intresse. Med funktioner som koloni- och lägerskola, samt närhet till strand och badvatten tillmäts vidare anläggningen ett identitetsskapande värde för alla som under åren deltagit i olika verksamheter på platsen. Att byggnaderna har fått bibehålla sin enkla utformning har bidragit till bevarad autenticitet, vilket stärker det kulturhistoriska värdet. Namnet Bockaberg härrör från torpet Bockaberg, vars grunder finns kvar vid anläggningen.

200. Harås 1:2, Bryngelstorp/Harås, Skarabrinksvägen 25

F.d. jordbruk. Bostadshus och ladugård från omkring 1940. Källare från omkring 1900.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av byggnads- och samhällshistoriska värden och bygger på att anläggningens byggnader har tidstypiska utformningar. Värdet förstärks av att byggnaderna är välbevarade i detalj. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

201. Höja 1:4, Höja, Gunnar Bergs väg 2

Herrgårdsbyggnaden uppfördes år 1885-87 och byggdes om 1909. Intilliggande källare uppfördes år 1887 och lekstugan år 1936.

Trots att gårdsmiljöns autenticitet och representativitet som helhet har sänkts av nytillkomna flerfamiljshus på avstyckad fastighet tillmäts anläggningen, sett i sitt sammanhang med Höja 1:5 och 1:7, ett kulturhistoriskt värde motiverat av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur bl.a. byggnads-, arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Det senare genom anläggningens möjlighet att skapa en tydligt avläsbar historisk högreståndsmiljö från 1800-talets slut. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

202. Höja 1:5, Höja, "Borgen", Gunnar Bergs väg 6

F.d. trädgårdsmästarebostad från 1900 i dominant läge. Nu fristående bostadsfastighet med tillhörande samtida redskapsbod och källare med ränne.

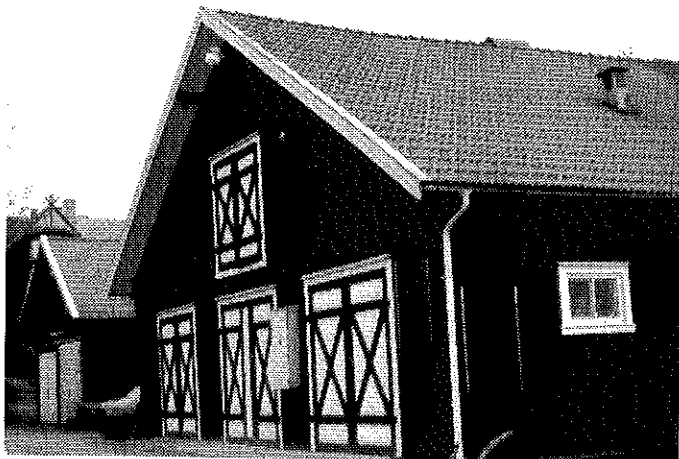
Bostadshuset tillmäts ett arkitekturhistoriskt värde trots förändringar i detaljutformning. Det återstår endast rester av trädgård och växthus men byggnaden står som symbol för den ursprungliga ägarens intresse för exotiska frukter och växter, något som sammanfaller med slutet av 1800-talets naturromantiska ideal. Bostadshuset och redskapsbodens kulturhistoriska värden motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, social- och personhistoriskt perspektiv. Det senare sett utifrån den helhetsmiljö som trädgårdsmästariet skapar tillsammans med Höja 1:4 och 1:7 skapa en helhetsmiljö. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

203. Höja 1:7, Gunnar Bergs väg 4

F.d. ekonomibygnader under Höja 1:4. Till fastigheten hör en byggnad med stall, magasin, och stalldrängs-/chaufförsbostad från 1885-87, vilken under 1900-talet delvis ombyggdes till garage, och under 1980-talets slut till mc-verkstad m.m. Bostadsdelen finns fortfarande kvar, om än moderniserad. Vidare finns här en byggnad från 1921 och en annan från 1885-87. Den senare byggdes som kombinerat vagnslider och uthus. Båda har byggts om till garage. Slutligen finns en rektangulär källare med överbyggnad från 1921 samt rester av växthus och terrassodlingar.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaderna ses i sitt ursprungliga sammanhang med Höja 1:4, och därav tillmäts dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Det senare utifrån byggnadernas möjlighet att skapa en helhetsmiljö. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

204. Kusebacka 1:8, Skallsjö Prästgård, Stenkullenvägen

Prästgårdsbyggnad uppförd 1928 och garage från 1950-t. 1682, i samband med reduktionen, överlämnades Kusebacka till Stora Lundby pastorat som kaplansboställe (komministerboställe). 1962 blev Kusebacka kyrkoherdeboställe då Skallsjö blev eget pastorat. Den f.d. mangårdsbyggnaden låg sydväst om den befintliga. Virket från den äldre skall delvis använts vid uppförandet av den nuvarande byggnaden.

Prästgården finns med i en inventering av länets samtliga prästgårdar, och är föreslagen att omfattas av särskilda skyddsföreskrifter enl. §12 kap 41 Kyrkolagen 1992:300. Det kulturhistoriska värdet motiveras ur samhälls-, byggnadshistorisk- och arkitektonisk synpunkt (trots tilläggsisolering m.m.). Byggnaden tillmäts ett arkitektoniskt värde genom dess speciella och tidstypiska utformning. Vidare tillskrivs parkmiljön ett miljöskapande värde.

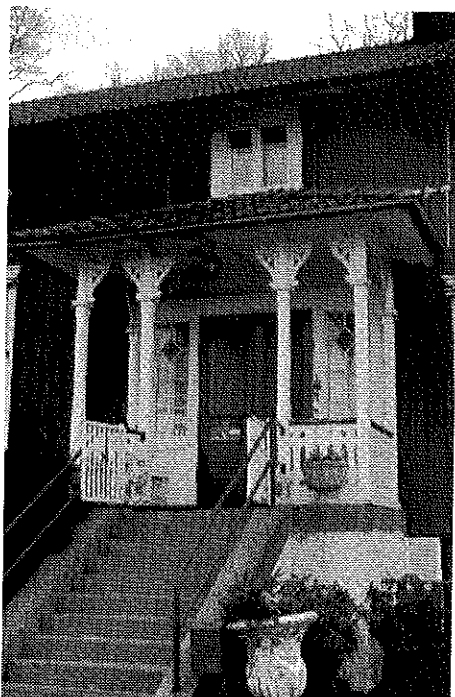

205. Kusebacka 2:1, Floda garveri, Garverivägen

Bostadshus från ca 1900. Ett mindre bostadshus från 1854. Gamla garveriet från 1800-t senare hälft och nya garveriet från ca 1935.

Garveriet nämns första gången i taxeringslängderna år 1877. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela området och motiveras, trots förändrade funktioner och ombyggnationer av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, teknik-, person- och samhällshistoriskt perspektiv. Det senare ur miljöskapande- och identitetskapande perspektiv, men också genom den kontinuerliga användningen av områdets industrilokaler. *Ingår i: Kulturmiljö 19. Bebyggelsemiljö O.*

206. Kvikulla 1:9, f.d. "Nääs skola", Kvikullavägen 27

På platsen för P.W. Bergs skola från 1827 uppfördes den nuvarande (f.d.) skolbyggnaden som Nääs folkskola 1859. Sin nuvarande utformning fick byggnaden i huvudsak 1888-89. Idag används fastigheten främst till kennel.

Huvudbyggnaden med sina bevarade arkitektoniska detaljer tillmätts ett dokumentvärde ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv, där skolbyggnaden speglar en förgången skolform och dess byggande. Med sitt väl synliga läge från E20, anses byggnaden även besitta ett miljöskapande värde och kunna betraktas som en symbol för den mängd torpare och industriarbetare som i gångna tider befolkade markerna runt Nääs slott och fabriker. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

207. Kvikulla 1:10, "Ekudden", Ekudden 4 och 6

Huvudbyggnaden och badhuset uppfördes 1859 av Johan Theodor Berg. Källaren vid vattnet byggdes år 1860. På fastigheten finns även en ekonomibyggnad från tid 1900-tal, ett växthus från 1875 samt en parkanläggning. Den intilliggande putsade arbetarbostaden "Malta" uppfördes 1908 för en trädgårdsmästare och en lagerförman.

Ekudden uppfördes som disponentbostad för Tollereds fabriker. Anläggningen är ett väsentligt inslag i miljön kring Nääs slott och Tollereds industrisamhälle. Det höga kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Anläggningen anses också besitta upplevelsevärden som miljöskapare och traditionsbärare. Vidare är den en god representant för tidens herrgårdsanläggningar och panelarkitektur. Huvudbyggnaden i trä uppvisar mycket hög arkitektonisk kvalitet och är uppförd med en byggnadsteknisk- och estetisk utformning som var vanlig vid mitten av 1800-talet. Ännu idag uppvisar byggnaden autenticitet i detaljutförandet. Badhuset med sin sällsynta utformning är ett av kommunens bäst bevarade badhusbyggnader, vilka under 1800-talets slut var vanliga och viktiga inslag intill högre ståndsbegyggelse vid vatten. Arbetar-

dena. Den är intressant såtillvida att den hör till kommunens få bevarade putsade byggnader från tiden. Det byggnadshistoriska värdet sänks något p.g.a. att byggnaden har genomgått vissa förändringar i detalj. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

208. Lergraven 1:2, Marielund, Sävultsvägen 41

F.d. torp under Nääs. Friköpt vid 1940-talets mitt. Bostadshuset genomgick en total ombyggnad omkring 1946. Brygghus och ladugård från 1900-talets första hälft. Gården användes bl.a. vid inspelningen av filmen *Tuppen*.

Det kulturhistoriska värdet motiveras främst av byggnads- och samhällshistoriska värden och bygger på att bostadshuset har bevarat sin tidstypiska utformning från 1940-talets mitt. I sin helhet ger gården en bild av ett mindre jordbruks utformning under 1930-50-talet. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

209. Näs 7:1, Nääs slott, Nääs allé

Det kulturhistoriska värdet tillskrivs i första hand huvudbyggnaden med byggnadsdelar från början av 1600-t, men med nuvarande volym från 1827, två flygelbyggnader från 1700-t, ladugård (nuv. stall) från 1830-t, magasin (nuv. kafé och restaurang) från 1830-t, f.d. stall (nuv. restaurang) från 1830-t., parkanläggning från sent 1800-t med den sk engelska parken som förebild, Nääs alléer, stenportik, dammar, grindar, stenvälvbro, samt öppna marker, rester av grotta, gravplats, f.d. trädgårdsmästarebostad (nu direktörsbostad) med tillhörande ekonomibyggnader och f.d. arbetarbostad (nu flerfamiljs hus). Inom slottsområdet finns även ridhus, ryttarföreningens klubbhus och ett uthus, vilka dock inte omfattas av enskilda kulturhistoriska värden.

Nääs slott med tillhörande byggnader tillmäts ur flera aspekter mycket stora dokument- och upplevelsevärden. Arkitekturhistoriskt, med avseende på hur herrgårdsbyggnaden under olika epoker ombyggts och restaurerats, vilket speglar olika tiders syn på hur högreståndsbebyggelse bör framhävas. Interiört är slottet ett välbevarat exempel och en god representant för det sena 1800-talets stileklectiska ideal med en stor mängd importerade föremål och interiörer av mycket hög kvalitet beträffande tekniskt utförande och materialhantering. Slottet representerar även ett personhistoriskt värde, genom att dess olika ägare och förvaltare genom tiderna påverkat traktens utveckling. Däribland P. W. Berg för tillkomsten av Nääs fabriker 1833 och A. Abrahamson för uppbyggandet av Nääs seminarieområde och därtill hörande pedagogik. Området i sin helhet tillmäts stora identitets-, kontinuitets-, traditions-, symbol-, och miljöskapande värden. Tillsammans med Gunnebo- och Tjolöholms slott ger Nääs slottsplanläggning en pedagogisk bild av den västsvenska högreståndsbebyggelsens stilhistoriska utveckling från 1700-till 1900-talet. **Riksintresse.** *Byggnadsminne.* Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Näs 7:1 (forts)

Babel, (Näas seminarieomr. Västra del)

Boningshuset, en lillstuga, en ateljé (f.d. ladugård, vedbod och tc), ett bryggshus, en snickarbod och ett tc uppfördes omkring sekelskiftet 1900. Bostadshuset härrör dock från 1800-talet och flyttades hit från Ryggebol för att användas som bostad åt överläraren vid seminariet.

Byggnaderna ses i sitt sammanhang med seminarieområdet och tillmäts ett högt kulturhistoriskt värde som motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur socialhistoriskt- och identitetsskapande perspektiv. De anses även besitta ett byggnadshistoriskt- och pedagogiskt värde som representanter för de bostäder som hyrdes ut till internationella seminariestudenter. Nationellt och internationellt sett är den här typen av byggnader, med tydlig koppling till studerande hyresgäster, unik och ytterst sällsynt. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Näs 7:1 (forts)

Bokenäås, Ekenäås, Lindenäås, (Näas seminarieomr. S/V del)

Bokenäås uppfördes ca 1910. Ekenäås, en äldre torpbyggnad, flyttades hit år 1905. Lindenäås, en äldre torpbyggnad, flyttades hit år 1907. Till husgruppen hör vidare två stycken tc från tid 1900-t. Byggnaderna uppfördes som elevbostäder åt seminariets kvinnliga studenter och används idag bl.a. som vandrarhem.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, samhällshistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. Byggnadernas närhet till seminarieområdet ger dem även pedagogiska värden som symboler för den omfattande uthyrningsverksamhet som bedrevs runt seminariet. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Näs 7:1 (forts)

Getås

Torpställets bostadshus uppfördes omkring slutet av 1800-talet. Här finns vidare ett garage från 1960-talet.

Det kulturhistoriska värdet omfattar bostadshuset som med sin utormning är typisk för sin tids byggnad. Värdet motiveras av ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Det motiveras vidare av ett upplevelsevärde av miljöskapande slag. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Näs 7:1 (forts)

Hallabron, Källare vid Hallabron, Högsboholmsvägen

Välbevarad källare med ränne i nära anslutning till torpet Hallabron. Nedanför källaren finns rester efter en kvarn som raserades vid högvatten 1905.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med intilliggande torpbebyggelse och motiveras av byggnadens byggnads- och samhällshistoriska värde. Byggnader av detta slag har haft stor betydelse i torpsamhället. Några nya byggs inte längre, varför de utgör särskilt bevaransvärda och viktiga inslag i bebyggelsemiljön. Byggnaden har vidare använts som skomakarverkstad vilket gör att byggnaden tillmäts ett socialhistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 26.*

Näs 7:1 (forts)

Lilla Nääs, Nääs allé 45

Lilla Nääs uppfördes ca 1835 som statarbostad. Idag används den som möbelaffär. Till gården hör även ett f.d. avträde och en källare från sekelskiftet.

Det stora kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur bl.a. byggnadsteknikhistorisk- och miljöskapande synpunkt. Huvudbyggnaden uppvisar i sin exteriör en mycket hög arkitektonisk kvalitet av arkitekturhistoriskt värde. Med sitt läge i slutet av allén uppfyller byggnaden symboliskt även rollen som en grindstuga. I det röda teglet framgår Nääs slotts ursprungliga och viktiga koppling till Nääs fabriker. (Ett tegelbruk fanns anlagt väster om Mellan Nääs). Sprickan i östra gaveln uppstod vid en jordbävning 1904. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

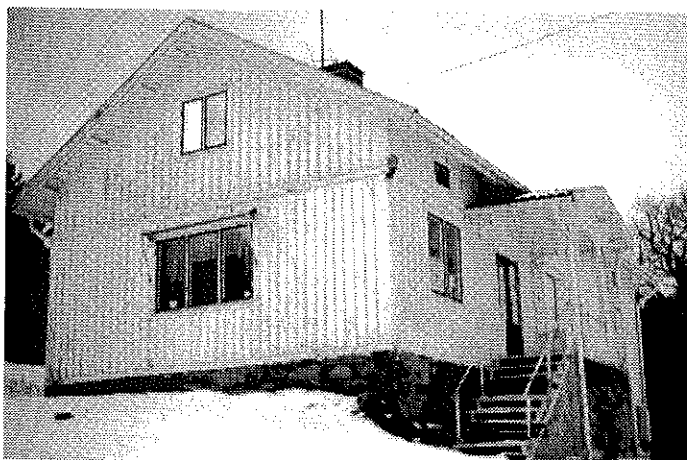

Näs 7:1 (forts)

Lyckhem, Nääs allé

Bostadshuset byggdes 1904 och ersatte en äldre byggnad som hade brunnit. Huset är tillbyggt mot norr. Ursprungligen användes byggnaden som lärarbostad och här har även seminariets studenter kunnat hyra rum. Till torpet hör en vedbod från tidigt 1900-t samt ett garage från 1960-t.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur bl.a. byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv, där kopplingen till Nääs slott och seminarieområde är av stor betydelse. Upplevelsevärdet baserar sig på att bostadshuset med sin arkitektur och sitt exponerade läge, väl synligt från seminarieområdet och allén, är ett viktigt inslag i helhetsmiljön. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Näs 7:1 (forts)
Norra kullen/"Kullen"

Putsat bostadshus från år 1869, tillbyggt under 1960-talet. Ladugården från 1800-talet ombyggd 1924. På gården finns även ett f.d. svinhus från 1920, vilket nu används som bl.a. snickarbod och garage. Här finns också ett f.d. höns hus från 1920. Sistnämnda byggnad användes ursprungligen som brygghus vid Nääs folkskola, men flyttades hit 1950 och har även använts som traktorgarage. Ett höns hus från ca 1925, en vedbod från ca 1914, en källare och lillstuga från ca 1960 samt en lekstuga från 1869 som tillbyggdes under 1960-t. Ursprungligen fanns som pendang till Norra Kullen även "Södra kullen", men den revs vid vägbygget (nuv. E 20) under 1960-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av byggnads- historiska värden. Gården tillmäts också ett samhälls- historiskt värde sett i sitt sammanhang med Nääs slott. Största värdet tillskrivs dock gården, med sitt exponerade läge vid E 20, som ett viktigt miljöskapande inslag. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

Näs 7:1 (forts)
Saxås, Rannlasberg

Arrendetorp från ca 1920-30-t. Till torpmiljön hör en vedbod med tc från 1950-t, källare från 1800-t, stengärdesgård, ruinrester från en ekonomibyggnad, rösen, och en ruin (ev "Branta Katrins" backstuga eller en f.d. källare).

Bostadshuset med markerade hörnpilastrar i 20-tals klassicistisk stil är placerat i ett mycket högt terrängläge. Det kulturhistoriska värdet motiveras av ett byggnadshistoriskt värde som omfattar såväl källaren som bostadshuset. Vidare av samhälls- och socialhistoriska värden baserade på den historiska bebyggelsekontinuiteten på platsen. Torpet tillmäts också miljömässiga värden, där placeringen på det höga berget och de omgivande rösen och gärdesgården är av betydelse. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20**

Näs 7:1 (forts)
Seminarieområdet, Otto Salomonsv.

Seminariebyggnaden flyttades till sin nuvarande plats från Jonsered 1880 och används idag för hantverksutbildningar på gymnasial- och Komvux nivå. Lekhuset uppfördes 1904 och invigdes 1905. Vänhem flyttades till sin nuvarande plats från Gamlestaden i Göteborg år 1876. 1906 och 1933 tillbyggdes huset och även tillbyggnaderna utgörs av äldre byggnader som har flyttats hit. Björkenäas uppfördes som rektorsbostad 1878. Den arkitektoniska utformningen sägs ha sin förebild i Tsarens villa på Krim. Källnäas byggdes 1915-17 med slöjd- och gymnastiksal samt rum för lärare. (Byggnaden ersatte en äldre byggnad). Sekretariatet är hitflyttat och byggdes troligtvis ursprungligen för Skoglund & Olsson Gefle. Förr stod sekretariatet på en kulle väster om Vänhem. Bagarstugan uppfördes 1907. Vänkretsen (lusthus) är troligtvis byggd under 1870-talet, men hitflyttad omkring 1905-06. Mellannäas har sin arki-

tekoniska utformning från 1800-t andra hälft. Stommen utgörs dock av en bränneribyggnad från 1828. Intill Mellannäas finns ett tc från tid 1900-t.

Seminarieområdets bebyggelse tillmäts mycket höga dokument- och upplevelsevärden. Samtliga byggnader är goda representanter för den byggnadsteknik och de arkitekturideal som kom till Sverige omkr. 1850 för att utvecklas under det sena 1800-talet. Byggnaderna tillkom allteftersom lokalbehovet växte, och det är möjligt att i området studera tidens nationella arkitektoniska stilutvecklingen. Tillsammans med omgivande natur tillmäts byggnaderna ett högt miljöskapande värde. De står också som symboler för slöjdt utbildningens begynnelse och utveckling nationellt och internationellt. Med sina nuvarande funktioner representerar byggnaderna ett kontinuerligt slöjdhandverk bedrivet på platsen, i vilket flera nu levande generationer av slöjdare och hantverkare kan återfinna en viktig del av sin identitet. **Riksintrasse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

210. Näs 7:3, Simonshöjd/Simsons höjd/Sneckarns, Gaddåsvägen 4-6

Bostadshuset från 1860-t uppfört av Johan Simson, far till Alfred Johansson (överlärare på Nääs). Bostaden tillbyggdes vid 1800-t slut. Byggnaden användes ett tag som affär. Till fastigheten hör en f.d. snickarverkstad, vedbod, källare samt tc, vilka tillkom på 1860-t och framåt. Hit hör även en f.d. smedja, tvättstuga från sent 1800-t samt en f.d. ladugård från tidigt 1900-t. Det kulturhistoriska värdet omfattar inte den under 1990-talet uppförda lillstuga och dess källare, vilken ersatte en äldre byggnad från 1860-t.

Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnads-, arkitektur- och teknikhistoriskt- samt arkitektoniskt-, och miljöskapande slag. Byggnadernas värde ses i ett sammanhang med Nääs slott och seminarieområdet. I bostadshusets arkitektoniska utformning framgår vissa stildrag som återfinns hos den f.d. rektorsbostaden Björkenäas vid slöjdseminariet (Näs 7:1), vilket ger byggnaden ett visst arkitekturhistoriskt värde. **Riksintrasse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

211. Näs 7:5, Plikten, Kvikkullavägen 33

Bostadshuset är från 1909-10 och tvättstuga från ca 1920-30-t. Den välbevarade källaren med ränne har använts som slakteri och byggdes 1912 liksom ladugårdsgrunden. Här finns även ett senare tillkommet uthus. I förbipasserande väg ligger en fin balkbro av natursten.

Bostadshuset har många välbevarade och tidstypiska arkitektoniska detaljer av hög kvalitet beträffande volym, veranda, fönsterutformning, skorstenar, taksparrar m.m., vilket bidrar till att byggnaden tillmäts ett stort byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. **Riksintrasse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

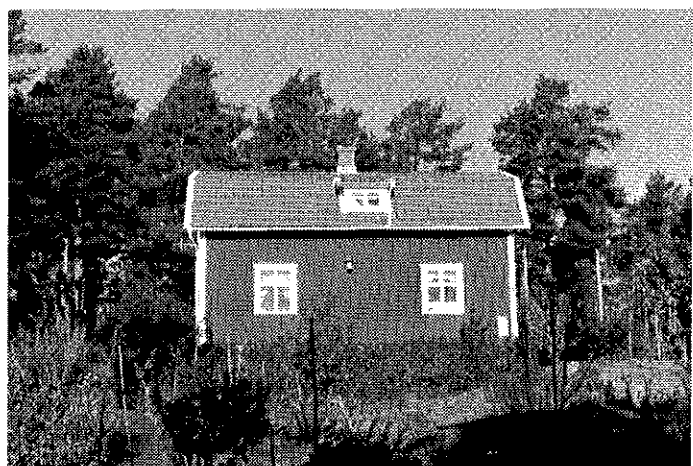

212. Näs 7:6, Ekekullen/"Rydings", Vrånavägen 5-7

Ekekullen är ett f.d. torp under Näs. Den äldre bostadsbyggnaden uppfördes under 1860-t och tillbyggdes under 1990-t. Det yngre bostadshuset uppfördes år 1932 och tillbyggdes under 1960-t. Till gårdsmiljön hör en f.d. ladugård från sent 1800-tal, vilken idag används som redskapsbod och hönsbhus. Här finns också en redskapsbod med ränne från 1800-talet, två f.d. hönsbhus från tid. 1900-t som nu används som vedbodar samt ett tidstypiskt enklare garage från tid 1950-tal.

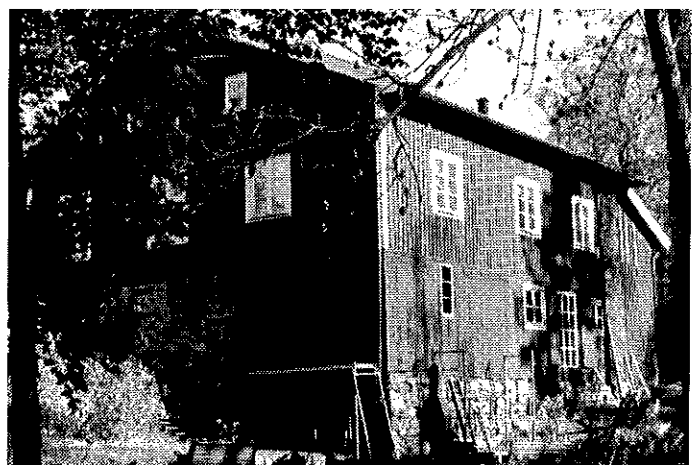
Det äldre bostadshuset hade före tillbyggnaden ett stort kulturhistoriskt värde baserat på byggnads- och arkitekturhistoriska motiv. I dag begränsar sig värdet till hela gårdsmiljön som med sitt exponerade läge tillmäts miljöskapande värden. Även de äldre ekonomibyggnaderna tillmäts värden av byggnads- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande slag. Av stor betydelse för värdet är deras volym, materiella utformning och placering i förhållande till varandra. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

213. Näs 7:12, Bergalyckan, Bergaredsvägen 3

Bostadshuset och vedboden uppfördes 1923, uthuset 1938.

Byggnaderna är mycket välbevarade och goda representanter för 1920-talets byggande i Tollered. Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

214. Näs 7:13, Gamla kvarnen, Gamla Sågvägen 6

F.d. Gamla kvarnen uppfördes 1872 och används nu som bostadshus och verkstad. På fastigheten finns också en källare från 1872.

Byggnaden ingår som en viktig komponent i Tollered industrisambälles bebyggelsemiljö och tillmäts med sin volym och arkitektoniska utformning ett stort byggnadshistoriskt värde. Genom sin ursprungliga funktion som kvarn anses den också besitta ett samhällshistoriskt värde. I förhållandet till den nya kvarnen och dokumenterade uppgifter och rester efter Ljungskvarn, tillskrivs byggnaden vidare ett pedagogiskt värde som symbol för traditionen att utnyttja vattenkraften för olika verksamheter i Tollered. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

215. Näs 7:21, Näs 7:1, Bortre Maden, Madenvägen 46

Bostadshus (7:21) från 1907 och ladugård, vilken fortfarande hör till Näs 7:1, från 1910, samt källaren med ränne. Gården tillkom på 1800-talet när gården delades i "Främre" och "Bortre" Maden.

Bortre Maden betraktas som en helhet och tillhör, trots att marken inte längre brukas och vissa ombyggnader, t ex fönster- och dörrbyten, de exteriört bättre bevarade torpen som har legat under Nääs. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden, vilka bygger på de byggnads- och samhällshistoriska- samt miljöskapande värden som anläggningen tillmätts. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

216. Näs 7:22, Lilla Hyllan/Jakobstorp, Nääs seminarieområdes (N/V-del), Otto Salomons väg 15

Bostadshuset, ladugården och vedboden uppfördes 1847. Sitt nuvarande utseende fick bostadshuset i huvudsak efter ombyggnaden 1947, då bl.a. fönstren byttes ut. Vidare finns redskapsbodar, kycklinghus, garage, källare och tc från 1920-t, hönsbhus samt snickarbod från 1960-t. Vid vattnet ligger ett badhus från sent 1800-t, vilket hör till seminarieområdet, samt ett cykelskjul från 1920-30-t.

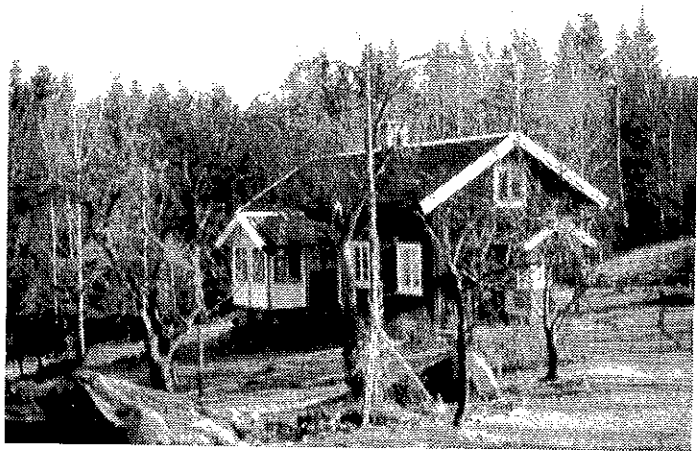
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden av byggnadshistoriskt och miljöskapande slag, där torpets närhet till Nääs slott, Sävelången och seminarieområdets strövområden är av stor betydelse. Badhuset tillmätts även ett dokumentvärde ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Tillsammans med badhusen på Öjareds säteri och Ekudden speglar byggnaden badhusens arkitektoniska förändring och användning. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

217. Näs 7:23, Källeberg, Gaddåsvägen 23

F.d. torp under Nääs. Källeberg tillkom som hemman till Nääs under tidigt 1600-tal. Det nuvarande bostadshuset uppfördes vid 1800-talets mitt och flyttades då från Floda säteri till sin nuvarande plats här på Nääs. Därefter har byggnaden förlängts något. Nuvarande entré och veranda är också senare tillägg, vilka har restaurerats under 1990-talet. Till fastigheten hör även en källare med ränne samt stengärdesgårdar.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadshuset är en god representant för boningshus på äldre arrendetorp. Byggnadernas värde motiveras vidare av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistoriskt samt traditionsbärande perspektiv, där den ursprungliga kopplingen till Nääs och övriga f.d. torp är av stor betydelse. Gården tillmätts ett stort miljöskapande värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

218. Näs 7:25, Lensjödalen, Gaddåsvägen 34

Bostadshuset uppfördes, enl. föregående hyresgäst, under ca 1770-t. Platsen Lensjödalen omnämns dock inte förrän under slutet av 1800-talet, när hantverkare Kulla-Johan flyttade hit från Norra Kullen. Ev. är byggnaden hitflyttad. Huvudbyggnaden har tillbyggs i vinkel 1925-26. 1996 kompletterades huset med en brokvist. Ena lillstugan byggdes 1940-41, den andra ca 1914. Sistnämnda användes ursprungligen som hönsbhus. På fastigheten finns även en källare från omkring sekelskiftet 1800 samt två f.d. vedbodnar, varav den ena från sekelskiftet 1900 och den andra från ca 1914. Nere vid ån (Lenån) finns en tvättstuga från 1928.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadshuset tillhör kommunens få bevarade torp av 1700-tals karaktär och att det kontinuerligt har varit bebott. Byggnaden tillmäts trots ut- och invändiga förändringar ett dokumentvärde av byggnads-, byggnadsteknik-, samhälls- och socialhistoriskt slag. *Ingår i: Kulturmiljö 20.*

219. Näs 7:26, Klippan/Saxe klippan, Klippanvägen 31

Klippan tillkom som hemman till Nääs under tidigt 1600-t. Det nuvarande bostadshuset uppfördes under 1880-t och har genomgått vissa ombyggnader, bl.a. på 1950-t. Ladugården från 1911 är tillbyggt med garage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Trots förändringarna tillhör torpet, med sin volym och utformning de bäst bevarade torpanläggningarna under Nääs, där tomtens bevarade stengärdesgårdar m.m. tillmäts ett miljöskapande värde. Tillsammans med övrig f.d. torpbebyggelse under Nääs anses byggnaden besitta ett stort samhällshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 20.*

220. Näs 7:27, Stenhagen, Viebovägen 55

Bostadshuset härrör från tidigt 1800-tal och används idag som fritidsbostad. Husets norra del användes ursprungligen som fähus. Källaren uppfördes under 1800-talet. Vidare finns här en stengrund efter en ekonomibyggnad.

Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriskt perspektiv, vilket baserar sig på torpets planlösning, utvändiga utformning, en bevarad rörspis m.m. Upplevelsevärde baserar sig på traditionen att namnge torpen efter deras belägenhet. I detta fall efter den omgivande steniga terrängen, som påvisar att marken varit ytterst svårödlad. Med sitt läge på berget och med det på berget stående vårdträdet tillmäts torpet också miljömässiga värden.

221. Näs 7:28, Stenstorp, Gaddåsvägen 16

Arrendejordbruk med bevarad funktion. Bostadshuset uppfördes under sent 1800-tal och fick sitt huvudsakliga utseende på 1930-talet då även ladugården uppfördes. Ved- och redskapsboden byggdes på 1950-t. På gården finns även en källare från tidigt 1900-t.

Torpets kulturhistoriska värde motiveras av ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Ekonomibygnaderna är i välbevarat skick och uppförda i traditionella material. Bostadshuset är i sig dock alltför förändrat för att tillskrivas ett eget byggnadshistoriskt värde. Gården är i sin helhet byggnadshistoriskt intressant sett i ett sammanhang med övriga bevarade arrendetorp och gårdar under Nääs. Största värdet ligger i den miljö som bebyggelsen skapar tillsammans med vägar och betade marker. **Riksintresse.** Ingår i: Kulturmiljö 20.

222. Oryd 1:4, Nordgården, "Sven-Petters", Oryds byväg 12

F.d. jordbruksfastighet, idag bostadsfastighet med mark och skog. Bostadshuset har korsformad plan och byggdes 1895. Ladugården med drängstuga uppfördes 1893 och beboddes av ägaren när bostadshuset uppfördes. Under 1970-talet tillbyggdes ladugården med ett större garage. Till fastigheten hör tre smedjor, den äldsta från tid 1800-t, den andra från 1800-talets slut och den tredje från 1910-20-tal. Fönstren på sistnämnda härrör från Skallsjö nya kyrka. Vidare finns ett virkesförråd, ett tc samt ett garage, sistnämnda från 1953.

Det kulturhistoriska värde omfattar samtliga byggnader, förutom garagen, och motiveras av byggnads- och samhällshistoriska värden. I bottenvåningens två salar har bostadshuset schablonmålningar, enl. uppgift målade av Hansson från Gråbo, målningarna tillskrivs ett visst konstnärligt värde. Att smedjorna härrör från olika tidsperioder har ett pedagogiskt värde och visar kontinuitet i gårdssmidet, men också en teknisk utveckling av smideshärden och smedjan, vilket förstärker värdet.

223. Oryd 1:34, Oryddal, Oryds byväg 14

Kombinerat bostadshus och fähus från 1858. Källare med ränne från 1859. Redskapsbod från ca 1900. F.d. bostadshus nu sommar-/gäststuga från ca 1900. Bostadshus från 1980-talet.

Fastighetens äldre byggnader omfattas av byggnads-, samhällshistoriska värden. Det kombinerade fä- och bostadshuset är relativt välbevarat. Taket har belagts med plåt, dock med ett äldre tak bevarat under. Det kulturhistoriska värdet motiveras av den sällsynthet som bevarade byggnader med kombinerad djurhållning och boende utgör i kommunen. Byggnadens bibehållna och ursprungliga funktion tillmäts vidare traditions- och kontinuitets värden.

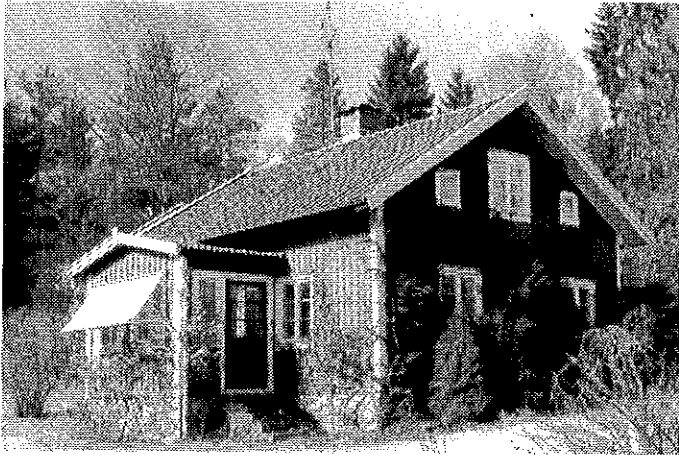

224. Oryd 1:50, Mellangården,, Oryds byväg 34

Framkammarsstuga uppförd 1812 och renoverad under början av 1980-talet. På fastigheten finns även en ladugård från 1909, ett te från 1918 och ett bostadshus från 1949. De tre sistnämnda omfattas inte av det kulturhistoriska värdet.

Framkammarsstugan uppfördes 1812. Byggnaden tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriskt perspektiv. Från att ha varit en vanlig byggnadstyp under tid 1800-tal, finns idag endast ett fåtal bevarade, vilket förstärker det kulturhistoriska värdet.

225. Ryggebol 1:10, Åsen, Ryggebo åsväg 34

F.d. mindre jordbruk med bostadshus från 1861, vilket delvis ombyggdes under 1970-talet. Ladugården uppfördes år 1867 och källaren är från 1800-talets mitt. På gården finns även en mindre sommarbostad från 1925 samt en trädgård.

Byggnaderna tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Den ursprunglige ägare, Ås-Edvard f. 1847, var en lokalt välkänd spelman, varför byggnaderna även anses ha ett personhistoriskt värde. I samspel med växtligheten tillmäts gårdsbebyggelsen ett miljöskapande värde.

226. Ryggebol 1:18/1:65, 1:37, Orrås, Ryggebolvägen 13-17

Samtliga byggnader på fastigheten har anknytning till Skallsjö f.d. ålderdomshem. De gamla bodde i bostadshuset från 1890-t (1:37) och fick arbeta med jordbruk, tillverka kistor m.m. vartill ladugården från 1903 (1:65) användes. Det mycket välbevarade bostadshuset (1:18) uppfördes 1927, när ålderdomshemets jordbruksverksamhet lades ned. På 1:65 finns vidare en källare med ränne samt en tvättstuga med damm från 1900-talets början. Dammen utgjorde branddamm för ålderdomshemmet. Idag används ladugården som stall.

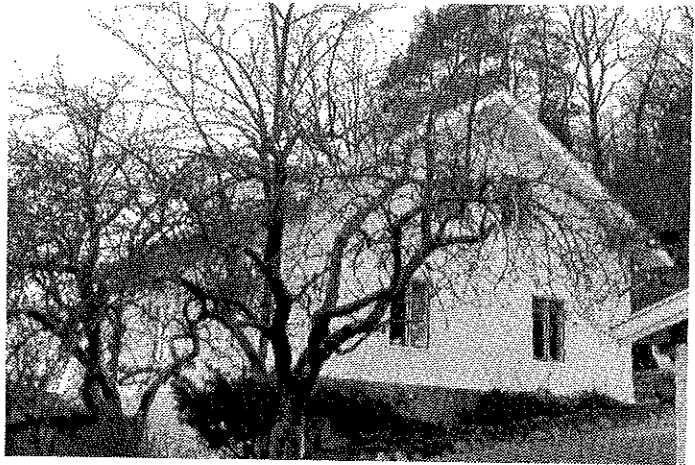
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Bostadshuset från 1927 tillmäts ett arkitekturhistoriskt egenvärde. Det f.d. ålderdomshemmet är så förändrat från sin ursprungliga utformning, att något byggnadshistoriskt egenvärde inte föreligger. Dess värde ses främst ur samhällshistoriskt perspektiv, där den ursprungliga funktionen som jordbrukande ålderdomshem är av stort intresse. Med sitt läge väl synligt från E 20 och sina många fruktträd tillskrivs gårdarna, betraktad som en anläggning, ett stort miljöskapande värde.

227. *Ryggebol 1:37, se Ryggebol 1:18*

228. *Ryggebol 1:41, Orrås, Ryggebolvägen 14*

Bostadshus från 1879. Verkstad med te samt garage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv, och baserar sig på att bostadshuset av typ västsvenskt dubbelhus, är ett av få uppförda och bevarade putsade stenhus från 1800-talet i Lerums kommun. Med sin placering, väl synlig från E 20, tillmäts byggnaden även ett miljöskapande värde. På tomtens övre del ligger den s.k. "Galgbacken", Vättle härads f.d. avrättningsplats från 1600-talet.

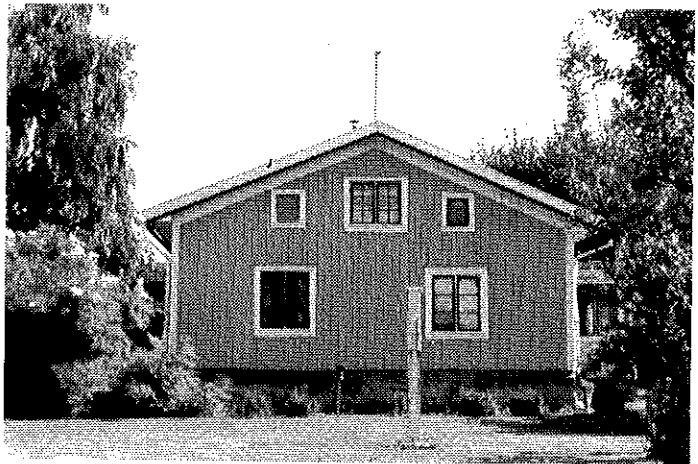

229. *Ryggebol 1:65, se Ryggebol 1:18*

230. *Ryggebol 1:71,1:30, "Ernstes", Ryggebolvägen 38*

F.d. jordbruksanläggning, idag bostad. Bostadshuset (1:71) är ett dubbelhus från 1800-talets senare hälft. Till fastigheterna hör en ladugård, ett litet kokhus för tillverkning och avsalu samt ett större kokhus (1:30) från 1950-talet när gårdens köttvaruhandel var som störst.

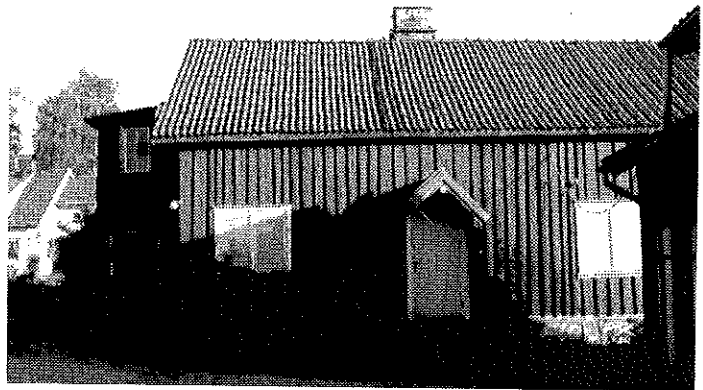
Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Kokhusen påvisar tillsammans med källaren på Ryggebol 1:92, kontinuerlig köttvaruhandel. Gården med dess byggnader visar också hur gårdarna i Ryggebols norra del delas till 1/16-dels-gårdar (för tidigare delningar se Ryggebol 1:92 och 1:88). Boningshuset tillmäts, trots att verandan byggdes om under 1930-talet, genom sina bevarade detaljer vidare ett arkitekturhistoriskt egenvärde. *Ingår i: Kulturmiljö 22.*

231. *Ryggebol 1:88, "Karlanderses", Ryggebo byväg*

Gården visar hur de utskiftade 1/4-delsgårdarna, längs bygatans norra del, har delats till 1/8-dels gårdar. Till fastigheten hör den äldre ladugården, samt ett "yngre" boningshus från 1850, uppfört när gården delades. Byggnaden är byns första dubbelbyggnad. Vägen, som går tvärs över gårdsplanen, är den ursprungliga bygatan.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur samhälls-, byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Bostadshuset är mycket välbevarat och återger med sin enkelhet, bostadshusens utformningar före snickarglädjens stora genombrott i svensk lantgårdsarkitektur. Värdet förstärks av att byggnaden är byns första dubbelhus. För förståelsen av byns framväxt är samtliga byggnader, den äldre vägen samt trädgården, viktiga komponenter för Ryggebols helhetsmiljö. *Ingår i: Kulturmiljö 22.*

232. Ryggebol 1:92, Högen, "Kongens", Ryggebol byväg

Gården visar hur de utskiftade 1/4-delsgårdarna, längs bygatans nedre del, har delats till 1/8-delsgårdar. Till fastigheten hör det äldre boningshuset (dock ombyggt), källare, ett boningshus från 1903 och en ladugård (med byggnadsmaterial från Skallsjö g:a kyrka). Sistnämnda har tidigare haft två vinkelutbyggnader mot väster.

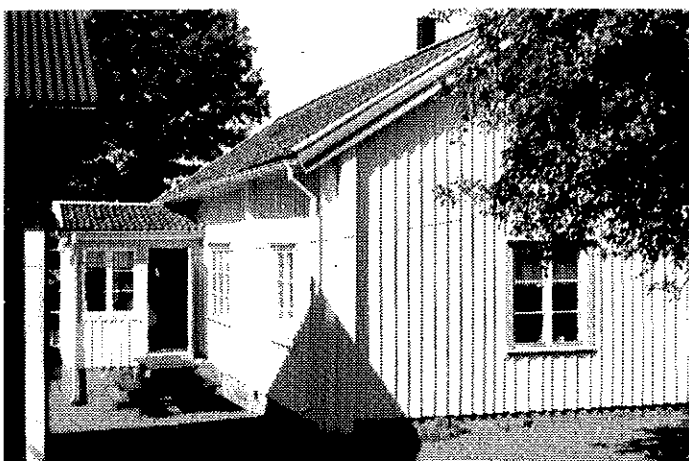
Det kulturhistoriska värdet motiveras, trots ombyggnader m.m. av dokument- och upplevelsevärden ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Samtliga byggnader är viktiga för förståelsen av Ryggebol bys framväxt och för helhetsmiljön. Genom traktens långa tradition av köttantering tillmäts gårdens välbevarade putsade stenkällare ett stort egenvärde. Både källaren och ladugården är viktiga miljöskapande element, med sina placeringar intill bygatan. *Ingår i: Kulturmiljö 22.*

233. Ryggebol 2:11, Tomterna, "Skomakarns", Ryggebolvägen 60

Det äldre bostadshuset uppfördes vid 1800-talets mitt som torp under Ryggebol Bergsgård. På fastigheten finns ett bostadshus från 1947 och garage från 1960-t. Trots vissa förändringar och de yngre byggnadernas påverkan på gårdens autenticitet, har det äldre bostadshuset med bevarad glasveranda ett kulturhistoriskt värde.

Värdet motiveras av ett byggnadshistoriskt värde, där byggnadens funktion som bostadshus, därefter undantagsstuga samt sommarstuga är av stor betydelse. Byggnaden, som går under namnet "skomakarns", kan ses som en symbol för traktens många skomakare, vilka bl.a. tillverkade mycket till Göteborg.

234. Ryggebol 7:1, Gategården, Ryggebol byväg 18

Bostadshus med stomme från 1700-talet som tillbyggt mot norr under 1800-1900-talen. Till fastigheten hör en u-formad ladugårdsbyggnad med stenbelagd gård samt en källare med ränne. Till helhetsmiljön bidrar ett hamlat vårdträd samt att tomten ligger förhöjd med stenlagda kanter. Under senare tid har Gategården lagts samman med Berggårdarna.

Gården ger uttryck för en, för dessa trakter, typisk gårdsmiljö, där byvägen separerar mangård från fägård. Gården ligger kvar i orubbat läge, i byns äldsta del, sen tiden före skiftena och har byns bäst bevarade byggnader, vilka på ett pedagogiskt sätt förankrar byn i dess dokumenterade bebyggelsekontinuitet och bidrar till skapandet av en lokal identitet. Det kulturhistoriska värdet omfattar samtliga byggnader och baserar sig vidare på ett byggnadshistoriskt värde, där byggnadernas volymer, detaljutformning och placering i förhållande till varandra och kringliggande bebyggelse och vägar, är av betydelse. *Ingår i: Kulturmiljö 22.*

235. Skallsjö 1:33, Allan, Ryggebolvägen 67

Bostadshuset uppfördes 1933 och ladugårdsbyggnaden 1927. Till fastigheten hör även en f.d. tvättstuga från 1927.

Bostadshuset och ladugården är med sina placeringar och detaljutformningar goda representanter för 1930-talets småbruks byggande. Det kulturhistoriska värdet omfattar samtliga byggnader och motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Den rika mängden fruktträd, och spår av övrig trädgårdsodling visar på komplementodlingens betydelse och är viktiga miljöskapande inslag.

**236. Skallsjö 2:7, Skallsjö Hed, "Klockartorpet",
Skallsjövägen 13**

F.d. mindre jordbruk nu fritidsbostad. Bostadshuset uppfördes 1909. Ladugården är samtida. Till fastigheten hör en stenlagd källare utan överbyggnad.

Klockartorpet ligger intill Skallsjö g:a kyrkas ruin, och var ett av de första torpen som kom till i Skallsjö by efter storskiftet 1768. Det friköptes som jordbruk år 1927. Byggnaderna är viktiga för förståelsen av samhället Flodas bebyggelseutveckling och tillmäts samhällshistoriska värden. Bostadshusets enkla, tidstypiska utformning tillmäts, trots senare års förändringar i detalj, även ett byggnadshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 24.*

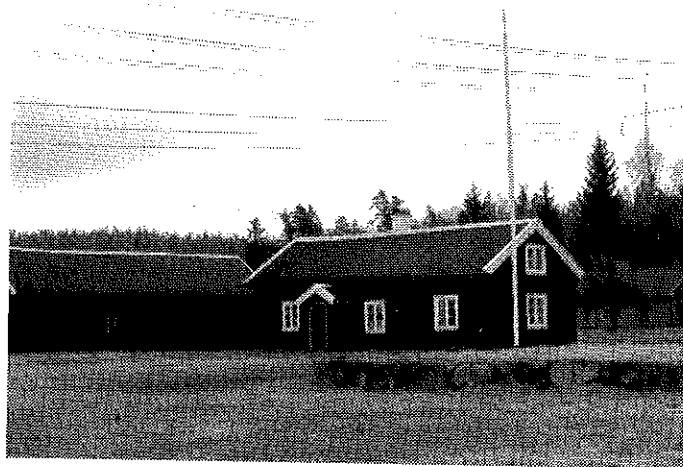

237. Skallsjö 3:9, Skattegården, "Skallsjögården"

Skallsjö skattegårdsväg

F.d. mindre bondgård med bostadshus från tid 1800-t, vilken idag används av Skallsjö Hembygdsförening som samlingslokal och visningsgård. Till fastigheten hör även en ladugårdsbyggnad från 1800-talets mitt samt ett från Floda 3:148 Trädet hitflyttat och renoverat bostadshus. Gården är den sista kvarvarande av Skallsjö bys ursprungliga gårdar kring kyrkoruinen. Den kom som skattevrak under Nääs på 1600-talet och friköptes från Floda 1926.

Gårdsmiljön med sina byggnader tillmäts ett stort byggnads- och samhällshistoriskt- samt miljöskapande och pedagogiskt värde. Värdet omfattar inte den hitflyttade byggnaden Trädet, som flyttats från sitt byggnadshistoriska sammanhang. *Ingår i: Kulturmiljö 24.*

238. Skallsjö 7:1, Floda station, Floda stationsväg

Floda station uppfördes 1903 och ersatte då en äldre byggnad från 1858.

Byggnaden tillmäts, trots att den inte är samhällets första stationsbyggnad och att dess ursprungliga utformning är ändrad, ett stort byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. Värdet är knutet till Floda som station vid den linje som utgör Sveriges första utbyggnad av järnvägsnätet genom Sverige. Det kulturhistoriska värdet motiveras också av att byggnaden är en viktig symbol för samhällets bebyggelseutveckling. Byggnaden tillmäts vidare ett stort miljöskapande värde. Miljöskapande- och samhällshistoriska värden tillskrivs även taxibygnaden vid vattnet. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

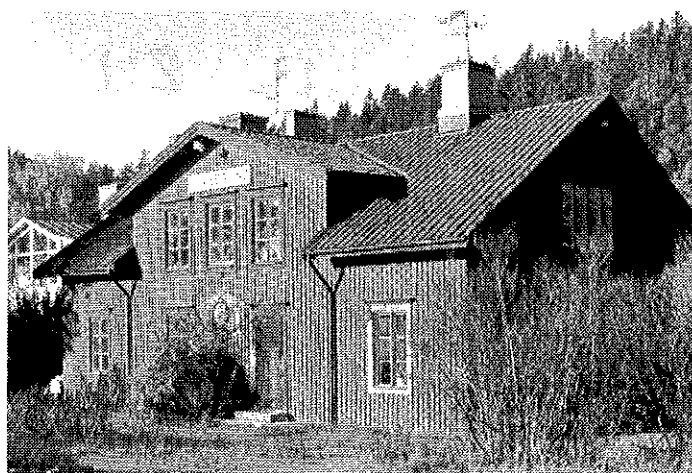

Skallsjö 7:1 (forts)

Vik 134, Ubbaredsvägen

F.d. banvaktstuga uppförd omkring sekelskiftet. Byggnaden används idag som fritidshus. Till stugan hör ett uthus för ved, tc och redskap. Vidare finns här en källare med ränne.

Det kulturhistoriska värde motiveras av dokumentvärden och upplevelsevärden. Det förra ur byggnads-, samhälls- och teknikhistoriskt perspektiv, där banvaktstugan med sin stationsskylt, ur pedagogisk synvinkel, kan ses som en symbol för järnvägens tekniska framsteg. Skylten ökar även byggnadens autenticitet. Byggnadernas upplevelsevärden bottnar i att deras placeringar är väl synliga från järnvägsspåret, vilket är av miljöskapande värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Skallsjö 7:1 (forts)

Norsesunds järnvägsstation och magasin, Norsesundsvägen.

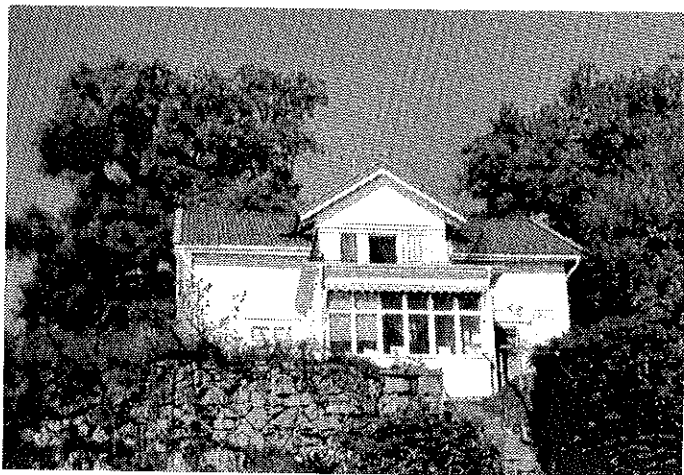
Den f.d. stationsbyggnaden uppfördes under 1870-talet och används idag som bostadshus. Intill stationshuset ligger även en magasinsbyggnad (Skallsjö 7:1). Järnvägen förbi Norsesund öppnades för allmän trafik 1857. Norsesunds stationshus var det andra av Skallsjöns två stationshus (den första stationen förlades i Floda). Norsesunds station användes till en början främst för timmertransporter.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av byggnads- och arkitekturhistoriska värden och av byggnadernas betydelse för samhällets bebyggelseutveckling. Trots vissa utvändiga förändringar och ändrad funktion är bostadshuset, med bevarad volym och detaljutformning, en god representant för tidens stationsarkitektur.

239. Sundet 1:25, (Norsesund), Sundetvägen

Bostadshuset uppfört ca 1910 av Isak Eriksson anställd vid SJ som stenbyggare. I källaren av rödgranit intill finns prov på hans skicklighet. Här finns en snickar- och redskapsbod, f.d. badhus, sjöbod samt båthus.

Bostadshuset är ett exempel på en byggnadstyp som Öjareds arrendatorer lät uppföra för uthyrning till sommargäster när vägen av sommarfirande Göteborgare sökte sig hit. På sommaren flyttade ägaren upp på vinden och gästerna fick bo på bottenvåningen. Den arkitektoniska framtoning bygger på dubbelhustraditionen, vilket särskiljer typen från de arkitekturitade från samma tid. Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen och motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Det motiveras av upplevelsevärden av traditionsbärande samt miljö- och identitetsskapande slag. Anläggningen förklarar tillsammans med Sundet 2:1 området bebyggelseutveckling, vilket är av pedagogiskt värde.

240. Sundet 2:1, Björkhagen, (Norsesund)

Norsesundsvägen

Sommarbostad uppförd omkring 1900, med samtida ekonomibyggnad och källare. Lillstuga/gäststuga med huvudsaklig utformning från ca 1930-t.

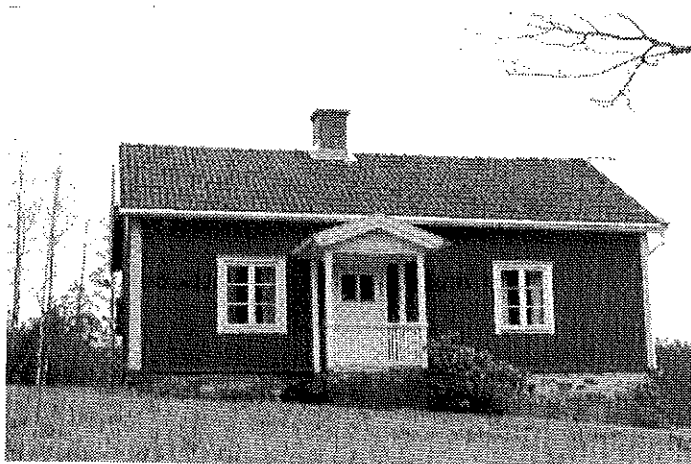
Anläggningen är en bra representant för det nationalromantiska ideal som vid tiden präglade Sundets, Lerums, Flodas och Björboholms sommarvillor. Med sin slamfärg, sina fönster-, sitt taktegel, stilenliga skorstenar och volym, tillhör villan kommunens bäst bevarade från tiden. Byggnaderna tillmäts mycket stora dokument- och upplevelsevärden ur miljöskapande-, byggnads-, arkitektur-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Vidare tillskrivs bostadshuset arkitektoniska- och konstnärliga värden.

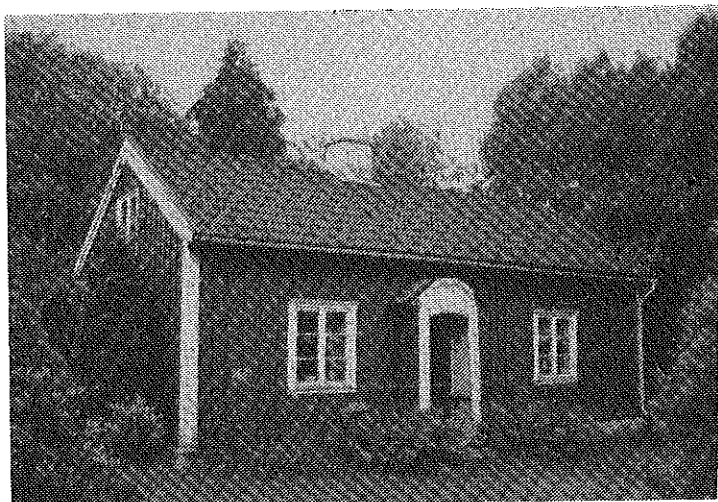

241. Sävhult 8:1, Hallabron, Högsboholmsvägen 141

F.d. torp och småbruk från 1800-talets mitt med ladugård från sent 1800-t samt tc. Huvudbyggnaden används nu som sommarbostad. Bostadshuset låg ursprungligen närmare källaren Hallabron (se Näs 7:1).

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden. Det förra genom att bostadshuset, trots en mindre tillbyggnad, bevarat sin autenticitet och därav ett högt byggnadshistoriskt värde. I sitt sammanhang med övrig torpbebyggelse under Näs, Floda och Öjared, tillmäts torpet också ett samhällshistoriskt värde, då en bevarad mångfald visar hur torpen bredde ut sig över ägor. Gårdsmiljön skapar en helhetsmiljö vilket motiverar upplevelsevärden. Namnet Hallabron påvisar traditionen att namnge bebyggelsen efter den plats den ligger på. Torpet ligger intill Hallabron, en stenbro som ursprungligen bestod av två stora hällar. *Ingår i: Kulturmiljö 26.*

242. Sävhult 11:1, Ödegårdskulle, Sävhultsvägen 76

F.d. torp under Sävhult. Bostadshus från omkring 1850 med en variant av enkelstugans planlösning.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Värdet bygger på anläggningens ursprungliga koppling till Sävhult och därmed också till Tollered, eftersom Sävhult var utgård till Nääs fabriker. Värdet bygger dock främst på att byggnadens utformning såväl in- som utvändigt är välbevarad i detalj samt att anläggningen i sin helhet även har ett miljöskapande värde.

243. Tollered 1:12, "Olas"/"Sjöbergs", V. Bergs väg 3

F.d. Tollered Skattegården

Byggnaden uppfördes som affär och används idag som kontor. Den genomgick en exteriör- och interiörrenovering 1996.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur bl.a. byggnads- och samhälls- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Med sitt exponerade läge vid E 20 är byggnaden också ett viktigt landmärke för infarten till Tollered's industrisamhälle.

Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.

244. Tollered 1:50, Snipehall, Snipåsvägen 39

F.d. arrendegård under Nääs fabriker. Bostadshus från 1800-talets senare hälft som delvis ombyggt omkring 1940. Två stycken uthus, en ladugård samt en källare.

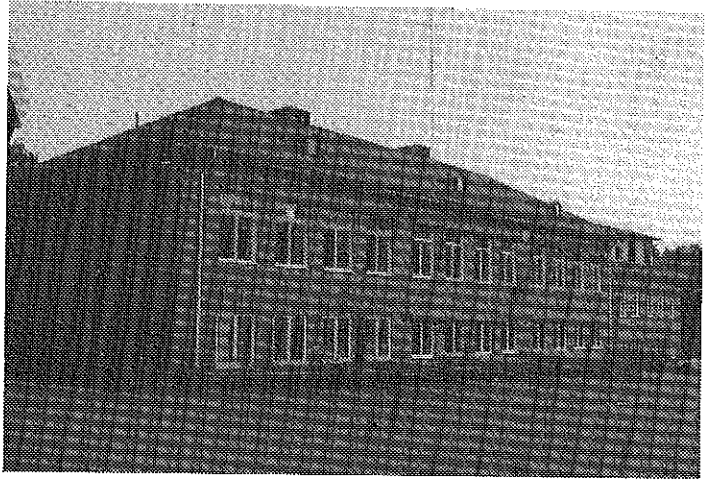
Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på anläggningens ursprungliga funktion som arrendegård under fabriken samt att ekonomibyggnaderna har bevarat sina tidstypiska utformningar. I källarens placering invid vägen ligger vidare ett stort miljöskapande värde som ses i ett sammanhang med källaren på utbygget/Snipås.

Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.

245. Tollerød 1:57, Tollereds skola, Tollereds ströms väg

Skola från 1951 och tillbygd 1996, skolpaviljong från omkring 1972 samt småskola från 1996.

Det kulturhistoriska värdet omfattar den äldsta skolbyggnaden och motiveras ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistorisk synpunkt. 1990-talets tillbyggnader underordnar sig den ursprungliga skolbyggnaden, samtidigt som de i material anpassar sig. Därmed är den äldsta skolbyggnadens tidstypiska utformning tydligt läsbar och i dess detaljlösningar, bl.a. kring entrépartiet, ligger ett visst arkitektoniskt värde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

Tollerød 1:57 (forts)

Tollereds festplats, Tollereds ströms väg 4

Dansbana, stånd och entrékiosk.

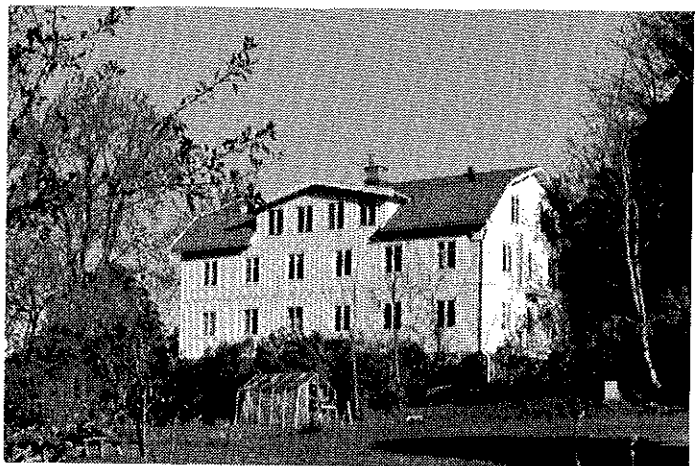
Festplatsens kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Festplatsen som fortfarande är i bruk är viktig för den lokala identiteten. Det ligger vidare ett arkitekturhistoriskt värde i byggnadernas utformningar. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

246. Tollerød 1:58, Furåsen, f.d. ålderdomshem, Herreslia 10

Byggnaden uppfördes och bekostades av bolaget som ålderdomshem för de anställda år 1916 och bibehöll sin funktion fram till slutet av 1950-talet. Bolaget stod för driftskostnaderna medan föreståndarinnans lön ursprungligen togs ur en fond som ing. Berg donerade till kommunen 1915. Idag används byggnaden som flerfamiljshus. Frontespisen mot väster är senare påbygd.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras i första hand av ett dokumentvärde ur social-, samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv, där byggnadens ursprungliga funktion och samöre med Tollereds samhälle är av stor betydelse. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

247. Tollerød 1:59, Utbygget/Snipås, Snipåsvägen 40

F.d. arrendegård under Nääs fabriker. Bostadshus från 1909, ladugård från omkring 1920, källare från omkring 1900, f.d. svinstia, vedbod och brygghus från omkring 1900. Det ursprungliga bostadshuset låg längre öster ut.

Det kulturhistoriskavärdet motiveras bl.a. ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på anläggningens ursprungliga funktion som arrendegård under fabriken samt att byggnaderna, trots vissa förändringar, har bevarat sina tidstypiska utformningar. I källarens placering invid vägen ligger vidare ett stort miljöskapande värde som ses i ett sammanhang med källaren på Snipehall. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

248. Tollerød 1:61, Bromanslyckan/"Slintin", V. Bergs väg 4

Bostadshuset uppfördes år 1854 och sägs bl.a. ha fungerat som krog och bordell. Som handelsbod användes den fram t.o.m. ombyggnationen 1907, då byggnaden fick sin nuvarande utformning med avseende på t.ex. fönster. Till fastigheten hör även en ekonomibyggnad.

Bostadshusets utformning, placering och f.d. funktion som handelsbod bidrar till att byggnaden tillmäts ett stort dokumentvärde ur byggnads- och arkitekturhistoriskt synpunkt. De oljefärgsmålade, profilerade locklist fasaderna särskiljer byggnaden från övrig industri- och arbetarbebyggelse och ger den en exklusivare karaktär, vilket vidare bidrar till en medvetet ökad stadsmässighet i denna del av samhället. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

249. Tollerød 1:62, Kvarnbacken, Volrath Bergs väg 6

F.d. mjölnarbostad uppförd år 1910.

I takets utformning ligger ett byggnads-, arkitektur- och personhistoriskt värde, som har att göra med ing. Volrath Bergs förkärlek till denna konstruktion, varför så många av Tollerøds byggnader har just brutet tak. Byggnadens volym och placering i förhållande till kvarnen, samt den för arbetarbostäder så traditionella färgsättningen med röd slamfärg och rött tegeltak, är viktigt för det byggnadshistoriska värdet samt för samhällets helhetsmiljö. Byggnadens samöre med kvarnen och nationalromantikens ideal var ursprungligen ännu större, då byggnaden enligt äldre bilder hade mycket rikt spröjsade fönster. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

250. Tollerød 1:70. Backa (Backen), Gatån 3

Bostadshus från 1925.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras av ett byggnadshistoriskt värde, men i första hand av ett miljömässigt värde, där byggnadens placering, storlek, färgsättning, takmaterial och trädgård är av betydelse för skapandet av Tollerøds unika bebyggelsemiljö.

Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.

251. Tollerød 1:75, Kvarnen, Tollerøds strøms väg 1

Kvarnbyggnaden uppfördes för kvamvalsdrift år 1910 och byggdes om till flerbostadshus vid mitten av 1990-talet. På tomten finns även ett sopförråd och cykelbod.

Kvarnen är delvis uppförd av timmer från gamla Ljungs kvarn.

Även om byggnadens autenticitet minskat p.g.a. den ändrade funktionen från kvarn till bostad, tillmäts byggnaden ett byggnadshistoriskt- och stort miljöskapande värde. Byggnaden kan genom sin höjd, karaktär och lokala placering betraktas som ett riktmärke och symbol för industrisamhället, där även den ursprungliga funktionen och behov av vattenkraft påvisar upprinnelsen till hela bebyggelseutvecklingen. Det byggnadshistoriska värdet motiveras av byggnadens bevarade formspråk, volym, takets brutna form och taktegel, den röda slamfärgen samt det rika antalet små fönster. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

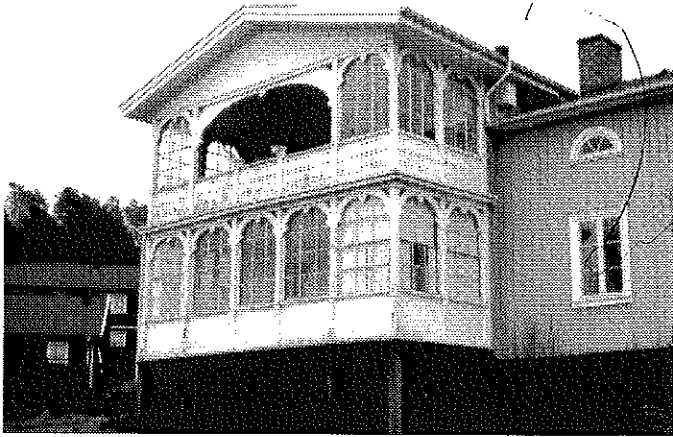

252. Tollerød 1:76, f.d. Vårdshuset, V.Bergs väg

Det f.d. vårdshuset uppfördes 1951 och har bl.a. använts som posthus m.m. Byggnaden är med sina putsade fasader uppförd i en tidstypisk stil.

Med sitt centrala läge i samhället tillmäts byggnaden ett stort miljö- och samhällskapande värde. Genom sin välbevarade utförmning tillskrivs byggnaden även ett visst arkitekturhistoriskt värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

253. Tollerød 1:77, Skattegården, Åbacken, "Herres", Herreslia 6

Herrgårdsbyggnad från 1852 uppförd av Sven Andreasson. Verandan tillbyggdes under 1890-t. Uthus från 1800-talets mitt med ett f.d. vagnslider/garage.

Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads- samhälls- och personhistoriskt- samt symboliskt perspektiv. Mangårdsbyggnaden markerar den ursprungliga platsen för Skattegårdens 5-6 bruksdelar (självägande småbönder). Genom sina sågar fick de goda extrainkomster tills Sven Andreasson, en av gårdsägarna, köpte upp ett par av de andra för att ensam bedriva sågverks- och flottningsverksamhet. De övriga gårdarna köpte fabriken. Andreassons verksamhet begränsade dock Bergs möjligheter att utnyttja vattenkraften till sin industriverksamhet, vilket skapade en konflikt herrarna emellan. Byggnaden är ett pedagogiskt viktigt inslag i bebyggelsen och ökar förståelsen för samhällets utveckling fram till 1900-talets början. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

254. Tollerød 1:78, Ljungskvarn, Tollerød ströms väg 5

Byggnaden uppfördes till arbetarbostäder år 1923. Till fastigheten hör även en uthuslänga.

Byggnaderna tillmäts ett stort dokumentvärde ur byggnads-, social- och samhällshistoriskt perspektiv, då de kan ses som ett led i industrins utveckling och med sina arkitektoniska utformningar, i jämförelse med övriga arbetarbostäder, berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändras. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollerød är unik ur ett nationellt perspektiv. Uthusen är särskilt viktiga och miljöbildande element för att autenticiteten skall bevaras. Anläggningen i sin helhet tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Bottnared och Ljungskvarn. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

255. Tollerød 1:79, Dalared, Tollerøds ströms väg 9

Byggnaden uppfördes som arbetarbostad år 1935. Till fastigheten hör även en uthuslänga.

Byggnaderna tillmäts stora byggnads-, social- och samhällshistoriska värden, då de kan ses som ett led i industrins utveckling och med sin utformning berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändrades. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollerød är unik ur ett nationellt perspektiv. Uthusen är särskilt viktiga och miljöbildande element för att autenticiteten skall bevaras. Anläggningen tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Dalared och Ljungskvarn. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

256. Tollered 1:80, Holmåker, Blockebergstigen

F.d. Arbetarbostad under Nääs fabriker. Bostadshus från omkring 1920 samt uthus från omkring 1930.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på att byggnaden har en utformning som är karaktäristisk för arbetarbebyggelsen i Tollered. Värdet förstärks av att byggnaden är välbevarad i detalj. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

257. Tollered 1:81, Bottnared, Tollered ströms väg 7

Arbetarbostäder byggda år 1923. Byggnaden fungerar idag som flerfamiljshus. Till fastigheten hör även en uthuslänga. Namnet "Ljungskvarn" kommer från att huset är byggt på grunden efter en kvarnbyggnad med samma namn.

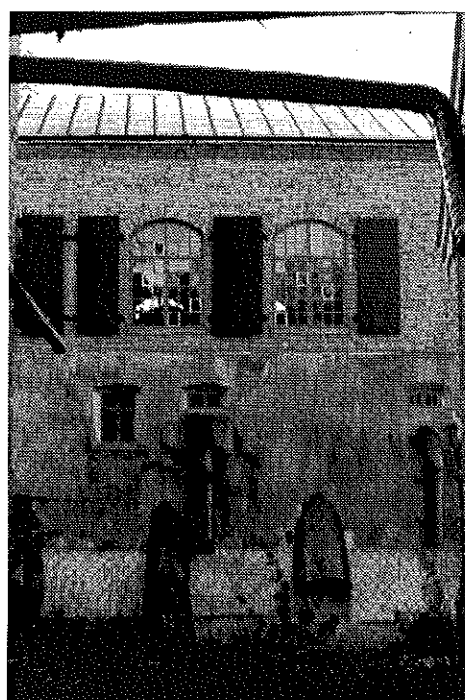
Byggnaden tillmäts ett stort dokumentvärde ur byggnads- social- och samhällshistoriskt perspektiv, då den kan ses som ett led i industrins utveckling och med sin utformning berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändrades över tid. Anläggningen tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Bottnared och Dalared. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollered är unik ur ett nationellt perspektiv. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

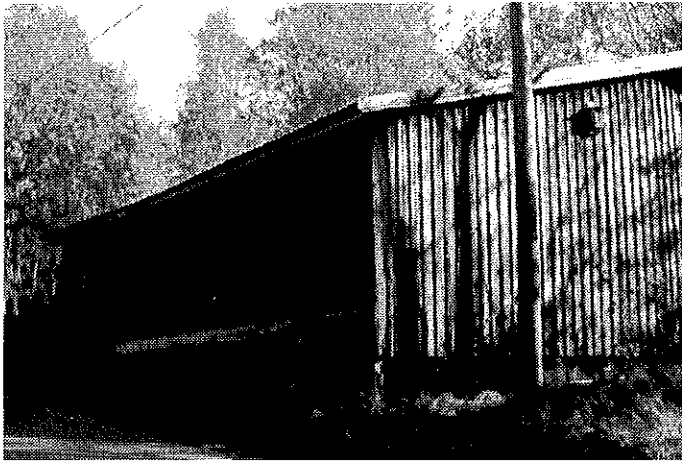

258. Tollered 1:82, Övre Kraftstationen, J.T. Bergs väg 14

Kraftverket till Nääs fabriker uppfördes år 1909, när bolaget fick köpa Sven Andreassons sterbhus med fallrättigheter (se Tollered 1.77). Med denna nya kraftkälla kunde produktionen ökas betydligt.

Byggnaden tillmäts ett mycket stort byggnads-, teknik-, arkitektur- och samhällshistoriskt värde. Värdet stärks av byggnadens pedagogiska värde för förståelsen av industrins utveckling och därtill ökade behov av kraft. Byggnaden har vidare, tillsammans med övrig industribebyggelse ett stort miljöskapande värde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

259. Tollerød 4:49, Vedhuggeriet, Gamla Sägvägen

Byggnaden, som har använts för vedhuggeri, stod ursprungligen vid det sk gamla stallet. Byggnaden flyttades hit i början av 1950-t för att skapa plats för brandstationen.

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras främst av dokumentvärden ur byggnads-, samhälls-, social- och teknikhistoriskt perspektiv, där byggnadens funktion, tillsammans med samhällets övriga bevarade vedbodas, tillmäts ett pedagogiskt värde eftersom de åskådliggör samhällets ursprungligen stora behov av ved. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

260. Tollerød 4:49/4:71, Brandstationen, V. Bergs väg 14

Slanghuset uppfördes 1953 (4:49). Brandstationen byggdes 1952 (4:71). Byggnaderna uppfördes på platsen för Tollerøds stall, vagnsbodar och vedklyveri.

Det kulturhistoriska värdet rör i första hand slanghuset, vars dokumentvärde är av byggnadsteknik- och teknikhistoriskt slag. Slanghuset tillmäts också stora upplevelsevärden bl.a. miljöskapande och symboliska. Anläggningen anses vara av samhällshistoriskt intresse. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

261. Tollerød 4:67, Stora Stenhagen, V. Bergs väg 16

Byggnaden som uppfördes 1853 och är Tollerøds äldsta bevarade arbetarbostad. (Det äldsta bostadshuset "Kroken" från 1827 låg nere vid sjön och revs 1961). Till fastigheten hör även förrådsbyggnader/vedbodas från 1800-talets mitt och ett f.d. avträde från omkring 1920.

I egenskap av Tollerøds äldsta bevarade arbetarbostad tillmäts bostadsbyggnaden och tillhörande uthus ett mycket högt kulturhistoriskt värde motiverat av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur-, samhälls-, social- och personhistoriskt perspektiv. Byggnaderna är ytterst viktiga ur identitets- och miljöskapande synpunkt. Värdena förstärks av byggnadernas höga kvalitet, representativitet, autenticitet och inte minst pedagogiska värden. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

262. Tollered 4:68, Lilla Stenhagen, Snipåsvägen 3

Boningshus uppfört på 1860-talet. J.T. Berg bedrev handel i byggnaden. Affären ombildades till konsumtionsförening den första oktober 1868. På 1900-talet bodde Tolleredes skomakare här. Han var då den ende som inte var anställd vid fabriken.

Byggnaden tillmäts ett mycket stort dokumentvärde ur byggnads- arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt perspektiv. Den anses vidare ytterst viktig ur identitets- och miljöskapande synpunkt. Värdena förstärks av byggnadens höga kvalitet, representativitet, autenticitet och inte minst pedagogiska värde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

263. Tollered 4:69, Folkskolan, V. Bergs väg 12

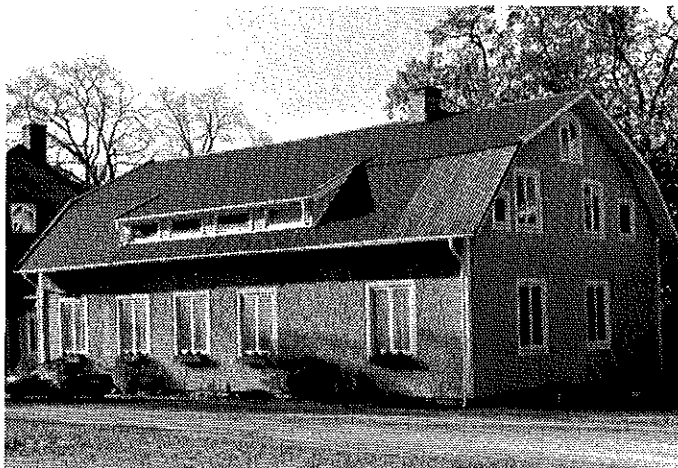
Byggnaden uppfördes som skola år 1898 och används idag som samlingslokal. På Tollered 4:51 ligger den f.d. lärarbostaden som dock är något förrändrad från ursprungsskicket.

Med sin tidstypiska och välbevarade arkitektoniska utformning, centrala placering och höga kvalitet, tillmäts byggnaden ett stort dokumentvärde ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synvinkel. Byggnaden anses vidare besitta ett stort upplevelsevärde, motiverat av sin miljöskapande verkan. Byggnaden är dessutom en av få byggnader som särskilt påvisar barnens närvaro i industrisamhället. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

264. Tollered 4:70 Nääs fabriker, Nya kontoret, V Bergs väg 11

Byggnaden kallas, p.g.a. sin ursprungliga funktion, för Nya kontoret och uppfördes 1919. För byggnadens kulturhistoriska värde se vidare Tollered 5:1, vars motivering gäller samtliga byggnader som har varit knutna till industrin. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

265. Tollered 4:72, G:a kontoret och flygeln, V. Bergs väg 7-9

Gamla kontoret från 1845 och Flygeln från 1833, hörde ursprungligen till Nääs fabriker. Flygel var från början portvaktslokal och "barnstuga" och byggdes på med bostäder 1850. 1950, när byggnaderna stod öde, byggdes de på initiativ av disponent Gunnar Berg om till fritidscentrum för brukets anställda. Arkitekt till ombyggnationen var Clemensen. Idag ägs och underhålls båda byggnaderna av Föreningen för Flygeln och g:a kontoret.

Byggnadernas värde är tätt förknippat med deras ursprungliga funktioner och betydelser för Nääs fabriker och motiveras av mycket höga dokument- och upplevelsevärden. Byggnaderna speglar industrialismens födelse i Sverige och därmed också den första svenska industriarkitekturen. Dokumentvärdet ses ur byggnads-, byggnadsteknik-, arkitektur-, samhälls-, social-, teknik- och personhistoriskt perspektiv. Upplevelsevärdet utgörs av arkitektoniska-, miljöskapande-, identitets-, kontinuitets-, traditions- och symbolvärden. Industrianläggningen i sin helhet är såväl av nationellt som internationellt intresse. Den bevarade komplexitet som fabriker uppvisar tillsammans med arbetarbostäder och övrig bebyggelse från industritiden, är en ytterst sällsynt foreteelse. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

266. Tollered 4:74, Nääs fabriker, Verkstaden och Gasboden, J.T. Bergs väg 10

Gasboden utgör Sveriges första industrigasverk från 1835. Verkstaden uppfördes 1833. För byggnadernas kulturhistoriska värde se vidare Tollered 5:1, vars motivering gäller samtliga byggnader som har varit knutna till industrin. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

267. Tollered 4:75, Gråstensmagasinet, Nerdgårdsvägen 6

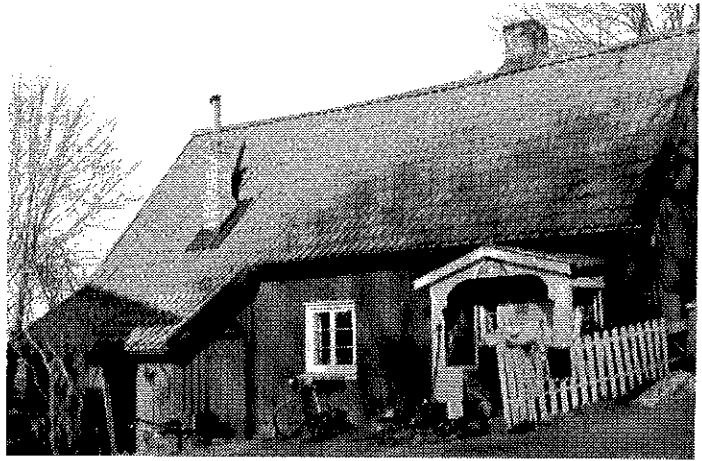
Gråstensmagasinet byggdes år 1873. Magasinet är viktigt för förståelsen för industrimiljöns komplexa mängd av byggnader och tillmäts ett pedagogiskt- och byggnadshistoriskt värde. För ett förtydligande av byggnadens kulturhistoriska värde se vidare Tollered 5:1. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

268. Tollered 4:76, Tollered Nedergården, "Båt Johans stuga", Nedergårdsvägen. 12

Nedergården var arrendegård under Nääs, inköpt 1750. Byggnaden härrör från 1700-talet och har reparats under 1910-t och 1980-t. Den tillhör Skallsjös äldsta bevarade framkammarslugor.

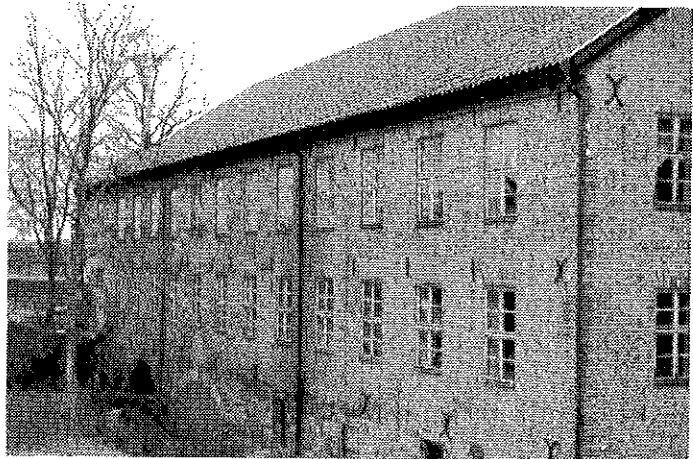
Byggnaden tillmäts ett pedagogiskt värde och sätter in Tollered i ett tydligt historiskt sammanhang. Gården hörde under 15-1600-talen under Högsboholm och senare under Nääs. Under bolagets tid kom Nääs fabrikers brukssamhälle att anläggas på gårdens mark. Byggnaden tillmäts genom sin utformning, ålder och placering ett högt byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriskt värde. Den är också miljöskapande, traditions- och symbolbärande. Nationellt sett är bevarade 1700-tals bostäder så nära ett industriområde ytterst sällsynta. Det ligger vidare ett personhistoriskt värde i att Båt-Johan, kapten på ångbåten som gick mellan Tollered och Floda, var en känd person i Skallsjö. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

269. Tollered 4:77, Övre fabriken, J.T. Bergs väg 16

Den gamla spinneribyggnaden uppfördes år 1833 men brann 1848. Den nuvarande utformning fick byggnaden efter återuppbyggnaden.

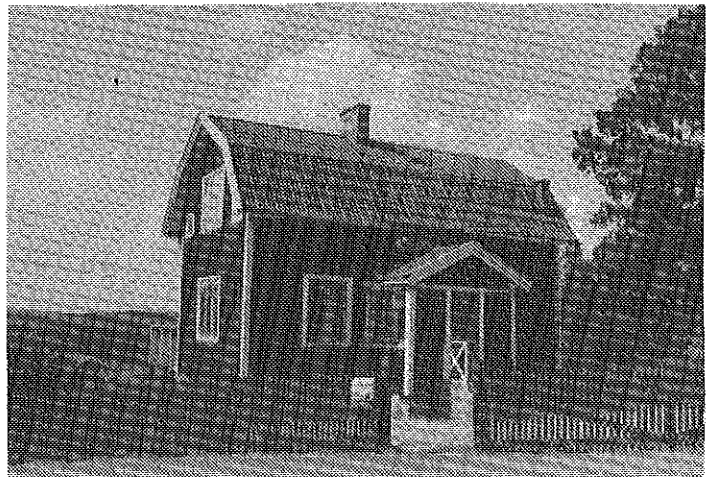
Byggnadens värde är tätt förknippat med den ursprungliga funktionen och ses i sitt sammanhang med de övriga av f.d. Nääs fabrikers industribyggnader. Byggnaden tillhör anläggningens mest intressanta byggnader ur såväl nationellt- som internationellt perspektiv. Byggnaden tillmäts med sin ursprungliga funktion, arkitektoniska utformning och placering ett mycket högt dokumentvärde ur byggnads- arkitektur-, samhälls-, person- och teknikhistoriskt perspektiv. Det höga värdet motiveras vidare av upplevelsevärden ur arkitektoniskt-, miljöskapande-, identitetskapande och symbolisk synpunkt. Byggnadens autenticitet, höga kvalitet, pedagogiska värde och sällsynthet förstärker värdet. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

270. Tollered 4:82, Nilsbo, Snipåsvägen 13

F.d. arbetarbostad under Nääs fabriker. Bostadshus, uthus och garage. Byggnaderna är belägna i väl synligt läge i centrala Tollered.

Det kulturhistoriska värdet motiveras ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt och bygger på att byggnaden, trots vissa förändringar, i väsentliga delar har bevarat en utformning som är karaktäristisk för arbetarbyggelsen i Tollered. Med sina placeringar har byggnaderna även ett miljöskapande värde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

271. Tollerød 4:84, Lindhagen, J.T. Bergs väg 1

Bostadshuset uppfördes 1901 som tjänstemannabostad åt tre familjer, varav två bodde i bottenvåningen.

Byggnaden är en god representant för den Amerikainspirerade s.k. stick and style-stilen, bl.a. kännetecknad av resvirke och plank som stomme samt sågspån som isolering. Byte av stommaterial markeras i ytterpanelens formspråk. Det kulturhistoriska värdet motiveras i första hand av dokumentvärden ur byggnads-, byggnadsteknik-, arkitektur-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

272. Tollerød 4:85, Sjukstugan, V. Bergs väg 22

Det nuvarande bostadshuset uppfördes 1860 för att fram till 1969 användas som industrisamhällets sjukstuga. De i backen nedanför förlagda garagen uppfördes 1946. Vidare finns en vedbod på tomten.

Fram till 1969 bekostade bolaget en sjuksköterska som bodde och hade mottagning i byggnaden. Det kulturhistoriska värdet tillskrivs i första hand bostadshuset och motiveras av dokumentvärden ur byggnads- och samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

273. Tollerød 4:86. Snickarstugan, "Nattvaktarns", Gamla Sågvägen 5

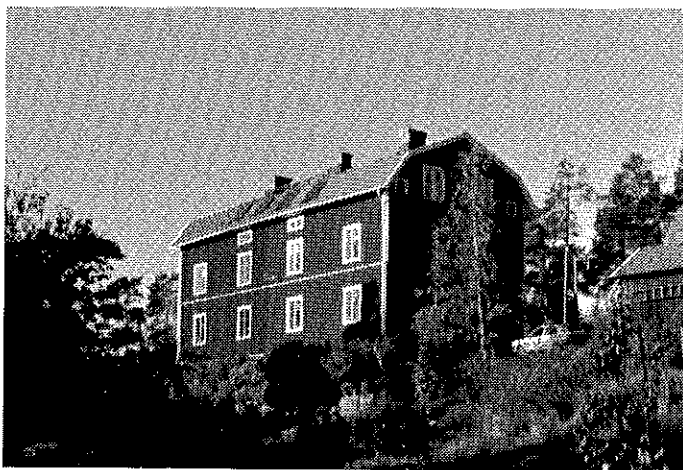
Bostadshuset och uthuset fick sin huvudsakliga utformning ung. under 1920-talet. Bostadshuset har där efter genomgått ytterligare förändringar. Stommen och uthuset sägs dock härröra från 1800-talets förra hälft.

Det kulturhistoriska värdet avser upplevelsevärden, t.ex. miljöskapande värden, och rör i första hand uthuset, som med sin placering visar hur bebyggelsen placerats på plåtåer efter bergskanterna. Byggnaderna och deras anknytning till övrig arbetarbebyggelse är viktiga för industrisamhällets unika helhetsmiljö. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

274. Tollered 4:89/4:88, 4:49, Bergared, Bergaredsvägen 3

Flerbostadshus från 1924. Uthus från 1923 (4:49).

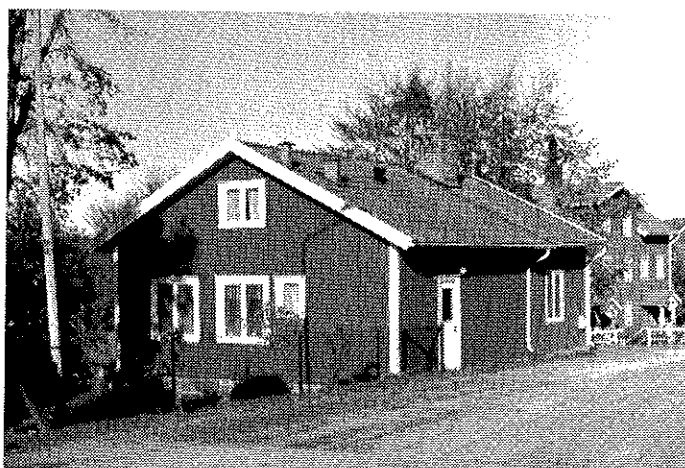
Byggnadernas kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur bl.a. byggnads- och arkitekturhistoriskt perspektiv, där huvudbyggnadens takform (se Tollered 1:62), arkitektoniska formspråk, färgsättning m.m. är av stor betydelse. Byggnaderna tillmäts även samhälls- och socialhistoriska värden, genom att de ökar förståelsen för industrins tillväxt och arbetarbebyggelsens utveckling. Bostadshusets placering tillskrivs vidare ett miljöskapande värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

275. Tollered 4:90, Kappen, "Skräddarns", V. Bergs väg 13

Byggnaden uppfördes år 1893 och används som bostadshus. Här låg en tid också Dahllöfs herrekipering, därav namnet "Skräddarns".

Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras av ett dokumentvärde av byggnadshistoriskt slag. Byggnaden är, trots vissa utvändiga förändringar från ursprunglig utformning, ett viktigt inslag i samhällets helhetsmiljö. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

276. Tollered 4:91, Teatern, Nedergårdsvägen 4

Välbevarat flerbostadshus uppfört som arbetarbostäder år 1892. Byggnaden totalrenoverades 1992. På fastigheten finns även en källare i tegel.

"Teatern" kom byggnaden att kallas p.g.a. ett resande teatersällskap som framförde en pjäs i den innan de första hyresgästerna flyttade in. Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnadshistoriskt- samt miljö- och identitetsskapande perspektiv. Byggnaden tillmäts ett samhälls- och socialhistoriskt värde och är viktig för förståelsen av industrins utveckling och arbetarbostädernas arkitektoniska förändring över tid. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

277. Tollerød 4:92, Österlyckan, V. Bergs väg 19

Byggnaden ritad av arkitekt Steen från Göteborg och uppförd 1904 av Volrath Berg, med pengar från ett arv. Byggnaden skänktes till fabriksarbetarna. Här ordnade bl.a. disponentfamiljen julfest för barnen i Tollerød.

Byggnadens mycket stora kulturhistoriska värde motiveras av dokument- och upplevelsevärden ur byggnads-, byggnadsteknik-, arkitektur-, samhälls-, social- och personhistoriskt perspektiv. I detaljutformningen finns ett konstnärligt- och arkitektoniskt värde. Byggnaden tillmäts ett identitetsskapande- och traditionbärande värde, även med hänsyn till byggnadens användning efter industrins nedläggning. Byggnadens utformning är tidstypisk, men ändå unik, med bevarad autenticitet. Den har i vissa detaljlösningar likheter med lekhuset på Nääs seminarieområde, uppfört samma år. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

278. Tollerød 4:97, Stora byggningen, V. Bergs väg 10

Bostadshus uppfört 1835-36, åt bolagets disponent J.T. Berg och renoverad under 1990-talets början. Den inreddes bl.a. med hyreslägenheter. På tomten finns nya förråd och sophus. Byggnaden är den första disponentbostaden och markerar Tollerøds centrum. I det centralt placerade trapppartiet finns stora likheter med den senare uppförda disponentbostaden på Ekudden.

Trots senare års ombyggnader tillmäts byggnaden ett högt kulturhistoriskt värde. Värdet motiveras av byggnadens placering, storlek, oljefärgsmålade fasader och övriga arkitektoniska formspråk som tillskrivs ett stort byggnads- arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt värde. Socialhistoriskt anses byggnaden även besitta ett symboliskt- och pedagogiskt värde, genom att den speglar skillnaden mellan industriarbetarnas- och tjänstemännens boende- och livsförhållande. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

279. Tollerød 4:98, Göta, V. Bergs väg

Arbetarbostad uppförd 1902, med tillhörande uthuslänga. Brokvistens detaljer visar på en nationalromantisk prägel.

Byggnaderna tillmäts ett stort byggnads-, social- och samhällshistoriskt värde, då de speglar industrins utveckling. Den arkitektoniska utformningen, tillsammans med övriga arbetarbostäder, berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändrades. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollerød är unik ur ett nationellt perspektiv. Uthusen är särskilt viktiga och miljöbildande element som bidrar till att bevara samhällets autenticitet. Anläggningen tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Svea och Dana. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Tollered 4:98 (forts)

Svea, V. Bergs väg

Arbetarbostad uppförd år 1897, med tillhörande uthuslänga. Brokvistens detaljer visar på en nationalromantisk prägel.

Byggnaderna tillmäts ett stort byggnads-, social- och samhällshistoriskt värde, då de speglar industrins utveckling. Den arkitektoniska utformningen, tillsammans med övriga arbetarbostäder, berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändrats. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollered är unik ur ett nationellt perspektiv. Uthusen är särskilt viktiga och miljöbildande element som bidrar till att bevara samhällets autenticitet. Anläggningen tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Göta och Dana. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

280. Tollered 4:99, Dana, V. Bergs väg

Arbetarbostad uppförd år 1910, med intilliggande uthuslänga. Arkitekturens formspråk har nationalromantisk prägel vilket framgår av brokvistens detaljer.

Byggnaderna tillmäts ett stort byggnads-, samhälls- och socialhistoriskt värde, då de speglar industrins utveckling. Den arkitektoniska utformningen, tillsammans med övriga arbetarbostäder, berättar om hur arbetarnas bostadsförhållanden förändrades. Den rika mängden samlad och bevarad arbetarbebyggelse som finns i Tollered är unik ur ett nationellt perspektiv. Uthusen är särskilt viktiga och miljöbildande element som bidrar till att bevara samhällets autenticitet. Anläggningen tillmäts ett särskilt stort miljöskapande värde sett i ett sammanhang med Göta och Svea. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.**

281. Tollered 5:1, Nääs fabriker, J.T. Bergs v.

På fastigheten har följande byggnader hört till f.d. Nääs fabriker. Byggnaderna uppräknas från vattnet mot samhället: Ett skjul från 1897, som förlängts och delvis ombyggt under senare tid. Ett magasin från 1939 (magasinet är starkt förändrat och omfattas inte av det kulturhistoriska värdet). Norra fabriken från 1926. Mellersta fabriken från 1897. "Valken", f.d. tvättereri från ca 1835 idag kafé. Röd-färgeriet från 1835, idag bl.a. postkontor. Färgeriet från 1835-37, ombyggt 1938. Ångpannehuset från sekelskiftet 1897-1902. Lagerbyggnad från 1920. Lagerbyggnad från 1930-t. Nedre fabriken från 1835 som tillbyggt 1846 samt under 1940-t. Förrådsbyggnad från ca sekelskiftet som ombyggt i senare tid.

Tollereds samtliga f.d. industribyggnader måste ses i sitt ursprungliga sammanhang med Nääs fabriker. Det kulturhistoriska värdet motiveras av mycket höga dokument- och upplevelsevärden. Byggnaderna speglar industrialismens födelse i Sverige och därmed också den första svenska industriarkitekturen. Dokumentvärdet motiveras ur byggnads-, byggnadsteknik-, arkitektur-, samhälls-, social-, teknik- och personhistoriskt perspektiv. Upplevelsevärde

utgörs av stora industriarkitektoniska-, miljöskapande- samt identitets-, kontinuitets-, traditions- och symbolvärden. Industrianläggningen i sin helhet är av såväl nationellt som internationellt intresse. Den välbevarade komplexitet som Nääs fabriker tillsammans med arbetarbostäder och övrig bebyggelse från industritiden uppvisar i Tollerød, är en ytterst sällsynt företeelse. *Riksinträsse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

282. Uddared 1:11, Hambergska villan/"Gamla Hambergs", Karlsborg 2, Björkås, Drängseredsvägen 13

Sommarvilla från omkring år 1860. Kavaljerflygel (har bl.a. an.v. som tjänstemannabostad) från ca 1880-talet. Uthus/f.d. höns hus. Källare från 1800-talets mitt, tc från ca 1920-t samt en redskapsbod.

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen. Sommarvillan präglas av den s.k. Schweizerstilen och dess nuvarande fasadutformning antas tillkommen av material som köpts av Bark & Warburgs mekaniska snickerifabrik i Göteborg. I en taxeringslängd från 1862, står Proschwitz själv som ägare. Från 1867 arrenderas villan av E. Holmberg och 1870 övergår arrendet till Conrad Hamberg, i vars familjs ägo villan har varit fram till 1997. Hamberg var direktör på Bark & Warburg, varför villan kan antas ha fått sin nuvarande utformning omkring 1870. Villan är ytterst välbevarad exteriört och interiört. Det senare är mycket ovanligt för villor från tiden och därav av mycket stort kulturhistoriskt intresse. Familjen Proschwitz upplät mark för sommarvillor åt släktingar och bekanta bl.a. släkterna Hamberg och Wennerberg. Av villor från tiden hör denna till de bäst bevarade och tillmäts därav ett mycket stort byggnadshistoriskt värde. Förutom ett arkitektur-, samhälls- och personhistoriskt- samt arkitektoniskt värde tillmäts byggnaden ett mycket stort miljöskapande värde, där tomtens storlek och disposition är av stor vikt. De interiört välbevarade schablonmålningarna m.m. tillmäts även ett konstnärligt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

283. Uddared 1:12, Gröna kafét, Brovägen 3

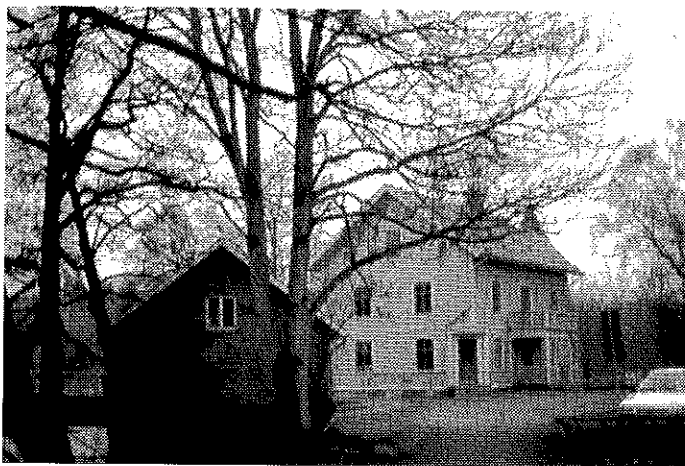
Bostadshus från ca 1925 samt uthus med garage och en liten bostadsdel. Huvudbyggnaden har genom tiderna även haft andra funktioner, bl.a. kafé, därav namnet. På andra våningen fanns Floda telefonstation.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av ett byggnadshistoriskt värde som bygger på att byggnaden tillhör de äldsta bevarade i centrala Floda samt på byggnadens ursprungligen mer offentliga funktioner, vilket anses ge byggnaden ett samhällshistoriskt värde. Byggnadens utformning tillmäts vidare ett visst arkitekturhistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

284. Uddared 1:15, Aludden, Floda Stationsvägen 3

Köpmannahus och magasin i rött tegel, idag butik, från 1913 uppfört av Axel Jonsson (övertog handelsrörelsen i Katrinelund). Köpmannahuset renoverades 1996. Vidare finns ett uthus/bod i rött tegel med brygga vid vattnet. Boden hörde till järnvägsbostäderna, vilka låg i närheten. År 1996 flyttades bodens dörrar till Aluddens sida, vilket minskar byggnadens autenticitet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av dokumentvärden ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synpunkt. Det f.d. köpmannahuset tillhör de fåtal byggnader som Proschwitz upplät mark att bygga på i centrala Floda. Byggnaden är en god representant för en arkitektonisk utformning som blev vanlig under 1800-talets senare hälft och som fick mycket stor genomslagskraft i mindre stationssamhällen vid tiden. Med sitt läge vid stationen, bron och vattnet tillmäts samtliga byggnader ett stort miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

285. Uddared 1:63, Oskarshöjd, Drängseredsvägen 9

Herrgårdsbyggnaden, f.d. huvudbyggnad på Floda Säteri, hitflyttat 1863. Namnet Oskarshöjd, fick anläggningen på 1870-talet av dåvarande arrendator Oskar André. Till fastigheten hör ett välbevarat f.d. stall, stalldrängsbostad uppfört 1860, idag garage samt ett bostadshus, Klastorp, byggt 1942 till sonen Klas med familj, därav namnet. Det uppfördes ovanpå ett skyddsrum, från 1940. Här finns även en f.d. tjänstebostad samt en parkanläggning.

Det kulturhistoriska värdet omfattar främst herrgårdsbyggnaden, det f.d. stallet och parken. Herrgården har genomgått stora förändringar, men har i stort bevarat sin utformning sedan 1863. Värdet motiveras främst av dokumentvärden ur samhällshistoriskt perspektiv. Det f.d. stallet tillmäts genom sin detaljutformning och funktion ett arkitekturhistoriskt värde. Det lilla bostadshuset och tjänstebostaden är av betydelse för helhetsmiljön. (Se även Uddared 1:477). *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

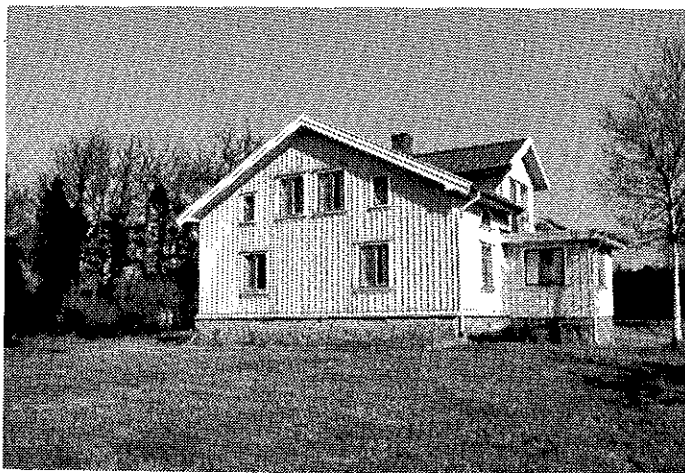
286. Uddared 1:477, Drängseredsvägen 11

Trädgårdsmästarebostad från 1800-talets senare hälft, vilken tillbyggs mot öst. Tre växthus varav ett från 1860. Ett kombinerat drivhus och redskapsbod från 1900-t. Växthusen var under renovering 1997.

Det kulturhistoriska värdet ses i ett sammanhang med Uddared 1:63, *Oskarshöjd*, där växthusen och trädgårdsmästarebostaden är viktiga komponenter. Gruppen av byggnader tillmäts även ett eget miljöskapande värde. De tillskrivs vidare byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriska värden och påvisar t.ex. växthusens och trädgårdsmästarens betydelse för tidens högreståndsanläggningar. *Ingår i: Kulturmiljö 21. Bebyggelsemiljö M*

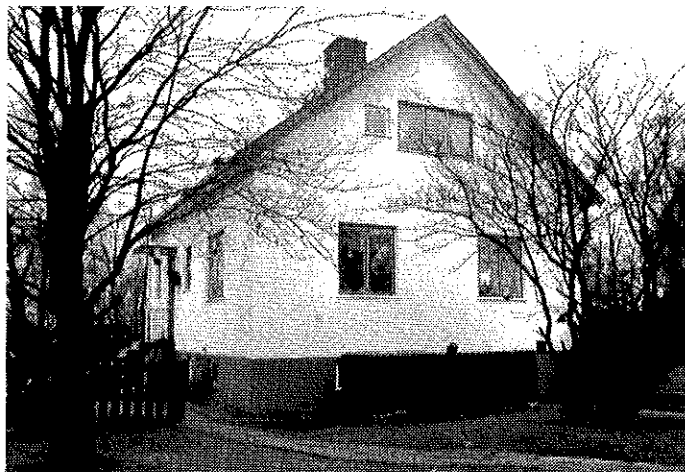
Stora Lundby socken

287. Aggetorp 1:4, Aggetorpsvägen 60

Jordbruksanläggning. Gårdens välbevarade mangårdsbyggnad utgörs av ett s.k. dubbelradhus, vilket uppfördes på 1860-talet. Ett yngre bostadshus som uppfördes på 1910-talet har genomgått relativt stora förändringar. Ekonomibygnaderna består av en större ladugård från 1905 samt ett vagnslider och en jordkällare.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av den välbevarade helheten där mangårdsbyggnaden är en bra och i stort välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Även ekonomibygnaderna är representativa och välhållna. Hela anläggningen besitter ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt och samhällshistoriskt perspektiv.

288. Aggetorp 1:69, Valdus Hanssons väg 11

Välbevarat bostadshus från 1940-talet beläget i ett villaområde i Gråbo samhälle. Till fastigheten hör även två mindre garagebyggnader, vilka är senare tillkomna.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadshuset är en välbevarad representant för sin tid. Byggnader från perioden förvanskas idag i stor omfattning och ett bevarande anses nödvändigt för att kunna förmedla en bred bild av vårt byggnadsarv.

289. Annekärr 1:4, Östra Annekärrsvägen 16

Bostadshuset uppfördes som sommarvilla år 1909. Den har under 1980-talet genomgått vissa förändringar men har som helhet bibehållit sin karaktär. Byggnaden har även en delvis välbevarad ursprunglig interiör. På 1980-talet har ett kombinerat garage/förråd tillkommit.

Det kulturhistoriska värdet omfattar bostadsbyggnaden, vilken är en bra företrädare för de stilideal som var rådande vid tiden för uppförandet samt för företeelsen med representativ sommarbebyggelse utmed Västgötabanan. Den besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, byggnads- och arkitekturhistorisk synvinkel. Interiört bevarade detaljer tillmäts även ett konstnärligt värde.

296. Björboholm 1:73, Missionshus, Burhultsvägen

F.d. missionshus numera bostad. Byggnaden uppfördes som missionshus med tidstypiska stildrag år 1925 men används idag som kollektivhus. Den står idag, bortsett från färgsättningen exteriört, i princip oförändrad sedan byggnadstiden

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden tillmäts ett dokumentvärde ur samhällshistoriskt och byggnadshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att den är en välbevarad representant för en speciell kategori av byggnader. *Ingår i: Kulturmiljö 30. Bebyggelsemiljö P.*

297. Björboholm 1:85, Burhultsvägen

Bostadshuset uppfördes 1943 i en tidstypisk stil. Byggnaden står idag oförändrad såväl exteriört som interiört. Den kompletteras av ett mindre uthus i trä.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadsbyggnaden är en i detalj välbevarad representant för en tidig typhusbebyggelse, vilken idag har förändrats i stor omfattning. Den tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. För att kunna förmedla en bred bild av vårt byggnadsarv framstår ett bevarande som angeläget. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

298. Björboholm 1:91, Östadvägen

Bostadsbyggnaden uppfördes i en tidstypisk stil 1920 som sommarbostad. Den har sedan genomgått ovanligt få förändringar. Till fastigheten hör även ett mindre uthus.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en bra och välbevarad representant för en enklare variant av sommarvillor som uppfördes under 1900-talets första decennier i Björboholm. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

299. Björboholm 1:143, Burhultsvägen

F.d. jordbruk, numera bostad och kennel. Bevarandeförslaget gäller främst det mindre f.d. bostadshuset, vilket troligtvis uppfördes runt sekelskiftet 1900. Byggnaden, som ännu är i restaurerbart skick, har fått en tillbyggnad men är i övrigt i stort oförändrad exteriört. I övrigt hör även en välbevarad mindre ekonomibyggnad med hög stengrund till fastigheten. Den sistnämnda har enligt uppgift hyrts ut som sommarhus samt använts som stall med loge.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att det mindre bostadshuset är en välbevarad representant för sin tid, samt att gårdsanläggningen, som representant för företeelsen med uthyrning till sommargäster, tillmätts ett samhällshistoriskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

300. Björboholm 1:146, Burhultsvägen

Bostadsbyggnaden uppfördes 1956 i en byggnadsstil som är inspirerad av funktionalismens ideal. Den står idag i princip oförändrad sedan byggnadstiden.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är ett bra exempel på sin tids representativa villabyggnader. Den i detalj välbevarade byggnaden tillmätts ett dokumentvärde ur byggnads- och arkitekturhistorisk synvinkel. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

301. Björboholm 1:183, 1:3, Skräddehemmet, Östadvägen

Bostadshuset med tillhörande två gäststugor, snickarbod och iskällare uppfördes år 1910 i tidstypisk stil. Anläggningen har under en period använts som pensionat. Fastigheten är idag avstyckad och huvudbyggnaden samt den strandnära gäststugan har genomgått vissa förändringar. Som helhet har dock anläggning bibehållit sin karaktär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att huvudbyggnaden med komplementbyggnader i stort är välbevarade representanter för den villabebyggelse som växte fram i anslutning till Västgötabanen. De besitter dokumentvärden ur samhälls- och socialhistorisk perspektiv samt ur byggnads- och arkitekturhistorisk synvinkel. I samspel med omgivande villabebyggelse och med sina lägen invid den f.d. banvallen tillmätts byggnaderna även ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 30. Bebyggelsemiljö P.*

302. Fjällared 1:4, Kvarn och såg, Fjällaredsvägen 40

Jordbruksanläggning med sågverks- och kvarnbyggnad samt dammanläggning. Anläggningen uppfördes 1898 och tillbyggdes sedan på 1930-talet. Den användes som såg samt som kvarn för framställning av kreatursfoder. Anläggningen står idag i princip oförändrad med invändiga detaljer bevarade.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen besitter ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistorisk synvinkel. Byggnaden med bevarade invändiga detaljer tillmäts även ett teknikhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet förstärks av att anläggningen fortfarande kan användas för ursprunglig funktion, vilket ger ett pedagogiskt värde. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.**

303. Gräskärr 1:2, Gräskärrsvägen 30

F.d. jordbruk med sågverksbyggnad och mindre damm på samfällad mark. I gårdsanläggningen finns en mangårdsbyggnad som utgörs av ett välbevarat s.k. västsvenskt dubbelhus, vilket uppfördes på 1880-talet. I övrigt finns gäststuga, ladugård och höns hus uppförda mellan 1920 och 1950. I anslutning till gårdsbebyggelsen finns på samfällad mark en sågverksbyggnad från 1918, som delvis är förfallen men som ännu är i restaurerbart skick samt en mindre damm.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en bra och välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Boningshuset och sågverksbyggnaden tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Övriga byggnader är viktiga för förståelsen av anläggningen.

304. Hjällsnäs 1:122, Femtegårdsvägen 21

F.d. Jordbruk, numera avstyckad s.k. hästgård. Gårdsanläggningen består av en huvudbyggnad vilken uppfördes 1915 i tidstypiskt stil. Byggnaden står idag i princip oförändrad. Ekonomibygnaden utgörs av en ladugård från 1928, vilken är belägen utmed den gamla byvägen.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en välbevarad representant för sin tid. Den besitter ett byggnadshistoriskt värde. Hela anläggningen tillmäts även ett miljöskapande värde utmed den gamla byvägen. **Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.**

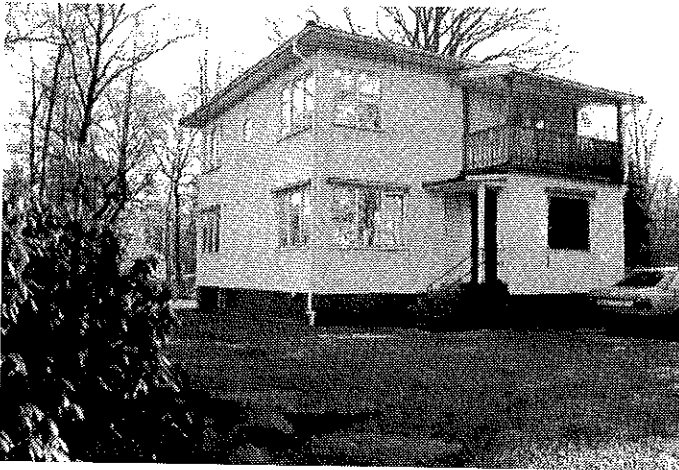

305. Hjällsnäs 3:3, Femtegårdsy. 23, f.d. Hjällsnäs Helegården

F.d. jordbruksanläggning samt bostadshus Bevarandeförslaget gäller främst anläggningens smedja, vilken har en karaktäristisk placering på avstånd från övrig gårdsbebyggelse. Byggnaden är enligt uppgift uppförd på 1870-talet och används idag med ursprunglig funktion.

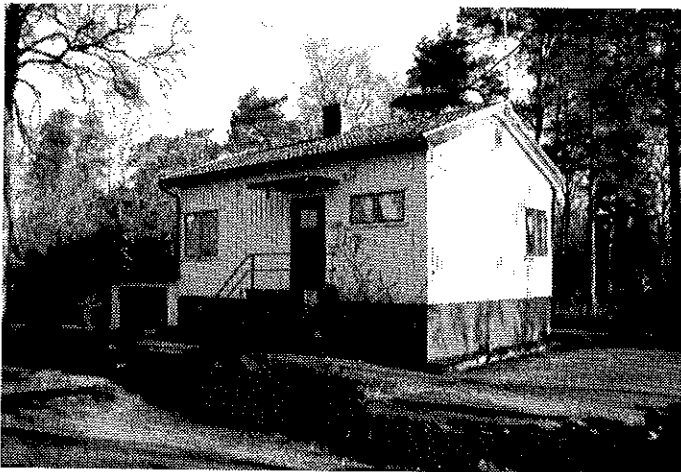
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en bra representant för en speciell byggnadskategori. Den tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Bevarade gårdssmedjor är idag sällsynta inom kommunen. Bevarade invändiga detaljer samt det faktum att byggnaden används med ursprunglig funktion betyder att den även besitter ett pedagogiskt värde. Övriga byggnader inom gårdsanläggningen spelar en avgörande roll för förståelsen av byggnaden och dess funktion. Gården har även betydande miljöskapande värden. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

306. Hjällsnäs 3:29, Villa Ekhammra, Lundbyvägen 64, f.d. Hjällsnäs Helegården

Bostadshus uppfört 1936 i en tidstypisk stil. Byggnaden har genomgått några små förändringar men har som helhet bibehållit sin karaktär. Till fastigheten hör även ett mindre garage/verkstadsbyggnad från samma tid.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaderna tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Byggnader från perioden förvanskas idag i stor omfattning varför ett bevarande framstår som angeläget.

307. Hjällsnäs 3:33, Hörnemossev. 2, f.d. Hjällsnäs Helegården

Bostadshuset utgörs av ett välbevarat s.k. egnahem, vilket uppfördes 1939. Byggnaden har senare tillbyggt med ett garage på 1950-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden tillmäts ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att välbevarade byggnader av denna typ idag blir alltmer sällsynta.

308. Hjällsnäs 6:52, Hjällsnäsv.90-92, f d Hjällsnäs Olof - Hansgården

Bostadshuset vid det f.d. Jordbruket uppfördes med reveterade fasader år 1934. Det har därefter genomgått ovanligt få förändringar. Inom anläggningen finns även ett mindre boningshus från 1934, vilket enligt uppgift har använts både som statar- och arrendatorbostad. Ekonomibyggnaderna utgörs av en ladugård från 1933 samt ett fristående garage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att huvudbyggnaden är en i stort välbevarad representant för de reveterade byggnader som uppfördes under perioden. Byggnadstypen utsätts idag generellt för ett stort förändringstryck, varför ett bevarande framstår som angeläget. Huvudbyggnaden tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Övriga byggnader är viktiga för förståelsen av gårdsanläggningen. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

309. Hjällsnäs 6:8, Taboo, f.d. Hjällsnäs Olof - Hansgården

F.d. skola numera sommarbostad. Huvudbyggnaden uppfördes som skola vid sekelskiftet 1900 och har senare tillbyggt med en glasveranda. Den kompletteras av ett uthus/avtråde.

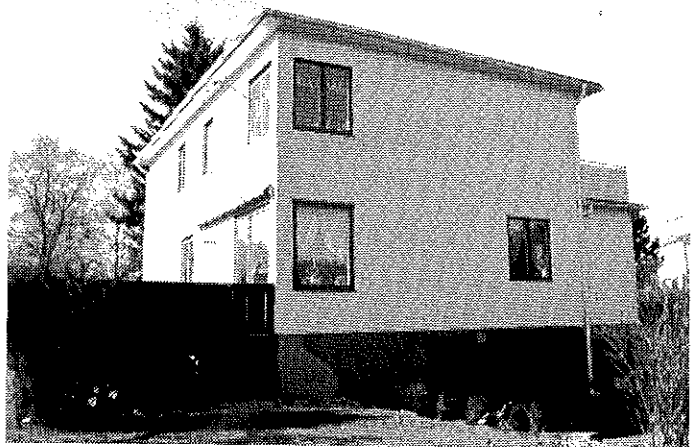
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen tillmäts ett dokumentvärde ur samhällshistoriskt och byggnadshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att anläggningen är en välbevarad representant för en speciell kategori byggnader. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

310. Hjällsnäs 9:19, Hagängsvägen 13

Bostadshuset uppfördes i ett centralt läge i Gråbo samhälle år 1946. Byggnaden är uppförd i funktionalistisk stil och står idag i princip oförändrad sedan byggnadstiden.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en bra och välbevarad representant för sin tid. Det tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Byggnader från perioden utsätts idag ofta för ett starkt förändringstryck, varför ett bevarande anses som angeläget.

311. *Hjällsnäs 10:41, Hultvägen 12 A*

Bostadshus uppfört strax efter sekelskiftet 1900 som huvudbyggnad vid en större fruktodling. Byggnaden har en planlösning som motsvaras av det sk. dubbelradhuset. Den har genomgått vissa förändringar men har bibehållit sin karaktär. Byggnaden har såväl utvändiga som invändiga detaljer bevarade. I övrigt hör ett senare tillkommet dubbelgarage samt ett mindre uthus till fastigheten.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att huvudbyggnaden är en välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Den tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Det kulturhistoriska värdet förstärks av välbevarade detaljer samt av att byggnaden är en av få kvarvarande byggnader i Gråbo samhälle som sannolikt tillkommit som en konsekvens av att Västgötabanan drogs fram.

312. *Hjällsnäs 11:1, Hjällsnäs byväg 35*

F.d. jordbruksanläggning numera enbart med bostadsfunktion. Den välbevarade gårdsanläggningen består av en mangårdsbyggnad från 1880-talet, vilken motsvaras av det sk. dubbelradhuset, samt ett f.d. bostadshus, vilket idag används som förråd. Ekonomibyggnaderna utgörs av en ladugård uppförd på 1910-talet samt ett brygghus från samma period.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av den välbevarade helheten. Såväl mangårdsbyggnaden som ekonomibyggnaderna är välbevarade och i relativt gott skick. Anläggningen besitter ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

313. *Hjällsnäs 11:3, Mjörnvägen 3, f.d. Hjällsnäs Låddegården*

Den stora huvudbyggnaden uppfördes på 1910-talet som sommarvilla. Den kompletteras av en mindre redskapsbod, ett senare tillkommet garage samt den tillhörande stora trädgården, vilken inte har avstyckats. Anläggningen har, under en 40-års period från 1946, använts som barnhem. Bostadsbyggnaden har genomgått ovanligt få förändringar och den framstår idag som en av socknens bäst bevarade större sommarvillor.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistorisk synvinkel. Det förstärks av att bostadsbyggnaden är välbevarad i detalj samt att den är en bra representant för de sommarvillor som i stor omfattning uppfördes utmed Västgötabanans sträckning strax efter sekelskiftet 1900.

314. Hjällsnäs 11:28, Nathans Backe 11

Bostadsbyggnaden uppfördes på 1910-20-talet, enligt uppgift som trädgårdsmästarebostad knuten till nuvarande Hjällsnäs 11:3. Den har genomgått förändringar men i stort bevarat sin karaktär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av sambandet med grannfastigheten vilket ger byggnaden ett dokumentvärde ur samhälls- och socialhistoriskt perspektiv.

315. Hjällsnäs 38:1, Hagängsvägen 2

Bostadsbyggnaden uppfördes på 1930-40-talet i en tidstypiskt funktionalistisk stil i ett centralt läge i Gråbo samhälle. Det har endast genomgått mindre förändringar, bl.a. när ett större garage/carport senare vidbyggts.

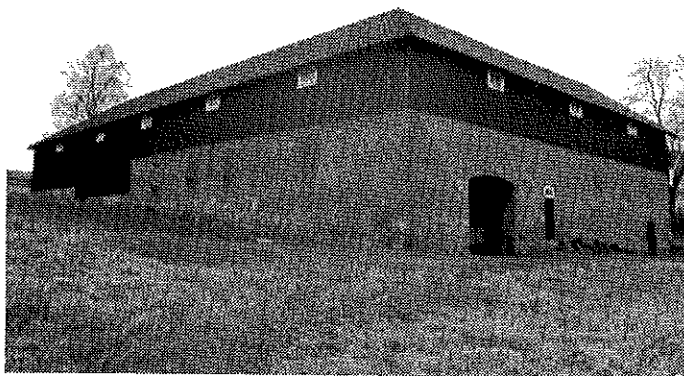
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en i stort välbevarad representant för sin tid. Det tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Byggnader från perioden utsätts generellt för ett stort förändringstryck, varmed välbevarade representanter börjar bli sällsynta och ett bevarande anses som angeläget.

316. Hjällsnäs 52:17, Monvägen 167

F.d. jordbruksanläggning med bostadshus där bevarandeförslaget främst rör undantagsstugan uppförd 1906 och den välhållna ladugården, vilken uppfördes 1928 med en form och organisation som är mycket vanlig inom kommunen. Mangårdsbyggnaden är från 1908 och har genomgått vissa förändringar men har i stora drag bevarat sin karaktär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaderna inom gårdsanläggningen har ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att de är välbevarade representanter för sin tid och funktion. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

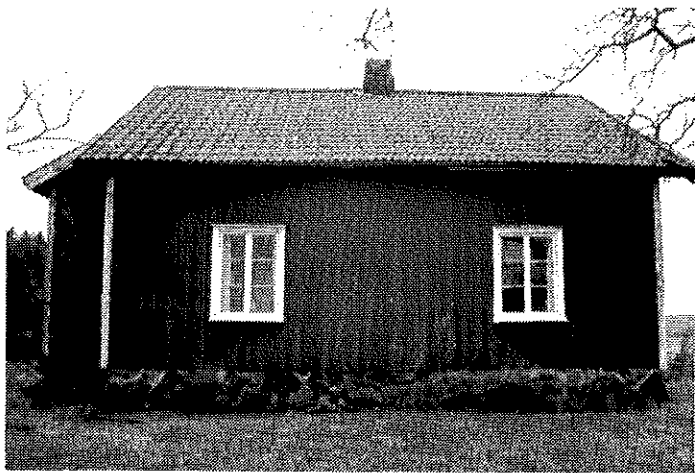

317. Hjällsnäs 55:1, Monvägen 152

Bostadshuset uppfördes 1943 av ägaren till en betongfabrik. Det står idag i princip oförändrat sedan byggnadstiden. Byggnaden kompletteras av ett mindre garage, vilket är gjutet som en del i en terrassering på den sluttande tomten.

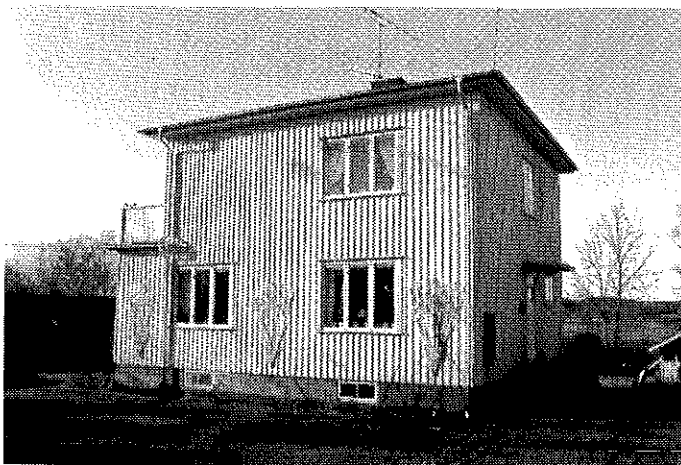
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen besitter ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv. Gården utgör västra entrén till Hjällsnäs by och har även ett personhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet förstärkas av att boningshuset är en i detalj välbevarad representant för sin tid.

318. Hunsared 1:4, Hunsaredsvägen 7

Jordbruksanläggning där bevarandeförslaget gäller ett friliggande boningshus NO om dagens gårdsanläggning. Byggnaden är ett s.k. västsvenskt dubbelhus, vilket uppfördes på 1880-talet och som sannolikt senare tillbyggt med ett trapphus och glasveranda. Den står idag välbevarad såväl interiört som exteriört.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en bra och välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Den besitter ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 31.*

319. Hällingsbo 4:1, Olstorpsvägen 145

Det exponerade boningshuset är uppfört med träfasader i tidstypisk funktionalistisk stil. Byggnaden står idag i princip oförändrad sedan byggnadstiden på 1930-40-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en bra och välbevarad representant för sin tid. Den besitter ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Byggnader av denna typ med ursprungliga träfasader förändras idag i stor omfattning och välbevarade liknande hus blir alltmer sällsynta. För att förmedla en bred bild av vårt byggnadsarv framstår ett bevarande som angeläget.

320. Lekstorp 1:30, Aggetorpsvägen 5

Bostadshuset är ett typhus uppfört 1942. Byggnaden har genomgått ovanligt få förändringar och står idag i princip oförändrat sedan byggnadstiden. På fastigheten finns även ett garage och ett mindre gäststuga.

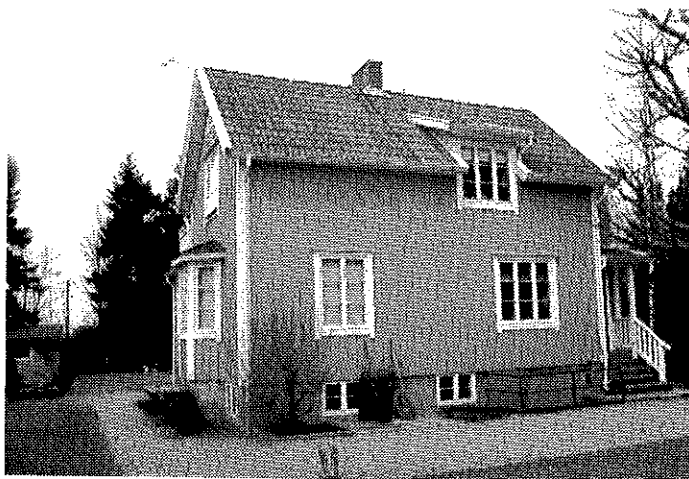
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadsbyggnaden är en bra och välbevarad representant för sin tid och för de tidiga typhus som vid den här tiden fick fotfäste på den svenska byggmarknaden. Anläggningen tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads-, samhälls- och arkitekturhistorisk synvinkel.

321. Lekstorp 1:38, Skogstunavägen 5

Bostadshuset uppfördes 1931. Byggnaden har, trots mindre förändringar och en avvikande fasadkulör, som helhet bibehållit sin karaktär med såväl utvändiga som invändiga detaljer bevarade. På den relativt stora tomten finns en senare tillkommen lekstuga.

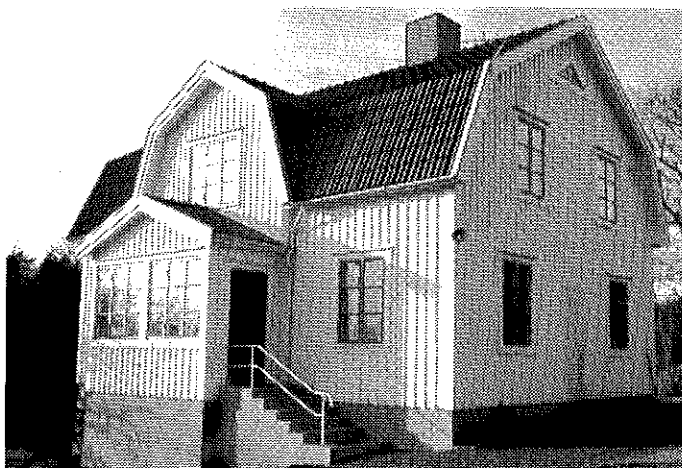
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadsbyggnaden tillmäts dokumentationsvärden ur byggnadshistoriskt perspektiv. Värdet förstärks av bevarade detaljer samt av att bevarade liknande byggnader från perioden börjar att bli sällsynta i denna del av kommunen.

322. Lekstorp 7:4, Sörgårdsvägen 10

Välbevarad f.d. jordbruksanläggning, nu enbart med bostadsfunktion. Den i detalj välbevarade mangårdsbyggnaden uppfördes år 1935. Ekonomibygnaderna består av en större vinkelbyggd ladugård med vidbyggt avtråde uppförd 1893, ett höns hus från 1937 samt en jordkällare. Även ekonomibygnaderna är välhållna.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av den välbevarade helheten. Gårdsanläggningen tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Det kulturhistoriska värdet förstärks av de enskilda välbevarade byggnaderna samt av att mangårdsbyggnaden är en god representant för sin tid.

323. *Lekstorp 12:1, Lekstorpsskolan, Aggetorpsvägen 2-4*

Skolmiljö. Till fastigheten hör fyra generationer skolbyggnader samt en f.d. lärarbostad och en gymnastikhall. Den äldsta skolbyggnaden har genomgått relativt stora förändringar medan övriga byggnader som helhet har bevarat sin ursprungliga karaktär.

Det kulturhistoriska värdet omfattar samtliga byggnader och motiveras av den avläsbara miljön, där varje epok har lämnat tydliga spår efter sig vilket ger ett pedagogiskt värde. Skolmiljön tillmäts ett dokumentvärde ur byggnads-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Den tillmäts även ett identitetsvärde för invånare i och kring Gråbo samhälle.

324. *Lundby Prästgård 1:1, Stora Lundby prästgård*

Prästgårdsanläggning. Huvudbyggnaden uppfördes enligt uppgift 1865 med en s.k. sexdelad plan. Den genomgick en relativt omfattande renovering 1950. Förutom som bostad har byggnaden tidigare även använts som pastorsexpedition. Ekonomibygnaderna utgörs av ett uthus från 1920-talet, vilket har använts som kuskbostad, förråd, vedbod och brygghus samt ett f.d. stall och vagnbod från 1910-talet. I anslutning till prästgården finns ett löneboställe uppfört på 1910-talet, en ladugård samt ett äldre sockenmagasin som enligt uppgift har flyttats hit på 1890-talet.

Det kulturhistoriska värdet omfattar hela anläggningen och motiveras av att den tillmäts ett stort dokumentvärde ur samhällshistoriskt perspektiv. Prästgården är en representant för en speciell anläggningskategori och den besitter ett byggnadshistoriskt värde. Den besitter även ett miljöskapande värde i samspel med den närliggande kyrkan, sockenmagasinet och löneboställe samt det kringliggande kulturlandskapet. Förslag till skyddsföreskrifter har upprättats av Göteborgs stift. *Ingår i: Kulturmiljö 38. Bebyggelsemiljö Q.*

325. *Lundby Prästgård 1:2, Stora Lundby kyrka*

Kyrkobyggnaden uppfördes 1728 på en äldre kyrkobyggnads grund. På 1740-talet tillkom vapenhuset medan sakristian tillbyggdes 1939. Den fristående klockstapeln färdigställdes 1728. På den kringliggande kyrkogården finns två s.k. stigluckor vilka uppfördes 1708 och som ger en uppfattning om det gamla kyrkogårdsområdets omfattning. Ett bårhus samt ett kombinerat förråd och utrymme för vaktmästare är byggt på senare tid.

Samtliga kyrkobyggnader uppförda före 1940 skyddas enligt kulturminneslagen 4 Kap. rörande kyrkliga kulturminnen. Det kulturhistoriska värdet motiveras av att de generellt besitter betydande dokument- och upplevelsevärden. Det gäller bland annat byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriska värden samt symbol-, identitets- och konstnärliga värden. I de flesta fall tillmäts de även stora miljöskapande värden. *Ingår i: Kulturmiljö 38. Bebyggelsemiljö Q.*

326. Målöga 1:5/Stannum 2:4, Kvarnkullen,

Olstorpsvägen

F.d. jordbruk med tillhörande sågverk/ kvarn och dammanläggning. Dagens byggnader utgörs av en dammanläggning från 1892, en mindre vattendriven såg/kvarnbyggnad uppförd 1893, en lada från 1910-20-talet samt ett boningshus uppfört 1895. Såg-/kvarnbyggnaden är i relativt förfallet men ännu i restaurerbart skick och har bland annat ett bevarat vattenhjul. Bostadsbyggnaden har genomgått vissa förändringar men har i stora drag bevarat sin karaktär. På fastigheten finns även rester av en fähusdel i natursten, vilken har tillhört en ladugård som revs på 1950-talet.

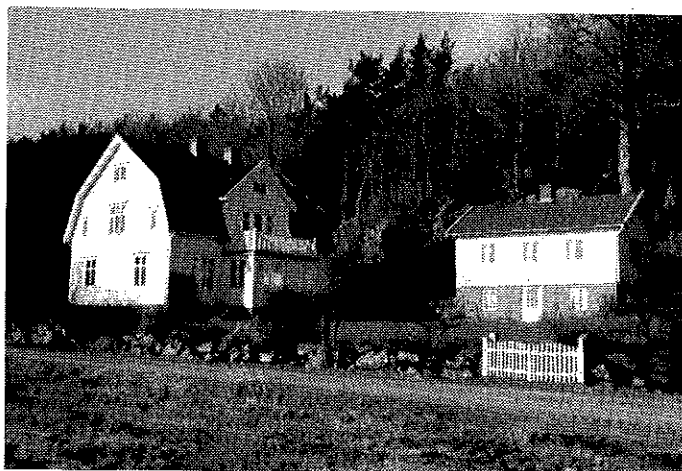
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen som helhet har ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Jordbruk med bevarade byggnader tillhörande viktiga binärningar är idag sällsynta i kommunen. Det kulturhistoriska värdet förstärks av bevarade detaljer samt av att anläggningens placering och utformning har ett visst pedagogiskt värde. *Ingår i: Kulturmiljö 37.*

327. Ramberg 1:10, Rambergsvägen 21

F.d. jordbruk. Gårdsanläggning där mangårdsbyggnaden enligt uppgift uppfördes 1856, men vars nuvarande karaktär härrör från en ombyggnad år 1925. Gårdens delvis rivna ladugårdsbyggnad från 1911 hade tidigare en ovanlig utformning. I övrigt hör till fastigheten en undantagsstuga på hög stenkällare vilken uppfördes 1924.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen är en i stort bevarad helhet, vilken tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Både mangårdsbyggnaden och kvarvarande delar av ladugården ger en bra bild av de stilideal som var rådande under 1920-talet.

328. Ryd 1:5, Dämsjövägen 6

Den exponerade bostadsbyggnaden uppfördes som sommarvilla vid tiden runt 1910 i en tidstypisk stil. Den har under en period fram till 1946 använts som pensionat. Byggnaden har genomgått vissa förändringar men har som helhet bibehållit sin karaktär. Till fastigheten hör även ett f.d. hönshus/rökeri, som troligen är samtida med boningshuset, samt ett senare tillkommet dubbelgarage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen är en bra representant för den villabebyggelse som växte fram i anslutning till Västgötabanan vid tiden efter sekelskiftet 1900. Den besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, byggnads- och arkitekturhistorisk synvinkel. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

329. Ryd 1:14, Tomtebo, Dämsjövägen 25

Det stora boningshuset uppfördes 1918 i tidstypisk villastil. Byggnaden har senare genomgått vissa förändringar på detaljnivå men har som helhet bibehållit sin karaktär. Interiört finns detaljer bevarade. Till fastigheten hör även ett lusthus vilket uppfördes 1991.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen är en bra representant för den villabebyggelse som växte fram i anslutning till Västgötatabanan vid tiden efter sekelskiftet 1900. Den besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, byggnads- och arkitekturhistorisk synvinkel. *Ingår i: Kulturmiljö 30.*

330. Stannum 2:6, g:a småskolan

F.d. folkskola numera öde. Den lilla skolbyggnaden uppfördes vid tiden runt sekelskiftet 1900 invid byvägen i Stannum. Den innehöll skolsal samt lärarbostad. Byggnaden har senare använts som förråd och står idag utan funktion. Den är delvis förfallen.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistorisk synvinkel. Det förstärks av att den har ursprungliga detaljer bevarade samt av att den är en representant för en speciell kategori byggnader som idag blir alltmer sällsynta. Byggnaden tillmäts även ett identitetsvärde för invånare i och kring Stannums by. *Ingår i: Kulturmiljö 37.*

331. Stannum 2:18, Olstorpsvägen

F.d. bennmjölsstamp numera snickerifabrik. Anläggningen uppfördes på 1930-talet som bennmjölsstamp i anslutning till Stannums järnvägsstation utmed Västgötatabanan. Funktionen förändrades senare till snickerifabrik. Huvudbyggnaden har under årens lopp genomgått vissa förändringar men har som helhet bevarat sin karaktär. Interiört finns bland annat remdrift och äldre maskiner bevarade.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, industri- och byggnadshistoriskt perspektiv. Samspelet mellan byggnader och bevarade invändiga detaljer gör att anläggningen även tillmäts ett teknikhistoriskt värde. Kopplingen till järnvägen och stationsområdet ger den också ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 37.*

332. Stannum 2:24, F.d. Stannums stationshus

F.d. stationsbyggnad numera med oklar användning. Byggnaden uppfördes som stationshus utmed Västgötabanan vid sekelskiftet 1900. Den har senare genomgått mindre förändringar men bibehållit sin karaktär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden besitter ett dokumentvärde ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att den är en i stort välbevarad representant för en speciell anläggningskategori. I samspel med bevarad banvall och lastkaj samt med närliggande snickerifabrik tillmäts den även ett miljöskapande värde. *Ingår i: Kulturmiljö 37.*

333. Stannum 8:1, Nordgården, Tolsjöhultsvägen 35

Jordbruksanläggning med välbevarad mangårdsbyggnad. Bevarandeförslaget gäller den sistnämnda, vilken är ett sk. västsvenskt dubbelhus uppfört år 1867. Byggnaden har genomgått mindre förändringar och är delvis förfallen men är ännu i restaurerbart skick.

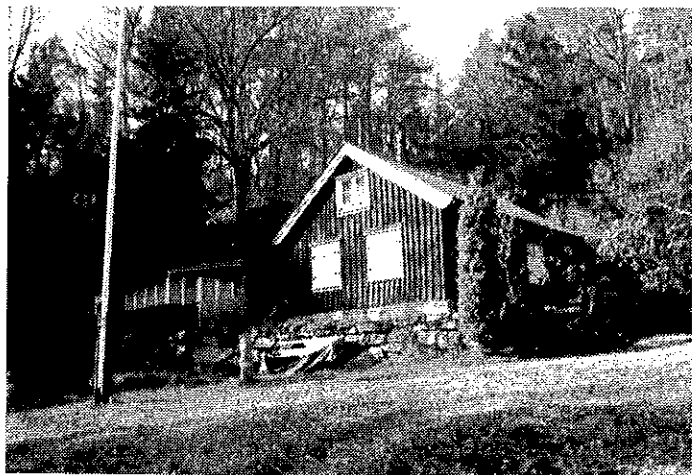
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att bostadsbyggnaden tillmäts ett dokumentvärde ur byggnadshistorisk synvinkel. Det förstärks av att byggnaden är välbevarad såväl interiört som exteriört samt av att den är en bra representant för en i Västsverige vanligt förekommande byggnadstyp. Äldre välbevarade byggnader av denna typ är idag sällsynta i kommunen.

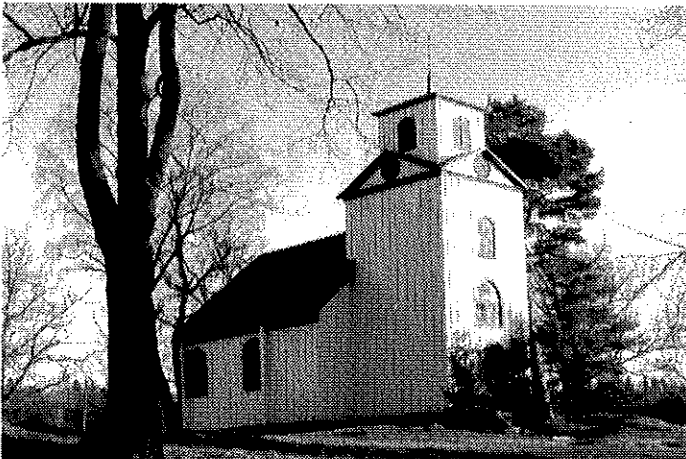

**334. Ytterstad 4:8, Dala-Minas, Norra Ytterstads-
vägen 54**

F.d. torpställe numera sommarbostad. Byggnaden, som ligger i utkanten av Ytterstads by, är troligen uppförd under 1800-talets andra hälft. Byggnaden har genomgått mindre förändringar men har bibehållit sin ursprungliga karaktär.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden tillmäts ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistoriskt perspektiv. Byggnaden är ett av få välbevarade torpställen i denna del av kommunen. *Ingår i: Kulturmiljö 40.*

335. Öjared 1:6, Öjareds säteri, Öjaredsvägen 45

Huvudbyggnad uppfördes år 1745, men har senare tillbyggt. Den norra flygeln uppfördes år 1749 och spannmålsmagasinet vid mitten av 1700-talet. Det yngre magasinet byggdes under 1930-talet. Södra "flygeln" har bl.a. använts som skogsvaktarbostad och uppfördes ca 1900. Vidare finns en stall- och vagnsbod från 1906, en f.d. ladugård som byggdes om 1918 och restaurerades under 1990-t och idag används som stall, en f.d. arbetarbostad från 1912 och en annan från ca 1900, en lekstuga från ca 1910. Kapellet byggdes år 1722. I slätten mot sjön ligger ett tc från ca 1920 och vid vattnet ligger ett badhus från ca 1925. Där ligger också en sommarstuga från 1980-talet på en stengrund från 1800-t. På gården finns också en arbetarbostad från ca 1930, ett pumphus i betong från 1960, en källare från 1910, ett tc från ca 1900 samt ett garage från ca 1930-t som senare byggts om. Här finns också en källare med ränne från ca 1900 och ett ridhus från ca 1980-talets slut.

Det kulturhistoriska värdet omfattar anläggningen som en helhetsmiljö där alla byggnader uppförda före 1960-talet har ett byggnads-, samhälls-, arkitektur-, social- och personhistoriskt värde. Kapellet, herrgårdsbyggnaden, flyglarna, stall- och vagnsboden samt badhuset har egna arkitektoniska värden i sin detaljutformning och deras inbördes förhållande. Den äldre magasinsbyggnaden är kommunens bäst bevarade och äldsta av sitt slag och har ett betydande miljöskapande värde. De särskilt nämnda byggnadernas värde förstärks av deras autenticitet. Till arbetarbostäderna är även stora socialhistoriska värden knutna. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Öjared 1:6 (forts)

Brattås, Mellombergsvägen 9

F.d. torp under Öjared, nu fritidshus, med välbevarat boningshus av dubbelhuskaraktär uppfört 1870. Ladugårdsgrund från 1930-talet samt ett f.d. hönsbhus från mitten av 1900-talet. Nära torpet finns en kalkkälla.

Torpmiljön har tappat sitt stora kulturhistoriska värde motiverat av sin autenticitet sedan ladugårdsbyggnaden försvann. Boningshuset hör dock till Öjareds bäst bevarade av dubbelhuskaraktär, med avseende på fönstersättning, formspråk, volym m.m. och tillmäts som sådant ett stort byggnads- och arkitekturhistoriskt värde. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Öjared 1:6 (forts)

Bäcken, Kvarnkärsvägen 26

Det f.d. torpet under Öjared används idag som fritidshus. Bostadshuset uppfördes 1908 medan ladugården och källaren härrör från 1800-t. Till fastigheten hör även en lillstuga.

Torpets kulturhistoriska värde motiveras av byggnads- och samhällshistoriska värden. Gården tillmäts också ett stort miljöskapande värde, som är knutet till byggnadernas förhållande till varandra, volym, materiella utformning, färgsättning samt läge i terrängen och samspel med kringliggande öppna marker. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Öjared 1:6 (forts)

Fälla, Kvarnkärsvägen 15

Enkelstuga med senare tillbyggd snedtäcka längs ena långsidan. Huset uppfördes 1855 och källaren med ränne är ungefär samtida. Byggnaderna är idag belägna alldeles intill golfbanan.

Byggnaden har bevarat sin västgötaspis och bakugn. Gårdsmiljön tillmäts, trots golfbanans närhet, byggnads- och samhällshistoriska värden. I sitt nya sammanhang ses byggnaden som en miljöskapande symbol för den rika mängden torp som har legat och fortfarande finns på Öjareds ägor. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

Öjared 1:6 (forts)

Hästhagen, Kvarnkärsvägen 7

Bostadshuset ombyggdes och flyttades några meter 1910. Källaren med ränne fungerar idag som lillstuga och är från tidigt 1900-t. På gården finns ytterligare en källare samt en ladugårdsruin.

Bostadshuset av dubbelhuskaraktär tillmäts ett kulturhistoriskt värde ur byggnadshistoriskt- och samhällshistoriskt perspektiv, sett i ett sammanhang med övrig bebyggelse under Öjared. Gården har även ett miljöskapande värde. **Riksintresse.** Ingår i: *Kulturmiljö 20.*

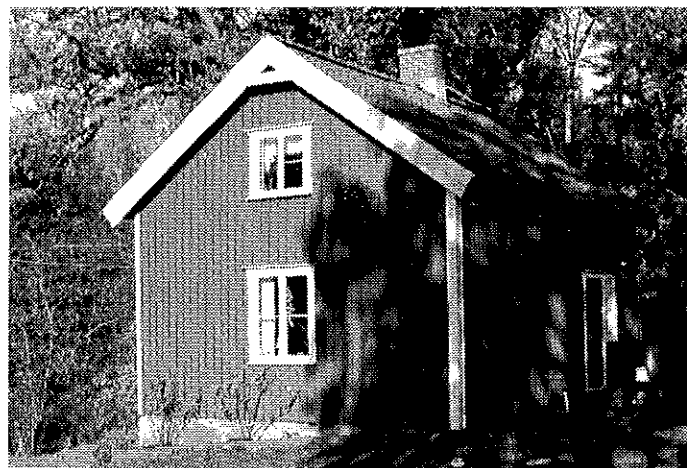

Öjared 1:6 (forts)

Kvarnkärr, Kvarnkärsvägen 23

F.d. torpställe med ladugårdsruin. Byggnadens kulturhistoriska värde motiveras, trots golfbanans tillkomst, ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt. I sitt nya sammanhang ses byggnaden som en miljöskapande symbol för den rika mängden torp som har legat och fortfarande finns på Öjareds ägor. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 20.*

Öjared 1:6 (forts)

Svederna, Karlabrosveder

Arrendetorp under Öjared med nuvarande funktion som sommarbostad. Torpet uppfördes 1863 och har en parstugas planlösning.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av ett byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt värde. Det sistnämnda sett i ett sammanhang med övriga torp under Öjared.

Östads socken

336. Gethult 1:7, Kilandavägen 30

F.d. jordbruk. Gårdsanläggning där mangårdsbyggnaden utgörs av ett välbevarat sk. Västsvenskt dubbelhus från 1875. I övrigt finns en delvis raserad ladugårdsbyggnad uppförd 1916 samt vedbod och jordkällare. Samtliga byggnader är i dåligt men ännu restaurerbart skick.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att gårdsanläggningen som helhet tillmätts ett dokumentvärde ur byggnads- och samhällshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att boningshuset är en välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Välbevarade byggnader av denna typ är i dag sällsynta i kommunen. I samspel med omgivande kulturlandskap tillmätts anläggningen också ett visst miljöskapande värde.

337. Järn 1:9, Sörviksvägen 47

Sommarläger/kursgård. Anläggningen drivs i SMU:s regi. Bevarandeförslaget gäller anläggningens samlingshall, vilken enligt uppgift uppfördes 1941 och ritades av Samuel Fränne. Byggnaden har genomgått mindre förändringar men har som helhet bibehållit sin karaktär. Övriga byggnader inom anläggningen tillmätts en betydelse för förståelsen av byggnaden och verksamheten som bedrivs där.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden tillmätts ett dokumentvärde ur byggnads-, arkitektur- och samhällshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att välbevarade byggnader av denna typ, från aktuell period, idag är sällsynta.

338. Kopparås 1:37, Gategården, Östadsvägen 52

F.d. jordbruk och gästgiveri numer enbart med bostadsfunktion. Anläggningen som har ett typiskt läge utmed länsväg 190 består idag av ett boningshus samt ett mindre uthus. Som gästgiveri kallades gården "Östad Gästgifvaregård". Huvudbyggnaden, som enligt uppgift är uppförd 1854, motsvaras av det s.k. dubbelradhuset. Den har genomgått relativt stora förändringar, men har äldre bevarade detaljer kvar och har i stora drag bevarat sin karaktär. Även uthuset har förändrats och fungerar idag bl.a. som garage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen besitter ett dokumentvärde ur samhällshistoriskt perspektiv. Det förstärks av att huvudbyggnaden är en tidig representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Anläggningens f.d. funktion som gästgiveri berättar om Östad bys historia och en företeelse som idag är i stort sett helt försvunnen. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

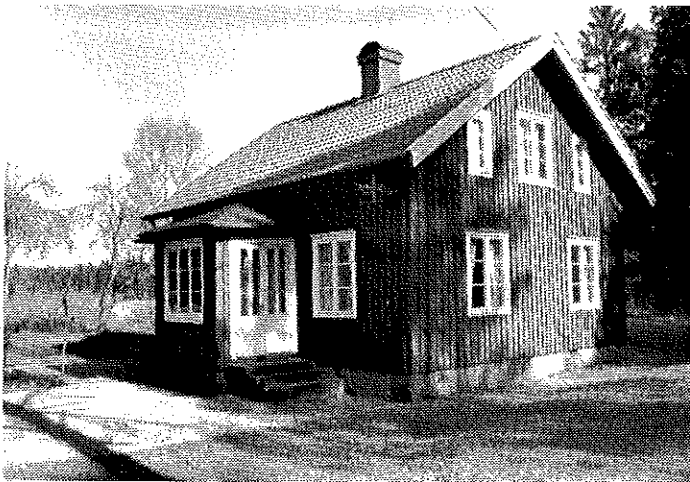

339. *Kopparås 1:39, f.d. Torsagården, Östadsvägen*

F.d. jordbruk idag enbart med bostadsfunktion. Av gårdsanläggningen, som har ett exponerat läge utmed länsväg 190, återstår ett i stort välbevarat boningshus samt en ekonomibyggnad från 1892, vilken idag fungerar som magasin. Boningshuset, som enligt uppgift är uppfört på 1850-talet, motsvaras av den sk. västsvenska dubbelhuset.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en bra och välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp, samt att ekonomibyggnaden är en välhållen representant för sin tid och funktion. Byggnaderna tillmäts ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv. Välbevarade hus från perioden är idag sällsynta i kommunen, vilket utgör förstärkande motiv. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

340. *Kåretorp 1:3, Kilandavägen 75*

F.d. jordbruk numer enbart med bostadsfunktion. Av gårdsanläggningen återstår idag boningshuset, vilket uppfördes 1918-19, samt ett yngre uthus/vedbod. Boningshuset, vars planlösning kan hänföras till det sk. Västsvenska dubbelhuset, har genomgått mindre förändringar, men är i stort välbevarat såväl exteriört som interiört.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av det välbevarade boningshuset som är en relativt sen representant för en vanligt förekommande byggnadstyp. Det tillmäts ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt perspektiv. Det kulturhistoriska värdet förstärks av bevarade invändiga detaljer samt av det faktum att välhållna byggnader av denna typ är sällsynta i kommunen.

341. *Skäfthult 1:10, Skäfthultsvägen 91-95*

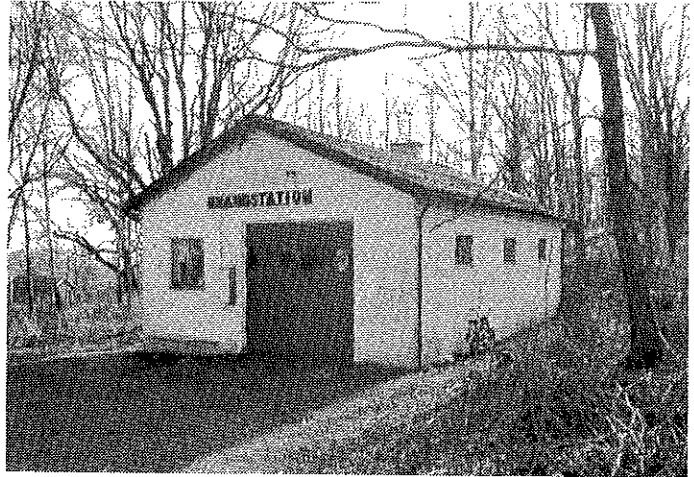
Ensamliggande jordbruksanläggning med funktionsdifferentierad bebyggelse där boningshuset enligt uppgift uppfördes 1879. Byggnaden som exteriört motsvaras av det sk västsvenska dubbelhuset, har genomgått vissa förändringar, men har som helhet bevarat sin karaktär. Anläggningens ekonomibyggnader består av en ladugård från 1916, vagnsbod samt en gårdssmedja, vilka troligtvis uppförts under 1900-talets första decennier. En slaktbod i betongsten har tillkommit till gårdsanläggningen vid mitten av 1980-talet.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av den bevarade helheten som tillmäts ett dokumentvärde ur bl.a. byggnadshistorisk synvinkel. Det förstärks av att boningshuset är en i stort välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp samt av att gårdssmedjan tillhör en byggnadskategori som börjar att bli sällsynt inom kommunen. *Ingår i: Kulturmiljö 43.*

342. Östad 1:1, f.d. Brandstation, Matses gata 2

F.d. brandstation. Byggnaden uppfördes på 1940-talet som brandstation men verksamheten lades enligt uppgift ned redan på 1950-talet. Den innehåller numera en skjutbana för luftgevär. Byggnadens exteriör står idag i princip oförändrad sedan byggnadstiden.

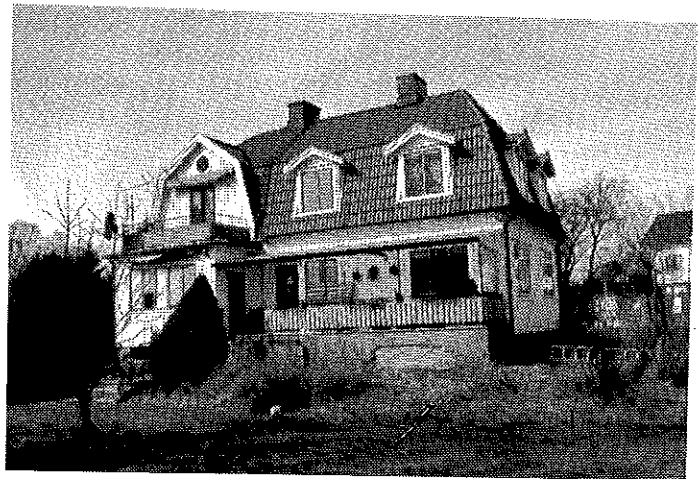
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en välbevarad representant för en speciell byggnadskategori. Byggnader av den här typen är idag sällsynta. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

343. Östad 3:10, Hampes väg 5

F.d. servering och bostad, idag enbart med bostadsfunktion. Byggnaden uppfördes vid slutet av 1930-talet i anslutning till järnvägsstationen, centralt i Sjöviks samhälle. Den har under ett par decennier inrymt en servering/kiosk.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden är en i stort välbevarad representant för sin tid. Den tillmäts ett dokumentvärde ur byggnadshistorisk synvinkel. Läget och funktionen i centrala Sjövik gör att byggnaden även tillmäts ett samhällshistoriskt värde.

344. Östad 4:5, Sjöviksvägen 31

F.d. ålderdomshem, numera fritidsgård. Huvudbyggnaden uppfördes som ålderdomshem år 1935. Till fastigheten hör även ett kombinerat brygghus/garage från samma period samt ett senare tillkommet uthus/förråd.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen är en i stort välbevarad representant för en speciell anläggningskategori. Den tillmäts ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistorisk perspektiv. Det kulturhistoriska värdet förstärks av att anläggningar av denna kategori och ålder idag är sällsynta. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

345. Östad 8:1, Östad Kyrka, Östad byväg25, f.d.

Östad prästgården

Kyrkobyggnad. Kyrkan uppfördes på 1690-talet och har därefter brunnit och genomgått vissa ombyggnationer bl.a 1945-46. I anslutning till kyrkan finns ett välbevarat sockenmagasin från tidigt 1800-tal samt kyrkogård.

Samtliga kyrkobyggnader uppförda före 1940 skyddas enligt kulturminneslagens 4 kap. rörande kyrkliga kulturminnen. Det kulturhistoriska värdet motiveras av att de generellt besitter betydande dokument- och upplevelsevärden. Det gäller bland annat byggnads-, byggnadsteknik- och samhällshistoriska samt symbol-, identitets- och konstnärliga värden. I de flesta fall tillmäts de även stora miljöskapande värden. **Riksintrasse.** Ingår i: *Kulturmiljö 44. Bebyggelsemiljö R.*

Östad 8:1, (forts)

Prästgården, Östad byväg 25, f.d. Östad Prästgården

Prästgård och pastorsexpedition. Anläggningens huvudbyggnad uppfördes 1907, med en s.k. salsbyggnads planlösning. Byggnaden har genomgått mindre förändringar men har bibehållit sin ursprungliga karaktär. I övrigt finns ett välbevarat brygghus/vagnsbod samt en f.d. svinstia, numera garage, vilka båda enligt uppgift är samtida med huvudbyggnaden. Till fastigheten hör ett garage kombinerat med kontor för kyrkvaktmästaren, tillkommet under senare tid samt ett garage med källare i betong från 1940-t.

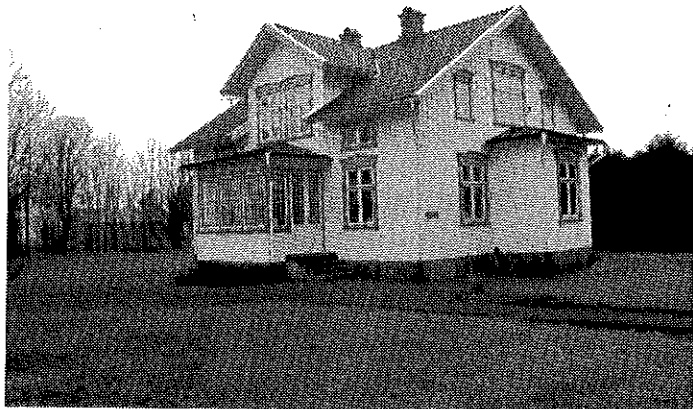
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen tillmäts ett dokumentvärde ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Anläggningen är en bra representant för en speciell anläggningskategori och prästgården har en utformning som bygger på en mycket traditionell planform. I samspel med den närliggande kyrkan och skolmiljön, besitter anläggningen ett miljöskapande värde samt pedagogiskt värde som ett bra exempel på den traditionella socknens medelpunkt. **Riksintrasse.** Ingår i: *Kulturmiljö 44. Bebyggelsemiljö R.*

346. Östad 9:3, Brogår, Kyrkvägen 12, f.d. Östad

Skattegården

F.d. jordbruk numera enbart med bostadsfunktion. Gårdsanläggning där boningshuset utgörs av ett tidstypiskt utformat sk. dubbelradhus från 1908. Byggnaden har genomgått förändringar på detaljnivå, men har som helhet bibehållit sin karaktär. Ekonomibyggnaderna består av en ladugård uppförd 1895 samt ett vagnslider och ett brygghus från sekelskiftet 1900. De större ekonomibyggnaderna har fasader vilka har klätts med plåt.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att boningshuset är en av socknens bäst bevarade mangårdsbyggnader från perioden. Som välbevarad representant för en vanligt förekommande byggnadstyp tillmäts byggnaden ett byggnadshistoriskt värde. Övriga bygg-

347. Östad 9:5, Skatta Kvarn, Kvarnvägen 34, f.d.

Östad Skattegården

F.d. jordbruksanläggning med vattendriven kvarn och såg samt tillhörande dammanläggning. Kvarnen uppfördes på 1870-talet, då den ersatte en äldre kvarn på platsen. Byggnaden står idag utan funktion, men är välbevarad såväl exteriört som interiört. Kvarnverksamheten upphörde på 1960-talet. Under en period efter 1945 har här parallellt med kvarnen drivits en såg och bl.a. har fisklädor tillverkats vid anläggningen. I övrigt finns en f.d. smedja, vilken dock är i mycket dåligt skick, samt ett bostadshus och en ekonomibyggnad.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att kvarnanläggningen med tillhörande byggnad och damm, vilken besitter ett dokumentvärde ur byggnadshistoriskt och samhällshistoriskt perspektiv. Anläggningen med bevarade detaljer tillmäts även ett teknikhistoriskt värde. Det kulturhistoriska värdet förstärks av att anläggningen har genomgått få förändringar och därmed utgör en välbevarad representant för en anläggningskategori som numera är sällsynt i kommunen. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

348. Östad 9:36, f.d. Östad Skattegården, Söderhall,

Hagens väg 11

Bostadshuset uppfördes år 1945 av en målarmästare. Byggnaden innehåller två lägenheter. Den står idag i princip oförändrad såväl exteriört som interiört.

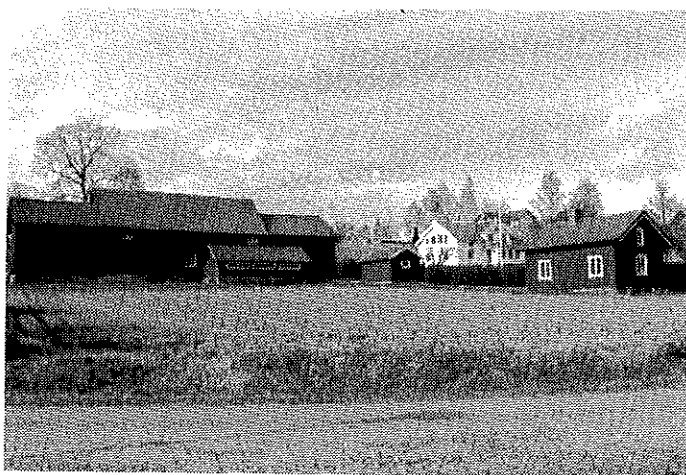
Det kulturhistoriska värdet motiveras av att byggnaden besitter ett dokumentvärde ur byggnads-, samhälls- och socialhistoriskt perspektiv. Byggnader från perioden förvanskas idag i stor omfattning och välbevarade liknande hus börjar bli allt mer sällsynta. *Ingår i: Kulturmiljö 44.*

349. Östad 11:18, Lidugården, Östad byväg 6

Jordbruksanläggning med funktionsdifferentierad bebyggelse där mangårdsbyggnaden utgörs av ett s.k. dubbelradhus från 1863. Byggnaden har genomgått förändringar, men har som helhet bevarat sin karaktär. De genomgående välhållna ekonomibyggnaderna består av en ladugård uppförd 1888, en källarvind, ett brygghus/snickarbod samt ett senare tillkommet garage.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av den bevarade helheten med ekonomibyggnader, mangårdsbyggnad, trädgård, odlingsytor, träd och stenvmurar. Detta representerar och förmedlar en bild av en gårdsanläggning från 1800-talets andra hälft utmed Östad gamla byväg. Anläggningen tillmäts ett byggnadshistoriskt värde. Den tillmäts även ett miljöskapande värde, som del i Östad bys bebyggelsestruktur. *Riksintresse. Ingår i: Kulturmiljö 44. Bebyggelsemiljö R.*

350. Östad 12:36, Sjöviksvägen 18

Bostadshuset utgörs av ett s.k. egna hem uppfört 1948 av en järnvägsarbetare. Byggnaden står idag i princip oförändrad sedan byggnadstiden. Till fastigheten hör även ett uthus.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistorisk synvinkel. Det förstärks av att bostadsbyggnaden är en välbevarad representant för sin tid. Oförändrade hus från perioden börjar att bli sällsynta och ett bevarande framstår som angeläget för att en bred bild av vårt byggnadsarv skall kunna förmedlas.

351. Östad 22:8, Sjöviks gård, Alefjällsvägen 6

F.d. jordbruk. Gårdsanläggningen har givit namn åt Sjöviks samhälle och stora delar av dagens samhälle ligger på mark som har avstyckats från gården. Anläggningen har från 1950-talet haft funktion som sommarhem i Frälsningsarméns regi. Den stora mangårdsbyggnaden uppfördes år 1870 och har senare genomgått vissa förändringar, men har som helhet bibehållit sin karaktär. Av anläggningen i övrigt återstår ett mindre bostadshus och en mindre ekonomibyggnad.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen har ett dokumentvärde ur samhälls- och byggnadshistoriskt perspektiv. Anläggningens exponerade läge och centrala betydelse för närområdet ger den vidare ett identitetskapande värde.

352. Östad 22:11, Lindåsvägen 5

Byggnaden är ett mindre sk. egna hem, vilket uppfördes vid slutet av 1930-talet. Byggnaden står idag oförändrad sedan byggnadstiden.

Det kulturhistoriska värdet motiveras av att anläggningen med bostadshus, trädgård, häckar, grind och grusade gångar, besitter ett dokumentvärde ur samhälls-, social- och byggnadshistorisk synvinkel. Värdet förstärks av att byggnaden är en välbevarad representant för sin tid. Oförändrade hus från perioden börjar idag att bli sällsynta och ett bevarande framstår som angeläget för att en bred bild av vårt byggnadsarv skall kunna förmedlas.

När vi idag tar hand om de äldre husen måste vi utgå från den teknik med vilken de byggdes. Husen måste tillåtas röra sig så som de alltid har gjort. Vi kan inte tilläggsisolera husen vare sig utvändigt eller invändigt utan att riskera att skada huset både tekniskt och estetiskt. Lär dig förstå husets byggnadssätt innan du åtgärdar det.

Fasadens material

Husets fasad avspeglar de material som använts till dess stomme. Timmerhuset hade ursprungligen de bilade stockarna som fasadmaterial; i senare tid kläddes de med stående brädpanel eller puts för att likna ett hus i sten. Det murade huset av sten eller tegel putsades och kalkfärgsmålades för att efterlikna ännu ädlare stenmaterial. Både sten och tegel kunde i sig själv utgöra fasadmaterial. Resvirkes, -plank- och regelstommen kläddes ofta med hyvlad brädpanel, men kunde också reveteras för att imitera stenhusets rustika utseende.

1900-talets byggande har i allt högre grad kommit att karaktäriseras av att stomkonstruktion och fasadmaterial är två skilda ting. Idag är i regel det som ser ut som ett tegelhus bara ett yttre skal, utan bärande funktion. På samma sätt anger inte en träpanel på något sätt hur huset är uppfört, den kan mycket väl klä en stomme av lättbetong.

Fasadens material kan ha förändrats genom åren. Det reveterade timmerhuset kan tidigare ha haft en stående brädpanel med locklister, men ursprungligen stått som ett rödmålat timmerhus. Vid en upprustning bör man då i regel utgå från det nuvarande utseendet och först i andra hand överväga ett återställande till ett äldre utseende. Behåll framför allt detaljrikedomen: snickarglädjen i fönsteromfattningar, verandor och räcken är en del av husets fasad som nästan alltid är av värde att bevara även om de inte tillhör husets äldsta utseende.

Tak och takmaterial

Husets viktigaste uppgift är att ge oss tak över huvudet, men ett välskött tak är också nödvändigt för att skydda huset i sig.

I vår svenska byggnadstradition har många olika takmaterial använts. De äldsta - vass och halm, torv och näver, spån och bräddor, stenflis och skiffer - är idag närmast historiska företeelser och just därför så viktiga att värna om där de ännu finns kvar.

Tegel är fortfarande det vanligaste takmaterialet på äldre bostadshus och på landsbygdens uthus. Det är ett material med lång livslängd och ett vackert åldrande. Ersätt aldrig ett tegeltak med ett tegelimiterande plåt eller betong.

Plåt har under 1900-talet blivit ett vanligt takmaterial på alla typer av hus. Det äldre plåttaket har med sina mindre plåtformat och sin detaljrikedom en helt annan karaktär än det moderna plastbelagda plåttaket som lagts med stora fladdrande plåtband. Det är viktigt att utgå från det äldre plåttakets utseende när man strävar efter att bevara en äldre byggnads karaktär.

Behåll det takmaterial som huset har och var skeptisk mot reklam för nya sk underhållsfria material. Ett tak är aldrig helt underhållsfritt.

Fönster och ytterdörrar

Fönstret har som sin främsta uppgift att släppa in dagsljus, men har i alla äldre hus också tjänst som vädringslucka. Dörren är husets öppning för människor, varor och möbler. Men fönster och ytterdörrar är också de viktigaste arkitektoniska elementen i de flesta byggnader. Deras placering och proportioner, dimensioner och detaljutförande är av avgörande betydelse för husets karaktär och berättar dess historia. Respekterar vi huset och vill bevara det oförstört är fönster och dörrar detaljer som vi först i yttersta nödfall skall förändra.

Nästan alltid kan gamla fönster med ganska små medel repareras och kompletteras så att de fungerar lika bra som nya. Är reparation en omöjlighet eller har fönstren redan bytts ut kan man alltid tillverka kopior efter originalen.

Försök inte hitta färdiga standardfönster till en äldre byggnad, det är dömt att misslyckas. Finsnickaren och mindre snickerier är de som man i första hand skall vända sig till om man vill tillverka fönster och dörrar i originalutförande. Låt snickaren arbeta efter en tillvaratagen förlaga. Se till att virkeskvalitet och hopfogning är densamma som i originalen. Återanvänd originalbeslag eller skaffa nya av samma typ som de ursprungliga. Godtag inga onödiga eftergifter, det finns ingen anledning till det.

Invändiga snickerier

Snickerier kan ofta betraktas som antikviteter. Fram till för ca 100 år sedan tillverkades de helt för hand, oftast av en lokal snickare. Varje hyveldrag, varje profil bär spår av ett unikt verktyg.

Snickerierna är tidsdokument. Genom att deras utformning skiftat med tiden är de en utgångspunkt vid datering av en byggnad. Snickerierna vittnar därför också om var och när en förändring skett. Snickeriernas profilering, sammansättning och storleksförhållande ger inte bara en tidsangivelse utan avspeglar även lokal tradition och husägarens sociala status. De smidda beslagen och kammarlåsen är prov på ett hantverk som vi helt saknar idag. Att ersätta originalsnickrier med nytillverkade "likvärdiga" är närmast en omöjlighet, det hantverket skulle bli mycket kostsamt idag. Gamla snickerier bör istället repareras och kompletteras på samma sätt som gamla möbler men utan strävan till ytlig perfektionism. Slitage och smärre skavanker hör till ett äldre hus och är en del av det som skiljer gammalt från nytt.

Vid förändringar i gamla hus ångrar man ofta att man gjort för mycket än tvärt om. Även det tidiga 1900-talets snickerier är tillverkade med en omsorg och detaljrikedom som vi sällan finner idag. Spara och åter-använd därför alla äldre snickerier, släng aldrig ett originalfoder, ett gammalt smitt beslag eller en gedigen spegeldörr i en container.

Golv, väggar och tak

De invändiga ytskikten i ett gammalt hus har ofta en karaktär som inte går att återskapa med moderna material. Lutande golv, skeva väggar och nedböjda tak hör också till sådant som ger stämning och en upplevelse av ålder och historisk äkthet. Genom att bevara allt detta blir det också mycket billigare att rusta upp ett gammalt hus.

De gamla golven av gran eller furu kan variera från kraftiga breda plankgolv till smala spontade brädgolv tänkta som underlag för linoleummattor. De kan vara obehandlade skurgolv, fernissade, oljemålade eller som idag ofta plastlackade. Har man kvar obehandlade skurgolv bör man behålla dem obehandlade. Ett skurgolv är lättare att sköta än man tror och förlorar sin skönhet om det lackas.

Gamla väggar kan ha sklerklining, kalkputs eller papp som underlag för tapeter, i många fall duger ett sådant underlag fortfarande bra efter reparation av skador. Vill man klä väggarna med skivmaterial är det viktigt att man väljer tunna skivor som kan följa väggarnas ojämnheter - då behöver man inte heller lossa och flytta ut foder och socklar.

Ta vara på prover av de tapeter eller den limfärgsmålning som tidigare förekommit. Riv inte i onödan bort tapeter, också kommande generationer bör få möjlighet att botanisera i husets historia så som det avspeglar sig i de många tapetlagren och färgskikten.

Taken har ofta varit limfärgsmålade direkt på brädorna eller pappspända. Taklisterna kunde vara enkla och ha formen av en trekantlist eller

Speciallagstiftning

Lagar till skydd för natur- och kulturmiljön

Till skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och miljöer har utformats vissa lagregler. Dessa återfinns huvudsakligen i plan- och bygglagstiftningen och den nya kulturminneslagen. Byggnadslagstiftningens användbara delar i bevarandesyfte motsvaras i huvudsak av planerings- och markanvändningsfrågor samt av bygglovprövning.

Den 1 juli 1987 infördes en ny plan- och bygglag (PBL), vilken kom att ersätta byggnadslagen från 1947 (BL) och byggnadsstadgan från 1959 (BS). I PBL har kulturvärdena fått en förstärkt ställning samt såväl kommunen som den enskilde har fått ett större ansvar. I den kommande planeringen medger den nya plan- och bygglagen att de kulturhistoriska intressena kan och bör tillgodoses i de tre olika planinstrumenten: översiktsplan, detaljplan och områdesbestämmelser. Byggnadsnämnden har fått en aktivare roll och större möjlighet att ställa krav på anpassning och hänsyn. Den enskilde fastighetsägaren har skyldighet att följa lagens bestämmelser oavsett om bygglov krävs eller ej.

Även genom Naturresurslagen (NRL) som infördes den 1 juli 1987 har kommunens ansvar ökat betydligt vad gäller utformningen av den lokala miljön som t.ex. att tillgodose kulturmiljövårdens intressen.

Plan- och bygglagen

Plan och bygglagen (SFS 1987:10, ändrad senast 1995:1197) innehåller bestämmelser angående markens användning för bebyggelsen, vilken ofta skall föregås av planläggning.

Grunddragen anges genom översiktlig planering och den närmare regleringen i detaljplan eller områdesbestämmelser. Såväl i den översiktliga planen som i detaljplanen kan anges de särskilda bestämmelser angående bebyggande och användning som kan finnas erforderliga. Med stöd härav ges skyddsmöjligheter för kulturhistoriskt värdefulla byggnader och miljöer. I plan- och bygglagen ingår därjämte bestämmelser om byggnadsnämnd, bygglov, rivningslov och marklov. Enligt 11 kap 1 § skall byggnadsnämnden bl.a. *”verka för en god byggnadskultur samt god stads- och landskapsmiljö”* och *”lämna råd och upplysningar i frågor som rör nämndens verksamhet”*.

Enligt departementschefen (proposition 1985/86:1) har PBL i större utsträckning än tidigare utgått *”från synsättet att den befintliga bebyggelsen samt befintliga natur- och kulturvärden utgör resurser som skall tas till vara”*. De grundläggande kraven på varsamhet och hänsyn ges i 3 kapitlet.

3 kap Krav på byggnader m m

1 § *”Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnaderna skall ha en yttre form och färg, som är lämplig för byggnaderna som sådana och ge en god helhetsverkan”*.

Enligt PBL 3:1 ställs krav på att byggnader placeras, utformas och färgsätts så att den yttre miljön får en god estetisk kvalitet och att den anpassas till natur- och kulturvärden. PBL ger byggnadsnämnden en starkare och mer aktiv roll när det gäller att hävda estetiska kvaliteter direkt vid lovgivning än den tidigare byggnadsstadgan (BS 38 § 1 st 39 §). Kraven på anpassning till miljön kan hävdas även i alldagliga miljöer där man anser att det finns kvaliteter som är värda att ta hänsyn till. För att få ett starkare skydd och för att ge full rättsverkan åt kommunernas krav vid särskilt

värdefulla byggnader kan man utfärda föreskrifter i detaljplan eller områdesbestämmelser, men detta är således ingen förutsättning för att ställa krav vid lovgivning.

3 kap 10 § gäller all befintlig bebyggelse och anger att: "Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara".

Det innebär att boendekvaliteter i äldre hus t.ex. goda rumssamband eller karaktäristiska rumsvolymer bör bevaras. Kakelugnar, skåpsnickerier, dörrar och paneler skall behandlas på ett varsamt sätt. Det innebär också för bostäder att väggar och våtenheter endast bör flyttas om det är absolut nödvändigt.

Varsamhetskravet förutsätter att den som tänker genomföra ändringsarbeten sätter sig in i de värden som byggnaden har och tar tillvara dessa så långt det är möjligt med hänsyn till övriga krav som ställs i samband med ändringar. Alla ändringar, det vill säga även åtgärder som inte kräver bygglov, omfattas av varsamhetskravet. I kravet på varsamhet ligger också ett krav på att hänsyn skall tas till möjligheterna för människor att bo kvar i ett område.

3 kap 12 § omfattar Byggnader som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär. Lagtexten utvidgar tionde paragrafens krav på att ändringar skall utföras på ett varsamt sätt så att olika värden tas till vara och anger att ovannämnda byggnader *inte får förvanskas*.

Tillämpningen bör utgå från vad som idag anses värt att bevara. Hit hör byggnader och miljöer som representerar olika tidsepoker, sociala förhållanden eller som värderas högt av en lokal opinion. Byggnader och miljöer behöver således inte vara av byggnadsminnesklass för att kravet skall kunna hävdas i varje enskilt bygglovsärende.

I första hand är det byggnadsnämnden som skall göra bedömningen av om ett skyddsintresse skall hävdas. Enligt 5 kap kan i detaljplan eller områdesbestämmelser utfärdas skyddsbestämmelser för denna typ av bebyggelse och enligt 8 kap kan dessa krav utökas med bygglovsplikt för underhåll och rivningslovsplikt av särskilt värdefull bebyggelse. Ersättningsreglerna i PBL innebär att fastighetsägare som kommer i kläm p.g.a. skyddsbestämmelser eller vägras rivning kan få ersättning.

13 § "...Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär". "Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras". Det sistnämnda gäller även byggnader som genom detaljplan eller områdesbestämmelser åläggs skyddsbestämmelser.

15 § "Tomter som tas i anspråk för bebyggelse skall anordnas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen..."

Kommunens översiktliga bevarande ambitioner och särskilda bevarandeinsatser, uttryckta i ett särskilt program för kulturmiljövård eller i en bevarandeplan, blir också av avgörande betydelse för möjligheterna att ta hänsyn till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen.

16 § "... Vid sådan ändring av en byggnad för vilken byggnämnan krävs, skall tomten anordnas så att den uppfyller kraven i 15 §, i den utsträckning som efter omständigheterna kan krävas med hänsyn till kostnaderna för arbetet och tomtens särskilda egenskaper."

17 § "Tomten skall, oavsett om de har tagits i anspråk för bebyggelse eller inte, hållas i vårdat skick". Byggnadsnämnden kan besluta att plantering skall utföras och att befintlig växtlighet skall bevaras. "Tomter, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, får inte förvanskas i det avseende de omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser".

4 kap Översiktsplan

1 § "I översiktsplanen skall redovisas de allmänna intressen enligt 2 kap och de miljö- och riskfaktorer som bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vattenområden. Vid redovisningen av de allmänna intressena skall riksintressen enligt lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m m anges särskilt".

Av planen skall framgå:

1. Grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vattenområden
2. Kommunens syn på hur den byggda miljön skall utvecklas och bevaras
3. Hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena enligt lagen om hushållning med naturresurser m.m.

Översiktsplanens innebörd och konsekvenser skall kunna utläsas utan svårighet. I översiktsplanen ges rekommendationer för bebyggelseutvecklingen samt en överblick över bestämmelser och planer som gäller inom olika delar av kommunen. Översikten uttrycker principiella handlingslinjer i arbetet med planläggning och byggande. Planen innebär inte några bindande bestämmelser utan dess huvudsakliga funktion är att utgöra underlag för kommande beslut samt redovisa och informera om de allmänna intressena. I översiktsplanen anges också områden som kom-

munen avser detaljplanera eller upprätta områdesbestämmelser för.

I syfte att bl.a. mildra eventuella konflikter mellan förnyelse och bevarande har rekommendationerna karaktären av allmänna hänsynsregler, antingen generellt eller för särskilda geografiskt avgränsade områden. I synnerhet för de delar av kommunen där någon lovprövning inte är nödvändig, har dessa rekommendationer stor betydelse för att förverkliga målet och att ta tillvara det kulturarv som den byggda miljön utgör. Här fungerar de också som en del av informationen till fastighetsägare och brukare med beskrivningar av områdenas kvaliteter och råd om hur dessa kvaliteter kan tas tillvara vid byggnadsåtgärder av olika slag.

Översiktsplanen kan också utnyttjas som ett samordningsinstrument i den kommunala verksamhetsplaneringen, där olika program med anknytning till markanvändningsfrågor sammanvägs med kommunens ekonomiska planering. Genom att översiktsplanen omarbetas med jämna mellanrum, behandlar den inte bara var och hur bebyggelseförnyelsen bör ske utan även när.

5 kap Detaljplan och områdesbestämmelser

1 § "Prövning av markens lämplighet för bebyggelse och reglering av bebyggelsemiljöns utformning skall ske genom detaljplan för ...bebyggelse som skall förändras eller bevaras, som regleringen behöver ske i ett sammanhang..."

2 § "Vid utformningen av en detaljplan skall skälig hänsyn tas till befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden som kan inverka på planens genomförande..."

7 § I detaljplan får "meddelas bestämmelser om ...placering, utformning och utförande av byggnader, andra anläggningar och tomter, varvid får meddelas varsamhetsbestämmelser för att precisera kraven i 3 kap 10 §, skyddsbestämmelser för byggnader som avses i 3 kap 12 § och för tomter som är särskilt värdefulla ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt,

rivningsförbud för byggnader som avses i 3 kap 12 § samt sådana bestämmelser i fråga om andra ändringar av byggnader än tillbyggnader som får utföras med stöd av föreskrifter enligt 21 § lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m m .. “.

16 § *“För begränsade områden som inte omfattas av detaljplan kan områdesbestämmelser antas för att säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås”.*

I en **detaljplan** betyder bestämmelser om byggnadsrätter, byggnadssätt och markens användning mycket för möjligheterna att bevara kulturhistoriskt eller konstnärligt värdefull bebyggelse. Genom att begränsa byggnadsrätter till att motsvara befintliga byggnaders volym, och i förekommande fall förtydliga med områdesbeteckningen "Q" med tillhörande användningsbestämmelser och "q" med bestämmelser om särskild miljöhänsyn, skapas planmässiga förutsättningar för ett långsiktigt säkerställande. Genom en sådan "skräddarsydd" plan kan byggnadsrätten alltså regleras efter befintliga förhållanden och den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen bevaras i sin nuvarande utformning.

q markerar värdefull miljö. Med q kombinerat med index q1, q2 etc, kan rivningsförbud och skyddsbestämmelser regleras. Detta gäller både för kvartersmark och allmän plats.

Q betyder att marken får användas endast för befintlig, kulturhistorisk bebyggelse. Bestämelsen innebär också att användningen i övrigt är helt fri till bostäder, kontor, handel, vårdshus etc. Den enda begränsningen är att användningen inte får motverka syftet att bevara byggnaderna och att användningen inte medför betydande olägenheter för omgivningen. Markanvändningen Q innebär inte automatiskt ett rivningsförbud, men kan ändå leda till att rivning vägras med stöd av 8 kap 16 §. Om ett absolut rivningsförbud skall gälla behöver q1 = rivningsförbud läggas till.

8 kap Bygglov, rivningslov och marklov

Generellt gäller enligt 1 § att bygglov krävs för att uppföra byggnader och att göra tillbyggnader. I övrigt gäller bl.a.

3 § *“I områden med detaljplan krävs ...bygglov för att 1. färga om byggnader eller byta fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial samt för att göra andra ändringar av byggnader som avsevärt påverkar deras yttre utseende, ...”.*

Enligt 4 § krävs dock inte lov beträffande en- och tvåbostadshus för att *“..färga om byggnader inom områden med detaljplan, om byggnadens karaktär därigenom inte ändras väsentligt”.*

Kommunen får dock enligt 6 § *“för ett område som utgör en värdefull miljö bestämma att bygglov krävs för att ...inom områden med detaljplan färga om en- eller tvåbostadshus och komplementbyggnader, ...underhålla sådan bebyggelse med särskilt bevarandevärde som avses i 3 kap 12 §”.*

8 § *“Inom områden med detaljplan krävs rivningslov för att riva byggnader eller delar av byggnader, om inte annat bestämts i planen...”.*

9 § *“... Kommunen får i detaljplan besluta att marklov krävs för trädfällning...”.*

16 § *“Ansökningar om rivningslov skall bifallas, om inte byggnaden eller byggnadsdelen ... bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde”.*

Utanför detaljplanerat område erfordras inte bygglov för att färga om byggnader, byta fasadmateriäl, taktäckningsmaterial eller att utföra andra ändringar som avsevärt påverkar byggnadens yttre. För en- och tvåbostadshus behövs inte heller inom detaljplan bygglov för sådana yttre ändringar. I detaljplan eller områdesbestämmelser kan dock införas tillståndspflicht liksom lovplikt för underhållsåtgärder för bebyggelse med särskilt bevarandevärde.

För att säkerställa översiktsplanens bevarandesyften kan det därför i många fall vara naturligt att omsätta planens rekommendationer till mer detaljerade bestämmelser om lovpliktens omfattning samt byggnadernas placering, utformning och utförande. Detaljplanen medger också andra preciseringar av bevarandeintressena i miljön såsom parker, gator, torg och andra allmänna platser.

Kommunen kan också meddela skyddsbestämmelser för särskilt värdefull bebyggelse och på så sätt ge samma skydd som länsstyrelsens beslut beträffande byggnadsminnen. Härigenom åstadkommes s.k. kommunala byggnadsminnen. Genom skyddsbestämmelser kan kommunen införa ett permanent förbud mot rivning av kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull bebyggelse liksom bestämmelser hur de skall underhållas. Bestämmelser kan avse både en byggnads yttre och inre. Detaljplanen är bindande och har en genomförandetid på minst 5 år och högst 15 år.

Områdesbestämmelser skall kommunen kunna anta för att säkerställa syftet med översiktsplanen eller för att tillgodose ett riksintresse enligt naturresurslagen. Områdesbestämmelser kan dock inte gälla inom områden med detaljplan. I de flesta fall kräver ett område där stadsförnyelse är aktuell vanligen den mer fullständiga regleringen som en detaljplan kan ge, men i sådana lägen där bindande bestämmelser endast behövs i några få avseenden kan områdesbestämmelser vara användbara.

För att säkerställa bevarandeintressena kan kommunen genom områdesbestämmelser, liksom för detaljplaner, utvidga den tillståndsplikt som normalt gäller t.ex. för att färga om byggnader, byta fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial eller andra ändringar som avsevärt påverkar en byggnads yttre. Hit hör även att bygglovplikt kan införas för jordbrukets och liknande näringsars ekonomibyggnader. Också rivning, underhållsåtgärder, schaktning,

fyllning och trädfällning kan lovpliktigas inom dessa områden.

Områdesbestämmelser kan även omfatta byggnaders placering, utformning och utförande samt andra betydelsefulla inslag i miljön som parker, gator, torg och andra allmänna platser. I likhet med vad som gäller för ett detaljplanerat område kan också skyddsbestämmelser antas för kulturhistoriskt värdefulla byggnader eller bebyggelsemiljöer.

Kulturminneslagen

Från och med 1 januari 1989 gäller en ny lag för landets kulturminnen, den så kallade "kulturminneslagen" (KML). Därmed upphävs de tidigare lagarna:

- a) lagen (1942:350) om fornminnen
- b) lagen (1960:390) om byggnadsminnen
- c) lagen (1985:1104) om skydd för utförelse av vissa äldre kulturföremål

1 kap Portalparagraf

I Kulturminneslagens inledande bestämmelser slås fast att "*Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö.*"

*Ansvar*et för detta kulturarv delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas". I propositionen sidorna 33 och 71 står att "Kommunens ansvar för kulturminnesvården är dessutom mycket betydande. I praktiken kommer det att få beaktas främst i den planering och vid de åtgärder som företas inom ramen för PBL och NRL" samt "Kommunernas roll i planeringen av den fysiska miljön ger den en sällsynt stor möjlighet att vårda sig om sådana kulturvärden som, utan att kvalificera sig till det särskilda skydd som kan komma i fråga enligt 2 och 3 kap denna lag, ändå har sitt värde".

2 kap Fornminnen

1 § Fasta fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

“Fasta fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna.

1. *Gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,*
2. *Resta stenar samt stenar och berggrytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar,*
3. *Kors och minnesvårdar,*
4. *Samlingsplatsen för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål,*
5. *Lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,*
6. *Ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader eller försvarsanläggningar samt av andra märkliga byggnader och byggnadsverk,*
7. *Färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter,*
8. *Skeppsvrak, om minst ett hundra år kan antas ha gått sedan skeppet blivit vrak*

Fasta fornlämningar är också naturbildningar till vilka ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna liksom lämningar efter äldre folklig kult”.

2 § *“Till en fast fornlämning hör ett så stort område på marken eller sjöbotten som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde”.*

6 § *“Det är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller annat sätt ändra eller skada fast fornlämning”.*

7 § *“Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs att skydda och vårda en fast fornlämning”.*

9 § *“Länsstyrelsen får meddela särskilda föreskrifter till skydd för en fast fornlämning”.*

10 § *“Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag bör i god tid ta reda på om någon fast fornlämning kan beröras av företaget, och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen”.*

12 § *“Den som vill rubba, ändra eller ta bort en fast fornlämning, skall ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen”.*

2 kap behandlar även en definition av begreppet fornfynd, påföljder vid ingrepp i fast fornlämning, inlösen och hittelön vid fornfynd, fyndfördelning, metallsökare samt ansvar och överklagande m.m.

3 kap Byggnadsminnen

(Byggnader i kommunal och enskild ägo)

1 § *“En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde”. “Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är fast fornlämning eller kyrkobyggnad enligt denna lag”.*

Byggnadsminnesskyddet har i den nya kulturminneslagen vidgats till att också gälla byggnader inom kulturhistoriskt synnerligen märkliga bebyggelseområden även om varje enskild byggnad som ingår i ett sådant område inte i sig kan sägas vara synnerligen märklig i lagens mening. Det vidgade byggnadsminnesskyddet svarar mot en strävan att i ökad utsträckning

bevara samlade värdefulla miljöer, vid sidan av enskilda monument.

Begreppet "byggnad" ges i bestämmelserna en vid tolkning med resultat att såväl bryggor, murar, vallar, kvarnar, sågar, broar, gruvor, alléer, parker och trädgårdar kan byggnadsminnesförklaras. En förutsättning är dock att de uppfyller kvalitetskravet i fråga om kulturhistoriskt eller konstnärligt värde, samt att anläggningen i fråga äger en sådan ålder att ett kulturhistoriskt tidsperspektiv kan anläggas på den.

2 § "När en byggnad förklaras för byggnadsminne skall länsstyrelsen genom skyddsföreskrifter ange på vilket sätt byggnaden skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras".

3 § "Skyddsföreskrifterna skall så långt möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare till kringliggande markområde. Hänsyn skall härvidtas till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål".

4 § "Fråga om en byggnad bör förklaras för byggnadsminne kan väckas av var och en genom ansökan eller tas upp av länsstyrelsen på eget initiativ".

Ansökan om att en byggnad skall förklaras för byggnadsminne skall innehålla uppgifter om:

- fastighetsbeteckning
- lagfaren ägare
- beskrivning av byggnaden
- av vilken orsak man vill att byggnaden skall skyddas

5 § "Då fråga väckts eller tagits upp om en byggnad skall förklaras för byggnadsminne, får länsstyrelsen i avvaktan på ärendets slutliga prövning meddela förbud mot åtgärder som kan minska eller förstöra byggnadens kulturhistoriska värde. Förbudet får gälla för en tid av högst sex månader. Om det finns synnerliga skäl får det förlängas, dock högst sex månader varje gång".

6 § "Om en byggnad kan antas komma ifråga som byggnadsminne, får länsstyrelsen, utan att fråga väckts om byggnadsminnesförklaring, förorda att anmälan till länsstyrelsen skall göras, innan byggnaden rivs eller ändras på ett sätt som väsentligen minskar dess kulturhistoriska värde.

Länsstyrelsen skall inom en månad från det anmälan kommit in dit avgöra om den skall ta upp fråga om byggnadsminnesförklaring av berörd byggnad. Under denna frist får den anmälda åtgärden inte vidtas utan att länsstyrelsen har medgett det".

Paragraferna 10-21 behandlar:

- bestämmelser om ersättning och inlösen
- ändringar och hävande
- ansvarsbestämmelser m.m.
- överklagande m.m.

Byggnadsminnenas antal (hela anläggningar) i landet uppgår för närvarande till omkring 900 st, varav ca 50 st inom f d Älvsborgs län.

4 kapitlet - kyrkor

Bestämmelserna i 4 kapitlet omfattar kyrkliga kulturminnen och skyddar kulturhistoriska värden i kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser. Generellt gäller tillståndsplikt från länsstyrelsen för förändringar av kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillkommit efter 1939. Vad som avses med förändringar redogörs för i paragraf 3. I paragraf 4 framgår att bestämmelserna i paragraf 3 även skall tillämpas för kyrkobyggnader och kyrkotomter tillkomna efter 1939 om riksantikvarieämbetet beslutar så.

5 och 6 kap - Kulturföremål

5:e kapitlet behandlar skyddet av vissa äldre kulturföremål och 6:e kapitlet återlämnandet av olagligt bortförda kulturföremål.

Föreskrifter angående statliga byggnadsminnen

I Kulturminneslagens 3 kap rörande Byggnadsminnen står att *“I fråga om byggnad av sådant värde som sägs i första stycket “1 § ”och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till annan ägare än staten skall det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag”.*

Merparten av landets “statliga byggnadsminnen” utgörs av monumentalbyggnader som slott och residens men där förekommer även byggnader med enklare arkitektur som fyrar, skolor, tingshus, militärboställen och sjukhus. De statliga byggnadsminnenas antal (hela objekt) uppgår i landet för närvarande till ca 300 st. Byggnaderna skyddas enligt Förordning om statliga byggnadsminnen 1988:1229.

BYGGNADSVÅRDSBIDRAG

Vid underhåll och ombyggnad av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse finns vissa möjligheter att få ekonomiska bidrag och lån. Bidragens storlek och eventuella låns utformning kan variera. Kontakta Länsstyrelsen eller Länsmuseum i god tid för information om vilka möjligheter som finns innevarande år.

Förutsättningarna för att erhålla bidrag är t.ex.:

- att byggnaden har ett dokumenterat kulturhistoriskt värde
- att ombyggnad och underhåll sker varsamt och efter byggnadens egna förutsättningar
- att det kulturhistoriska värdet bibehålls

Stöd kan utgå till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i vid mening. Beviljningen av bidrag bedöms bl.a. med den omgivande miljön som utgångspunkt. Bidrag får lämnas till motiverade *överkostnader* vid åtgärder som t.ex. ombyggnad, renovering och underhåll där särskild hänsyn tas till byggnadsverkets kulturhistoriska värde. Bidrag får även lämnas till grundförstärkning av kulturhistoriskt värdefulla hus.

Länsstyrelsen kan i bidragsbeslutet ställa villkor för bidragets användning, antikvarisk medverkan, dokumentation, besiktning och annan redovisning samt bevarade.

De objekt som kan komma ifråga är:

- Byggnadsverk i vid mening. Bl.a. till byggnader och anläggningar som saknar egentlig användning s.k. överloppsbyggnader
- miljöbilden runt själva byggnaden t.ex. parker, broar och gatubeläggning
- byggnadsverk som är fasta fornlämningar enligt 2 kap KML, t.ex. stenvalvsbroar
- museala byggnader på *ursprunglig plats*

Bidrag kan utgå i de fall restaureringsarbeten förorsakar extra kostnader på grund av kulturhistoriska hänsynstaganden. Sådana *överkostnader* kan uppkomma exempelvis vid:

- bevarande av byggnader som saknar egentlig användning, s.k. överloppsbyggnader eller
- bevarande av den omgivande miljöbilden eller
- bevarande av byggnadsdel som saknar egentlig funktion, men som är viktig för helheten, t.ex. torn eller verandor
- hänsynstagande till befintligt material, t.ex. putsdekor och snickeridetaler
- användande av samma typ av fasad- och takmaterial som det ursprungliga, t.ex. spån, skiffer eller profilerade paneler
- särskild ytbehandling, t.ex. trätjära eller kalkfärg
- tillämpning av samma teknik som ursprungligen använts och samma detaljutformning som den befintliga
- arbeten som kräver medverkan av konservator eller annan specialist
- antikvarisk medverkan för förundersökning och projektering, antikvarisk platskontroll och dokumentation under arbetet gång samt för särskilda byggnadstekniska undersökningar

Vid beviljande av bidrag kan krav komma att ställas på att bebyggelsen skall bevaras för framtiden. Säkerställande kan ske genom byggnadsminnesförklaring eller kommunala beslut, t.ex. enligt Plan- och bygglagen.

För byggnadsminnen eller annan bebyggelse som ligger inom riksintresseområde kan bidrag ges med högst 90% av de kulturhistoriska motiverade överkostnaderna. För övrig bebyggelse av kulturhistoriskt värde kan bidrag lämnas med högst 50% av överkostnaderna. Om det finns särskilda skäl kan Riksantikvarieämbetet medge att större bidrag lämnas.

För ytterligare information kan man vända sig till länsstyrelsens kulturmiljöenhet eller länsmuseum som även tillhandahåller den särskilda blankett som används vid ansökan om byggnadsvårdsbidrag.

LITTERATUR

- Hill Örjan m fl**, *En kulturslinga vid Håvared*, Skogsvårdsstyrelsen i Älvsborgslän, 1995
- Falklind Hans**, *Det gamla Lerum*, Haspen Förlag, Lerum, 1987
- Falklind Hans**, *Herrgårdsliv på 1880-talet, Aspenäs på Butenschöns och Henriques tid*, Haspens förlag, Lerum, 1989
- Falklind Hans** (red), *Lerums vägar fyra socknars väghistoria*. 1990
- Falklind Hans**, *Livet kring Aspen - en svunnen tid i bild*. Haspens Förlag, Lerum, 1985
- Kristoffersson Märten, Stahre Ulf**, *Säveån - från Hedefors till Floda. En kulturhistorisk beskrivning från Lerums kommun*. Länsstyrelsen i Älvsborgs län och Älvsborgs länsmuseum, Vänersborg, 1996
- Ramhage, Ariana**, *Bebyggelsen i Lerum*. Lerums kommun, Lerum 1994.
- Svenska gods och gårdar*. Del XXIX. Västergötland. Älvsborgs län (norra delen utom Dalssland. Uddevalla 1941
- Thorbjörnsson Hans m fl**, *Nääs i äldre tider*, Skallsjö Hembygds- och Fornminnesförening, Lerum, 1985
- Thorbjörnsson Hans**, *Lerum förr och nu*, Warne förlag, Borås 1985
- Unnerbäck Axel m fl**, *Kulturhistoriskt värde*, Kulturmiljövård 1-2, 1995
- Vigård Folke**, *Lerums socken genom tiderna*, Lerums kommun, Lerum, 1976
- Widell Evald**, *Skallsjöboken*, Skallsjö Hembygds- och Fornminnesförening, Floda, 1978
- Zollitsch Martin**, *Arkitektur i Lerums kommun*. Byggnader och miljöer av arkitektoniskt intresse. Lerum 1999

KÄLLOR

Byggnadsvårds pärmen, Byggnadsvård Nääs

Koncept 1988 -11-30, Förslag till fördjupad Översiktsplan för Nääs-Öijared, Översiktlig planering, Lerums Kommun

Kulturhistorisk utredning 3, Lerums kommun, Norra Älvsborgs museiförening, 1970

Kulturhistorisk inventering, Nääs-Öijared Översiktsplan, Älvsborgs länsmuseum, 1988

Kulturhistorisk Byggnadsinventering NR 39, Tranemo kommun, Remissupplaga, Älvsborgs länsmuseum, 1996

Program för kulturminnesvård, Lerums kommun. Lerums kommun och Länsstyrelsen i Älvsborgs län. 1984

ARKIV

Ålvsborgs länsmuseum, Topografiska arkivet: Kulturhistorisk byggnadsinventering 1970
Lokalhistoriska arkivet, Lerums kommun

Litteraturtips - Byggnadsvård:

Gysinge byggnadsvårdscentra, *Reservdelar till gamla hus*, Produktkatalog 1998

Hidemark Ove m.fl. *Så renoveras torp och gårdar*, ICA bokförlag,

Byggnadsvårds pärmen, Byggnadsvård Nääs

Svenska föreningen för byggnadsvård, *Hantverket i våra gamla hus*; 1998

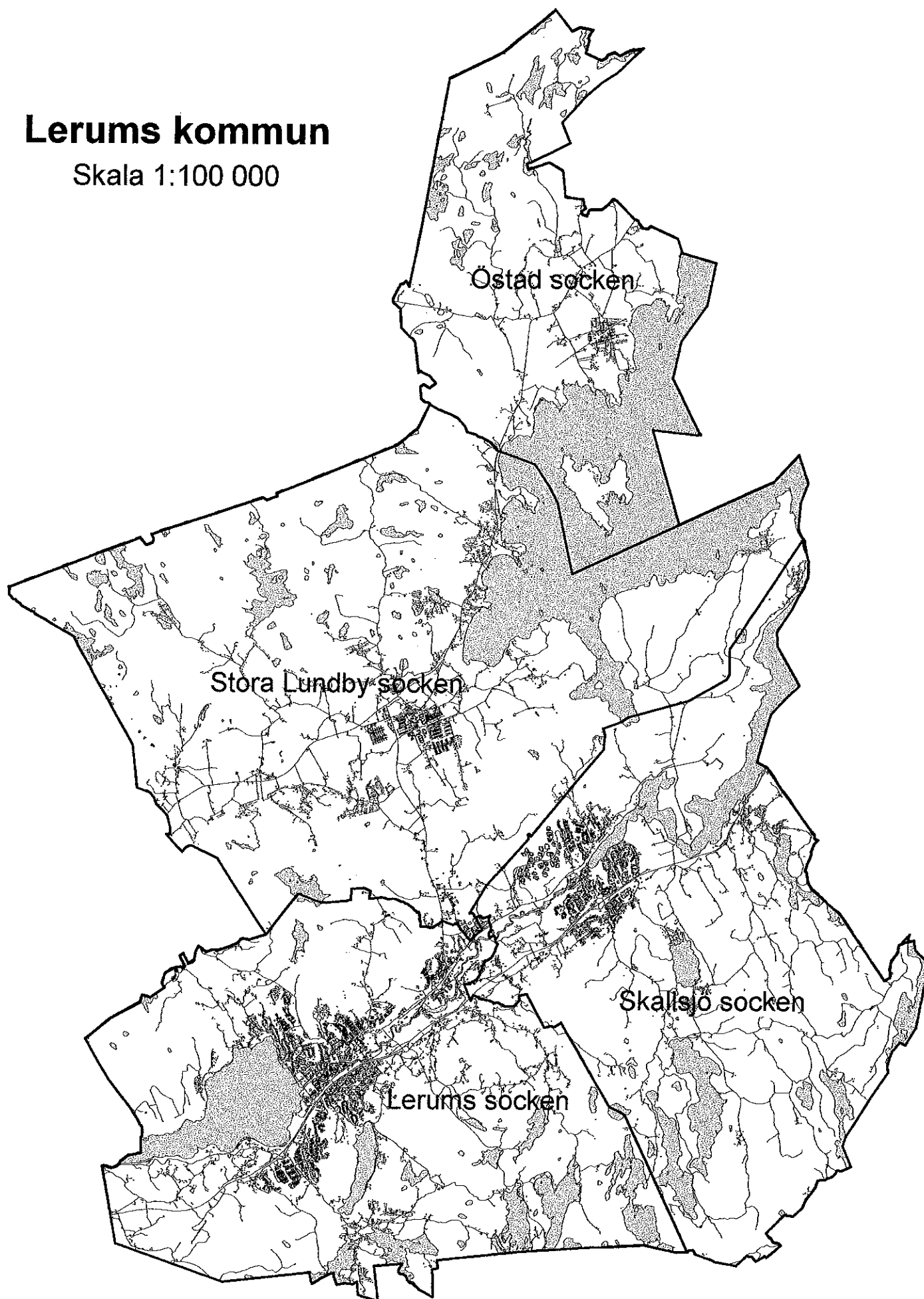
Bilaga 1

Utdrag ur topografiska kartan Lerums kommun

Markeringarna anger fastigheter, vars byggnader
och bebyggelsemiljöer Älvsborgs länsmuseum
tillmäter ett kulturhistoriskt värde

Lerums kommun

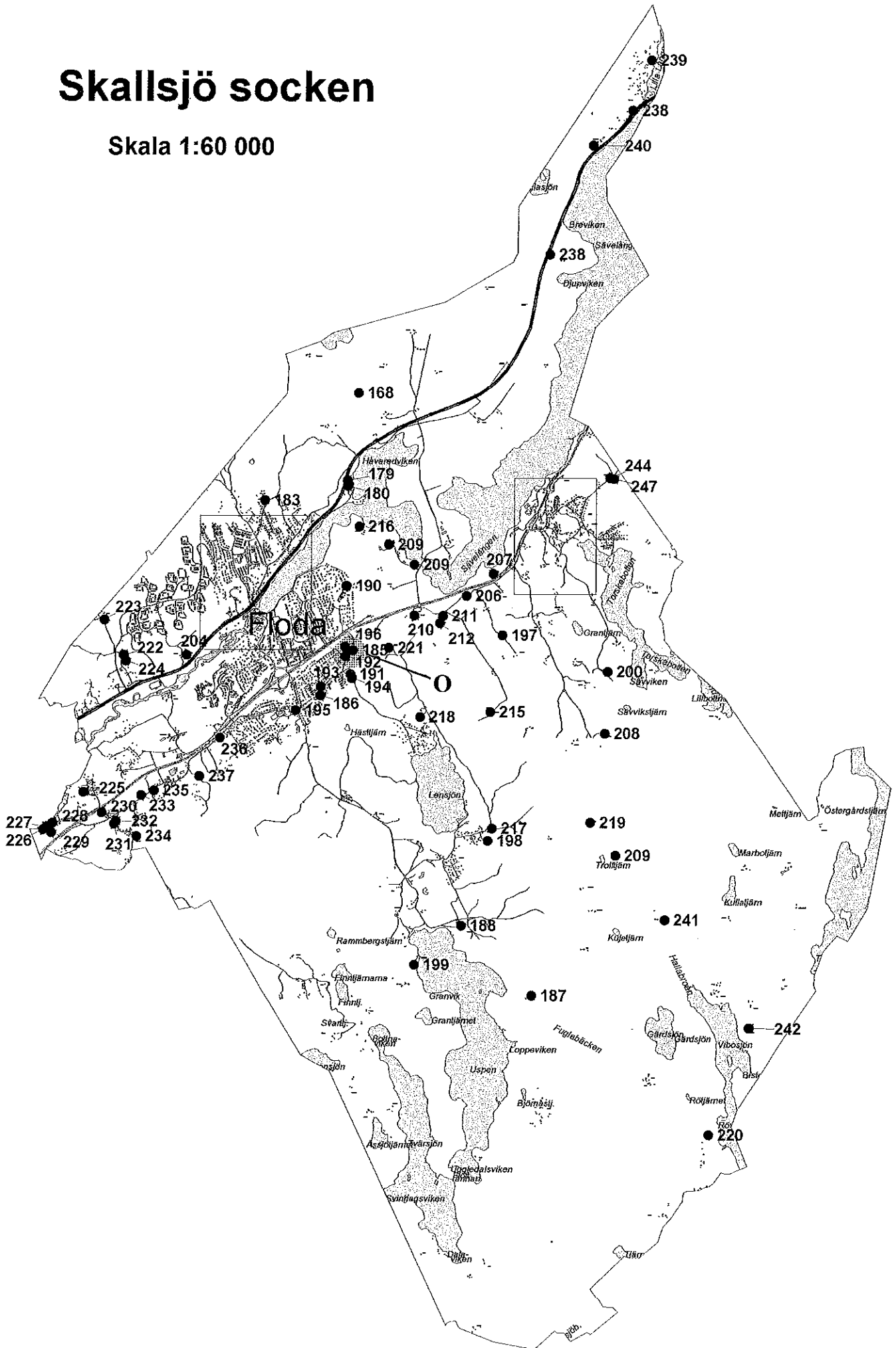
Skala 1:100 000

Lerums kommun

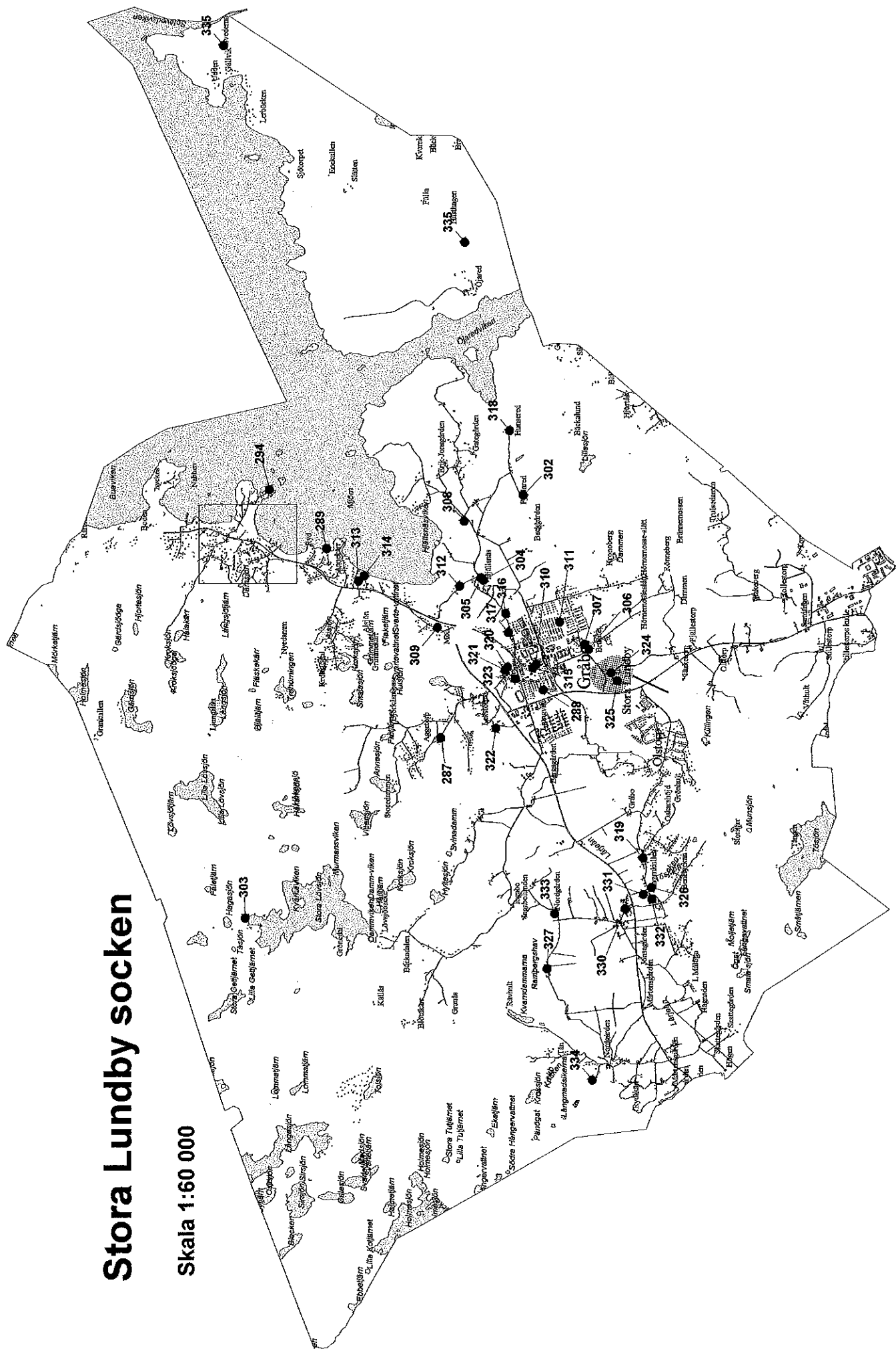
Skallsjö socken

Skala 1:60 000

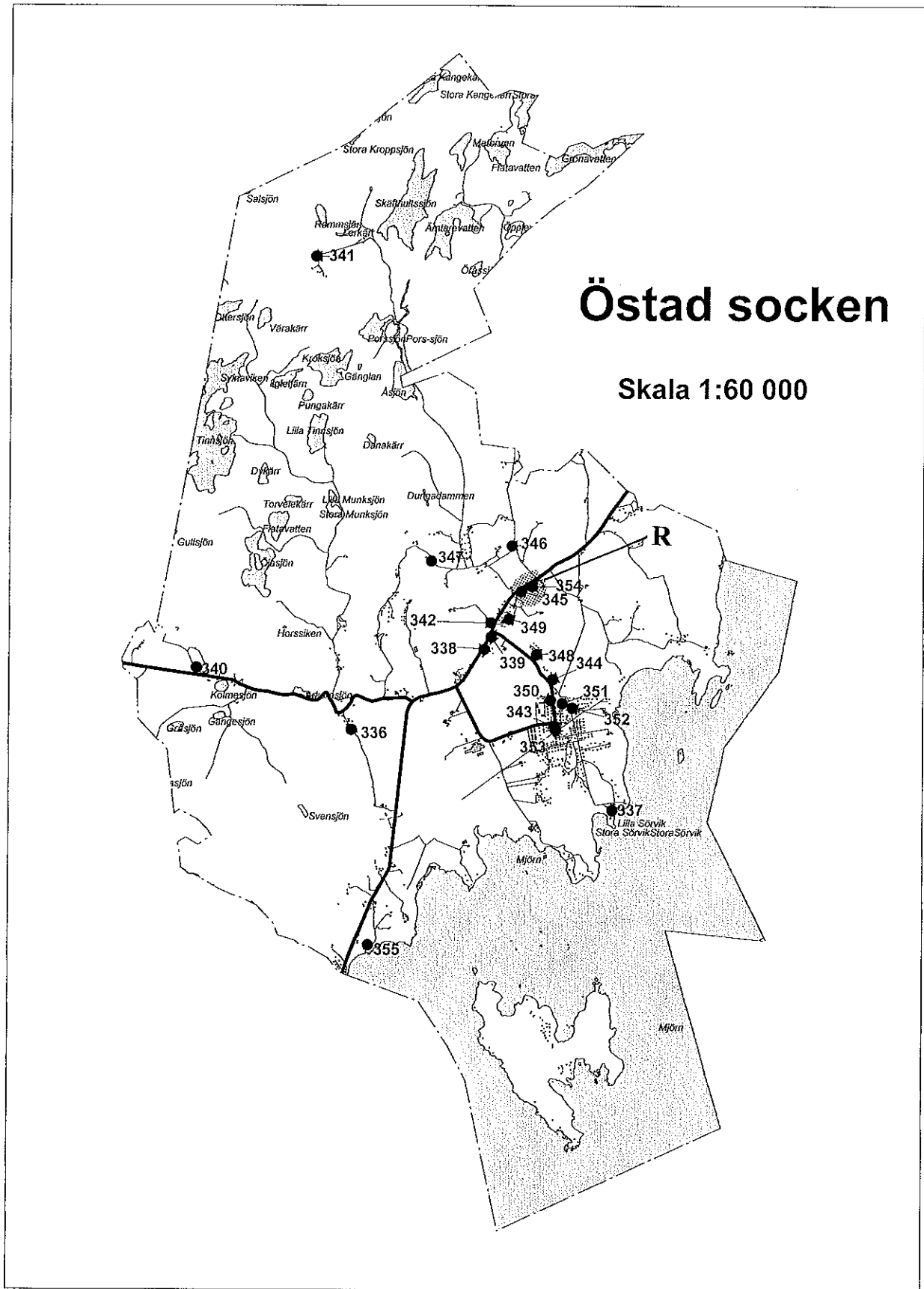

Stora Lundby socken

Skala 1:60 000

Östads socken

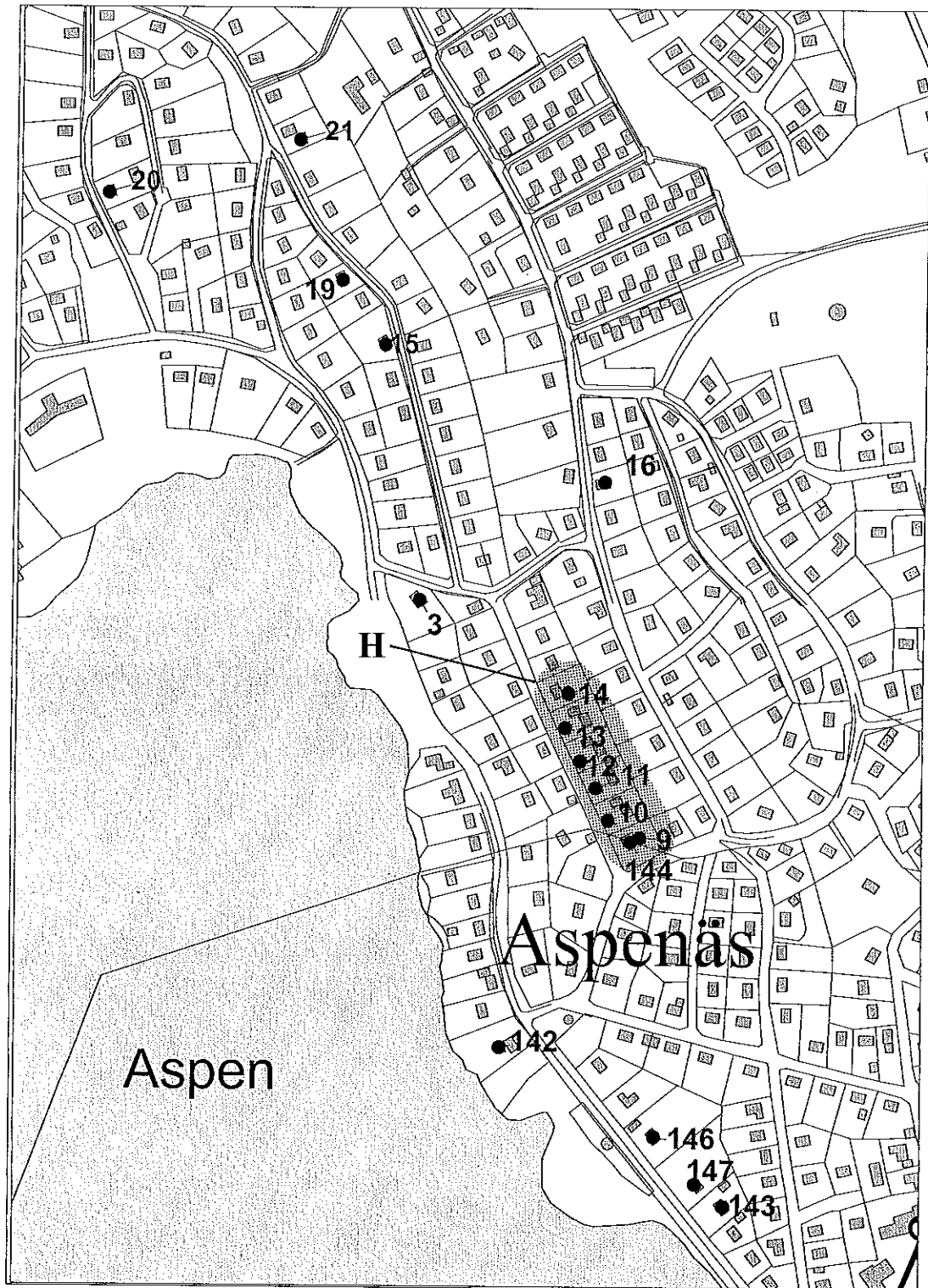

Bilaga 2

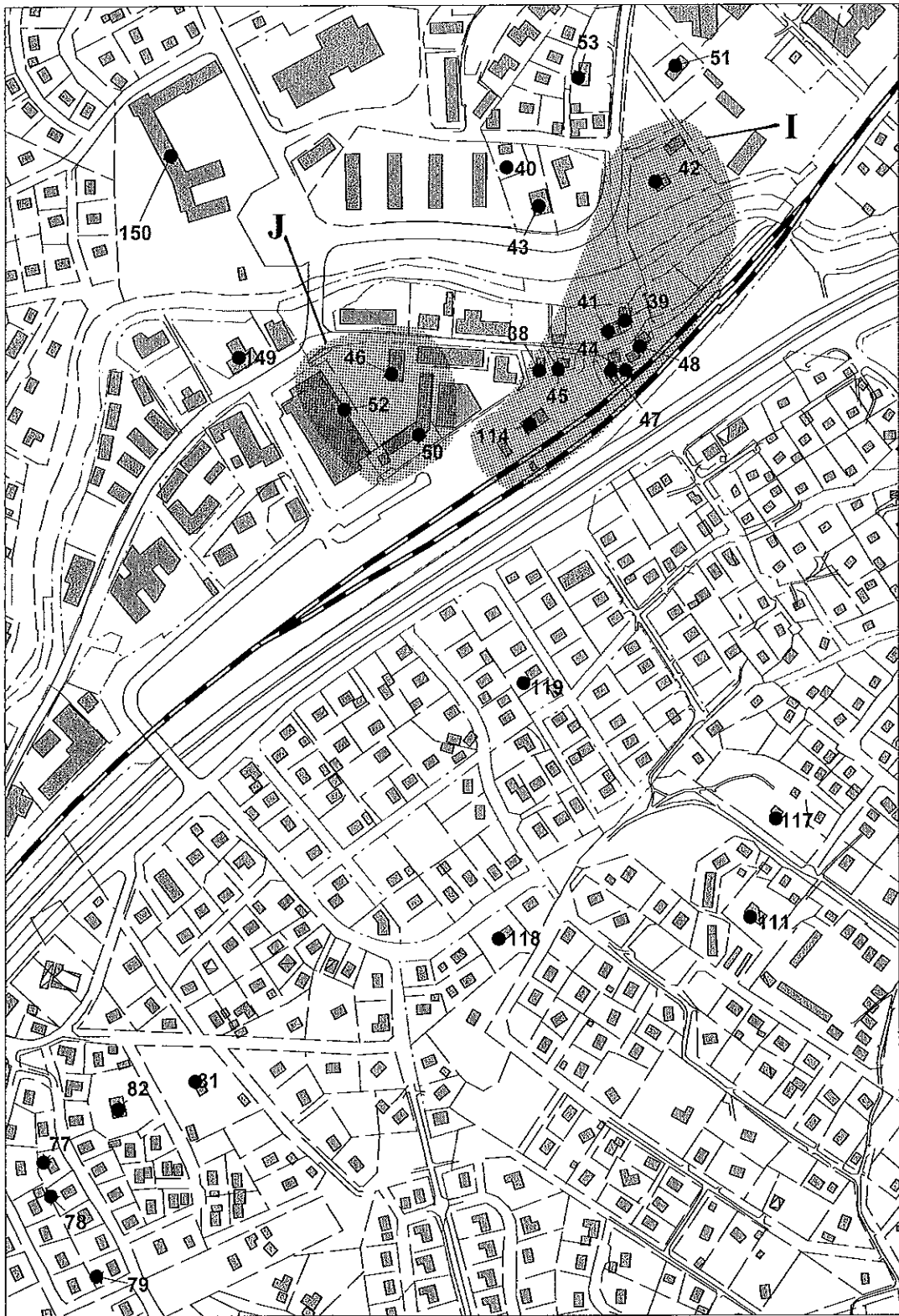
Tätortskartor Lerums kommun

Markeringarna anger bebyggelsemiljöer, vars byggnader Älvsborgs länsmuseum tillmäter ett kulturhistoriskt värde

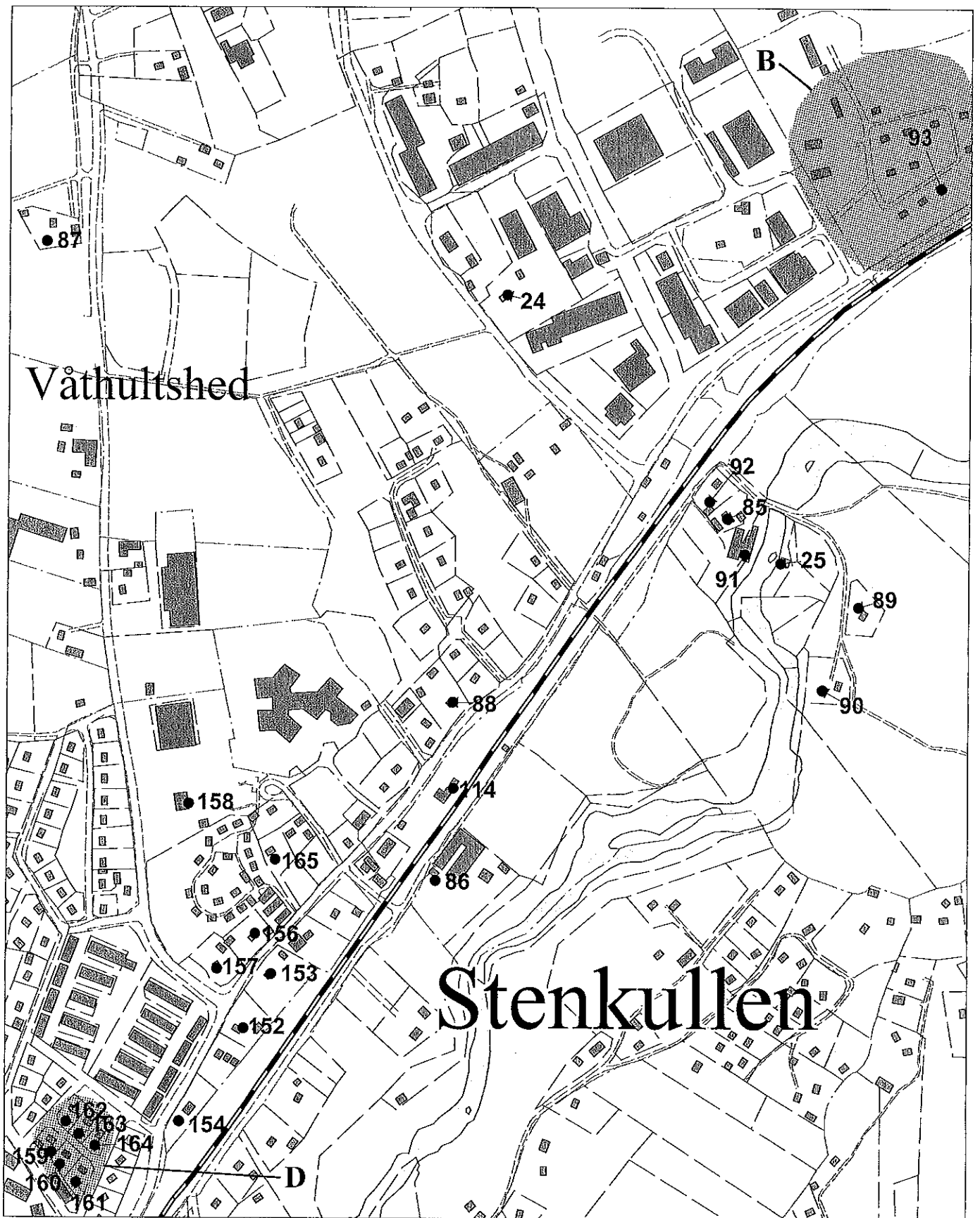
Aspenäs, Lerums socken

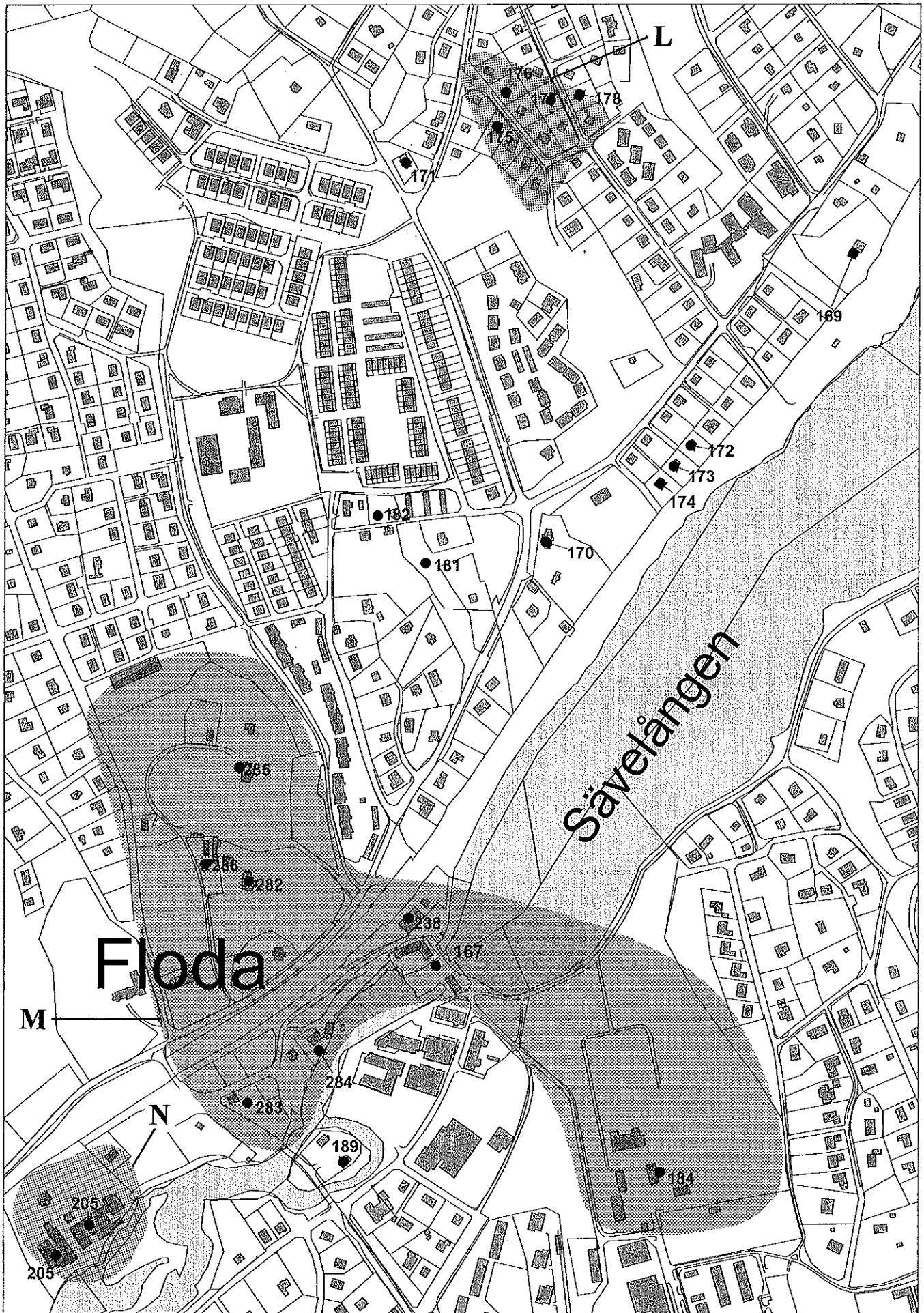
Lerums centrum, Lerums socken

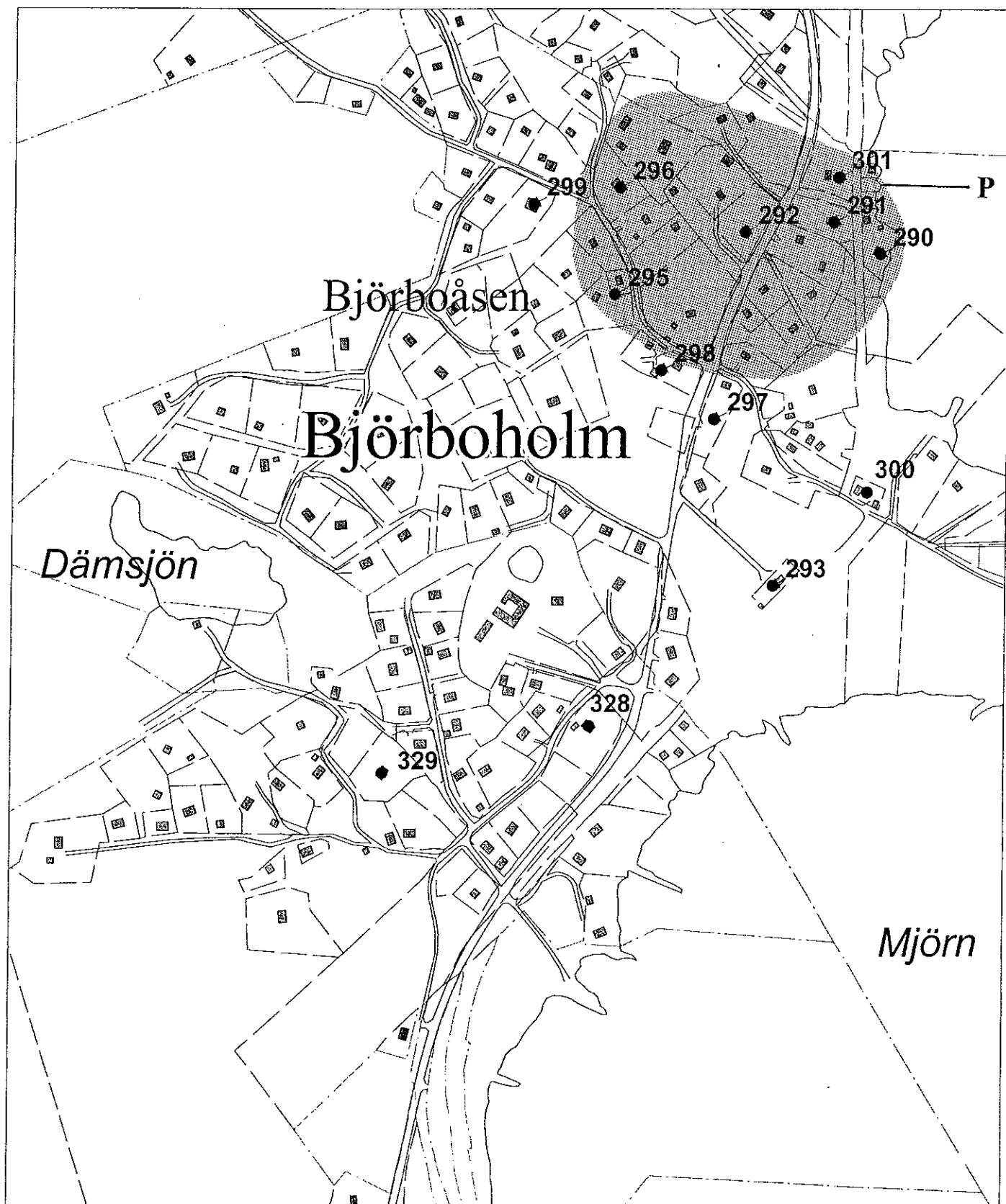
Stenkullen, Lerums socken

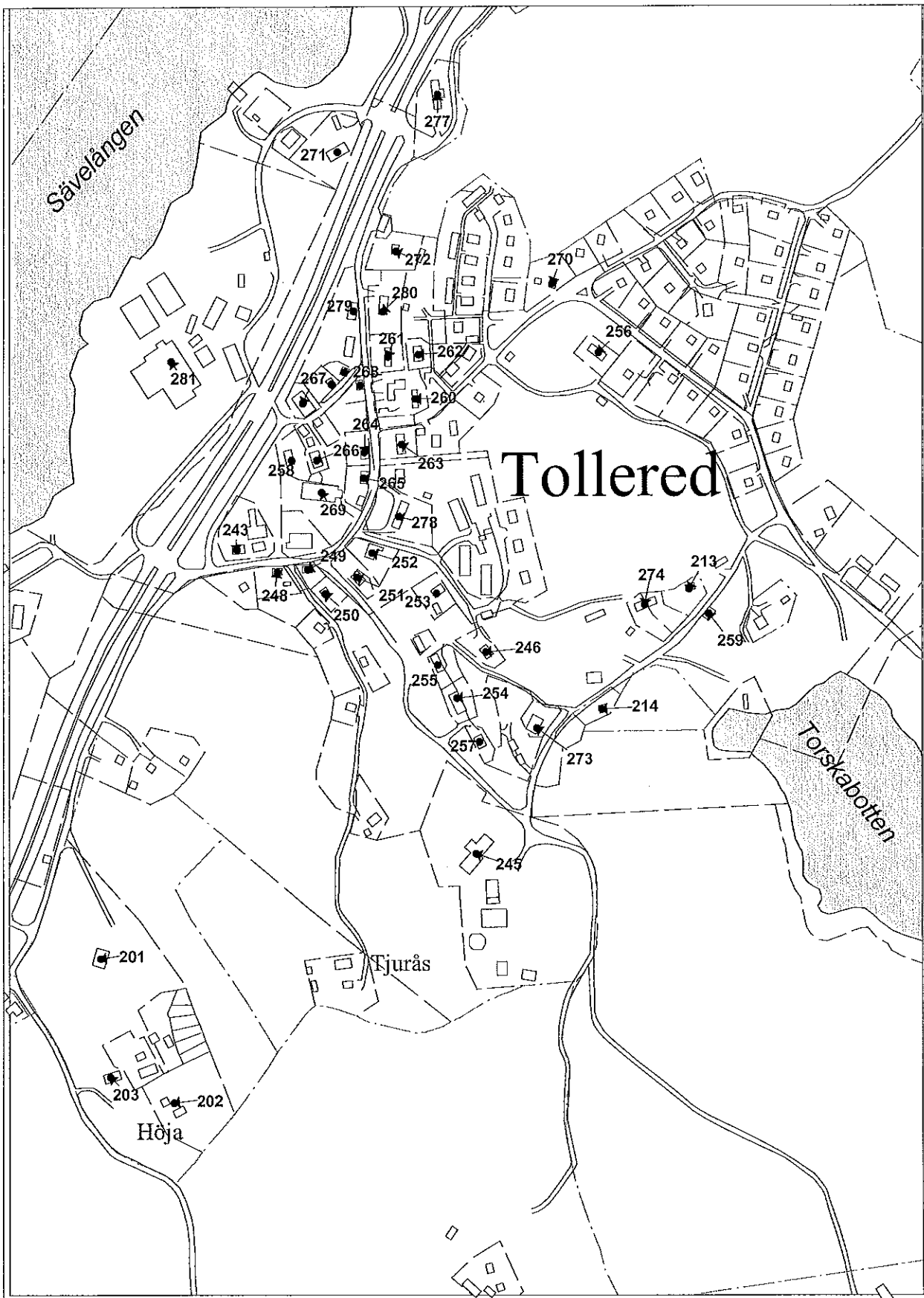
Floda, Skallsjö socken

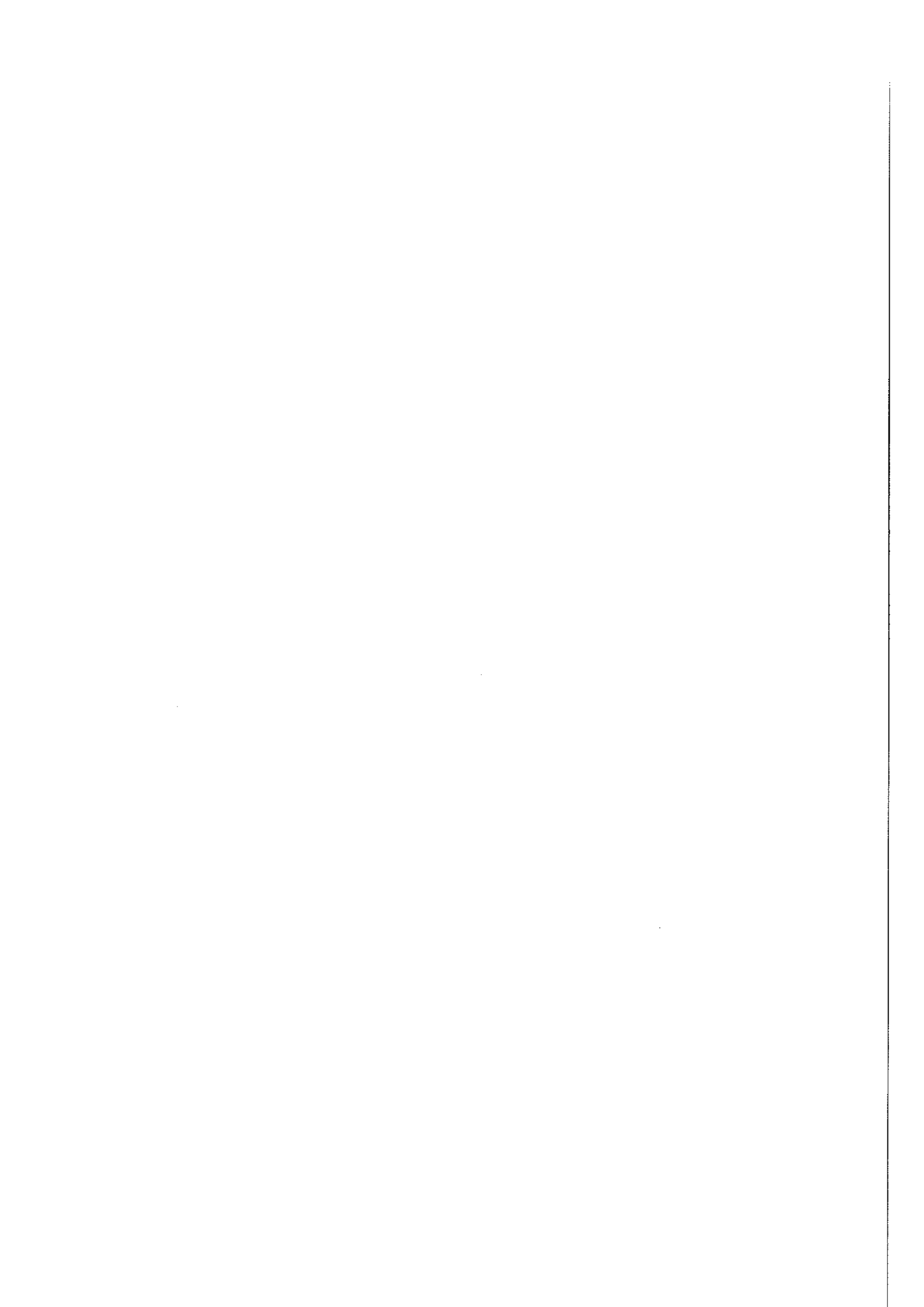

Björboholm, St Lundby socken

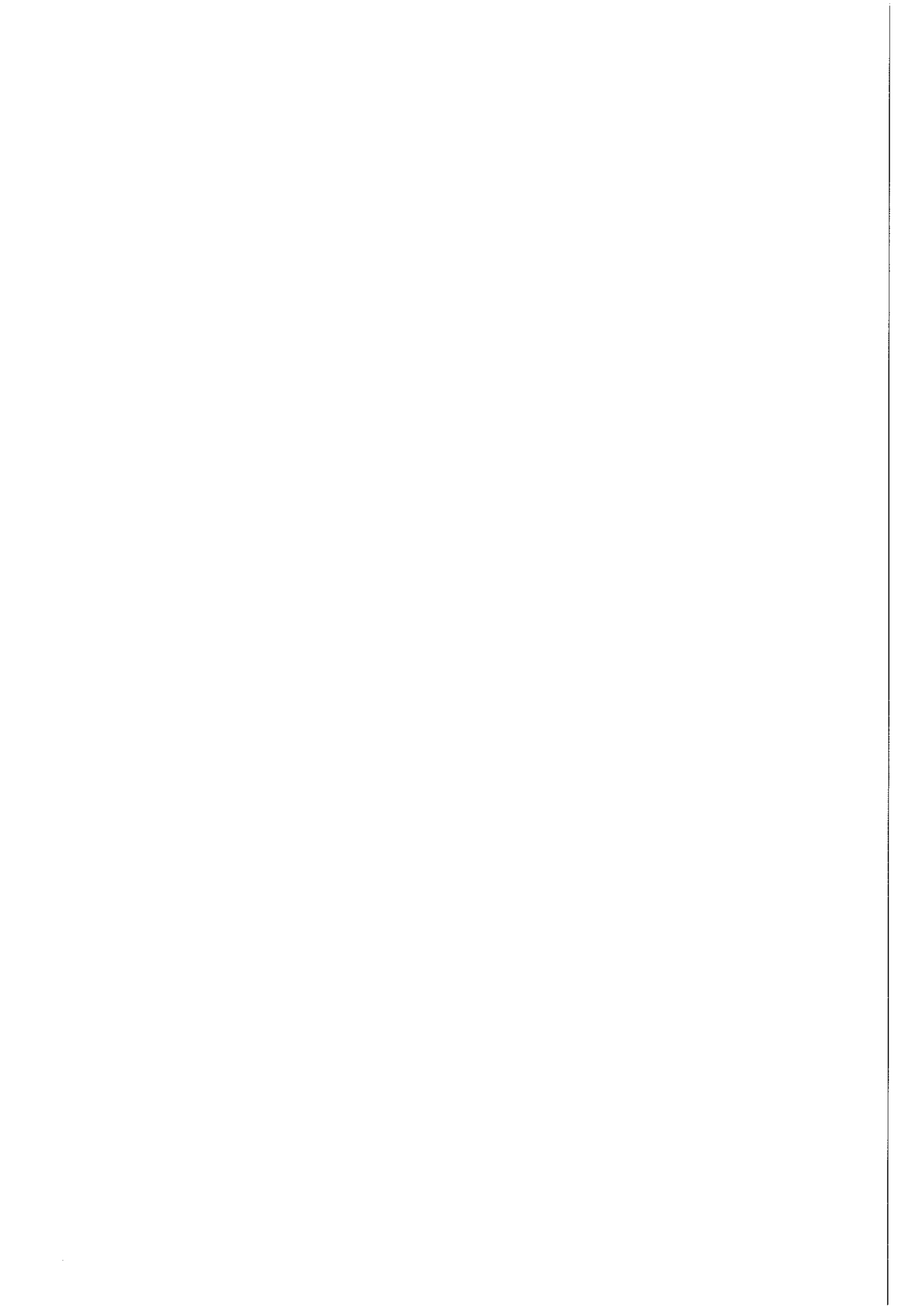
Tollered, Skallsjö socken

**Förteckning över fastigheter
Lerums kommun**

Fastigheter vars byggnader Älvsborgs länsmuseum
tillmäter ett kulturhistoriskt värde

Förteckning

Tecken förklaring

Nr	-anger det nummer som fastigheten har fått i denna byggnadsinventering.
Fastighetsbeteckning	-anger aktuell fastighetsbeteckning 1997-98. Här anges även aktuell adress 1997-98 samt ev. gårdsnamn.
Socken	-anger till vilken av kommunens fyra socknar som fastighetens byggnader hör. (Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Östad)
Sid	-anger på vilken sida i denna rapport som fastighetens byggnader finns utvärderade.
BM, RI	-BM anger om byggnaden är Byggnadsminnesförklarad. RI anger om byggnaden är av Riksintresse alt. ligger inom ett riksintressesförklarat område.
Bebyggelsemiljö	-anger om fastighetens byggnader ligger inom en av kommunens 17 bebyggelsemiljöer. (Bebyggelsemiljöerna anges från A-Q och utvärderas i denna rapport på sidan 20-24).
Kulturmiljö	-anger om fastighetens byggnader ligger inom en av kommunens 44 utvärderade kulturmiljöer. För dessa hänvisas till "Planeringsunderlag. Kulturmiljön i Lerums kommun, Älvsborgs länsmuseum 1999".

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelsemiljö	Kulturmiljö
287.	Aggetorp 1:4, <i>Aggetorpsvägen 60</i>	S Lundby	139			
288.	Aggetorp 1:69, <i>Valdus Hanssons väg 11</i>	S Lundby	139			
289.	Annekärr 1:4, <i>Östra Annekärrsvägen 16</i>	S Lundby	139			
1.	Almekärr 2:2, <i>Almekärrs gård</i>	Lerum	33			
2.	Almekärr 9:18, <i>Möllergården, Edenhjelmsväg 13</i>	Lerum	33			
3.	Aspenäs 2:8, <i>Strandvägen 47</i>	Lerum	33			KM2
4.	Aspenäs 2:16, <i>Sjöstugan, Goråsvägen</i>	Lerum	34			KM1
5.	Aspenäs 2:17, <i>f.d. förvaltarbostaden</i>	Lerum	34			KM1
6.	Aspenäs 2:22, se Aspenäs 2:25	Lerum	34			KM1
7.	Aspenäs 2:23, se Aspenäs 2:25	Lerum	34			KM1
8.	Aspenäs 2:25, 2:22, 2:23 och 2:367, <i>Aspenäs herrgård, Seatons allé 33</i>	Lerum	35			KM1
9.	Aspenäs 2:58/Torp 1:168, <i>Villavägen 1</i>	Lerum	35		H	KM2
10.	Aspenäs 2:59, <i>Villavägen 3</i>	Lerum	36		H	KM2
11.	Aspenäs 2:60, <i>Villavägen 5</i>	Lerum	36		H	KM2
12.	Aspenäs 2:61, <i>Villavägen 7</i>	Lerum	36		H	KM2
13.	Aspenäs 2:62, <i>Villavägen 9</i>	Lerum	37		H	KM2
14.	Aspenäs 2:63, <i>Villavägen 11</i>	Lerum	37		H	KM2
15.	Aspenäs 2:83, <i>Katarina Ribbings väg 14</i>	Lerum	37			KM2
16.	Aspenäs 2:119, <i>Samuel Bagges väg 19</i>	Lerum	38			KM2
17.	Aspenäs 2:138, <i>Lugnet, Goråsvägen 18</i>	Lerum	38			
18.	Aspenäs 2:169, <i>Lugnvik, Lilla Goråsvägen 36</i>	Lerum	38			
19.	Aspenäs 2:216, <i>Katarina Ribbings väg 18</i>	Lerum	39			KM2
20.	Aspenäs 2:234, <i>Fasanstigen 4</i>	Lerum	39			
21.	Aspenäs 2:349, <i>Katarina Ribbings väg 29</i>	Lerum	39			KM2
22.	Aspenäs 2:367 (se även Aspenäs 2:25), <i>Kålkullavägen 5</i>	Lerum	40			KM1
23.	Aspenäs 2:457, <i>"Lillebo", Goråsvägen 52</i>	Lerum	40			
24.	Berg 1:38, <i>Hunstugans väg 7-9</i>	Lerum	40			
25.	Berg 1:48 ((del av) se Hunstugan 1:109)	Lerum	40			KM17
167.	Berg 1:48, <i>Floda kraftstation, Rurik Holms väg</i>	Skallsjö	90		M	KM21
290.	Björboholm 1:7	S Lundby	140		P	KM30
291.	Björboholm 1:29, <i>Solvik, Östadvägen</i>	S Lundby	140		P	KM30
292.	Björboholm 1:34, <i>Östadvägen</i>	S Lundby	140		P	KM30
293.	Björboholm 1:45, <i>f.d. Björboholms järnvägsstation, Östadvägen</i>	S Lundby	141			KM30
294.	Björboholm 1:47, <i>Banvaktstuga, Strandkullen 14</i>	S Lundby	141			KM30
295.	Björboholm 1:52, <i>Strandkullen 72</i>	S Lundby	141		P	KM30

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	BM, RI	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
296.	Björboholm 1:73, <i>Missionshus, Burhultsvägen</i>	S Lundby	142		P	KM30
297.	Björboholm 1:85, <i>Burhultsvägen</i>	S Lundby	142			KM30
298.	Björboholm 1:91, <i>Östadsvägen</i>	S Lundby	142			KM30
299.	Björboholm 1:143, <i>Burhultsvägen, Östadsvägen</i>	S Lundby	143			KM30
300.	Björboholm 1:146, <i>Burhultsvägen</i>	S Lundby	143			KM30
301.	Björboholm 1:183, 1:3, <i>Skräddehemmet, Östadsvägen</i>	S Lundby	143		P	KM30
26.	Brunstorp 3:46, <i>Brunstorp svägen 70</i>	Lerum	41			KM3
27.	Bråta 1:3, <i>Dalen, Bråta Broväg 15</i>	Lerum	41			
28.	Bråta 1:55, <i>Bråta Broväg 18</i>	Lerum	41		K	KM5
29.	Bråta 2:2, <i>Skogshyddan, Jonseredsvägen 160</i>	Lerum	42		K	KM5
30.	Bråta 2:9, <i>Aspeboda, Stora Bråtavägen 1</i>	Lerum	42		K	KM5
31.	Bråta 2:13, <i>f.d. Banvaktstuga, Skogshydevägen</i>	Lerum	43		K	KM5
32.	Bråta 2:18/2:30, <i>Aspehöjd; Stora Bråtavägen 3</i>	Lerum	43		K	KM5
33.	Bråta 2:20, <i>Jonseredsvägen 156</i>	Lerum	43		K	KM5
34.	Bråta 2:83, <i>Bråta skola, Svartålidan 31</i>	Lerum	44		K	KM5
35.	Bråta 2:91, <i>Lilla Bråtavägen</i>	Lerum	44			
36.	Bråta 2:93, <i>Skogshydevägen</i>	Lerum	44		K	KM5
37.	Bävseryd 1:7, <i>Bävsjöryd, Bävsjörydsvägen</i>	Lerum	45			KM4
38.	Dergården 1:10, <i>Brobacken 11</i>	Lerum	45		I	KM13
39.	Dergården 1:11, <i>Brobacken 18</i>	Lerum	45		I	KM13
40.	Dergården 1:12, <i>Säveborg, Kantor Edgrens väg</i>	Lerum	46			
41.	Dergården 1:16, <i>Brobacken 16</i>	Lerum	46		I	KM13
42.	Dergården 1:35, <i>Ågård, Alingsåsvägen 1</i>	Lerum	46		I	KM13
43.	Dergården 1:41, <i>Församlingshem, Kantor Edgrens väg4</i>	Lerum	47			
44.	Dergården 1:50, <i>Lilla brobacken, Brobacken 17</i>	Lerum	47		I	KM13
45.	Dergården 1:57, <i>Torpet brobacken, Brobacken 13</i>	Lerum	47		I	KM13
46.	Dergården 1:58, <i>Lerums torgcentum "Bagges torg"</i>	Lerum	48		J	KM12
47.	Dergården 1:59, <i>Villa Åbo, Brobacken 15, Haegerströms villa</i>	Lerum	48		I	KM13
48.	Dergården 1:71, <i>Lilla brobacken, Brobacken 19</i>	Lerum	48		I	KM13
49.	Dergården 1:135, <i>"Dergården", Alingsåsvägen 12</i>	Lerum	49			
50.	Dergården 1:136, <i>Lerums torgcentum, "Bagges torg"</i>	Lerum	49		J	KM12
51.	Dergården 1:249, <i>Skola, Alingsåsvägen 9</i>	Lerum	49			
52.	Dergården 6:1, <i>Lerums torgcentum "Bagges torg"</i>	Lerum	50		J	KM12
53.	Dergården 15:2, <i>Taxnäs/Holland House, Alingsåsvägen4</i>	Lerum	50			
168.	Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Ubbared 4:3)					
	<i>Bröllopstorp</i>	Skallsjö	90	RI		KM20
	<i>"Larses i Pålstorp", Pålstorps Byväg</i>	Skallsjö	90	RI		KM20
	<i>Lilla Håvared, f.d. Håvared</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Lilla Ubbared, "Hökes"</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Nolhagen (f.d. Svensered)</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Stora Håvared</i>	Skallsjö	92	RI		KM20
	<i>Ubbared Östergården (f.d. Ubbared 4:3)</i>	Skallsjö	92	RI		KM20
	<i>Vik (f.d. Vik)</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Västeråsen</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Österåsen</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Österåsen</i>	Skallsjö	83	RI		KM20
169.	Drängsered 1:2, <i>Pålstorpsvägen 20</i>	Skallsjö	94			
170.	Drängsered 1:3, <i>Trollgården, Drängseredsvägen 40-42</i>	Skallsjö	94			
171.	Drängsered 1:5, <i>Alelundsvägen 2</i>	Skallsjö	94			
172.	Drängsered 1:15, <i>Sävegårdsvägen 20</i>	Skallsjö	95			
173.	Drängsered 1:16, <i>Sävegårdsvägen 18</i>	Skallsjö	95			
174.	Drängsered 1:78, <i>Sävegårdsvägen 14</i>	Skallsjö	95			
175.	Drängsered 1:87, <i>Lärkvägen 13</i>	Skallsjö	96		L	KM27

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
176.	Drängsered 1:95, <i>Lärkvägen 8</i>	Skallsjö	96		L	KM27
177.	Drängsered 1:103, <i>Trastvägen 25</i>	Skallsjö	96		L	KM27
178.	Drängsered 1:106, <i>Trastvägen 24</i>	Skallsjö	97		L	KM27
179.	Drängsered 1:227, <i>Pålstorps kulle 2, Karlhöjdsvägen</i>	Skallsjö	97	RI		KM20
180.	Drängsered 1:228, <i>Pålstorps kulle 1, Karlhöjdsvägen</i>	Skallsjö	97	RI		KM20
181.	Drängsered 2:7, <i>Kristineberg, Vänderotsvägen</i>	Skallsjö	98			
182.	Drängsered 2:14, <i>Havrevägen 23</i>	Skallsjö	98			
183.	Drängsered 2:25, <i>Hagen, Drängsereds Hage</i>	Skallsjö	98			
302.	Fjällared 1:4, <i>Kvarn och såg, Fjällaredsvägen 40</i>	S Lundby	144	RI		KM31
184.	Floda 3:16, <i>Floda säteri, Floda allé</i>	Skallsjö	99		M	KM21
	Floda 3:16, <i>Floda säteri, Badhus, Strandvägen</i>	Skallsjö	99		M	KM21
185.	Floda 3:37, <i>Drösebacke, "Flobergs", Gamla vägen 42</i>	Skallsjö	100		O	KM23
186.	Floda 3:42 <i>Harald Larssons, Gamla vägen 18</i>	Skallsjö	100			
187.	Floda 3:58, <i>Fågelnäs/ Hunneberg, Björnåsvägen</i>	Skallsjö	100			
188.	Floda 3:60, <i>Högsboholms säteri, Högsboholmsvägen 108-109</i>	Skallsjö	101			
189.	Floda 3:119, <i>Bussgarage, Brovägen 7</i>	Skallsjö	101			
190.	Floda 3:254, <i>Norra Nääsgränsvägen</i>	Skallsjö	101			
191.	Floda 3:446, <i>"Bomans", Lensjövägen 5</i>	Skallsjö	102			
192.	Floda 3:861, <i>Floda Södergården/"Vasses"/ Floda Mosse,/ Kyrkmossen, Gamla vägen 25</i>	Skallsjö	102		O	KM23
193.	Floda 3:926, <i>Ryttarbacken/"Brattalia", Ryttarbacksvägen</i>	Skallsjö	102			
194.	Floda 5:1, <i>Stenkullen, Lensjövägen 8</i>	Skallsjö	103			
195.	Floda 9:1, <i>F.d. Floda folkskola, Högsboholmsvägen 2</i>	Skallsjö	103			
196.	Floda 10:1/Skallsjö 1:2, <i>Skallsjö K:a, Gamla vägen</i>	Skallsjö	103		O	KM23
	<i>Gamla församlingshemmet, Gamla vägen</i>	Skallsjö	104		O	KM23
197.	Floda 19:6, <i>Åsteboberg, Åstebobägen 19</i>	Skallsjö	104	RI		KM20
198.	Floda 20:141, <i>Frikyrka, Högsboholmsvägen 116</i>	Skallsjö	104			
199.	Floda 20:154, <i>Bockaberg lägerskola, Tvärsjönäsvägen 9</i>	Skallsjö	105			
54.	Gamlebo 1:3, <i>Gamlebo Kullens bomullsspinneri och Kullens barnhem, Knavravägen. 5</i>	Lerum	50-51			KM17
55.	Gamlebo 1:4/Öslanda 19:1, <i>Fridhem Knavravägen 7</i>	Lerum	51			KM17
56.	Gamlebo 2:93, <i>Gamlebo Kullen, "Kullen", Slätthultsvägen 7a</i>	Lerum	51			
57.	Gamlebo 3:13, <i>Hedeforsvägen 56, Gamlebo Svennings- gården/Gamla ålderdomshemmet, "Odd Fellowgården"</i>	Lerum	52			
58.	Gamlebo 3:30, <i>Hedeforsvägen 46</i>	Lerum	52			
59.	Gamlebo 3:43, <i>Gamlebo gård, Hedeforsvägen 44</i>	Lerum	52			
336.	Gethult 1:7, <i>Kilandavägen 30</i>	Östad	158			
60.	Granbacken 1:1, <i>Gamlebobacke 55</i>	Lerum	53			
303.	Gräskärr 1:2, <i>Gräskärrsvägen 30</i>	S Lundby	144			
61.	Gullringsbo 1:8, <i>Trevnaden, Gullringbovägen</i>	Lerum	53		K	KM5
62.	Gullringsbo 1:30, <i>Jonseredsv.100</i>	Lerum	53		K	KM5
63.	Gullringsbo 1:31, <i>Villa Säter, f.d. Porsnäs Jonseredsvägen 101</i>	Lerum	54		K	KM5
64.	Gullringsbo 1:34, <i>Lilla Gullringsbo, Götebovägen</i>	Lerum	54		K	KM5
65.	Gullringsbo 2:8, <i>Gullringsbo gård, Jonseredsvägen 135</i>	Lerum	55		K	KM5
66.	Götebo 1:7, <i>Skatebacken, Gullringsbovägen 68</i>	Lerum	55		K	KM5
67.	Götebo 1:8, <i>Götebo, Götebo Skogsväg 21</i>	Lerum	56		K	KM5
68.	Götebo 1:9, <i>St Furuborg, Jonseredsvägen</i>	Lerum	56		K	KM5
69.	Hallegården 1:42, <i>Hede Hallegårdsvägen 20</i>	Lerum	56			
70.	Hallegården 1:65, <i>Stamsjövik, Stamsjövägen</i>	Lerum	57			
71.	Hallegården 1:123, <i>Hallegårdshage</i>	Lerum	57			
72.	Hallsås 1:52, <i>Baron Oxenstiernas väg 20</i>	Lerum	57			
73.	Hallsås 1:55 (del av radhus länga), <i>Kring Alles väg.</i>	Lerum	57			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
	(se vidare Hallsås 1:61-1:77)	Lerum	58		F	KM6
74.	Hallsås 1:61-1:77 <i>Kring Alles väg</i>	Lerum	58		F	KM6
75.	Hallsås 1:89, <i>Norra Hallsås, Kullgårdsvägen 60</i>	Lerum	58			
76.	Hallsås 1:96, <i>Baron Oxenstiernas väg 15</i> <i>Ursprungligen Westra Hallsås</i>	Lerum	58			
77.	Hallsås 2:120, <i>Stamsjövägen 5</i>	Lerum	59			
78.	Hallsås 2:121, <i>Stamsjövägen 7</i>	Lerum	59			
79.	Hallsås 2:125, <i>Stamsjövägen 13</i>	Lerum	60			
80.	Hallsås 2:211, <i>Vesterliden, Stamsjövägen 20</i>	Lerum	60			
81.	Hallsås 2:254, <i>Villa Furbacka, Helgdagsbacken 3</i>	Lerum	60			
82.	Hallsås 2:286, <i>Villa Solgård, Källåkersvägen 9</i>	Lerum	61			
83.	Hallsås 2:300, <i>Villa Gerdhem, Stamsjövägen 21</i>	Lerum	61			
200.	Harås 1:2, <i>Bryngelstorp/Harås, Skarabrinksvägen 25</i>	Skallsjö	105	RI		KM20
84.	Hede 1:37, <i>Hede säteri, Alingsåsvägen 66</i>	Lerum	61			
304.	Hjällsnäs 1:122, <i>Femtegårdsvägen 21</i>	S Lundby	144	RI		KM31
305.	Hjällsnäs 3:3, <i>Femtegårdsvägen 23, f.d. Hjällsnäs</i> <i>Helegården</i>	S Lundby	145	RI		KM31
306.	Hjällsnäs 3:29, <i>Villa Ekhammra, Lundbyvägen 64</i> <i>f.d. Hjällsnäs Helegården</i>	S Lundby	145			
307.	Hjällsnäs 3:33, <i>Hörnemossevägen 2, f.d. Hjällsnäs</i> <i>Helegården</i>	S Lundby	145			
308.	Hjällsnäs 6:52, <i>Hjällsnäsvägen 90-92,</i> <i>f.d. Hjällsnäs Olof- Hansgården</i>	S Lundby	146	RI		KM31
309.	Hjällsnäs 6:8, <i>Taboo, f.d. Hjällsnäs Olof- Hansgården</i>	S Lundby	146	RI		KM31
310.	Hjällsnäs 9:19, <i>Hagängsvägen 13</i>	S Lundby	146			
311.	Hjällsnäs 10:41, <i>Hultvägen 12 A</i>	S Lundby	147			
312.	Hjällsnäs 11:1, <i>Hjällsnäs byväg 35</i>	S Lundby	147	RI		KM31
313.	Hjällsnäs 11:3, <i>Mjörnvägen 3,</i> <i>f.d. Hjällsnäs Läddegården</i>	S Lundby	147			
314.	Hjällsnäs 11:28, <i>Nathans Backe 11</i>	S Lundby	148			
315.	Hjällsnäs 38:1, <i>Hagängsvägen 2</i>	S Lundby	148			
316.	Hjällsnäs 52:17, <i>Monvägen 167</i>	S Lundby	148	RI		KM31
317.	Hjällsnäs 55:1, <i>Monvägen 152</i>	S Lundby	149			
318.	Hunsered 1:4, <i>Hunseredsvägen 7</i>	S Lundby	149	RI		KM31
85.	Hunstugan 1:5 (se Hunstugan 1:109)	Lerum	61			KM17
86.	Hunstugan 1:25, <i>Britanniafabriken, Hilleforsvägen 6</i>	Lerum	62			KM17
87.	Hunstugan 1:33, <i>Gropasmens smedja, Stilletorpsvägen 2</i>	Lerum	62			
88.	Hunstugan 1:65, <i>Stenkullenvägen 50</i>	Lerum	62			
89.	Hunstugan 1:81, <i>Hilleforsvägen 12</i>	Lerum	63			KM17
90.	Hunstugan 1:100, <i>Hilleforsvägen 25</i>	Lerum	63			KM17
91.	Hunstugan 1:109/del av Berg 1:48/Hunstugan/1:5/ Hunstugan 1:112, <i>Hillefors grynkvärn m.m.</i> <i>Hilleforsvägen 5, 9, 13</i>	Lerum	63	RI, BM		KM17
92.	Hunstugan 1:112 (se Hunstugan 1:109)	Lerum	64			KM17
93.	Hunstugan 1:119, <i>Vattenfalls maskinistbostäder,</i> <i>Hunstugans Hagväg</i>	Lerum	64	BM	B	KM18
319.	Hällingsbo 4:1, <i>Olstorpsvägen 145</i>	S Lundby	149			
94.	Härskogen 1:3, <i>Täskogen, Härskogsvägen</i>	Lerum	64			
201.	Höja 1:4, <i>Höja, Gunnar Bergs väg 2</i>	Skallsjö	64	RI		KM20
202.	Höja 1:5, <i>Höja, "Borgen", Gunnar Bergs väg 6</i>	Skallsjö	106	RI		KM20
203.	Höja 1:7, <i>Gunnar Bergs väg 4</i>	Skallsjö	106	RI		KM20
95.	Jutagården 1:23, <i>Hilleberg, Härskogsvägen 33</i>	Lerum	64			
337.	Järn 1:9, <i>Sörviksvägen 47</i>	Östad	158			
96.	Knappekulla 1:21, <i>Lindekulla, Alingsåsvägen 13</i>	Lerum	65		G	KM14
97.	Knappekulla 1:48, <i>f.d. slakteri, Kullgårdsvägen 46</i>	Lerum	65			

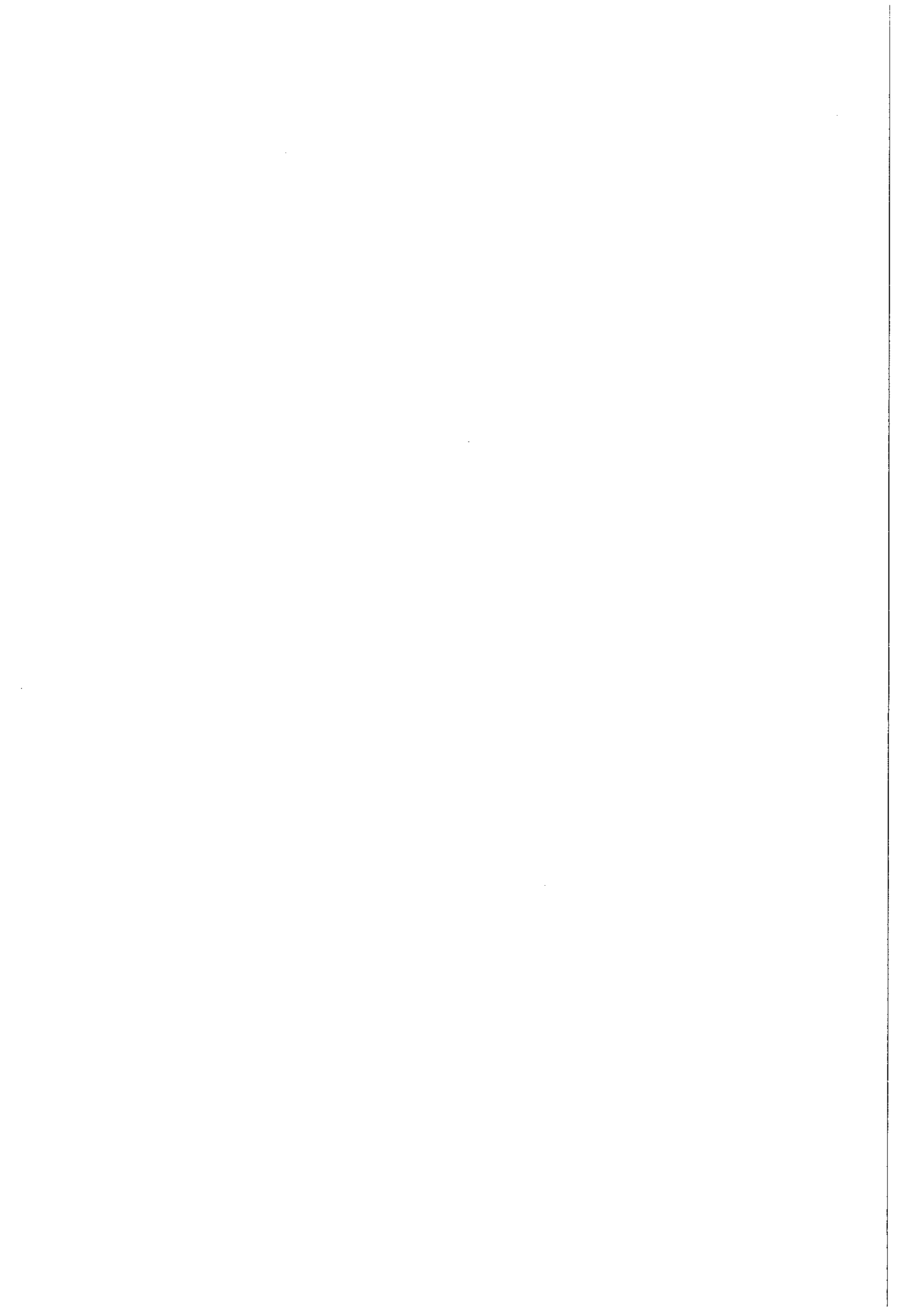
Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
98.	Knappekulla 4:1, <i>Alingsåsvägen 11</i>	Lerum	65		G	KM14
99.	Kolboryd 1:1, <i>Kolboryd, Kolborydsvägen 28</i>	Lerum	66			KM9
100.	Kolboryd 1:3, <i>f.d.Handelsträdgård, Kolborydsvägen 25</i>	Lerum	66			KM9
338.	Kopparås 1:37, <i>Gategården, Östadsvägen 52</i>	Östad	158			KM44
339.	Kopparås 1:39, <i>f.d. Torsagården, Östadsvägen</i>	Östad	159			KM44
101.	Kullgården 1:5, <i>Kullgårdsvägen 167</i>	Lerum	66		A	KM10
102.	Kullgården 1:7, <i>Kullgårdsvägen 159</i>	Lerum	67		A	KM10
103.	Kullgården 1:8, <i>Kullgårdsvägen 165</i>	Lerum	67		A	KM10
104.	Kullgården 1:9, <i>Kullgårdsvägen 155</i>	Lerum	67		A	KM10
204.	Kusebacka 1:8, <i>Skallsjö Prästgård, Stenkullenvägen</i>	Skallsjö	106			
205.	Kusebacka 2:1, <i>Floda garveri, Garverivägen</i>	Skallsjö	107		O	KM19
206.	Kvikulla 1:9, f.d. "Näås skola", <i>Kvikullavägen 27</i>	Skallsjö	107	RI		KM20
207.	Kvikulla 1:10, "Ekudden", <i>Ekudden 406</i>	Skallsjö	107-108	RI		KM20
340.	Kåretorp 1:3, <i>Kilandavägen 75</i>	Östad	159			
320.	Lekstorp 1:30, <i>Aggetorpsvägen 5</i>	S Lundby	150			
321.	Lekstorp 1:38, <i>Skogstunavägen 5</i>	S Lundby	150			
322.	Lekstorp 7:4, <i>Sörgårdsvägen 10</i>	S Lundby	150			
323.	Lekstorp 12:1, <i>Lekstorpsskolan, Aggetorpsvägen 2-4</i>	S Lundby	151			
208.	Lergravens 1:2, <i>Mariefund, Sävhuilsvägen 41</i>	Skallsjö	108	RI		KM20
105.	Lerum 1:12, <i>Esstorp, Alingsåsvägen 20</i>	Lerum	68			
106.	Lerum 1:66, <i>Höjden, Höjdenliden 5</i>	Lerum	68			
107.	Lerum 2:143, <i>Ljungbacken, Ljungbackenvägen 40E</i>	Lerum	68			
108.	Lerum 2:236, <i>Villa Kastenhof, Kastenhofsvägen 11</i>	Lerum	69	RI, BM		KM8
109.	Lerum 3:9, <i>Sanna småskola, Alingsåsvägen 30</i>	Lerum	69			
110.	Lerum 4:15, <i>Villa Pomona, Pomonavägen 10</i>	Lerum	69			
111.	Lerum 4:55, <i>Villa Tomteberget, Tomtebergsvägen 45</i>	Lerum	70			
112.	Lerum 5:3, <i>Aludden, Aspenäsvägen</i>	Lerum	70			
113.	Lerum 5:6, <i>Aspenäsvägen 6</i>	Lerum	70			
114.	Lerum 20:1, <i>Lerums station, Stationsvägen</i>	Lerum	71		I	KM13
	Lerum 20:1 (forts), <i>Stenkullens station, Stenkullenvägen 17</i>	Lerum	71			
115.	Lerum 20:3, <i>Ekenäs, Jonseredsvägen 138</i>	Lerum	71-72		K	KM5
116.	Lerum 22:1, 23:1, <i>Lerums k:a, Kastenhofsvägen 2</i>	Lerum	72			KM14
117.	Lerum 24:26, <i>Villa Tallbacken, Tallbacken 10</i>	Lerum	72			
118.	Lerum 28:3, <i>Södergården/Björkenäs, Holmenbacken 3</i>	Lerum	73			
119.	Lerum 29:4, <i>Edward Olssons backe 7</i>	Lerum	73			
120.	Lerum 38:8, <i>Tryggestad, Hammars backe 2</i>	Lerum	73			
121.	Lerum 43:15, "Sme'karls"/"Kersti mors stuga", <i>Laggarnsväg 30</i>	Lerum	74			
122.	Lerum 43:22, <i>Skattegårdsbacken 2</i>	Lerum	74			
123.	Lerums-Stålebo 1:5, <i>Skogshem, Stålebovägen 8</i>	Lerum	74		K	KM5
124.	Lerums-Stålebo 1:11, <i>Stålebovägen 4</i>	Lerum	75		K	KM5
125.	Lerums-Stålebo 1:13, <i>Tornbacken, Stålebovägen</i>	Lerum	75		K	KM5
126.	Lerums-Stålebo 1:16, <i>Jonseredsvägen 97</i>	Lerum	75		K	KM5
127.	Lerums-Stålebo 1:17, <i>Gransäter, Jonseredsvägen 99</i>	Lerum	76		K	KM5
324.	Lundby Prästgården, 1:1, <i>Stora Lundby prästgård</i>	S Lundby	151		Q	KM38
325.	Lundby Prästgården, 1:2, <i>Stora Lundby kyrka</i>	S Lundby	151		Q	KM38
128.	Långared 1:2, <i>Kullgårdsvägen 120</i>	Lerum	76			
129.	Marken 1:2	Lerum	77		E	KM11
326.	Målöga 1:5/Stannum 2:4, <i>Kvarnkullen, Olstorpssvägen</i>	S Lundby	152			KM37
130.	Nygård 2:1, <i>Västergård/"Lillgården", Nygårdsvägen</i>	Lerum	77			
209.	Näs 7:1, <i>Näås slott, Näås allé</i>	Skallsjö	108	RI, BM		KM20
	<i>Babel, (Näås seminarieomr. Västra del)</i>	Skallsjö	109	RI		KM20
	<i>Bokenäås, Ekenäås, Lindenäås, (Näås seminarieomr. S/V)</i>	Skallsjö	109	RI		KM20
	<i>Getås</i>	Skallsjö	109	RI		KM20

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
	<i>Hallabron, Källare vid Hallabron, Högsboholmsvägen</i>	Skallsjö	110			KM26
209.	Näs 7:1 (forts)	Skallsjö	108	RI, BM		KM20
	<i>Lilla Nääs, Nääs allé 45</i>	Skallsjö	110	RI		KM20
	<i>Lyckhem, Nääs allé</i>	Skallsjö	110	RI		KM20
	<i>Norra kullen/"Kullen"</i>	Skallsjö	111	RI		KM20
	<i>Saxås, Rannlasberg</i>	Skallsjö	111	RI		KM20
	<i>Seminarieområdet, Otto Salomons väg</i>	Skallsjö	111-112	RI		KM20
210.	Näs 7:3, <i>Simonshöjd /Simsons höjd/Sneckarns, Gaddåsvägen 4-6</i>	Skallsjö	112	RI		KM20
211.	Näs 7:5, <i>Plikten, Kvikullavägen 33</i>	Skallsjö	112-113	RI		KM20
212.	Näs 7:6, <i>Ekekullen/"Rydings", Vrånävägen 5-7</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
213.	Näs 7:12, <i>Bergalyckan, Bergaredsvägen 3</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
214.	Näs 7:13, <i>Gamla kvarnen, Gamla Sågvägen 6</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
215.	Näs 7:21, <i>Näs 7:1, Bortre Maden, Madenvägen 46</i>	Skallsjö	114	RI		KM20
216.	Näs 7:22, <i>Lilla Hyltan/Jakobstorp, Nääs seminarie- områdes (N/V- del), Otto Salomons väg 15</i>	Skallsjö	114	RI		KM20
217.	Näs 7:23, <i>Källeberg, Gaddåsvägen 23</i>	Skallsjö	114			KM20
218.	Näs 7:25, <i>Lensjödal, Gadårsvägen 34</i>	Skallsjö	115			KM20
219.	Näs 7:26, <i>Klippan/Saxe klippan, Klippanvägen 31</i>	Skallsjö	115			KM20
220.	Näs 7:27, <i>Stenhagen, Viebovägen 55</i>	Skallsjö	115			
221.	Näs 7:28, <i>Stenstorp, Gaddåsvägen 16</i>	Skallsjö	116	RI		KM20
222.	Oryd 1:4, <i>Nordgården, "Sven-Petters", Oryds byväg 12</i>	Skallsjö	116			
223.	Oryd 1:34, <i>Oryddal, Oryds byväg 14</i>	Skallsjö	116			
224.	Oryd 1:50, <i>Mellangården,, Oryds byväg 34</i>	Skallsjö	117			
327.	Ramberg 1:10, <i>Rambergsvägen 21</i>	S Lundby	152			
328.	Ryd 1:5, <i>Dämsjövägen 6</i>	S Lundby	152			KM30
329.	Ryd 1:14, <i>Tomtebo, Dämsjövägen 25</i>	S Lundby	153			KM30
131.	Rydsberg 7:3, <i>Ekebacken, Prippska villan, Aspenvägen</i>	Lerum	77			
132.	Rydsberg 7:6, <i>Smedkärr, Lunnagatan 26</i>	Lerum	78			
225.	Ryggebol 1:10, <i>Åsen, Ryggebo åsväg 34</i>	Skallsjö	117			
226.	Ryggebol 1:18/1:65, 1:37, <i>Orrås, Ryggebolvägen 13-17</i>	Skallsjö	117			
227.	Ryggebol 1:37, se Ryggebol 1:18	Skallsjö	118			
228.	Ryggebol 1:41, <i>Orrås, Ryggebolvägen 14</i>	Skallsjö	118			
229.	Ryggebol 1:65, se Ryggebol 1:18	Skallsjö	118			
230.	Ryggebol 1:71, 1:30, <i>"Ernstes", Ryggebolvägen 38</i>	Skallsjö	118			KM22
231.	Ryggebol 1:88, <i>"Karlanderses", Ryggebol byväg</i>	Skallsjö	118			KM22
232.	Ryggebol 1:92, <i>Högen, "Kongens", Ryggebol byväg</i>	Skallsjö	119			KM22
233.	Ryggebol 2:11, <i>Tomterna, "Skomakarns", Ryggebolvägen 60</i>	Skallsjö	119			
234.	Ryggebol 7:1, <i>Gategården, Ryggebol byväg 18</i>	Skallsjö	119			KM22
235.	Skallsjö 1:33, <i>Ållan, Ryggebolvägen 67</i>	Skallsjö	120			
236.	Skallsjö 2:7, <i>Skallsjö Hed, "Klockartorpet", Skallsjöv. 13</i>	Skallsjö	120			KM24
237.	Skallsjö 3:9, <i>Skattegården, "Skallsjögården" Skallsjö skattegårdsväg</i>	Skallsjö	120			KM24
238.	Skallsjö 7:1, <i>Floda station, Floda stationsväg Vik 134, Ubbaredsvägen</i>	Skallsjö	121		M	KM21
	<i>Norsesunds järnvägsstat. och magasin, Norsesundsvägen</i>	Skallsjö	121	RI		KM20
341.	Skäfthult 1:10, <i>Skäfthultsvägen 91-95</i>	Östad	159			KM43
133.	Slätthult 1:10, <i>Brändeskogsvägen 2</i>	Lerum	78			KM3
134.	Slätthult 1:29, <i>Slätthults skola, Slätthultsvägen</i>	Lerum	78			KM3
135.	Slätthult 2:3, <i>Västa Slätthult, Slätthultsvägen 158</i>	Lerum	79			KM3
330.	Stannum 2:6, <i>Gamla småskolan</i>	S Lundby	153			KM37
331.	Stannum 2:18, <i>Olstorp svägen</i>	S Lundby	153			KM37
332.	Stannum 2:24, <i>F.d. Stannums stationshus</i>	S Lundby	154			KM37
333.	Stannum 8:1, <i>Nordgården, Tolsjöhultsvägen 35</i>	S Lundby	154			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
239.	Sundet 1:25, (Norsesund), Sundetvägen	Skallsjö	122			
240.	Sundet 2:1, Björkhagen, (Norsesund) Norsesundsvägen.	Skallsjö	122			
136.	Svenkebo 2:1, Svenkebovägen 14	Lerum	79			
137.	Svenkebo 2:3, Lindås, Ormgransvägen 10	Lerum	79			
241.	Sävthult 8:1, Hallabron, Högsboholmsvägen 141	Skallsjö	122			KM26
242.	Sävthult 11:1, Ödegårdskulle, Sävhultsvägen 76	Skallsjö	123			
138.	Sävidsbo 1:4, Östra Sävesbo, Sävidsbovägen	Lerum	80		E	KM11
139.	Sävidsbo 2:8, Västra Sävesbo, Sävidsbovägen 27	Lerum	80		E	KM11
140.	Sävidsbo 2:11, Sävesbo, Sävidsbovägen	Lerum	80		E	KM11
141.	Sävidsbo 3:1, Arons, Sävidsbovägen	Lerum	81		E	KM11
243.	Tollered 1:12, "Olas"/"Sjöbergs", V. Bergs väg 3 F.d. Tollered Skattegården	Skallsjö	123	RI		KM20
244.	Tollered 1:50, Snipehall, Snipåsvägen 39	Skallsjö	123	RI		KM20
245.	Tollered 1:57, Tollered skola, Tollered ströms väg Tollered festplats, Tollered ströms väg 4	Skallsjö	124	RI		KM20
246.	Tollered 1:58, Furåsen, f.d. ålderdomshem, Herreslia 10	Skallsjö	124	RI		KM20
247.	Tollered 1:59, Utbygget/Snipås, Snipåsvägen 40	Skallsjö	125	RI		KM20
248.	Tollered 1:61, Bromanslyckan/"Slintin", V. Bergs väg 4	Skallsjö	125	RI		KM20
249.	Tollered 1:62, Kvarnbacken, V. Bergs väg 6	Skallsjö	125	RI		KM20
250.	Tollered 1:70, Backa (Backen), Gatan 3	Skallsjö	126	RI		KM20
251.	Tollered 1:75, Kvarnen, Tollered ströms väg 1	Skallsjö	126	RI		KM20
252.	Tollered 1:76, f.d. Vårdshuset, V. Bergs väg	Skallsjö	126	RI		KM20
253.	Tollered 1:77, Skattegården, Åbacken, "Herres", Herreslia 6	Skallsjö	127	RI		KM20
254.	Tollered 1:78, Ljungskvarn, Tollered ströms väg 7	Skallsjö	127	RI		KM20
255.	Tollered 1:79, Dalared, Tollered ströms väg 5	Skallsjö	127	RI		KM20
256.	Tollered 1:80, Holmåker, Blockebergstigen	Skallsjö	128	RI		KM20
257.	Tollered 1:81, Bottnared, Tollered ströms väg 9	Skallsjö	128	RI		KM20
258.	Tollered 1:82, Övre Kraftstationen, J.T. Bergs väg 14	Skallsjö	128	RI		KM20
259.	Tollered 4:49, Vedhuggeriet, Gamla Sågvägen	Skallsjö	129	RI		KM20
260.	Tollered 4:49/4:71, Brandstationen, V. Bergs väg 14	Skallsjö	129	RI		KM20
261.	Tollered 4:67, Stora Stenhagen, V. Bergs väg 16	Skallsjö	129	RI		KM20
262.	Tollered 4:68, Lilla Stenhagen, Snipåsvägen 3	Skallsjö	130	RI		KM20
263.	Tollered 4:69, Folkskolan, V. Bergs väg 12	Skallsjö	130	RI		KM20
264.	Tollered 4:70, Nääs fabriker, Nya kontoret, V. Bergs väg 11	Skallsjö	130	RI		KM20
265.	Tollered 4:72, G:a kontoret och flygeln, V. Bergs väg 7-9	Skallsjö	131	RI		KM20
266.	Tollered 4:74, Nääs fabriker, Verkstaden och Gasboden, J.T. Bergs väg 10	Skallsjö	131	RI		KM20
267.	Tollered 4:75, Gråstensmagasinet, Nedergårdsvägen 6	Skallsjö	131	RI		KM20
268.	Tollered 4:76, Tollered Nedergården, "Båt Johans stuga", Nedergårdsvägen 12	Skallsjö	132	RI		KM20
269.	Tollered 4:77, Övre fabriken, J.T. Bergs väg 16	Skallsjö	132	RI		KM20
270.	Tollered 4:82, Nilsbo, Snipåsvägen 13	Skallsjö	132	RI		KM20
271.	Tollered 4:84, Lindhagen, J.T. Bergs väg 1	Skallsjö	133	RI		KM20
272.	Tollered 4:85, Sjukstugan, V. Bergs väg 22	Skallsjö	133	RI		KM20
273.	Tollered 4:86, Snickarstugan, "Nattvaktarns", Gamla sågvägen 5	Skallsjö	133	RI		KM20
274.	Tollered 4:89/4:88, 4:49, Bergared, Bergaredsvägen 3	Skallsjö	134	RI		KM20
275.	Tollered 4:90, Kappen, "Skraddarns", V. Bergs väg 13	Skallsjö	134	RI		KM20
276.	Tollered 4:91, Teatern, Nedergårdsvägen 4	Skallsjö	134	RI		KM20
277.	Tollered 4:92, Österlyckan, V. Bergs väg 19	Skallsjö	135	RI		KM20
278.	Tollered 4:97, Stora byggningen, V. Bergs väg 10	Skallsjö	135	RI		KM20
279.	Tollered 4:98, Göta, V. Bergs väg Svea, V. Bergs väg	Skallsjö	135	RI		KM20
		Skallsjö	136	RI		KM20

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
280.	Tollered 4:99, <i>Dana, V. Bergs väg</i>	Skallsjö	136	RI		KM20
281.	Tollered 5:1, <i>Nääs fabriker, J.T. Bergs väg</i>	Skallsjö	136-137	RI		KM20
142.	Torp 1:12, <i>Uddebo, Strandvägen 4</i>	Lerum	81			KM2
143.	Torp 1:125, <i>Strandvägen 17</i>	Lerum	81			KM2
144.	Torp 1:168, se Aspenäs 2:58, <i>Villavägen 1</i>	Lerum	81		H	KM2
145.	Torp 1:315, <i>Frödingsgården, Frödings Allé 28</i>	Lerum	82			KM2
146.	Torp 1:409, <i>Strandvägen 21</i>	Lerum	82			KM2
147.	Torp 1:410, <i>Strandvägen 19</i>	Lerum	82			KM2
148.	Torp 1:533, 1:535, 1:536, 1:537, 1:538 (se även Hallsås 1:61-1:77). <i>Kring Alles väg</i>	Lerum	83		F	KM6
149.	Torp 2:2, <i>G:a Tingshuset, Göteborgsvägen 24</i>	Lerum	83			
150.	Torp 2:80, <i>Torpskolan, Häradsvägen 2</i>	Lerum	83			
282.	Uddared 1:11, <i>Hambergska villan/"Gamla Hambergs", Karlsborg 2, Björkås, Drängseredsvägen 13</i>	Skallsjö	137		M	KM21
283.	Uddared 1:12, <i>Gröna kafét, Brovägen 3</i>	Skallsjö	137		M	KM21
284.	Uddared 1:15, <i>Aludden, Floda Stationsvägen 3</i>	Skallsjö	138		M	KM21
285.	Uddared 1:63, <i>Oskarshöjd, Drängseredsvägen 9</i>	Skallsjö	138		M	KM21
286.	Uddared 1:477, <i>Drängseredsvägen 11</i>	Skallsjö	138		M	KM21
334.	Ytterstad 4:8, <i>Dala-Minas, Norra Ytterstadsvägen 54</i>	S Lundby	154			KM40
335.	Öjared 1:6, <i>Öjareds säteri, Öjaredsvägen 45</i>	S Lundby	155	RI		KM20
	<i>Brattås, Melleombergsvägen 9</i>	S Lundby	155	RI		KM20
	<i>Bäcken, Kvarnkärsvägen 26</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Fälla, Kvarnkärsvägen 15</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Hästhagen, Kvarnkärsvägen 7</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Kvarnkärr, Kvarnkärsvägen 23</i>	S Lundby	157	RI		KM20
	<i>Svederna, Karlabrosveder</i>	S Lundby	157			
151.	Ölslanda 1:6, <i>Sofiehem, Svarvarevägen 10</i>	Lerum	84		C	KM17
152.	Ölslanda 1:10, <i>Hedebo, Stenkullenvägen 1</i>	Lerum	84			KM17
153.	Ölslanda 1:11, <i>Stenkullenvägen 5</i>	Lerum	84			KM17
154.	Ölslanda 1:14, <i>Stenkullens g:a skola, Alingsåsvägen 51</i>	Lerum	85			KM17
155.	Ölslanda 1:21, <i>f.d. Ölslanda affär, Hantverkarsvägen 14</i>	Lerum	85		C	KM17
156.	Ölslanda 1:22, <i>Stenkullenvägen 4</i>	Lerum	85			KM17
157.	Ölslanda 1:29, <i>Stenkullenvägen 2</i>	Lerum	86			KM17
158.	Ölslanda 1:82, <i>Ingelund/Lindenska villan, Gråbovägen 11</i>	Lerum	86			
159.	Ölslanda 1:136, <i>Erik Soops väg 6</i>	Lerum	86		D	KM16
160.	Ölslanda 1:137, <i>Erik Soops väg 4</i>	Lerum	87		D	KM16
161.	Ölslanda 1:138, <i>Erik Soops väg 2</i>	Lerum	87		D	KM16
162.	Ölslanda 1:139, <i>Harald Stakes väg 3</i>	Lerum	87		D	KM16
163.	Ölslanda 1:140, <i>Erik Soops väg 3</i>	Lerum	88		D	KM16
164.	Ölslanda 1:141, <i>Hans Våghals väg 4</i>	Lerum	88		D	KM16
165.	Ölslanda 1:153, <i>Stenkullenvägen 18</i>	Lerum	88			
342.	Östad 1:1, <i>f.d. Brandstation, Matses gata 2</i>	Östad	160			KM44
343.	Östad 3:10, <i>Hampes väg 5</i>	Östad	160			
344.	Östad 4:5, <i>Sjöviksvägen 31</i>	Östad	160			KM44
345.	Östad 8:1, <i>Östad Kyrka, Östad byväg 25, f.d. Östad prästgården</i>	Östad	161	RI	R	KM44
	<i>Prästgården, Östad byväg 25, f.d. Östad Prästgården</i>	Östad	161	RI	R	KM44
346.	Östad 9:3, <i>Brogärs, Kyrkvägen 12, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	161	RI		KM44
347.	Östad 9:5, <i>Skatta Kvarn, Kvarnvägen 34, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	162			KM44
348.	Östad 9:36, <i>f.d. Östad Skattegården, Söderhall, Hagens väg 11</i>	Östad	162			KM44
349.	Östad 11:18, <i>Lidagården, Östad byväg 6</i>	Östad	162	RI	R	KM44
350.	Östad 12:36, <i>Sjöviksvägen 18</i>	Östad	163			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
351.	Östad 22:8, <i>Sjöviks gård, Alefjällsvägen 6</i>	Östad	163			
352.	Östad 22:11, <i>Lindåsvägen 5</i>	Östad	163			
353.	Östad 22:25, <i>järnvägsstation, Sörviksvägen 21</i>	Östad	163			KM42
354.	Östad 27:1, <i>Östad skola, Östadsvägen/Väg 190, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	164	RI		KM44
355.	Östads Kärret 1:6, <i>Ekhult, Hagavägen 23</i>	Östad	164			
166.	Öxeryd 1:49, <i>Svedernavägen</i>	Lerum	89			

Förteckning över fastigheter i Lerums socken

Tecken förklaring

Nr	-anger det nummer som fastigheten har fått i denna byggnadsinventering.
Fastighetsbeteckning	-anger aktuell fastighetsbeteckning 1997-98. Här anges även aktuell adress 1997-98 samt ev. gårdsnamn.
Socken	-anger till vilken av kommunens fyra socknar som fastighetens byggnader hör. (Lerum, Skallsjö, Stora Lundby och Östad)
Sid	-anger på vilken sida i denna rapport som fastighetens byggnader finns utvärderade.
BM, RI	-BM anger om byggnaden är Byggnadsminnesförklarad. RI anger om byggnaden är av Riksintresse alt. ligger inom ett riksintressesförklarat område.
Bebyggelsemiljö	-anger om fastighetens byggnader ligger inom en av kommunens 17 bebyggelsemiljöer. (Bebyggelsemiljöerna anges från A-Q och utvärderas i denna rapport på sidan 20-24).
Kulturmiljö	-anger om fastighetens byggnader ligger inom en av kommunens 44 utvärderade kulturmiljöer. För dessa hänvisas till "Planeringsunderlag. Kulturmiljö i Lerums kommun, Älvsborgs länsmuseum 1999".

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelsemiljö	Kulturmiljö
1.	Almekärr 2:2, <i>Almekärrens gård</i>	Lerum	33			
2.	Almekärr 9:18, <i>Möllergården, Edenhjelms väg 13</i>	Lerum	33			
3.	Aspenäs 2:8, <i>Strandvägen 47</i>	Lerum	33			KM2
4.	Aspenäs 2:16, <i>Sjöstugan, Goråsvägen</i>	Lerum	34			KM1
5.	Aspenäs 2:17, <i>f.d. förvaltarbostaden</i>	Lerum	34			KM1
6.	Aspenäs 2:22, se Aspenäs 2:25	Lerum	34			KM1
7.	Aspenäs 2:23, se Aspenäs 2:25	Lerum	34			KM1
8.	Aspenäs 2:25, 2:22, 2:23 och 2:367, <i>Aspenäs herrgård, Seatons allé 33</i>	Lerum	35			KM1
9.	Aspenäs 2:58/Torp 1:168, <i>Villavägen 1</i>	Lerum	35		H	KM2
10.	Aspenäs 2:59, <i>Villavägen 3</i>	Lerum	36		H	KM2
11.	Aspenäs 2:60, <i>Villavägen 5</i>	Lerum	36		H	KM2
12.	Aspenäs 2:61, <i>Villavägen 7</i>	Lerum	36		H	KM2
13.	Aspenäs 2:62, <i>Villavägen 9</i>	Lerum	37		H	KM2
14.	Aspenäs 2:63, <i>Villavägen 11</i>	Lerum	37		H	KM2
15.	Aspenäs 2:83, <i>Katarina Ribbings väg 14</i>	Lerum	37			KM2
16.	Aspenäs 2:119, <i>Samuel Bagges väg 19</i>	Lerum	38			KM2
17.	Aspenäs 2:138, <i>Lugnet, Goråsvägen 18</i>	Lerum	38			
18.	Aspenäs 2:169, <i>Lugnvik, Lilla Goråsvägen 36</i>	Lerum	38			
19.	Aspenäs 2:216, <i>Katarina Ribbings väg 18</i>	Lerum	39			KM2
20.	Aspenäs 2:234, <i>Fasanstigen 4</i>	Lerum	39			
21.	Aspenäs 2:349, <i>Katarina Ribbings väg 29</i>	Lerum	39			KM2
22.	Aspenäs 2:367 (se även Aspenäs 2:25), <i>Kålkullavägen 5</i>	Lerum	40			KM1
23.	Aspenäs 2:457, <i>"Lillebo", Goråsvägen 52</i>	Lerum	40			
24.	Berg 1:38, <i>Hunstugans väg 7-9</i>	Lerum	40			
25.	Berg 1:48 ((del av) se Hunstugan 1:109)	Lerum	40			KM17
26.	Brunstorp 3:46, <i>Brunstorp svägen 70</i>	Lerum	41			KM3
27.	Bråta 1:3, <i>Dalen, Bråta Broväg 15</i>	Lerum	41			
28.	Bråta 1:55, <i>Bråta Broväg 18</i>	Lerum	41		K	KM5
29.	Bråta 2:2, <i>Skogshyddan, Jonseredsvägen 160</i>	Lerum	42		K	KM5
30.	Bråta 2:9, <i>Aspeboda, Stora Bråtavägen 1</i>	Lerum	42		K	KM5
31.	Bråta 2:13, <i>f.d. Banvaktstuga, Skogshyddevägen</i>	Lerum	43		K	KM5
32.	Bråta 2:18/2:30, <i>Aspehöjd, Stora Bråtavägen 3</i>	Lerum	43		K	KM5
33.	Bråta 2:20, <i>Jonseredsvägen 156</i>	Lerum	43		K	KM5
34.	Bråta 2:83, <i>Bråta skola, Svartålidan 31</i>	Lerum	44		K	KM5
35.	Bråta 2:91, <i>Lilla Bråtavägen</i>	Lerum	44			
36.	Bråta 2:93, <i>Skogshyddevägen</i>	Lerum	44		K	KM5

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
37.	Bävseryd 1:7, <i>Bävsjöryd, Bävsjörydsvägen</i>	Lerum	45			KM4
38.	Dergården 1:10, <i>Brobacken 11</i>	Lerum	45		I	KM13
39.	Dergården 1:11, <i>Brobacken 18</i>	Lerum	45		I	KM13
40.	Dergården 1:12, <i>Säveborg, Kantor Edgrens väg</i>	Lerum	46			
41.	Dergården 1:16, <i>Brobacken 16</i>	Lerum	46		I	KM13
42.	Dergården 1:35, <i>Ågården, Alingsåsvägen 1</i>	Lerum	46		I	KM13
43.	Dergården 1:41, <i>Församlingshem, Kantor Edgrens väg 4</i>	Lerum	47			
44.	Dergården 1:50, <i>Lilla brobacken, Brobacken 17</i>	Lerum	47		I	KM13
45.	Dergården 1:57, <i>Torpet brobacken, Brobacken 13</i>	Lerum	47		I	KM13
46.	Dergården 1:58, <i>Lerums torgcentum "Bagges torg"</i>	Lerum	48		J	KM12
47.	Dergården 1:59, <i>Villa Åbo, Haegerströms villa, Brobacken 15</i>	Lerum	48		I	KM13
48.	Dergården 1:71, <i>Lilla brobacken, Brobacken 19</i>	Lerum	48		I	KM13
49.	Dergården 1:135, <i>"Dergården", Alingsåsvägen 12</i>	Lerum	49			
50.	Dergården 1:136, <i>Lerums torgcentum, "Bagges torg"</i>	Lerum	49		J	KM12
51.	Dergården 1:249, <i>Skola, Alingsåsvägen 9</i>	Lerum	49			
52.	Dergården 6:1, <i>Lerums torgcentum "Bagges torg"</i>	Lerum	50		J	KM12
53.	Dergården 15:2, <i>Taxnäs/Holland House, Alingsåsvägen 4</i>	Lerum	50			
54.	Gamlebo 1:3, <i>Gamlebo Kullens bomullsspinneri och Kullens barnhem, Knavravägen 5</i>	Lerum	50-51			KM17
55.	Gamlebo 1:4/Ölslanda 19:1, <i>Fridhem Knavravägen 7</i>	Lerum	51			KM17
56.	Gamlebo 2:93, <i>Gamlebo Kullen, "Kullen", Slätthultsvägen 7a</i>	Lerum	51			
57.	Gamlebo 3:13, <i>Hedeforsvägen 56, Gamlebo Svenningsgården/Gamla ålderdomshemmet, "Odd Fellowgården"</i>	Lerum	52			
58.	Gamlebo 3:30, <i>Hedeforsvägen 46</i>	Lerum	52			
59.	Gamlebo 3:43, <i>Gamlebo gård, Hedeforsvägen 44</i>	Lerum	52			
60.	Granbacken 1:1, <i>Gamlebobacken 55</i>	Lerum	53			
61.	Gullringsbo 1:8, <i>Trevnaden, Gullringsbovägen</i>	Lerum	53		K	KM5
62.	Gullringsbo 1:30, <i>Jonservedsvägen 100</i>	Lerum	53		K	KM5
63.	Gullringsbo 1:31, <i>Villa Säter, f d Porsnäs, Jonservedsvägen 101</i>	Lerum	54		K	KM5
64.	Gullringsbo 1:34, <i>Lilla Gullringsbo, Götebovägen</i>	Lerum	54		K	KM5
65.	Gullringsbo 2:8, <i>Gullringsbo gård, Jonservedsvägen 135</i>	Lerum	55		K	KM5
66.	Götebo 1:7, <i>Skatebacken, Gullringsbovägen 68</i>	Lerum	55		K	KM5
67.	Götebo 1:8, <i>Götebo, Götebo Skogsväg 21</i>	Lerum	56		K	KM5
68.	Götebo 1:9, <i>St Furuborg, Jonservedsvägen</i>	Lerum	56		K	KM5
69.	Hallegården 1:42, <i>Hede-Hallegårdsvägen 20</i>	Lerum	56			
70.	Hallegården 1:65, <i>Stamsjövik, Stamsjövägen</i>	Lerum	57			
71.	Hallegården 1:123, <i>Hallegårds hage</i>	Lerum	57			
72.	Hallsås 1:52, <i>Baron Oxenstiernas väg 20</i>	Lerum	57			
73.	Hallsås 1:55 (del av radhus länga), <i>Kring-Alles väg</i> (se vidare Hallsås 1:61-1:77)	Lerum	58		F	KM6
74.	Hallsås 1:61-1:77 <i>Kring-Alles väg</i>	Lerum	58		F	KM6
75.	Hallsås 1:89, <i>Norra Hallsås, Kullgårdsvägen 60</i>	Lerum	58			
76.	Hallsås 1:96, <i>Baron Oxenstiernas väg 15 Ursprungligen Westra Hallsås</i>	Lerum	59			
77.	Hallsås 2:120, <i>Stamsjövägen 5</i>	Lerum	59			
78.	Hallsås 2:121, <i>Stamsjövägen 7</i>	Lerum	59			
79.	Hallsås 2:125, <i>Stamsjövägen 13</i>	Lerum	60			
80.	Hallsås 2:211, <i>Vesterliden, Stamsjövägen 20</i>	Lerum	60			
81.	Hallsås 2:254, <i>Villa Furbacka, Helgdagsbacken 3</i>	Lerum	60			
82.	Hallsås 2:286, <i>Villa Solgård, Källåkersvägen 9</i>	Lerum	61			
83.	Hallsås 2:300, <i>Villa Gerdhem, Stamsjövägen 21</i>	Lerum	61			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
84.	Hede 1:37, <i>Hede säteri, Alingsåsvägen 66</i>	Lerum	61			
85.	Hunstugan 1:5(se Hunstugan 1:109)	Lerum	61			KM17
86.	Hunstugan 1:25, <i>Britanniafabriken, Hilleforsvägen 6</i>	Lerum	62			KM17
87.	Hunstugan 1:33, <i>Gropasmens smedja, Stilletorpsvägen2</i>	Lerum	62			
88.	Hunstugan 1:65, <i>Stenkullenvägen 50</i>	Lerum	62			
89.	Hunstugan 1:81, <i>Hilleforsvägen 12</i>	Lerum	63			KM17
90.	Hunstugan 1:100, <i>Hilleforsvägen 25</i>	Lerum	63			KM17
91.	Hunstugan 1:109/del av Berg1:48/Hunstugan/1:5/ Hunstugan 1:112 , <i>Hillefors grynkvarn m.m. Hilleforsvägen 5, 9, 13</i>	Lerum	63	RI, BM		KM17
92.	Hunstugan 1:112 (se Hunstugan 1:109)	Lerum	64			KM17
93.	Hunstugan 1:119, <i>Vattenfalls maskinistbostäder, Hunstugans Hagväg</i>	Lerum	64	BM	B	KM18
94.	Härskogen 1:3, <i>Tåskogen, Härskogsvägen</i>	Lerum	64			
95.	Jutagården 1:23, <i>Hilleberg, Härskogsvägen 33</i>	Lerum	64			
96.	Knappekulla 1:21, <i>Lindekulla, Alingsåsvägen 13</i>	Lerum	65		G	KM14
97.	Knappekulla 1:48, <i>f.d. slakteri, Kullgårdsvägen 46</i>	Lerum	65			
98.	Knappekulla 4:1, <i>Alingsåsvägen 11</i>	Lerum	65		G	KM14
99.	Kolboryd 1:1, <i>Kolboryd, Kolborydsvägen 28</i>	Lerum	66			KM9
100.	Kolboryd 1:3, <i>f.d. Handelsträdgård, Kolborydsvägen25</i>	Lerum	66			KM9
101.	Kullgården 1:5, <i>Kullgårdsvägen 167</i>	Lerum	66		A	KM10
102.	Kullgården 1:7, <i>Kullgårdsvägen 159</i>	Lerum	67		A	KM10
103.	Kullgården 1:8, <i>Kullgårdsvägen 165</i>	Lerum	67		A	KM10
104.	Kullgården 1:9, <i>Kullgårdsvägen 155</i>	Lerum	67		A	KM10
105.	Lerum 1:12, <i>Esstorp, Alingsåsvägen 20</i>	Lerum	68			
106.	Lerum 1:66, <i>Höjden, Höjdenliden 5</i>	Lerum	68			
107.	Lerum 2:143, <i>Ljungbacken, Ljungbackenvägen 40E</i>	Lerum	68			
108.	Lerum 2:236, <i>Villa Kasten Hof, Kastenhofsvägen 11</i>	Lerum	69	RI, BM		KM8
109.	Lerum 3:9, <i>Sanna småskola, Alingsåsvägen 30</i>	Lerum	69			
110.	Lerum 4:15, <i>Villa Pomona, Pomonavägen 10</i>	Lerum	69			
111.	Lerum 4:55, <i>Villa Tomteberget, Tomtebergsvägen 45</i>	Lerum	70			
112.	Lerum 5:3, <i>Aludden, Aspenäsvägen</i>	Lerum	70			
113.	Lerum 5:6, <i>Aspenäsvägen 6</i>	Lerum	70			
114.	Lerum 20:1, <i>Lerums station, Stationsvägen</i> Lerum 20:1 (forts), <i>Stenkullens station, Stenkullenvägen 17</i>	Lerum	71		I	KM13
115.	Lerum 20:3, <i>Ekenäs, Jonseredsvägen 138</i>	Lerum	71-72		K	KM5
116.	Lerum 22:1, 23:1, <i>Lerums k:a, Kastenhofsvägen 2</i>	Lerum	72			KM14
117.	Lerum 24:26, <i>Villa Tallbacken, Tallbacken 10</i>	Lerum	72			
118.	Lerum 28:3, <i>Södergården/Björkenäs, Holmenbacken 3</i>	Lerum	73			
119.	Lerum 29:4, <i>Edward Olsons backe 7</i>	Lerum	73			
120.	Lerum 38:8, <i>Tryggestad, Hammars backe 2</i>	Lerum	73			
121.	Lerum 43:15, <i>"Sme karls"/"Kersti mors stuga", Laggarns väg 30</i>	Lerum	74			
122.	Lerum 43:22, <i>Skattegårdsbacken 2</i>	Lerum	74			
123.	Lerums-Stålebo 1:5, <i>Skogshem, Stålebovägen 8</i>	Lerum	74		K	KM5
124.	Lerums-Stålebo 1:11, <i>Stålebovägen 4</i>	Lerum	75		K	KM5
125.	Lerums-Stålebo 1:13, <i>Tornbacken, Stålebovägen</i>	Lerum	75		K	KM5
126.	Lerums-Stålebo 1:16, <i>Jonseredsvägen 97</i>	Lerum	75		K	KM5
127.	Lerums-Stålebo 1:17, <i>Gransäter, Jonseredsvägen 99</i>	Lerum	76		K	KM5
128.	Långared 1:2, <i>Kullgårdsvägen 120</i>	Lerum	76			
129.	Marken 1:2	Lerum	77		E	KM11
130.	Nygård 2:1, <i>Västergård/"Lillgården", Nygårdsvägen</i>	Lerum	77			
131.	Rydsberg 7:2, <i>Ekebacken, Prippska villan, Aspenvägen</i>	Lerum	77			KM5
132.	Rydsberg 7:6, <i>Smedkärr, Lunnagatan 26</i>	Lerum	78			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
133.	Slätthult 1:10, <i>Brändeskosvägen 2</i>	Lerum	78			KM3
134.	Slätthult 1:29, <i>Slätthults skola, Slätthultsvägen</i>	Lerum	78			KM3
135.	Slätthult 2:3, <i>Västra Slätthult, Slätthultsvägen 158</i>	Lerum	79			KM3
136.	Svenkebo 2:1, <i>Svenkebovägen 14</i>	Lerum	79			
137.	Svenkebo 2:3, <i>Lindås, Ormgransvägen 10</i>	Lerum	79			
138.	Sävidsbo 1:4, <i>Östra Sävesbo, Sävidsbovägen</i>	Lerum	80		E	KM11
139.	Sävidsbo 2:8, <i>Västra Sävesbo, Sävidsbovägen 27</i>	Lerum	80		E	KM11
140.	Sävidsbo 2:11, <i>Sävesbo, Sävidsbovägen</i>	Lerum	80		E	KM11
141.	Sävidsbo 3:1, <i>Arons, Sävidsbovägen</i>	Lerum	81		E	KM11
142.	Torp 1:12, <i>Uddebo, Strandvägen 4</i>	Lerum	81			KM2
143.	Torp 1:125, <i>Strandvägen 17</i>	Lerum	81			KM2
144.	Torp 1:168, se Aspenäs 2:58, <i>Villavägen 1</i>	Lerum	81		H	KM2
145.	Torp 1:315, <i>Frödingsgården, Frödings Allé 28</i>	Lerum	82			KM2
146.	Torp 1:409, <i>Strandvägen 21</i>	Lerum	82			KM2
147.	Torp 1:410, <i>Strandvägen 19</i>	Lerum	82			KM2
148.	Torp 1:533, 1:535, 1:536, 1:537, 1:538 (se även Hallsås 1:61-1:77). <i>Kring-Alles väg</i>	Lerum	83		F	KM6
149.	Torp 2:2, <i>G:a Tingshuset, Göteborgsvägen 24</i>	Lerum	83			
150.	Torp 2:80, <i>Torpskolan, Häradsvägen 2</i>	Lerum	83			
151.	Ölslanda 1:6, <i>Sofiehem, Svarvarevägen 10</i>	Lerum	84		C	KM17
152.	Ölslanda 1:10, <i>Hedebo, Stenkullenvägen 1</i>	Lerum	84			KM17
153.	Ölslanda 1:11, <i>Stenkullenvägen 5</i>	Lerum	84			KM17
154.	Ölslanda 1:14, <i>Stenkullens g:a skola, Alingsåsvägen 51</i>	Lerum	85			KM17
155.	Ölslanda 1:21, <i>f.d. Ölslanda affär, Hantverkarsvägen 14</i>	Lerum	85		C	KM17
156.	Ölslanda 1:22, <i>Stenkullenvägen 4</i>	Lerum	85			KM17
157.	Ölslanda 1:29, <i>Stenkullenvägen 2</i>	Lerum	86			KM17
158.	Ölslanda 1:82, <i>Ingelund/Lindenska villan, Gråbovägen 11</i>	Lerum	86			
159.	Ölslanda 1:136, <i>Erik Soops väg 6</i>	Lerum	86		D	KM16
160.	Ölslanda 1:137, <i>Erik Soops väg 4</i>	Lerum	87		D	KM16
161.	Ölslanda 1:138, <i>Erik Soops väg 2</i>	Lerum	87		D	KM16
162.	Ölslanda 1:139, <i>Harald Stakes väg 3</i>	Lerum	87		D	KM16
163.	Ölslanda 1:140, <i>Erik Soops väg 3</i>	Lerum	88		D	KM16
164.	Ölslanda 1:141, <i>Hans Våghals väg 4</i>	Lerum	88		D	KM16
165.	Ölslanda 1:153, <i>Stenkullenvägen 18</i>	Lerum	88			
166.	Öxeryd 1:49, <i>Svedernavägen</i>	Lerum	89			

Förteckning över fastigheter i Skallsjö socken

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
167.	Berg 1:48, <i>Floda kraftstation, Rurik Holms väg</i>	Skallsjö	90		M	KM21
168.	Drängsered 1:1 (f.d. Håvared och Uddared 4:3)					
	<i>Bröllopstorp</i>	Skallsjö	90	RI		KM20
	<i>"Larses i Pålstorp", Pålstorps Byväg</i>	Skallsjö	90	RI		KM20
	<i>Lilla Håvared, f.d. Håvared</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Lilla Ubbared, "Hökes"</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Nolhagen (f.d. Svensered)</i>	Skallsjö	91	RI		KM20
	<i>Stora Håvared</i>	Skallsjö	92	RI		KM20
	<i>Uddared Östergården (f.d. Ubbared 4:3)</i>	Skallsjö	92	RI		KM20
	<i>Vik (f.d. Vik)</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Västeråsen</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Österåsen</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
	<i>Österåsen</i>	Skallsjö	93	RI		KM20
169.	Drängsered 1:2, <i>Påltorpsvägen 20</i>	Skallsjö	94			
170.	Drängsered 1:3, <i>Trollgården, Drängseredsvägen 40-42</i>	Skallsjö	94			
171.	Drängsered 1:5, <i>Alelundsvägen 2</i>	Skallsjö	94			
172.	Drängsered 1:15, <i>Sävegårdsvägen 20</i>	Skallsjö	95			
173.	Drängsered 1:16, <i>Sävegårdsvägen 18</i>	Skallsjö	95			
174.	Drängsered 1:78, <i>Sävegårdsvägen 14</i>	Skallsjö	95			
175.	Drängsered 1:87, <i>Lärkvägen 13</i>	Skallsjö	96		L	KM27
176.	Drängsered 1:95, <i>Lärkvägen 8</i>	Skallsjö	96		L	KM27
177.	Drängsered 1:103, <i>Trastvägen 25</i>	Skallsjö	96		L	KM27
178.	Drängsered 1:106, <i>Trastvägen 24</i>	Skallsjö	97		L	KM27
179.	Drängsered 1:227, <i>Pålstorps kulle 2, Karlhöjdsvägen</i>	Skallsjö	97	RI		KM20
180.	Drängsered 1:228, <i>Pålstorps kulle 1, Karlhöjdsvägen</i>	Skallsjö	97	RI		KM20
181.	Drängsered 2:7, <i>Kristineberg, Vänderotsvägen</i>	Skallsjö	98			
182.	Drängsered 2:14, <i>Havrevägen 23</i>	Skallsjö	98			
183.	Drängsered 2:25, <i>Hagen, Drängsereds Hage</i>	Skallsjö	98			
184.	Floda 3:16, <i>Floda säteri, Floda allé</i>	Skallsjö	99		M	KM21
	<i>Floda 3:16, Floda säteri, Badhus, Strandvägen</i>	Skallsjö	99		M	KM21
185.	Floda 3:37, <i>Drösebacke, "Flobergs", Gamla vägen 42</i>	Skallsjö	100		O	KM23
186.	Floda 3:42 <i>Harald Larssons, Gamla vägen 18</i>	Skallsjö	100			
187.	Floda 3:58, <i>Fågelnäs/ Hunneberg, Björnåsvägen</i>	Skallsjö	100			
188.	Floda 3:60, <i>Högsboholms säteri,</i>					
	<i>Högsboholmsvägen 108-109</i>	Skallsjö	101			
189.	Floda 3:119, <i>Bussgarage, Brovägen 7</i>	Skallsjö	101			
190.	Floda 3:254, <i>Norra Nääsgränsvägen</i>	Skallsjö	101			
191.	Floda 3:446, <i>"Bomans", Lensjövägen 5</i>	Skallsjö	102			
192.	Floda 3:861, <i>Floda Södergården/"Vasses"/ Floda</i>					
	<i>Mosse,/ Kyrkmossen, Gamla vägen 25</i>	Skallsjö	102		O	KM23
193.	Floda 3:926, <i>Ryttarbacken/"Brattalia",Ryttarbacksvägen</i>	Skallsjö	102			
194.	Floda 5:1, <i>Stenkullen, Lensjövägen 8</i>	Skallsjö	103			
195.	Floda 9:1, <i>F.d. Floda folkskola, Högsboholmsvägen 2</i>	Skallsjö	103			
196.	Floda 10:1/Skallsjö 1:2, <i>Skallsjö K:a, Gamla vägen</i>	Skallsjö	103		O	KM23
	<i>Gamla församlingshemmet, Gamla vägen</i>	Skallsjö	104		O	KM23
197.	Floda 19:6, <i>Åsteboberg, Åstebovägen 19</i>	Skallsjö	104	RI		KM20
198.	Floda 20:141, <i>Frikyrka, Högsboholmsvägen 116</i>	Skallsjö	104			
199.	Floda 20:154, <i>Bockaberg lägerskola, Tvärsjönäsvägen 9</i>	Skallsjö	105			
200.	Harås 1:2, <i>Bryngelstorp/Harås, Skarabrinksvägen 25</i>	Skallsjö	105	RI		KM20
201.	Höja 1:4, <i>Höja, Gunnar Bergs väg 2</i>	Skallsjö	105	RI		KM20
202.	Höja 1:5, <i>Höja, "Borgen", Gunnar Bergs väg 6</i>	Skallsjö	106	RI		KM20
203.	Höja 1:7, <i>Gunnar Bergs väg 4</i>	Skallsjö	106	RI		KM20

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
204.	Kusebacka 1:8, <i>Skallsjö Prästgård, Stenkullenvägen</i>	Skallsjö	106			
205.	Kusebacka 2:1, <i>Floda garveri, Garverivägen</i>	Skallsjö	107		O	KM19
206.	Kvikulla 1:9, f.d. "Nääs skola", <i>Kvikullavägen 27</i>	Skallsjö	107	RI		KM20
207.	Kvikulla 1:10, "Ekudden", <i>Ekudden 406</i>	Skallsjö	107-108	RI		KM20
208.	Lergraven 1:2, <i>Mariefund, Sävhuultsvägen 41</i>	Skallsjö	108	RI		KM20
209.	Näs 7:1, <i>Nääs slott, Nääs allé</i>	Skallsjö	108	RI, BM		KM20
	<i>Babel, (Nääs seminarieomr. Västra del)</i>	Skallsjö	109	RI		KM20
	<i>Bokenääs, Ekenääs, Lindenääs, (Nääs seminarieomr. S/V)</i>	Skallsjö	109	RI		KM20
	<i>Getås</i>	Skallsjö	109	RI		KM20
	<i>Hallabron, Källare vid Hallabron, Högsboholmsvägen</i>	Skallsjö	110			KM26
	<i>Lilla Nääs, Nääs allé 45</i>	Skallsjö	110	RI		KM20
	<i>Lyckhem, Nääs allé</i>	Skallsjö	110	RI		KM20
	<i>Norra kullen/"Kullen"</i>	Skallsjö	111	RI		KM20
	<i>Saxås, Rannlasberg</i>	Skallsjö	111	RI		KM20
	<i>Seminarieområdet, Otto Salomons väg</i>	Skallsjö	111-112	RI		KM20
210.	Näs 7:3, <i>Simonshöjd /Simsons höjd/Sneckarns, Gaddåsvägen 4-6</i>	Skallsjö	112	RI		KM20
211.	Näs 7:5, <i>Plikten, Kvikullavägen 33</i>	Skallsjö	112-113	RI		KM20
212.	Näs 7:6, <i>Ekekullen/"Rydings", Vrånavägen 5-7</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
213.	Näs 7:12, <i>Bergalyckan, Bergaredsvägen 3</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
214.	Näs 7:13, <i>Gamla kvarnen, Gamla Sågvägen 6</i>	Skallsjö	113	RI		KM20
215.	Näs 7:21, Näs 7:1, <i>Bortre Maden, Madenvägen 46</i>	Skallsjö	114	RI		KM20
216.	Näs 7:22, <i>Lilla Hyltan/Jakobstorp, Nääs seminarie- områdes (N/V- del), Otto Salomons väg 15</i>	Skallsjö	114	RI		KM20
217.	Näs 7:23, <i>Källeberg, Gaddåsvägen 23</i>	Skallsjö	114			KM20
218.	Näs 7:25, <i>Lensjödalen, Gaddåsvägen 34</i>	Skallsjö	115			KM20
219.	Näs 7:26, <i>Klippan/Saxe klippan, Klippanvägen 31</i>	Skallsjö	115			KM20
220.	Näs 7:27, <i>Stenhagen, Viebovägen 55</i>	Skallsjö	115			
221.	Näs 7:28, <i>Stenstorp, Gaddåsvägen 16</i>	Skallsjö	116	RI		KM20
222.	Oryd 1:4, <i>Nordgården, "Sven-Petters", Oryds byväg 12</i>	Skallsjö	116			
223.	Oryd 1:34, <i>Oryddal, Oryds byväg 14</i>	Skallsjö	116			
224.	Oryd 1:50, <i>Mellangården, Oryds byväg 34</i>	Skallsjö	117			
225.	Ryggebol 1:10, <i>Åsen, Ryggebo åsväg 34</i>	Skallsjö	117			
226.	Ryggebol 1:18/1:65, 1:37, <i>Orrås, Ryggebolvägen 13-17</i>	Skallsjö	117			
227.	Ryggebol 1:37, se Ryggebol 1:18	Skallsjö	118			
228.	Ryggebol 1:41, <i>Orrås, Ryggebolvägen 14</i>	Skallsjö	118			
229.	Ryggebol 1:65, se Ryggebol 1:18	Skallsjö	118			
230.	Ryggebol 1:71, 1:30, "Ernstes", <i>Ryggebolvägen 38</i>	Skallsjö	118			KM22
231.	Ryggebol 1:88, "Karlanderses", <i>Ryggebol byväg</i>	Skallsjö	118			KM22
232.	Ryggebol 1:92, <i>Högen, "Kongens", Ryggebol byväg</i>	Skallsjö	119			KM22
233.	Ryggebol 2:11, <i>Tomterna, "Skomakarns", Ryggebolvägen 60</i>	Skallsjö	119			
234.	Ryggebol 7:1, <i>Gategården, Ryggebol byväg 18</i>	Skallsjö	119			KM22
235.	Skallsjö 1:33, <i>Ållan, Ryggebolvägen 67</i>	Skallsjö	120			
236.	Skallsjö 2:7, <i>Skallsjö Hed, "Klockartorpet", Skallsjövägen 13</i>	Skallsjö	120			KM24
237.	Skallsjö 3:9, <i>Skattegården, "Skallsjögården" Skallsjö skattegårdsväg</i>	Skallsjö	120			KM24
238.	Skallsjö 7:1, <i>Floda station, Floda stationsväg Vik 134, Uddaredsvägen</i>	Skallsjö	121		M	KM21
	<i>Norsesunds järnvägsstat. och magasin, Norsesundsvägen</i>	Skallsjö	121	RI		KM20
239.	Sundet 1:25, (Norsesund), <i>Sundetvägen</i>	Skallsjö	122			
240.	Sundet 2:1, <i>Björkhagen, (Norsesund) Norsesundsvägen</i>	Skallsjö	122			
241.	Sävhuult 8:1, <i>Hallabron, Högsboholmsvägen 141</i>	Skallsjö	122			KM26
242.	Sävhuult 11:1, <i>Ödegårdskulle, Sävhuultsvägen 76</i>	Skallsjö	123			

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
243.	Tollered 1:12, "Olas"/"Sjöbergs", V. Bergs väg 3 F.d. Tollered Skattegården	Skallsjö	123	RI		KM20
244.	Tollered 1:50, Snipehall, Snipåsvägen 39	Skallsjö	123	RI		KM20
245.	Tollered 1:57, Tolleredes skola, Tolleredes ströms väg Tolleredes festplats, Tolleredes ströms väg 4	Skallsjö	124	RI		KM20
246.	Tollered 1:58, Furåsen, f.d. ålderdomshem, Herreslia 10	Skallsjö	124	RI		KM20
247.	Tollered 1:59, Utbygget/Snipås, Snipåsvägen 40	Skallsjö	125	RI		KM20
248.	Tollered 1:61, Bromanslyckan/"Slintin", V. Bergs väg 4	Skallsjö	125	RI		KM20
249.	Tollered 1:62, Kvarnbacken, V. Bergs väg 6	Skallsjö	125	RI		KM20
250.	Tollered 1:70, Backa (Backen), Gatan 3	Skallsjö	126	RI		KM20
251.	Tollered 1:75, Kvarnen, Tolleredes ströms väg 1	Skallsjö	126	RI		KM20
252.	Tollered 1:76, f.d. Vårdshuset, V. Bergs väg	Skallsjö	126	RI		KM20
253.	Tollered 1:77, Skattegården, Åbacken, "Herres", Herreslia 6	Skallsjö	127	RI		KM20
254.	Tollered 1:78, Ljungskvarn, Tollered ströms väg 5	Skallsjö	127	RI		KM20
255.	Tollered 1:79, Dalared, Tolleredes ströms väg 9	Skallsjö	127	RI		KM20
256.	Tollered 1:80, Holmåker, Blockebergsstigen	Skallsjö	128	RI		KM20
257.	Tollered 1:81, Bottnared, Tollered ströms väg 7	Skallsjö	128	RI		KM20
258.	Tollered 1:82, Övre Kraftstationen, J.T. Bergs väg 14	Skallsjö	128	RI		KM20
259.	Tollered 4:49, Vedhuggeriet, Gamla Sågvägen	Skallsjö	129	RI		KM20
260.	Tollered 4:49/4:71, Brandstationen, V. Bergs väg 14	Skallsjö	129	RI		KM20
261.	Tollered 4:67, Stora Stenhagen, V. Bergs väg 16	Skallsjö	129	RI		KM20
262.	Tollered 4:68, Lilla Stenhagen, Snipåsvägen 3	Skallsjö	130	RI		KM20
263.	Tollered 4:69, Folkskolan, V. Bergs väg 12	Skallsjö	130	RI		KM20
264.	Tollered 4:70, Nääs fabriker, Nya kontoret, V. Bergs väg 11	Skallsjö	130	RI		KM20
265.	Tollered 4:72, G:a kontoret och flygeln, V. Bergs väg7-9	Skallsjö	131	RI		KM20
266.	Tollered 4:74, Nääs fabriker, Verkstaden och Gasboden, J.T. Bergs väg 10	Skallsjö	131	RI		KM20
267.	Tollered 4:75, Gråstensmagasinet, Nedergårdsvägen 6	Skallsjö	131	RI		KM20
268.	Tollered 4:76, Tollered Nedergården, "Båt Johans stuga", Nedergårdsvägen 12	Skallsjö	132	RI		KM20
269.	Tollered 4:77, Övre fabriken, J.T. Bergs väg 16	Skallsjö	132	RI		KM20
270.	Tollered 4:82, Nilsbo, Snipåsvägen 13	Skallsjö	132	RI		KM20
271.	Tollered 4:84, Lindhagen, J.T. Bergs väg 1	Skallsjö	133	RI		KM20
272.	Tollered 4:85, Sjukstugan, V. Bergs. väg 22	Skallsjö	133	RI		KM20
273.	Tollered 4:86. Snickarstugan, "Nattvaktarns", Gamla sågvägen 5	Skallsjö	133	RI		KM20
274.	Tollered 4:89/4:88, 4:49, Bergared, Bergaredsvägen 3	Skallsjö	134	RI		KM20
275.	Tollered 4:90, Kappen, "Skräddarns", V. Bergs väg 13	Skallsjö	134	RI		KM20
276.	Tollered 4:91, Teatern, Nedergårdsvägen 4	Skallsjö	134	RI		KM20
277.	Tollered 4:92, Österlyckan, V. Bergs.väg 19	Skallsjö	135	RI		KM20
278.	Tollered 4:97, Stora byggningen, V. Bergs väg 10	Skallsjö	135	RI		KM20
279.	Tollered 4:98, Göta, V. Bergs väg Svea, V. Bergs väg	Skallsjö	135	RI		KM20
280.	Tollered 4:99, Dana, V. Bergs väg	Skallsjö	136	RI		KM20
281.	Tollered 5:1, Nääs fabriker, J.T. Bergs väg	Skallsjö	136-137	RI		KM20
282.	Uddared 1:11, Hambergsska villan/"Gamla Hambergs", Karlsborg 2, Björkås, Drängseredsvägen 13	Skallsjö	137		M	KM21
283.	Uddared 1:12, Gröna kafét, Brovägen 3	Skallsjö	137		M	KM21
284.	Uddared 1:15, Aludden, Floda Stationsvägen 3	Skallsjö	138		M	KM21
285.	Uddared 1:63, Oskarshöjd, Drängseredsvägen 9	Skallsjö	138		M	KM21
286.	Uddared 1:477, Drängseredsvägen 11	Skallsjö	138		M	KM21

Förteckning över fastigheter i Stora Lundby socken

Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse miljö	Kultur- miljö
287.	Aggetorp 1:4, <i>Aggetorpsvägen 60</i>	S Lundby	139			
288.	Aggetorp 1:69, <i>Valdus Hanssons väg 11</i>	S Lundby	139			
289.	Annekärr 1:4, <i>Östra Annekärrsvägen 16</i>	S Lundby	139			
290.	Björboholm 1:7	S Lundby	140		P	KM30
291.	Björboholm 1:29, <i>Solvik, Östadsvägen</i>	S Lundby	140		P	KM30
292.	Björboholm 1:34, <i>Östadsvägen</i>	S Lundby	140		P	KM30
293.	Björboholm 1:45, <i>f.d. Björboholms järnvägsstation, Östadsvägen</i>	S Lundby	141			KM30
294.	Björboholm 1:47, <i>Banvaktstuga, Strandkullen 14</i>	S Lundby	141			KM30
295.	Björboholm 1:52, <i>Strandkullen 72</i>	S Lundby	141		P	KM30
296.	Björboholm 1:73, <i>Missionshus, Burhultsvägen</i>	S Lundby	142		P	KM30
297.	Björboholm 1:85, <i>Burhultsvägen</i>	S Lundby	142			KM30
298.	Björboholm 1:91, <i>Östadsvägen</i>	S Lundby	142			KM30
299.	Björboholm 1:143, <i>Burhultsvägen/Östadsvägen</i>	S Lundby	143			KM30
300.	Björboholm 1:146, <i>Burhultsvägen</i>	S Lundby	143			KM30
301.	Björboholm 1:183, 1:3, <i>Skräddehemmet, Östadsvägen</i>	S Lundby	143		P	KM30
302.	Fjällared 1:4, <i>Kvarn och såg, Fjällaredsvägen 40</i>	S Lundby	144	RI		KM31
303.	Gräskärr 1:2, <i>Grankärrsvägen 30</i>	S Lundby	144			
304.	Hjällsnäs 1:122, <i>Femtegårdsvägen 21</i>	S Lundby	144	RI		KM31
305.	Hjällsnäs 3:3, <i>Femtegårdsvägen 23, f.d. Hjällsnäs Helegården</i>	S Lundby	145	RI		KM31
306.	Hjällsnäs 3:29, <i>Villa Ekhammra, Lundbyvägen 64 f.d. Hjällsnäs Helegården</i>	S Lundby	145			
307.	Hjällsnäs 3:33, <i>Hörnemossevägen 2, f.d. Hjällsnäs Helegården</i>	S Lundby	145			
308.	Hjällsnäs 6:52, <i>Hjällsnäsvägen 90-92, f.d. Hjällsnäs Olof- Hansgården</i>	S Lundby	146	RI		KM31
309.	Hjällsnäs 6:8, <i>Taboo, f.d. Hjällsnäs Olof- Hansgården</i>	S Lundby	146	RI		KM31
310.	Hjällsnäs 9:19, <i>Hagängsvägen 13</i>	S Lundby	146			
311.	Hjällsnäs 10:41, <i>Hultvägen 12 A</i>	S Lundby	147			
312.	Hjällsnäs 11:1, <i>Hjällsnäs byväg 35</i>	S Lundby	147	RI		KM31
313.	Hjällsnäs 11:3, <i>Mjörnvägen 3, f.d. Hjällsnäs Låddegården</i>	S Lundby	147			
314.	Hjällsnäs 11:28, <i>Nathans Backe 11</i>	S Lundby	148			
315.	Hjällsnäs 38:1, <i>Hagängsvägen 2</i>	S Lundby	148			
316.	Hjällsnäs 52:17, <i>Monvägen 167</i>	S Lundby	148	RI		KM31
317.	Hjällsnäs 55:1, <i>Monvägen 152</i>	S Lundby	149			
318.	Hunsered 1:4, <i>Hunseredsvägen 7</i>	S Lundby	149	RI		KM31
319.	Hällingsbo 4:1, <i>Olstorp svägen 145</i>	S Lundby	149			
320.	Lekstorp 1:30, <i>Aggetorpsvägen 5</i>	S Lundby	150			
321.	Lekstorp 1:38, <i>Skogstunavägen 5</i>	S Lundby	150			
322.	Lekstorp 7:4, <i>Sörgårdsvägen 10</i>	S Lundby	150			
323.	Lekstorp 12:1, <i>Lekstorpsskolan, Aggetorpsvägen 2-4</i>	S Lundby	151			
324.	Lundby Prästgården 1:1, <i>Stora Lundby prästgård</i>	S Lundby	151		Q	KM38
325.	Lundby Prästgården 1:2, <i>Stora Lundby kyrka</i>	S Lundby	151		Q	KM38
326.	Målöga 1:5/Stannum 2:4, <i>Kvarnkullen, Olstorp svägen</i>	S Lundby	152			KM37
327.	Ramberg 1:10, <i>Rambergsvägen 21</i>	S Lundby	152			
328.	Ryd 1:5, <i>Dämsjövägen 6</i>	S Lundby	152			KM30
329.	Ryd 1:14, <i>Tomtebo, Dämsjövägen 25</i>	S Lundby	153			KM30
330.	Stannum 2:6, <i>Gamla småskolan</i>	S Lundby	153			KM37
331.	Stannum 2:18, <i>Olstorp svägen</i>	S Lundby	153			KM37

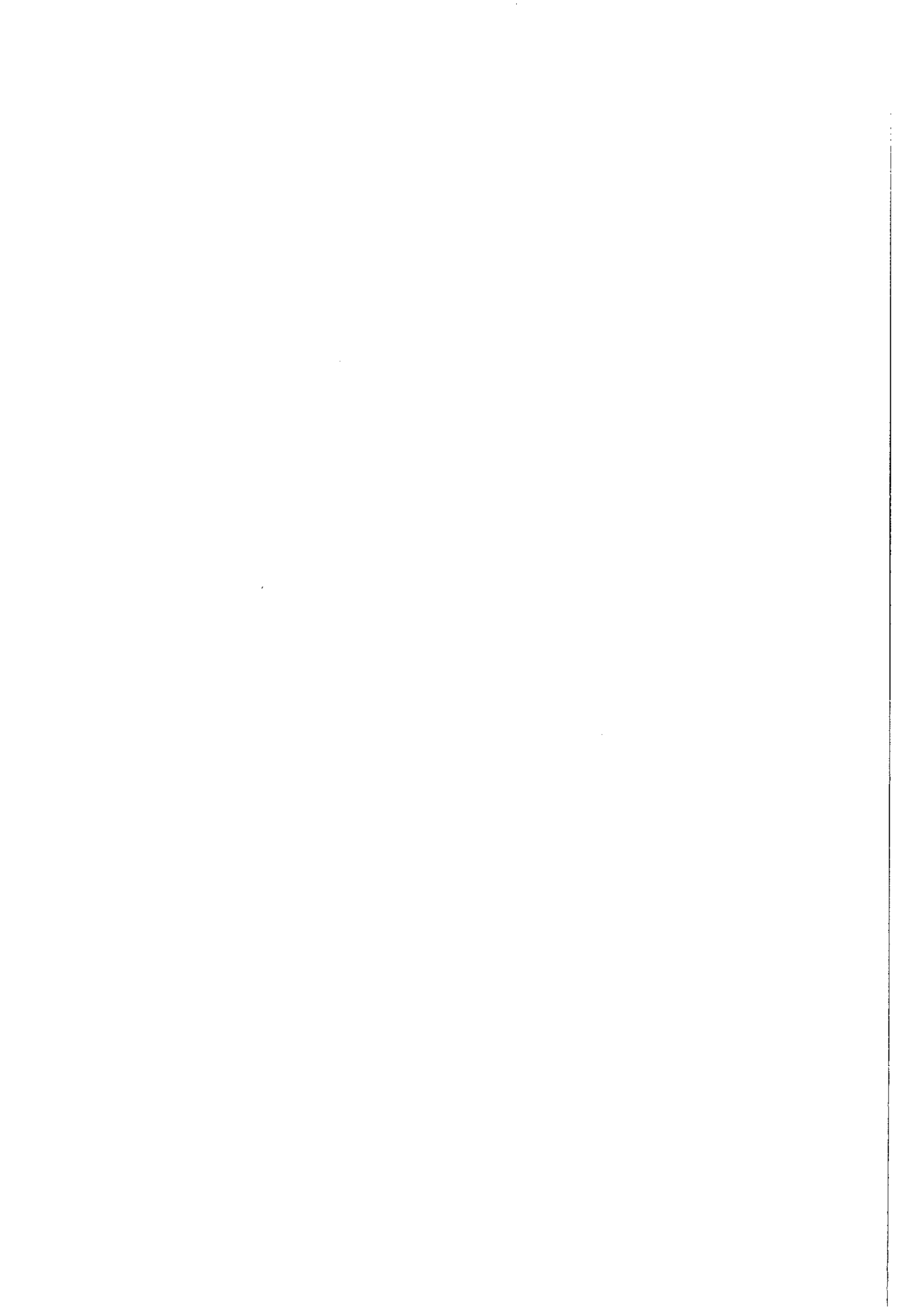
Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse miljö	Kultur- miljö
332.	Stannum 2:24, <i>F.d. Stannums stationshus</i>	S Lundby	154			KM37
333.	Stannum 8:1, <i>Nordgården, Tolsjöhultsvägen 35</i>	S Lundby	154			
334.	Ytterstad 4:8, <i>Dala-Minas, Norra Ytterstadsvägen 54</i>	S Lundby	154			KM40
335.	Öjared 1:6, <i>Öjareds säteri, Öjaredsvägen 45</i>	S Lundby	155	RI		KM20
	<i>Brattås, Mellombergsvägen 9</i>	S Lundby	155	RI		KM20
	<i>Bäcken, Kvarnkärsvägen 26</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Fälla, Kvarnkärsvägen 15</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Hästhagen, Kvarnkärsvägen 7</i>	S Lundby	156	RI		KM20
	<i>Kvarnkärr, Kvarnkärsvägen 23</i>	S Lundby	157	RI		KM20
	<i>Svederna, Karlabrosveder</i>	S Lundby	157			

Förteckning över fastigheter i Östads socken

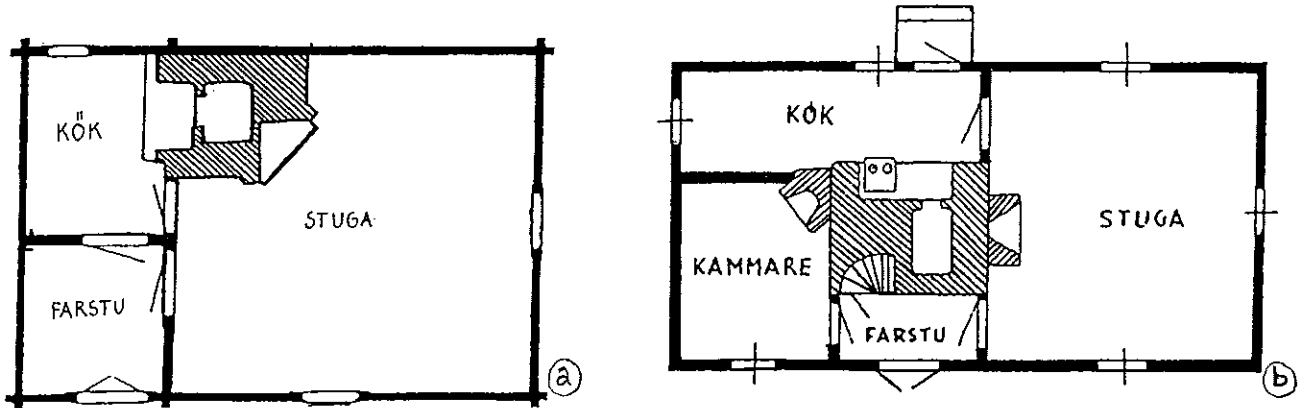
Nr	Fastighetsbeteckning	Socken	Sid	RI, BM	Bebyggelse- miljö	Kultur- miljö
336.	Gethult 1:7, <i>Kilandavägen 30</i>	Östad	158			
337.	Järn 1:9, <i>Sörviksvägen 47</i>	Östad	158			
338.	Kopparås 1:37, <i>Gategården, Östadsvägen 52</i>	Östad	158			KM44
339.	Kopparås 1:39, <i>f.d. Torsagården, Östadsvägen</i>	Östad	159			KM44
340.	Kåretorp 1:3, <i>Kilandavägen 75</i>	Östad	159			
341.	Skäfhult 1:10, <i>Skäfhultsvägen 91-95</i>	Östad	159			KM43
342.	Östad 1:1, <i>f.d. Brandstation, Matses gata 2</i>	Östad	160			KM44
343.	Östad 3:10, <i>Hampes väg 5</i>	Östad	160			
344.	Östad 4:5, <i>Sjöviksvägen 31</i>	Östad	160			KM44
345.	Östad 8:1, <i>Östad Kyrka, Östad byväg 25, f.d. Östad Prästgården</i>	Östad	161			
	<i>Prästgården, Östad byväg 25, f.d. Östad Prästgården</i>	Östad	161	RI	R	KM44
346.	Östad 9:3, <i>Brogärs, Kyrkvägen 12, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	161	RI	R	KM44
347.	Östad 9:5, <i>Skatta Kvarn, Kvarnvägen 34, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	161	RI		KM44
348.	Östad 9:36, <i>f.d. Östad Skattegården, Söderhall, Hagens väg 11</i>	Östad	162			KM44
349.	Östad 11:18, <i>Lidagården, Östad byväg 6</i>	Östad	162	RI	R	KM44
350.	Östad 12:36, <i>Sjöviksvägen 18</i>	Östad	163			
351.	Östad 22:8, <i>Sjöviks gård, Alefällsvägen 6</i>	Östad	163			
352.	Östad 22:11, <i>Lindåsvägen 5</i>	Östad	163			
353.	Östad 22:25, <i>järnvägsstation, Sörviksvägen 21</i>	Östad	164			KM42
354.	Östad 27:1, <i>Östad skola, Östadsvägen/Väg 190, f.d. Östad Skattegården</i>	Östad	164	RI		KM44
355.	Östads Kärret 1:6, <i>Ekhult, Hagavägen 23</i>	Östad	164			

Bilaga 4

Planlösningar och byggnadstyper

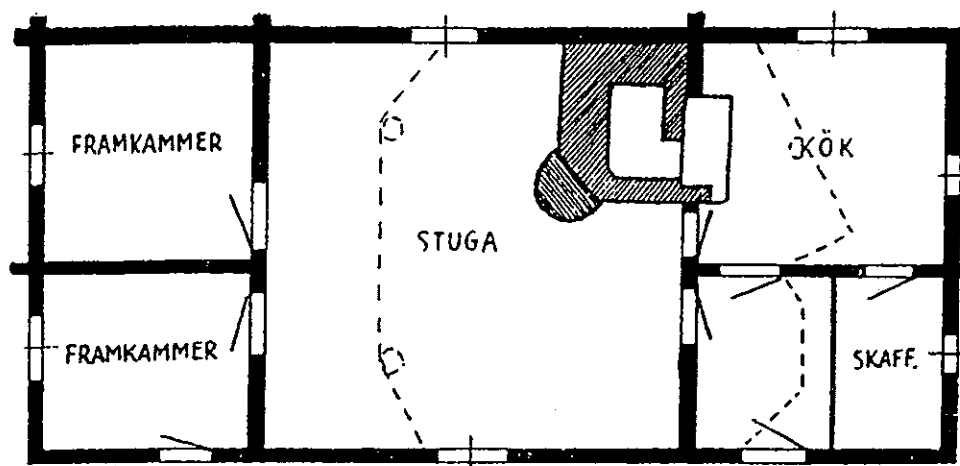

Här följer ett antal beskrivningar av vanligt förekommande planlösningar inom Lerums kommun. Urvalet gör inget anspråk på att vara heltäckande utan visar endast huvuddragen för bostadshus från omkring 1600-talet fram till 1940-talet. Förutom de planformer som visas här finns en rad andra varianter och blandformer dem emellan.

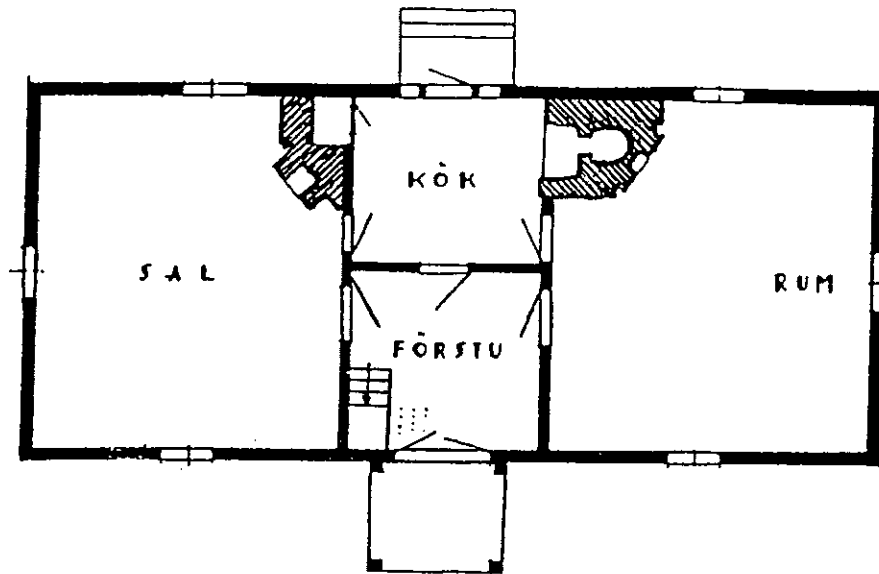

III 1a. Enkelstuga. Byggnadstypen är mycket gammal och har sina rötter i det medeltida byggandet. Den har vanligtvis uppförts i 1 eller 1½ våning, men även 2-våningshus förekommer. Exemplet ovan visar en ålderdomlig placering av eldstaden utmed stugrummets bakre långvägg. Vid slutet av 1700-talet och under 1800-talets början blev det vanligt att spismuren flyttades till husets mitt, i samband med att köksutrymmet fick en mer central betydelse i vardagslivet. Idag finns få välbevarade enkelstugor kvar i kommunen.

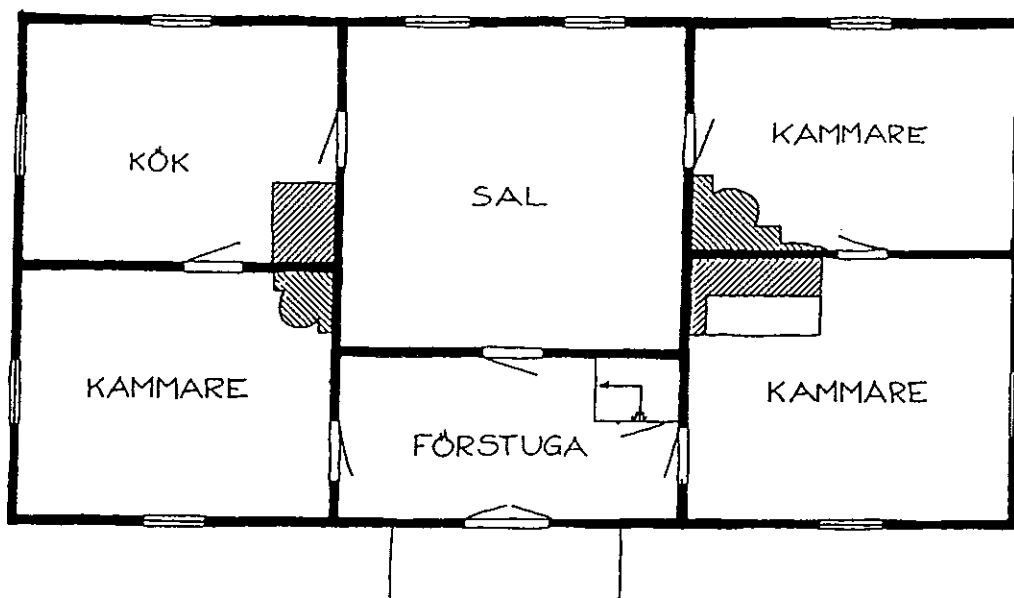
III 1b. Enkelstuga med sidokammare och långkök. Hustypen började uppföras i större omfattning under tidigt 1800-tal. Den uppfördes vanligtvis i 1 eller 1½ våning, men förekommer även med två våningar. Byggnadstypen är en utveckling enkelstugan vilken förlängts. Resultatet blir en separat kammare samt ett större kök. Förfarandet har troligtvis sin förklaring i utvecklingen av ett separat kök. Byggnader av denna typ har senare ofta fått en utbyggnad utmed långväggen vid köket.

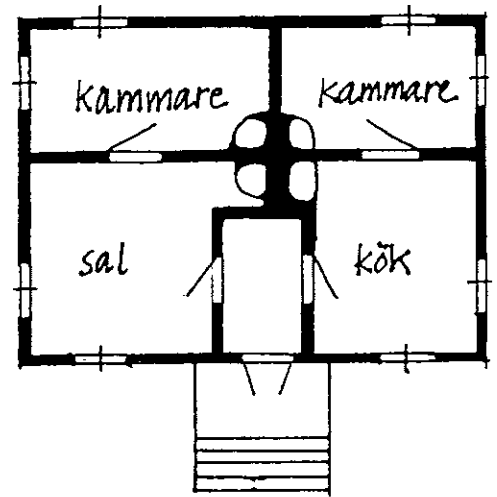
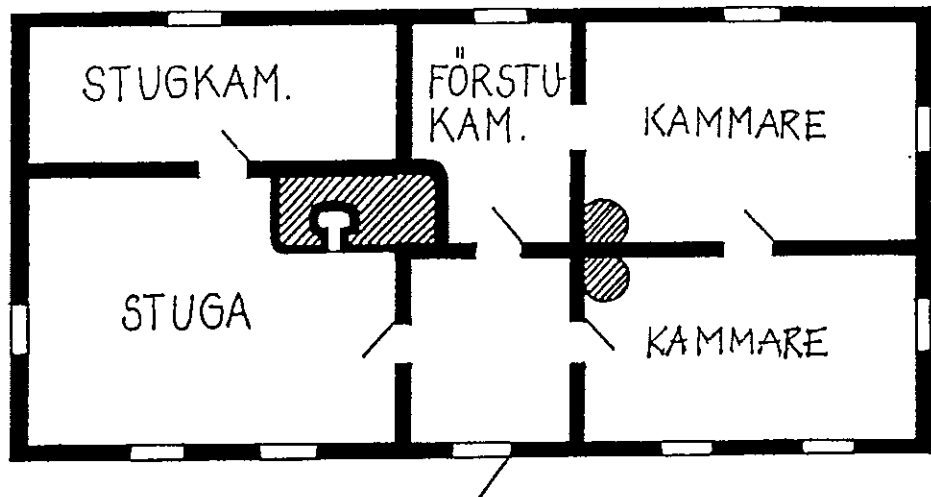
III 2. Framkammerstuga. Byggnadstypen kan med säkerhet beläggas från sent 1600-tal, men har sannolikt uppförts betydligt längre tillbaka i tiden. Vid 1800-talets mitt trängdes den undan av nya byggnadstyper. Framkammerstugorna har vanligtvis uppförts i 1 våning men det finns exempel med 1½ samt 2 våningar. I sistnämnda fall är ofta de ovanpåliggande våningarna av yngre datum än första våningen. Idag finns få bevarade exemplar av framkammerstugor i kommunen.

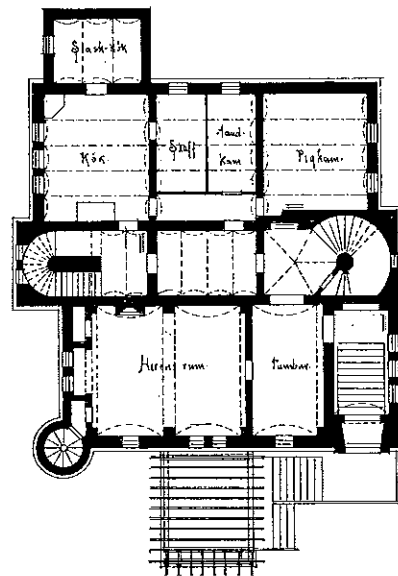
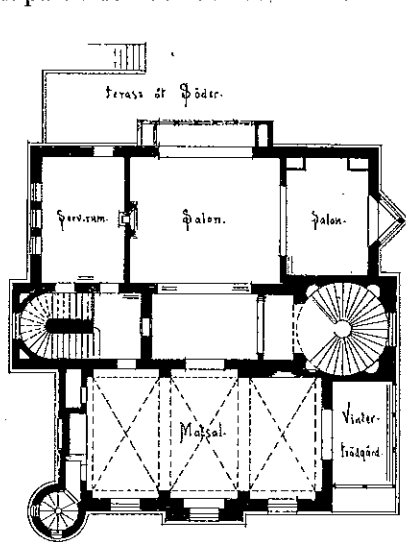
III 4. Parstuga. Byggnadstypen var allmän redan på 1600-talet men har troligtvis förekommit betydligt längre tillbaka i tiden. Parstugor uppfördes fram till mitten av 1800-talet. Före 1800 uppfördes parstugorna vanligtvis i en våning men under 1800-talets första decennier började de uppföras i 1½ och två våningar. Hustypen är en av de vanligast förekommande i landet men den tycks inte ha haft någon särskilt bred förankring i kommunen.

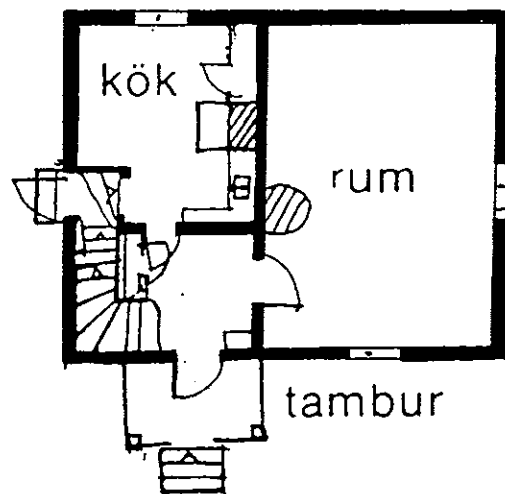
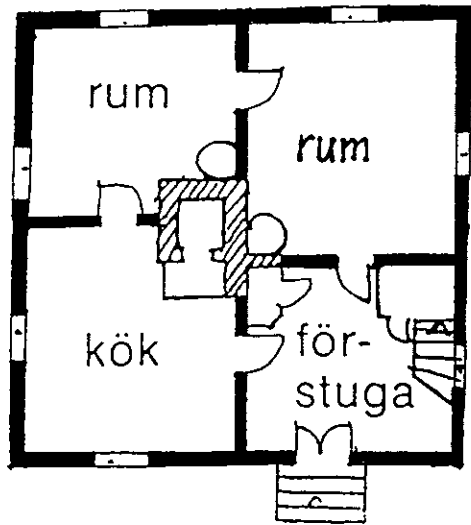
III 5. Salsbyggnad. Byggnadstypen, som till sin karaktär är influerad av mer ståndsmässiga byggnader, blev vanlig i Sverige under 1600-talets sista decennier och uppfördes sedan fram till omkring 1920-talet. Den förekommer på herrgårdar, prästboställen och kaptensboställen samt från 1800-talets mitt även som mangårdsbyggnad på större bondgårdar. Hustypen uppfördes vanligtvis i 1½, 2 eller 2½ våningar.

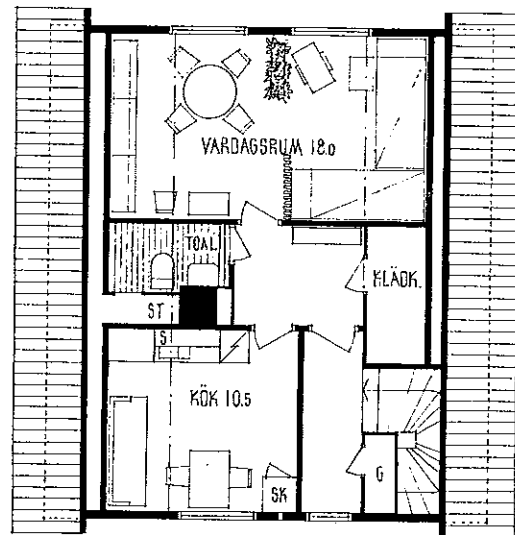
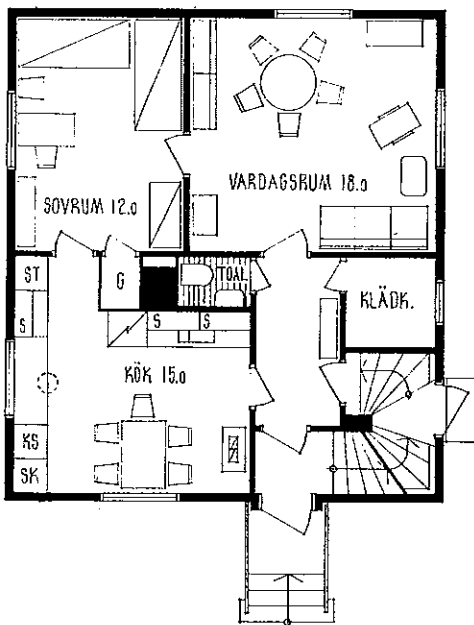
Ill 6 och 7. Dubbelradhus. Byggnadstypen blev vanlig från 1850-talet och uppfördes sedan i olika varianter ända in på 1950-talet. Hus i 1 ½ våning är helt dominerande i kommunen. Dubbelradhusen uppfördes under inflytande från mer ståndsmässiga byggnader med en planform som bildas genom en uppradning av rummen på dubbla led åtskilda av en längsgående skiljevägg. En variant av hustypen har varit så dominerande i västra Sverige att den även kommit att kallas **Västsvenska dubbelhus** (ill 7). Denna hustyp har en korsformig plan som närmar sig kvadraten. Till sitt yttre karaktäriseras den av enkelhet och symmetri med fönster parvis och rytmiskt placerade i bottenvåningen samt ett större fönster i gavlarnas vindsplan. Det är bland dessa hustyper som man ofta påträffar det sena 1800-talets omsorgsfullt utförda fasaddetaljer runt bl.a. fönster samt på vindskivor och takfötter.

Ill 8. Sommarvillor. Med järnvägens tillkomst blev det populärt för rika Göteborgare m.fl. att uppföra sommarvillor i Lerum. Generellt kan sägas att husen är stora och majoriteten är uppförda i trä, med vissa inslag av tegel och natursten. Karaktäristiskt är deras ofta asymmetriska planer och placeringar, ofta på höjder i terrängen. De äldsta sommarvillorna har ofta ett rikt antal ekonomibyggnader bevarade. Av de tidigast uppförda ligger många nära Aspen och den första järnvägens sträckning. Vid sekelskiftet 1900 uppfördes en rad ytterligare villor i såväl centrala Lerum och Floda, som i Björboholm, Sjövik och Norsesund. Flertalet av villorna är ritade av namnkända arkitekter och ofta är byggmaterialen hämtade från mekaniska snickerifabriker t.ex. från Bark & Warburg. Karaktäristiskt för miljön kring sommarvillorna är deras stora, ofta parkliknande, trädgårdar. Parallellt med de arkitektritade villorna förekommer byggnader uppförda av lokalbefolkningen, vilka hyrde ut sina mangårdsbyggnader över sommaren. Dessa byggnader har planlösningar som härrör från de mer traditionellt utformade salsbyggnaderna och Västsvenska dubbelhusen (se ill. 5 och 7).

III 9 och 10. Egna hem/villor. Byggnadstypen blev vanligt förekommande i Sverige under perioden omkring 1904-1948, i utkanter/förorter till städer samt i stationssamhällen och mindre industrisamhällen. Till Egna hem räknas i första hand de byggnader som har uppförts med hjälp av de s.k. Egna hems lånen (utgavs 1904-48). Byggnadstypen förekom även vid små jordbruk, eftersom också dessa gavs möjlighet till Egnahems lån. Hustypen uppfördes vanligtvis i 1½ våning. Planlösningarna är exempel på två vanligt förekommande varianter.

III 11. Typhus. Dåvarande Kungliga bostadsstyrelsen (idag under namn Boverket) började 1948 sin typritningsverksamhet. Syftet var att förenkla för enskilda personer att söka bygglov och själv kunna uppföra egna hus. Syftet var också att minska materialåtgången i byggandet, vilket bl.a. möjliggjordes med regelkonstruktionen, en byggteknik som bostadsstyrelsen studerade i USA och omsatte i ritningsförslag. Planen ovan visar typhus 167, vilken var den byggnadstyp som fick störst popularitet.

